

T.C.
stanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

**Türkiye’de Sendika-Siyasi Parti İlişkisi: TKP Atılım
Dönemi’nde DSK- TKP Örneği**

Canan Özcan

2501080335

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. İker Aktükün

istanbul, 2010

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz **Uluslararası İlişkiler** Anabilim Dalında ders dönemindeki Eğitim-Öğretim Programını başarı ile tamamlayan **2501080335** numaralı **Canan ÖZCAN**'ın hazırladığı **"Türkiye'de Sendika-Siyasi Parti İlişkisi: TKP Atılım Dönemi'nde DİSK-TKP Örneği"** konulu **YÜKSEK LİSANS/ DOKTORA TEZİ** ile ilgili **Tez Savunma Sınavı**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca **09.11.2010 Salı günü saat 12.00'da** yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **.....kabul.....'ne*** **OYBİRLİĞİ / ÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
PROF. DR. BİRSEN ÖRS	Kabul	
DOÇ. DR. LEVENT ÜRER	KABUL	
DOÇ. DR. NAMIK SINAN TURAN	Kabul	
YRD. DOÇ. DR. ILKER AKTÜKÜN	Kabul	
YRD. DOÇ. DR. ERHAN KELEŞOĞLU	KABUL	

ÖZ

Tez Ba lı ı: Türkiye’de Sendika- Siyasi Parti li kisi ve TKP Atılım Dönemi’nde

D SK-TKP Örne i

Yazar Adı Soyadı: Canan ÖZCAN

Sendikalar kuruldukları her ülkede siyasetle ve siyasi partilerle ili kiler kurmu lardır. Bu tezde de, Türkiye’de sendika-siyasi parti ili kisi ve buna bir örnek olarak da TKP’nin, 1974’te ba layan Atılım Dönemi’nde D SK ile kurdu u ili kinin niteli i ve geli imi incelenmi tir.

Tezin birinci bölümünde, sendikaların siyasi faaliyetleri ve dünyadaki sendikal geli imin tarihi ele alınmı tır. kinci bölümde ise D SK’in kurulu una kadar olan dönemde Türkiye’deki sendika-siyasi parti ili kileri incelenmi tir. Üçüncü ve son bölümde hem D SK’in kurulu süreci hem de TKP’nin Atılım Dönemi’nin dinamikleri analiz edilmi ve TKP’nin D SK’te nasıl etkin hale geldi i ara tırılmı tır. Bu yapılırken de daha çok dönemin TKP üyeleri ile sözlü tarih çalı ması yapılması yoluna gidilmi tir. Çalı mada, TKP’nin daha çok fabrika örgütlenmeleri ile elde etti i kitleselli i ideolojik olarak destekleyemedi i ekinde bir sonuca varılmı tır.

Abstract

Trade Unions have established relations with politics and political parties in all of the countries where they emerged. In this thesis, it is examined the relationship between trade unions and political parties in Turkey and as an example of this it is examined the character and development of the relationship between D SK and TKP in the “Atılım Years of TKP” which was began in 1974.

The first chapter focuses on political activities of the trade unions and the history of the development of trade unions all around the world. In second chapter, relations between trade unions and political parties in Turkey until the establishment of D SK are examined. The third and last chapter analyses the process of the establishment of D SK and dynamics of the “Atılım Years of TKP” and how the TKP became effective in D SK is researched. While making this research, mostly, it is followed the way of talking with the people who were the members of TKP in those periods. In conclusion, all of these analyses demonstrated that TKP was not able to support an ideological basis to the masses which were won mostly by the factory organizations.

ÖNSÖZ

çi haklarını talep etme ve koruma amacı ile kurulan sendikaların siyasi faaliyetten uzak kalması beklenen veya gözlemlenen bir durum de ildir. Bu bakımdan Türkiye’de sendikal gelişimin tarihi ve sendikaların siyasi partilerle olan ilişkisi de üzerinde tartışılan bir konu olagelmştir.

Bu tezin amacı, Türkiye’de sendikal gelişimi ve sendika-siyasi parti ilişkisini inceleyen bu ilişkinin en belirgin örneklerinden biri olarak da TKP’nin Türkiye’de örgütlenme kararı aldığı ve “Atılım Dönemi” olarak adlandırılan dönemde var olan TKP-D SK ilişkisini incelemektir. TKP’nin Atılım Dönemi politikalarının bir parçası olarak D SK’te de örgütlenme yoluna gittiği ve D SK 5. Genel Kurul’dan sonra D SK yönetiminde güç kazandığı bilinen bir gerçektir. Diğer taraftan TKP’nin kitleler içinde nasıl etkin hale geldiği bugüne kadar üzerinde çok da fazla durulmamış bir konudur. Bu nedenle bu çalışmada, daha çok bu örgütlenmeleri bizzat gerçekleştiren kişilerin tecrübelerine yer verme yoluna gidilmiştir.

Bu çalışmanın kapsamı, TKP’nin 1974’te başlayan Atılım yılları olacaktır. TKP’nin bu dönemde hangi dinamikler sayesinde D SK’te güç sahibi olduğu ve konfederasyonu ne gibi yollarla etkilediği üzerinde durulacaktır. Dünyadaki ve Türkiye’deki sendikal hareketin tarihine de yer verilecek ve bu sayede sendikal harekette var olan benzerlikler, farklılıklar ve süreklilikler ortaya konmaya çalışılacaktır.

Tezin hazırlanması sırasında, arşivlerinden yararlanmamı sağlayan D SK ve TÜSTAV çalışanlarına, tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. İker Aktükün’e, bilgilerini ve anılarını benimle paylaşan dönemin TKP ve TP üyelerinden ve sendika çalışanlarından Mehmet Karaca, Gündüz Mutluay, Berdan Dere, Yusuf Kıtık, Ahmet Sipahi, Feridun Gürgöz ve Sevinç Öztürk’a ve önerileriyle ve yardımlarıyla bu tezin hazırlanmasında katkısı olan Cenk Ötkünç’e teşekkürlerimi sunarım.

Ç İNDEK İLER

Öz	iii
Abstract	iv
Önsöz	v
İçindekiler	vi
Kısaltmalar Listesi	viii
Giri	1
1. SENDİKALARIN SİYASİ FAALİYETLERİ VE DÜNYADA	
SENDİKALARIN SİYASİ FAALİYETLERİ VE DÜNYADA	4
1.1. Sendikaların Siyasi Faaliyetleri	4
1.1.1. Siyasi Faaliyet Kavramı	4
1.1.2. Sendikaların Siyasi Faaliyetleri	6
1.2. Dünyada Sendika-Siyaset İlişkisine Üç Örnek	9
1.2.1. İngiltere’de Sendika-Siyaset İlişkisinin Tarihi	9
1.2.2. Amerika’da Sendika-Siyaset İlişkisinin Tarihi	14
1.2.3. Sovyetler Birliği’nde Sendika-Siyaset İlişkisinin Tarihi	18
2. TÜRKİYE’DE SENDİKALARIN SİYASİ FAALİYETLERİ VE DÜNYADA	24
2.1. 1947’ye Kadar Olan Dönemde İleri Hareketleri ve Sendika- Siyaset İlişkisi	24
2.1.1. 1908- 1925 Arası Dönemde İleri Hareketleri ve Sendika-Siyaset İlişkisi	26
2.1.2. 1925-47 Arası Dönemde İleri Hareketleri ve Sendika-Siyaset İlişkisi	33
2.2. 1947-1967 Arası Dönemde İleri Hareketleri ve Sendika- Siyaset İlişkisi	41
2.2.1. Türk- İleri ve Siyasi Partilerle İlişkisi	43

2.2.2. 1961 Anayasası ve Sendikalar	46
2.2.3. Türkiye i Partisi Kuruluyor	48
2.2.3.1. T P-Türk- li kisi	50
2.2.3.2. T P-TKP li kisi	52
3. DEVR MC  SEND KALARI KONFEDERASYONU VE D SK- TKP L K S	57
3.1. D SK'in Kurulu Yılları ve lkeleri, lk Dört Kongresi ve 1969-73 Genel Seçimlerindeki Tavrı	57
3.1.1. D SK'in Kurulu Yılları ve lkeleri	57
3.1.1.1. D SK'in Kapatılma Denemesi ve 15-16 Haziran Olayları	61
3.1.1.2. 12 Mart Muhtırası ve D SK'in Tutumu	65
3.1.2. D SK'in lk Dört Kongresi ve 1969-73 Genel Seçimlerindeki Tavrı	70
3.2. TKP'nin Atılım Hareketi ve D SK'te Etkin Olma Kanalları	73
3.2.1. TKP'de Yeni Bir Dönem: Atılım Hareketi Ba lıyor	73
3.2.2. TKP'nin D SK'te Etkin Olma Kanalları	79
3.2.2.1. D SK'in 5. Genel Kurul'u ve Yönetim De i ikli i	80
3.2.2.2. TKP'nin Fabrika Komiteleri ve D SK'e Ba lı Sendikalarda Örgütlenme	84
3.2.2.3. D SK Eylemlerinde Görülen TKP Etkisi	92
3.2.2.4. Demokratik Kitle Örgütlerinde TKP Etkisi	100
3.2.2.5. Söylemlerde, Yayınlarda ve zlenen Politikalarda TKP Etkisi	108
3.2.3. D SK'teki Di er Sol Gruplar ve T P'li Sendikaların Tasfiyesi Meselesi	117
3.2.4. D SK 6. Genel Kurulu ve TKP Atılımının Son Dönem	122
Sonuç	128
Ekler	131
Kaynakça	144

KISALTMALAR L STES

ABD	Amerika Birle ik Devletleri
ADC	Alman Demokrat Cumhuriyeti
AFL	American Federation of Labor
AFL-CIO	American Federation of Labor-Congress of Industrial Organisations
AID	Agency for International Development
AP	Adalet Partisi
CENTO	Merkezi Antla ma Örgütü
CGP	Cumhuriyetçi Güven Partisi
CGT	Confédération Générale du Travail (Genel Emek Federasyonu)
CGTU	CGT Unitaire (Birlikçi Genel Konfederasyonu)
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CIO	Congress of Industrial Organisations
DGM	Devlet Güvenlik Mahkemeleri
D SK	Türkiye Devrimci ç i Sendikaları Konfederasyonu
DP	Demokrat Parti
ICFTU	International Confederation of Free Trade Unions
ILO	International Labor Organisation/Office
GD	lerici Gençler Derne i
KD	lerici Kadınlar Derne i
SB	stanbul ç i Sendikaları Birli i
UAB	stanbul Umum Amele Birli i
MC	Milliyetçi Cephe
MDD	Milli Demokratik Devrim
MESS	Madeni E ya Sanayicileri Sendikası

MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MSP	Milli Selamet Partisi
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
SADA	Sendikalar Arası Dayanışma Antlaşması
SBKP	Sovyetler Birliği Komünist Partisi
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TCK	Türk Ceza Kanunu
T ÇSF	Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası
T D	Türkiye İşçi Derneği
T P	Türkiye İşçi Partisi
TKF	Türkiye Komünist Fırkası
TKP	Türkiye Komünist Partisi
TSF	Türkiye Sosyalist Fırkası
TSP	Türkiye Sosyalist Partisi
TSEKP	Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi
TS P	Türkiye Sosyalist İşçi Partisi
TÜM-DER	Tüm Memurlar Birleşme ve Dayanışma Derneği
TÜMAS	Tüm Üniversite, Akademi ve Yüksek Okullar Asistanları Birliği
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TÖS	Türkiye Öğretmenler Sendikası
TÖB-DER	Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği
TUC	Trade Union Congress
TÜRK-	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TÜSTAV	Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı
UDC	Ulusal Demokratik Cephe

G R

Sendikalar, emek-sermaye çelişkinin balmasıyla birlikte işçilerin, haklarını talep etmek ve elde ettikleri hakları koruyup geliştirebilmek amacıyla kurdukları kitle örgütleridir. İşçi örgütlenmeleri olan sendikalar ilk kuruldukları yer olan İngiltere balta olmak üzere kuruldukları her ülkede mutlaka ki engellemelerle karşılaşmış ve varlıklarını devam ettirmek için mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Bu mücadelelerini siyasetten balımsız bir şekilde sürdürmeleri imkansız olan sendikalar çoğu zaman da parti veya partilerin etkisi altında kalmışlardır.

Türkiye’de kurulmuş olan sendikalar da dünyadaki örneklerinden farksız olarak siyasetten çok balımsız bir faaliyet yürütememişler ve zaman zaman da bazı siyasi partilerin etkisi altına girmişlerdir. Bu çalışmada da, TKP’nin DSK’te etkin bir güç haline geldiği ve TKP’nin Atılım Yılları olarak adlandırılan dönem ele alınmıştır. Bunun nedeni, ilk defa olarak bir siyasi partinin belli bir süre boyunca bir konfederasyonda bu kadar güç sahibi olması, bu etkisini eylemlerde ve söylemlerde de hissettirmiş olmasıdır. Bu konu üzerine şimdiye kadar yapılan çalışmalarda daha çok, TKP’li kadroların incelenen dönemde DSK yönetiminde yer alması üzerinde durulmuş fakat TKP’nin asıl tabandaki işçiler arasında nasıl bir örgütlenmeye gittiği ve belli bir kitlesellik yarattığı kapsamlı bir şekilde incelenmemiştir. Bu durum da bizim çalışmamızın yapılmasını teşvik eden unsurlardan biri olmuştur. Bu bakımdan, mümkün olduğunca, o dönem bu örgütlenmeleri yapan kadrolarla görüşülerek onların bizzat kendi tecrübelerine balı vurulmuştur. Buna ek olarak, dönemin diğer bazı siyasetlerinin görüşlerine de yer verilmiş ve böylece konu farklı bakı açıları gözeticilerle aktarılmaya çalışılmıştır.

Tezin ilk bölümünde, öncelikle siyasi faaliyet kavramının ne olduğu ve sendikaların siyasi faaliyetlerinin neleri kapsayabileceği açıklanmaya çalışılmıştır. Daha sonra dünyada sendika-siyaset ilişkisinin gelişimi incelenmeye başlanmıştır; sendikaların ilk ortaya çıktığı yer olması ve kendinden sonraki sendikacılık faaliyetlerini etkilemiş olması sebebiyle İngiltere’deki sendikal faaliyetin gelişimine yer verilmiştir. Daha sonra, Türkiye’deki sendikal hareket üzerinde ve özellikle de

Türk- 'in kurulmasında ve daha sonra izledi i çe itli politikalar üzerinde çok büyük etkisi olan Amerikan sendikacılık anlayı mın görülebilmesi amacıyla Amerika'daki sendikal hareketin geli imine de özellikle yer verilmi tir. Bundan sonra ise TKP'nin ideolojik olarak sıkı sıkıya ba lı oldu u ve dolayısıyla da TKP'nin sendikalar konusundaki politikalarında da etkili olan SSCB'deki sendikacılık hareketine ve bu harekete yön veren ideolojik söylemlere yer verilmi tir. Bu ba lamda, Ekim Devrimi'nin önderlerinin sendikalar konusundaki yaklaşımları ve Lenin'in yönetimden uzaklaşmasıyla di er alanlarda oldu u gibi sendikal alanda yürütülen politikalarda da de i ikler meydana gelmesi hem D SK'in kurulu nunun de erlendirilmesinde hem de TKP'nin D SK'te izledi i politikaların anlaşılabilmesinde yardımcı olabilecek araçlar olarak görülmektedir.

Dünyadaki örneklerin incelenmesinden sonra tezin ikinci bölümüne geçilmi ve bu sefer de Türkiye'de sendikaların ortaya çıkı ı ele alınmı tir. Bu bölümde, sendikacılık faaliyetleri, yapılan ilk grevlere yer verebilmek ve i çi hareketlerindeki süreklili i gösterebilmek amacıyla Osmanlı mparatorlu u'nun son dönemlerinden itibaren incelenmeye ba lanmı tir. Alt ba lıklar halinde incelenen her dönemde sendikacılık faaliyetleri sol örgütlenmelerle birlikte ele alınmı ve böylece sendikaların sol ile olan ili kisine dikkat çekilmeye çalışılmı tir.

Tezin son bölümü olan üçüncü bölümde ise D SK'in kurulu u ve geli imi anlatılmı ve genel kurullarına yer verilmi tir. Bu bölümde TKP'nin "Atılım" olarak adlandırılan dönemi de ele alınmı ve bu dönemi yaratan süreç incelenmi tir. TKP'nin bu dönemde D SK içinde sahip oldu u etki sadece yönetim bazında de il fabrika örgütlenmeleri, eylemler ve söylemler bazında da ele alınmı tir. TKP'nin sadece yönetimde söz sahibi olarak bir kitlelilik yaratmadı ı fakat bunu büyük oranda fabrika örgütlenmeleri ile gerçekle tirdi i ekinde bir anlatım benimsenmi tir. Bununla birlikte hareketin zayıf yönleri ve sona eri nedenleri üzerinde de durulmu tur.

Sonuç olarak TKP'nin D SK 5. Genel Kurul'dan sonra konfederasyonda bir güç elde etti i ve D SK'in birçok eyleminde ve söyleminde büyük bir etkiye sahip oldu u neredeyse herkes tarafından kabul edilen bir konudur. TKP'nin o dönemde

illegal bir parti olması ise bu konunun araştırılmasını zorla tıran etkenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle de TKP Atılımı'nın Türkiye ayağının ve DSK'te yürütülen faaliyetlerin anlaşılması büyük oranda o dönemi ya amacı ve örgütlenmenin içinde yer alması ki iler ile görüşmeyi gerekli kılmaktadır. Bu çalışmada da bu amaçlanmıştır ve aynı zamanda olabildiğince farklı bakış açılarına da yer vermeye çalışılmıştır. Bu bağlamda dönemin TKP üyeleri ve sendika çalışanları ile söyleşi yapılmasının yanı sıra gerekli orijinal belgelere ulaşabilmek amacıyla TÜSTAV DSK arşivinde de çalışmaya yürütülmüştür, ayrıca dönemin TKP üyelerinin kendi aralarında, internet üzerinden gerçekleştirdiği "TKP Tanıklığı" yazılarına ulaşılmıştır ve gerektiğinde çalışmada bunlara da yer verilmiştir.

1. SENDİKALARIN SİYASİ FAALİYETLERİ VE DÜNYADA SENDİKALARIN SİYASİ FAALİYETLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. Sendikaların Siyasi Faaliyetleri

1.1.1. Siyasi Faaliyet Kavramı

Siyasi faaliyet kavramından kast edilenin ne olduğunu anlayabilmek için ilki öncelikle siyaset kavramının ne ifade ettiğini incelemekle başlayabiliriz. Siyaset kavramı her zaman için kendisine birbirinden çok değişik anlamlar yüklenen bir kavram olmuştur ve bu anlamlar arasında kötü ve aleyhçi olanlar da azımsanmayacak kadar fazladır.

Siyaset denilince, insanların kafasında genellikle sadece devlet adamlarının yani siyasetçilerin yaptığı bir eylem canlanmakta ve böylece siyaset kavramı ile devletlileri arasında bir ilişkinin olduğu farz edilmektedir. Ne var ki bu devlet adamlarının yani siyasetçilerin kamuoyunda genelde iktidar arayışında olan ve kişisel amaçlarını ideolojik söylemlerinin arkasına gizleyen kişiler olarak görülmeleri siyasete olumsuz anlamlar yüklenmesinin nedenlerinden biri olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Siyaset bilimi çerçevesinde ise bu kavramın, günlük kullanılan anlamalarından farklı olmak üzere, yine birbirinden farklı tanımlamaları yapılmıştır. Aristoteles, siyaseti “insanların hayat standartlarını geliştirerek daha iyi bir toplum yaratma faaliyetleri toplamı” olarak tanımlamıştır. Buna göre siyaset kesinlikle sosyal bir aktivitedir ve karlılıkla iletişime dayanmaktadır. Hannah Arendt de siyaseti “birlikte hareket etme” olarak ifade etmiş ve siyaset yapma sürecini “insanların birbiriyle tezat çıkarları ve görüşleri arasında bir uzlaşmaya varılması süreci” olarak tanımlamıştır. Bu süreç “çatışma çözme süreci” olarak da ifade edilmektedir. Amerikalı siyaset bilimci David Easton’a göre ise siyaset hükümetin ödülleri ve cezaları paylaşarak toplumdaki baskılara cevap verdiği birçok amaçları kapsayan bir süreçtir. Buna

göre siyaset maddi ve manevi de erlerin otoriteye dayalı olarak da ıtılması sürecidir.¹

Siyaset kavramına birçok farklı anlam yüklenmesi siyasi faaliyet kavramının tanımlanmasını da zorla tırmaktadır. Bununla birlikte bazı genel tanımlamalar da yapılabilmektedir. Siyasi faaliyet siyasal iktidarın ele geçirilmesi, ortadan kaldırılması gibi köklü bir amaca yönelik olarak yapılan eylemler olarak tanımlanabildi i gibi var olan iktidara bazı kararlar aldırma, iktidarı alınan bazı kararlardan vazgeçirmeye veya iktidarın bazı kararlarının sonuçlarını ortadan kaldırmaya ya da de i tirmeye yönelik olarak yapılan tüm faaliyetler olarak tanımlanabilir.² Bununla birlikte siyasal faaliyette bulunmak için mutlaka ki bir eylemde bulunmak gerekmemektedir. Buna göre, örne in seçimlerin boykot edilmesi gibi eylemsizlikler de siyasi faaliyet kapsamına girebilmektedir.

Bir toplum içinde ya ayan fertlerin farklı siyasal faaliyette bulunma ekilleri vardır. “Aktif fertler” olarak tanımlanan bazı kimseler siyasal sistemle yakından ilgilenip siyasi katılımında bulunurken “pasif fertler” olarak adlandırılan bir grubun ise siyasal sisteme kar ı ilgisi çok daha az olabilmektedir. Sıklıkla kar ıla ılmazsa da siyasal sistemle hiç ilgisi olmayan ve faaliyetlere katılmayan ki iler de vardır ve bu ki iler de “hareketsiz fertler” olarak adlandırılmaktadır.

Almond ve Verba’ya göre fertlerin siyasal eyleme katılımı siyasi kültürle alakalıdır. Buna göre üç tür siyasi kültür vardır: “Katılımcı siyasi kültür”ün oldu u yerlerde vatanda lar siyasete yakın ilgi duyarlar ve siyasal katılımı istenen ve etkili bir faaliyet olarak görürler. “Tabi olma” ekindeki siyasi kültürde ise vatanda ların siyasete ilgileri azdır ve insanlar yönetimde etkilerinin de sınırlı olaca nı dü ünmektedirler. “Dar” bir siyasi kültürün oldu u yerlerde ise vatanda lık duygusu yoktur ve vatanda lar kendilerini milliyetleri ile de il yerel kimlikleriyle tanımlarlar. Bu ki ilerinin siyasete katılma istekleri veya kabiliyetleri de genellikle yoktur.³

1.1.2. Sendikaların Siyasi Faaliyetleri

¹ Andrew Heywood, **Politics**, 2.b.s., New York, Palgrave Foundations, 2002, s. 3-4.

² Alpaslan I ıklı, **Sendikacılık ve Siyaset**, 3.b.s., stanbul, Birikim Yayınları, 1979, s. 40.

³ Heywood, a.g.e., s. 200.

Bir toplumu oluşturan bireylerin tek başlarına sahip olduğu kaynaklar sınırlıdır ve bu kaynakların kullanımları genellikle kamu otoritesinin eylemini yönlendirmekte yeterli olamamaktadır. Bu nedenle de bireylerin siyasal süreci tek başlarına etkilemeleri pek mümkün olmamaktadır. Buna ek olarak topluca yapılan eylemlerin bireysel eylemlerden daha etkili olduğunu düşünürsek benzer sorunlara ve isteklere sahip bireylerin sosyolojik ve kurumsal bir yapı örgütleyerek belki de tek başlarına üretemeyecekleri çözümleri bir lider kadrosu öncülüğünde üretebileceklerini söyleyebiliriz. İşte bu düşünceler doğrultusunda belirli bir grubun amaç ve isteklerine hizmet etme amacıyla baskı grupları örgütlenmektedir.⁴ Kurulan bu baskı gruplarının faaliyetlerini yerine getirebilmeleri kuruldukları ülkelerin siyasi yapısıyla da çok alakalıdır ve demokrasinin bir siyasal sistem olarak geliştiği ülkelerde bu çok daha kolay olabilmektedir. Bireylerin inisiyatifleri ile gelişen ve üyelerinin ilgi ve desteğiyle faaliyetlerine devam edebilen bu grupların en önemlilerinden biri de sendikalardır.

Sendikacılık hareketleri ilk defa olarak Büyük Britanya'da başlamıştır. Bunun nedeni olarak, Sanayi Devrimi'nin burada başlamasını ve bunun sonucunda toplumsal sınıfların ilk olarak burada yaşanmasını kabul eden görüşler vardır. Buna göre fabrika sisteminin ortaya çıkardığı işçi-veren ilişkileri eski lonca sisteminde görülen usta-kalfa-çırak arasındaki yakın ve ahiş ilişkileri ortadan kaldırmış ve işçi-veren ilişkisini bir emek-sermaye ilişkisi haline getirmiştir. Bu yeni sistemde, işçinin tek başına verene karşı haklarını koruyabilmesinin imkanı yoktur ve ancak işçiler bir araya gelirlerse verenin gücüne karşı ayakta kalabileceklerdir.⁵

Sendikacılık hareketlerinin kökü tarihi olarak İngiltere'de 15. yüzyıldan beri var olan kalfa loncaları ve 17. ve 18. yüzyıllarda yaygınlık kazanmış olan işçi birliklerine dayanmaktadır. Bazı kimselere göre sendikacılık hareketinin kökenlerinin Sanayi Devrimi'nden öncesine uzanması aslında sendikacılık hareketinin doğrudan doğruya makineleşmenin ürünü olmadığını ve burada

⁴ İter Turan, **Siyasal Demokrasi, Siyasal Katılma, Baskı Grupları ve Sendikalar**, İstanbul, Türkiye Belediye-Sendikası, Etilim Dizisi-6, 1987, s. 44.

⁵ İbrahim Erol Kozak, **İşçi Sendikalarının Tarihi Gelişimi (İngiltere Örneği)**, Sosyal Siyaset Konferansları, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 37.-38. Kitaplar, 1992, s. 64.

belirleyici unsurun tekni in de i mesi de il üretim aletlerinin mülkiyeti ile emek arasındaki çözülme ve ayrılma oldu unun kanıtıdır. Buna göre makineler var olsa bile bu çözülmenin henüz ortaya çıkmadı ı yerlerde i çi te kilatları var olamaz.⁶

Siyasi faaliyet kavramının farklı tanımları oldu unu ve bazen bir eylemde bulunmamanın da siyasi bir faaliyet olarak nitelenebilece ini söylemi tik. Siyasi faaliyeti bu ekilde tanımlayınca sendikaların siyasi faaliyetten uzak kalabilece ini dü ünme de pek mümkün olmamaktadır. Her ne kadar sendikaların kökeninin 15. yüzyıldan beri var olan kalfa loncalarına dayandı nı söylesek de esasen bugünkü anlamda sendikacılı ın kökeninin 18. yüzyıldan daha geride aranamayaca nı savunan görü ler de vardır. Buna göre eskiden üyeleri arasındaki ili kileri düzenlemeyi amaçlayan lonca te kilatlarının aksine bugünkü manada sendikacılık hareketlerinin ortaya çıkı amacı i çilerin ekonomik ko ullarının iyile mesi için i verene kar ı mücadele etmektir.⁷ Sanayi Devrimi'nin ya andı ı ve devletlerin liberal iktisadi düzende birbiriyle yarı tı ı bir ortamda ku kusuz bu mücadele siyasetten uzak bir ekilde geli memi tir.

Dar anlamda sendikaların siyasal faaliyetleri “bir siyasi parti ile sendikanın temas ve kar ılıklı yardımla ma ili kisi kurması ve belirli bir siyasi partinin maddi veya manevi baskısı altında bulunan sendikaların günlük politikaya karı maları” olarak tanımlanabilir. ⁸ Bu faaliyet ekinde sendikalar belli bir siyasi parti ile do rudan organik bir ili ki kurabilmektedir. Di er taraftan geni anlamda sendikaların siyasi faaliyetleri “belirli bir siyasi partinin etkisinde kalmadan çalı anların menfaatlerinin korunması yolunda taleplerde bulunmak ve bu isteklerin sa lanması ile ilgili tedbirleri tavsiye etmek” ekinde tanımlanmaktadır. ⁹ Geni anlamda siyasi faaliyette bulunan sendikaların tek bir partiye ba lı kalmaksızın amaçlarına ula maya çalı aca nı dü ünecek olursak iktidardaki herhangi bir partiyle ili ki kurmak, seçim dönemlerinde o dönem destekledikleri parti lehine üyelerine oy verme ça rısında bulunmak ve iktidarın istihdam, ithalat ve ihracat gibi konularda

⁶ George Lefranc, Kemal Sülker, **Dünyada ve Bizde Sendikacılık**, Çev.: Asım Bezirci, stanbul, Varlık Yayınları, 1966, s. 7-8.

⁷ Metin Kutal, **Sendika Hürriyeti**, Sosyal Siyaset Konferansları, stanbul, stanbul Üniversitesi Yayınları, 13. Kitap, 1962, s. 101.

⁸ Kutal, a.g.e., s. 129.

⁹ Gülten Kutal, **Türkiye’de ç i Sendikacılı ı**, stanbul, stanbul Üniversitesi Yayınları, 1977, s. 205.

yürüttü ü politikalar hakkında görüş bildirmek gibi faaliyetler sendikaların bu çe it faaliyetleri arasında sayılabilir.

Her ülkede sendikaların siyasetle ve siyasi partilerle kurdu u ili ki o ülkenin tarihi ve kültürel artlarına ve demokratik hayatta elde ettiklerine ba lı olarak de i mektedir. Örne in ngiltere’de siyasi partiler 18. yüzyıldan beri varlı nı sürdürerek demokratik rejimin düzenli bir ekilde geli mesini sa lamı tır. Buna ba lı olarak sendikalar da ngiliz toplumunun sosyal, ekonomik ve siyasi gerçekleri içinde ve kar ılıklı etkile imle birlikte olu up geli mi ve güç kazanmı tır.¹⁰ ngiliz sendikacılı ı ile Kıta Avrupa’sı sendikacılı ı arasında farklar oldu u gibi Kıta Avrupa’sını olu turan devletlerin sendikacılık tecrübeleri arasında da farklılıklar vardır. Bu farklılıkların olu masında ülkelerin kendi içlerindeki farklı dü ünçe akımlarının sendikaları etki alanlarına alabilmek için birbirleriyle yaptıkları mücadeleler de etkili olmu tur. Bu mücadeleler sonucunda zaman zaman bir ideoloji akımı, zaman zaman bir ba kası sendikacılık hareketinin yöneliminde belirleyici olmu tur.

1830 ile 1870 tarihleri arasında sendikacılı ın ortaya çıkmaya ba ladı ı Almanya’da birbiriyle çatı an farklı sendikacılık anlayı ları geli mi tir. 1875 yılında yapılan Gotha Kongresi’nde sosyalist sendikacılık anlayı ı ön plana çıkmı ve daha önceden kurulmu olan Sosyal Demokrat ı Partisi, Sosyalist ı Partisi adını almı tır. Kongre kararlarında sosyalist partinin emekçi sınıfını içinde ya amakta oldu u zor siyasi ve iktisadi durumdan kurtaracak tek parti oldu u ve bu nedenle partiye katılmanın her i çinin ahlaki borcu oldu u ifade edilmi tir. Böylece iktidarı ele geçirmeye çalı an parti ile sendika hareketi arasında bir i bölümünün gerçekleşti i söylenebilir. Di er taraftan Fransa’da da Alman sendikacılı ına benzer bir yol izlenmek istenmi tir fakat sosyalistler ile anar istler arasındaki fikir ayrılıklarının varlı ı ve daha sonra buna ıslahatçı ve devrimci sendikacıların fikir ayrılıklarının da eklenmesi sonucunda sendikalar siyasetten uzakla tırılmı lardır.¹¹

¹⁰ Kozak, a.g.e., s. 76.

¹¹ Lefranc, Sülker, a.g.e., s. 15-17.

ngiliz ve Kıta Avrupa'sı sendikacılık anlayı larının yanı sıra bir de Amerikan sendikacılı ı vardır ki bu kendine has bir sendikacılık anlayı ıdır. Dünya'da birbirinden farklı sendikacılık hareketlerinin ve sendika siyaset ili kilerinin nasıl olu tu unu anlayabilmek adına yapt ımız ngiliz, Amerikan ve Sovyetler Birli i sendikacılık anlayı larına dair kısa incelememiz bir sonraki bölümün konusu olacaktır.

1.2. Dünyada Sendika- Siyaset li kisine Üç Örnek

1.2.1. ngiltere'de Sendika-Siyaset li kisinin Tarihi

Sanayi Devrimi ilk olarak ngiltere'de gerçekte mi ve etkileri sadece üretim ili kileriyle sınırlı kalmamı , bütün bir sosyal ve ekonomik alana yayılmış tır. Bu sonuçlardan biri olarak üretim sürecini denetleme imkanını kaybeden ve üretim araçlarına sahip ba ımsız bir üretici olmaktan çıkıp hayat boyu ücretli statüsünde çalı maya mahkum olan geni bir i çi sınıfı olu mu ve bu i çi sınıfı içindeki örgütlenmeler sendikacılık hareketlerinin ba lamasını sa lamı tır. Liberal iktisat anlayı ının hakim olması sebebiyle ilk ba larda devlet müdahalesinin pek fazla olmadı mı fakat i çilerin i veren kar ısında güçlenmeye ba lamasıyla devlet tarafından da engellemelerin ba ladı mı söyleyebiliriz. Bundan dolayıdır ki sendikacılık hareketleri ba ta do um yeri olan ngiltere olmak üzere bütün ülkelerde birçok yasaklamalara ve engellere kar ı koyarak ve bu engellerle mücadele ederek geli imini devam ettirmi tir.

ngiltere'de i çiler 17. yüzyılın son yarısından itibaren meslek örgütleri kurmaya ba lamı ve 18. yüzyılda da bu örgütlenmeler artarak devam etmi tir. Meslek örgütlenmeleri ilk olarak i çi birlikleri ekinde ortaya çıkmı fakat i verenlerin bu örgütlenmelerin yasaklanması için gösterdikleri gayretler neticesinde çıkarılan bazı kanunlarla bu örgütlenmelerin faaliyetlerine yönelik kısıtlayıcı tedbirler alınmış tır. 1799 ve 1800 yıllarında çıkarılan iki kanunla da i çilerin sendikala maları ve grev yapmaları yasaklanmış tır. 1824 yılında bu yasaklayıcı

kanunlar iptal edildiyse de 1825 yılında parlamento örgütlenme hakkına yine bazı sınırlamalar getirmi tir.¹²

ngiltere’de i ç i sınıfının ve sendikacılık hareketlerinin etkilendi i bazı dü ünçe akımları olmu tur ve bunların en önemlilerinden biri de kurucusu Robert Owen’in adıyla anılan Owenizm hareketidir. Owen, ngiltere’de kooperatifçilik, sendikacılık, sekiz saatlik i gününün gündeme gelmesi ve i çilerin çalı ma artlarının iyile tirilmesi gibi konularda önemli derecede etkili olmu tur. Di er taraftan bunların kazanılması için Owen’in gösterdi i mücadele yollarının arasında sınıf çatı ması, ba kaldırma ve grev fikirlerine yer yoktur. Ona göre i çilerin di er sınıflarla i birli i yaparak ve onların desteklerini alarak yapacakları barı çıl bir grev yeni bir toplumsal düzenin yaratılabilmesi için yeterli olacaktır.¹³ Owen’in öne sürdü ü bu sınıflar arası i birli i e ilimi daha sonra ngiliz sendikacılı mın en önemli niteliklerinden biri haline de gelecektir.

Owenizm’in 1834’te bir kitle hareketi olarak ba arısızlıkla sonuçlanmasıyla 1836’dan itibaren Chartizm* (Dilekçeciler) olarak isimlendirilen yeni bir akım i ç i hareketlerinde etkin olmaya ba lamı tır. Bu hareket i çilere Owenizm’den farklı olarak sınıf fikrini benimsetmede ve siyasi eylemin gereklili ini kabul ettirmede etkili olmu tur. Zaten örne in günlük i saatinin düzenlenmesi bir kanunla yapılaca ma göre ve kanun çıkarmak siyasi bir faaliyet oldu una göre bu yönde talepleri olan i çilerin siyasi faaliyete katılmamaları imkansız hale gelmektedir.

Chartistler önce bütün i çiler için oy hakkı ve daha sonra da siyasi planda di er bazı reformların yapılması için mücadeleye ba lamı tır. ngiltere’de genel ve e it oy hakkı 1832 ile 1918 arasında yürürlü e giren dört ayrı reform kanunu ile sa lanabilmi tir. Bu tarihten önce ise oy hakkına sahip olmayan i çilerin siyasi etkinlikleri de sınırlı kalmı tır. Bu nedenle de siyasi alandaki kazanımların iktisadi

¹² Kozak, a.g.e., s. 67-68.

¹³ I ıklı, a.g.e., s. 53-55.

* Hareket ismini 1839, 1842 ve 1848 yıllarında ilan edilen ve “Halkın parlamentoya verdi i hak talep dilekçeleri “ olarak açıklayabilece imiz “People’s Charter” lardan almı tır. Hareketin amaçlarını açıkladı ı ve 1839 yılında parlamentoya sundu u dilekçeye 1.200.000 ki i imza atmı tır. 1842 tarihli dilekçeye imza atanların sayısı ise 3 milyonu bulmu fakat 1848 tarihli dilekçede bu sayı 2 milyona dü mü tür. Parlamento ise halkın deste ini alan bu dilekçeleri reddetmi tir. Aktaran: Volkan Yara ır, **Uluslararası ç i Hareketleri**, stanbul, Tüzm zamanlar Yayıncılık, 2004, s. 31-32.

alandaki hak kazanımları için de bir vasıta olacağı düşünülmüştür. Ne de olsa sayıları oldukça fazla olan ve her geçen gün artan işçi sınıfı bütün siyasi partiler için potansiyel oy kaynaklarıdır ve oy verme hakkını kazanan işçilerin talepleri iktidar olmak isteyen siyasi partiler için dikkate alınması ya da en azından alınıyormuş gibi gösterilmesi gereken taleplerdir. Sonuç olarak hükümetin aldığı sert tedbirler*, vasıflı ve yüksek ücretli usta işçilerin tekelinde bulunan sendikalarla yeterli bir dayanışma kurulamaması ve Chartizm'in sistemli bir teoriden yoksun olduğu gibi nedenlerle bu hareket de etkisini yitirmiştir.¹⁴

İngiliz sendikacılık anlayışını en çok etkileyen akımlardan biri de Fabian Cemiyeti'nin ortaya attığı Fabiancılık doktrindir. Bu cemiyet 1883 yılında aralarında Thomas Davidson, Sydney Webb ve Bernard Shaw'ın da bulunduğu bir grup tarafından kurulmuştur.¹⁵ Fabiancılar sınıf ayrılıklarını çok önemsemez görünmekte olup toplum düzenini de işletmenin bir aracı olarak da sınıf mücadelesini de ilkinin metodunun kullanılması gerektiğini düşünmektedirler. Nitekim onlara göre kapitalizmin gelişiminin ve evriminin sonucunda daha adil ve demokratik bir toplum düzenine ulaşılabilecektir. Sendikacılar bağımsız bir işçi partisi kurma girişiminde bulunduğu anda da Liberallerle beraber Fabiancılar da buna muhalefet etmişlerdir. Öteki taraftan 1880'lerde "yeni sendikacılık akımı" başlamış ve bu sendikacılar iktisadi mücadele ile kazanılan hakların kanuni yollarla artırılması fikrini savunmuşlardır.¹⁶ Bunun sonucunda da hareketin bağımsız bir siyasi parti meydana getirmeye ilmini ortaya çıkarmıştır. Bu tarihe kadar işçiler oylarını Muhafazakar Parti'ye göre kendilerine daha yakın gördükleri Liberal Parti'ye verirken 1892'de Bağımsız İşçi Partisi'ni kurmuşlardır. Yukarıda belirttiğimiz gibi daha önce buna muhalefet eden Fabiancılar ise kuruluştan itibaren bu partiye dahil olmuşlardır. Bağımsız İşçi Partisi daha sonra imdiki İşçi Partisi'ne dönüşümüştür ve

* 1838 yılında genel grevi teebbüsleri bağırsızlıkla sonuçlanan Güney Galler bölgesindeki Newport Maden işçileri ayaklanmasının şiddetle bastırılması ve 500 Chartistin hapsedilmesi bu sert devlet tedbirlerine bir örnek olarak gösterilebilir. Aktaran: Kozak, a.g.e., s. 72.

¹⁴ Kozak, a.g.e., s. 71-77.

¹⁵ Lefranc, Sülker, a.g.e., s. 12.

¹⁶ İnkilâp, a.g.e., s. 72-75.

Fabiancılar'ın giderek bu parti içinde etkinlik kazanması bu akımın İngiliz işçi sınıfının eylemlerinde de etkinliğini sürdürebilmesini sağlamıştır.¹⁷

1906'da Bağımsız İşçi Partisi, İşçi Partisi adını almıştır. Parti devrimci de il reformcu ve evrimci bir çizgi izlemiştir ve bunda Fabiancılığın etkisi büyüktür. Bağımsız İşçi Partisi'nin kuruluş konferansında, amaçlarının başında "üretim, bölünüm ve deşim araçlarının ortak mülkiyetinin sağlanması" sayılmış olsa da İngiltere'de işçi sınıfının kendi egemenliğini kurmak yönünde bir ideolojiyi benimsememi olması ve Bağımsız İşçi Partisi ve daha sonra da İşçilerin Fabiancılar'ın etkisi altına girmesi bunun sadece katkı üzerinde kalmasına neden olmuştur.¹⁸

İngiliz sendikacılık hareketinde işçi sınıfı bilincinin tam olarak oluşmamasında ve hareketin sosyalizme yönelmemesinde hükümetin aldığı sert tedbirlerin ya da Fabiancılık akımının kuvvetli olmasının etkileri kuşkusuz vardır. Fakat tek sebep de bunlar değildir. İngiltere kapitalizminin ve sömürgeciliğinin ilk gelişmeye başladığı yerdir ve bu sayede işçi sınıfının bir kesimine yüksek ücret vererek bir işçi aristokrasisi yaratılabilmektedir. Yani sömürgeciliğinin sonuçlarından biri olarak işçi sınıfının refah düzeyinde nispi bir artış meydana gelmiştir.¹⁹ Nitekim ilk işçi sendikaları da yüksek ücret alan belirli meslek gruplarına dahil işçiler arasında kurulmuştur ve bu anlayış ancak 1880'lerde oluşmaya başlayan "yeni sendikacılık" anlayışı ile değişmeye başlamıştır. Ne var ki bu da sendikal hareketlerin devrimci bir çizgiye girmesinde yeterince etkili olamamıştır. Hatta ki bu dönemde sayıları hızla artan grevler bile adeta siyasal eylemden uzaklaşmanın bir yolu haline gelmiş ve bu durum mücadele araçlarının kısıtlanmasına neden olmuştur. Engels, 17 Haziran 1879'da Bernstein'a yazdığı mektupta bu dönemde İngiltere'de yapılan grevlerle ilgili şu değerlendirilmede bulunmuştur:²⁰

"İngiliz işçi hareketi bir dizi yıldan beri ümitsizce ücret ve iş zamanının kısaltılması için strikes (grevler) dar çemberi içinde dönüp duruyor; hem de propaganda ve örgütlenmenin geçici çaresi ve aracı olarak değil de, tersine son hedef olarak. Hatta Trade -Union'lar (sendikalar), ilkesel olarak ve

¹⁷ A.e., s. 74-76.

¹⁸ A.e., s. 107.

¹⁹ Yarıcı, a.g.e., s. 35.

²⁰ A.S. Losovsky, **Sendikalar Üzerine**, İstanbul, İnter Yayıncılık, 2.c., 1993, s. 83.

tüzükle, her türlü politik eylemi ve bununla birlikte işçi sınıfının her türlü genel eylemine katılımı da dlatıyorlar. İşçiler, politik olarak tutuculara ve liberal radikallere, yani Disraeli'nin bakanlığına yanda larına ve Gladstone'un bakanlığına yanda larına kayıyorlar. Ba arılı (olsunlar) ya da olmasınlar, hareketi bir adım bile götürmeyen strikes (grevler) oldu u ölçüde burada (gerçek) bir işçi hareketinden ancak (bu anlamda) söz edilebilir...”

Kapitalizmin gelişmesiyle birlikte ücret sisteminde farklı malar da olu maya ba lamı tır. Sendikaların buna karşı yürüttükleri faaliyetler çok etkili olamamı tır ve sendikal harekette tıkanmalar ya anmaya ba lanmı tır. Bu sorunu çözebilmek amacıyla sendikal yönetimler 1896 yılında her işçi yerine “shop stewards” adı verilen kendi işyeri temsilciliklerini belirleme yetkisi vermişlerdir. Önceleri fazla yetkisi bulunmayan bu örgütlenmeler 1910-1915 yılları arasında sendikal işçileri ve sendikal bürokrasiye karşı ba ımsız işçi örgütleri haline gelmeye ba lamı lardır. 1915'te de Clyde'da mühimmat işçilerinin başlattığı bir grevle “shop stewards” hareketi ba lamı tır.²¹ Giderek işçi sınıfının öz örgütlenme organları haline gelen bu işyeri örgütlenmelerinin kitleleşmesi 1917 Ekim Devrimi'nin de çok büyük etkisi olmuştur. Yine 1920'de İngiliz Komünist Partisi'nin kuruluşunda da bu etkiyi görebiliyoruz fakat parti işyeri temsilcilikleri içindeki örgütlenmeleri daha çok ekonomik örgütlenmeler olarak görmüş ve bu şekilde bir ilerleme yolu seçmişlerdir. Ne var ki 1920'li yıllar boyunca atılmalarına sahne olmuş ve 1922 yılında maden işçilerine yönelik olarak yaşanan lokavt ile birlikte hareket zayıflamaya ba lamı tır.

İngiliz işçi sınıfının en önemli eylemlerinden biri olan 1926 genel grevi sendika bürokrasisinin ve dolayısıyla TUC* (Trade Union Congress-Sendikalar Kongresi) un bütün oyalama ve erteleme çabalarına rağmen gerçekleşebilmiştir. Bununla birlikte genel grev başarısızlığa rağmen grev için hayati önem taşıyan bazı sektörlerde greve çıkılmayarak grev daha ba tan etkisizleştirilmek istenmiştir.* Bu

²¹ Yara ır, a.g.e., s. 40-42.

* 1869 yılında sendikal yapıların ulusal düzeydeki örgütlenme ve federasyonlaşma çabaları sonucu kurulan TUC ekonomik ve sosyal reformların gerçekleştirilmesi için yasal bir çerçevede faaliyetlerini sürdürmüştür. Üye sendikalar TUC'tan özerk bir şekilde faaliyetlerde bulunmaktadırlar ve bu bakımdan TUC'un dünya genelindeki benzer yapılardan daha az otoriter olduğu söylenebilir. Ne var ki TUC İngiliz işçi sınıfının ba ımsız bir çizgide hareket etmemesi için her türlü bürokratik mekanizmayı devreye sokmuş ve işçi sınıfının yükselişine geçiş döneminde mücadeleyi düzenli içi sınırlara çekmeyi becerebilmiştir. Aktaran: Yara ır, a.g.e., s. 38-39.

* Bu konu üzerine Troçki de III. Enternasyonal'in 1926-27 yıllarında işçileri sendika bürokrasisinin etkisinde kurtarma görevini yerine getirmede tam bir yetersizlik örneği sergilediğini ve Sendikalar

arada i yeri örgütlenmeleri (shop stewards) ve örgütsel sınırlılı mını a amayan yerel sendikalar da bu grevde etkin olamamı lardır. Sendikal bürokrasinin i çi mücadelesini engelleyici faaliyetleri bu yıllarla da sınırlı kalmamı 1960'lı yıllarda bazı hak grevlerine dahi kar ı çıkma noktasına gelmi lerdir.

ngiltere'de sendikacılı mın geli mesi ve i çilerin siyasi ve iktisadi haklarına kavu ması uzun ve zorlu bir mücadelenin sonucunda gerçekleş mi tir. ngiltere'de ekonomik geli im siyasi geli imden daha hızlı ilerledi i için i çi sınıfının da mesleki örgütlenmelerden sonra siyasi örgütlenmelere gitti i söylenebilir. Bununla birlikte sendikaların siyasi partilerle bu kadar uzun süreli organik bir ili ki kurdu u ba ka bir ülke yoktur ancak sendikaların siyasi faaliyetleri sadece ç i Partisi ile de sınırlı de ildir. Bunu ç i Partisi'nin muhalefette kaldı ı ve Muhafazakar Parti'nin iktidarda oldu u dönemlerde sendikaların iktidarla olan ileti imini kesmemesine ve danı ma yoluyla iktidarı etkilemeye çalı masına bakarak anlayabiliriz. Ayrıca parlamento ya ait iki organda da TUC temsil hakkına sahiptir.²² Bütün bunlar dı nda sendikalar radyo, televizyon, internet gibi ileti im araçlarıyla da siyaseten etkili olabilmektedir.

1.2.2. Amerika'da Sendika-Siyaset li kisinin Tarihi

Amerika'da do up geli en sendikacılık hareketinin kendine has bazı özellikleri vardır ve bu özellikleri dolayısıyla Amerikan tipi sendikacılık adı altında incelenmesi do ru olacaktır. Bu sendikacılık anlayı mının en belirgin özelli i hareketin güçlü bir sınıf bilinci üzerine oturmamı olmasıdır. Yine sınıf mücadelesi temelinde bir sendikal hareketin olmadı ı ama en azından i çi sınıfının ve sendika hareketinin deste iyle kurulmu ve faaliyetlerine devam eden bir partinin bulundu u ngiltere'den farklı olarak Amerika'da böyle bir parti de olu mamı tır. Bununla birlikte i çilerin siyasi gücünü birle tirmek adına bazı parti kurma giri imleri olduysa da kurulan bu partiler etkin olamamı ve varlıklarını devam ettirememi lerdir.

Kongresi'nin de grev kırıcılara destek olarak i çi sınıfına ihanet ettiklerini yazmı tır. Lev Troçki, **Emperyalist Çürüme Ça nda Sendikalar**, stanbul, Yazın Yayıncılık, 2009, s. 51.

²² İ kılı, a.g.e., s. 125-126.

Amerika’da i ç i hareketinin te kilatlanması 1860 yılında “Emek övalyeleri” isimli gizli bir cemiyetin kurulması ile ba lamı tır. Cemiyetin sekiz saatlik i gününü esas alan bir i kanununun düzenlenmesi, her sanayi kolu için ba ımsız ubelerden meydana gelmi bir te kilatın kurulması gibi talepleri vardır. Özellikle demiryollarında yapılan grevlerin de etkisiyle cemiyetin 1879’da 20 bin olan üye sayısı 1886’da 700 bine yükselmi tir. Ne var ki bu yükseli fazla uzun sürmemi ve bir süre sonra üye sayısı 350 bine dü en cemiyet 1892’de etkisini büyük oranda kaybetmi tir. 1881’de bir kısmı Emek övalyeleri Derne i’ne, bir kısmı da di er mesleki birliklere mensup ki ilerce “ ve Meslek Birlikleri Federasyonu” kurulmu ve 1886 yılında bu federasyon Amerikan Federasyonu (AFL) ismini almı tır.²³

Amerikan sendikacılık tarihinin en etkili isimlerinden biri olan Samuel Gompers, AFL’nin kuruldu u 1886 yılından kendi ölüm tarihi olan 1924’e kadar AFL’nin ba kanlığını yapmı tır. Dolayısıyla Amerikan sendikacılık hareketinin yönelimlerinde onun siyasi dü ünçe tarzının etkileri çok büyük olmu tur. Gompers sosyalist, Marksist ve anarko- sendikalistlere kesin olarak kar ıdır ve siyasi hayatı boyunca da bunu her hareketiyle belli etmi tir. Örne in AFL’nin 1894 yılındaki konvansiyonunda sosyalistlerin getirdi i 11 maddelik siyasal taleplerin 10. maddesi olan “üretim ve bölü üm araçlarının halk tarafından ortak mülkiyeti” ilkesine tüm gücüyle kar ı çıkmı ve maddenin reddedilmesini sa lamı tır. Ona göre AFL’nin görevi var olan düzenin korunmasını, geli tirilmesini ve gerekti inde ufak müdahalelerle düzeltilmesini sa lamaktır.²⁴ Nasıl ki ngiltere’de sınıf mücadelesi amacı gütmeyen Fabiancılık akımı sendikal hareketin ve dolayısıyla kitle hareketi olarak i ç i mücadelesinin tarihi yapısını etkilediyse Amerika’da da Gompersizm’in aynı etkide bulundu unu söyleyebiliriz.

Amerika’daki sendikal hareketler gerçekten de siyasi partilerin dü ünçe yapılarıyla hiç bir zaman çeli memi tir. Sendikalar bir siyasi partiye taraftar olmak ya da kar ıt olmak ekinde kesin bir tavır almamı lardır. Bunda Amerika’da güçlü bir sınıf bilincinin var olmamasının yanında tekelci özel sermayenin toplumun her alanında egemenli ini kurmu olması ve bu gücünü i ç i örgütlenmelerini bastırmakta

²³ Lefranc, Sülker, a.g.e., s. 29-31.

²⁴ İ ıklı, a.g.e., s. 155-159.

kullanırken iddet kullanmaktan da çekinmemesi ve sendikaların ba ımsız siyasal eylemde bulunmalarının yasaklanması gibi etkenler de çok büyük rol oynamaktadır.

Her ne kadar artlar çok elvermese de Amerika'da da sendikalar siyasi faaliyetlerin çok fazla dı nda kalamamı tır. çiler bu faaliyeti daha çok seçimlerde kitlesel olarak oy kullanma yoluyla yerine getirmi lerdir. Amerika'da sendikalar özellikle de seçim dönemlerinde gazetelerde kö eler kiralayıp orada kendi görü lerini dile getirebilmekte ve destekledikleri aday lehinde propaganda yapabilmektedir. Hatta ki bazı sendika üyelerinin ev ev gezerek kendi adayları lehinde oy istedikleri bile görülmü tür.²⁵ Amerikan siyasetinin iki büyük partisi Cumhuriyetçi Parti ve Demokrat Parti'dir ve demokrat Woodrow Wilson'un 1916'da yeniden ba kan seçilmesinde sendikaların çok önemli bir payı vardır.²⁶ 1932'de Roosevelt'in seçilmesinden sonra da i çilerin daha çok kitleler halinde Demokrat Parti'ye destek verdi i gözlemlenmektedir. Roosevelt aldı ı bu destek kar ılı nda yayımladı ı kanunlarla sendikalara o güne kadar elde edemedikleri bazı garantileri sa lamı tır.

1933 yılında sendikalara bir akın ba lamı ve AFL'nin üye sayısı da hızlı bir yükseli e geçmi tir. Tam da bu sıralarda federasyon içinde iki kar ıt akım olu maya ba lamı tır. Bu akımlardan biri geleneksel sendikacılı ı savunan ve Gompers'in ölümünden sonra ba kanlı a geçen Green'in savundu u akım, di eri ise sanayi bir temele dayanan sendikacılık modelini savunan maden i çisi John Lewis'in savundu u akımdır. Sonuçta Lewis kendi görü ünde olan sendikacılarla birlikte federasyondan ayrıldı ve 1935 yılında Sanayi Te kilatları Kongresi'ni (CIO) kurmu tur.²⁷ Ne var ki CIO'nun kurulmu olmas ı Amerikan sendikacılık anlayı nda pek bir de i iklik meydana getirmemi tir.* Zaten bir süre sonra Roosevelt'in politikalarını desteklemeyen Lewis kendi fikirlerini di er üyelere kabul

²⁵ Paul Hays, **Sendikalar ve Siyasi Faaliyet**, Sosyal Siyaset Konferansları, Çev.: Sabahaddin Zaim, stanbul, stanbul Üniversitesi Yayınları, 13. Kitap, 1962, s. 94-95.

²⁶ İkli, a.g.e., s. 170.

²⁷ Lefranc, Sülker, a.g.e., s. 75-76.

* 1938 yılında CIO üyesi bir sendika temsilcisiyle görü en Troçki Amerikan i çilerinin bireyseltici in etkisinde kalarak toplumsal olarak dü ünmeyi ö renememelerinden ve sendika toplantılarına katılım göstermemelerinden yakınan bu sendika temsilcisine i çilerin sendika toplantılarına katılmamasının nedeninin büyük ihtimalle konu macıların tabana söyleyecek bir eyleri olmaması oldu unu söylemi tir. Sendikaların adım adım güçten dü ece ini söyleyen Troçki CIO'nun da yükseldi i hızla çökebilece ini belirtmi tir. Troçki, a.g.e., s. 75.

ettiremeyince CIO' dan ayrıldı ve 1955 yılında da AFL ve CIO bile erek AFL-CIO' yu meydana getirmi tir. AFL-CIO da yine var olan sisteme ba lılı nı her fırsatta dile getirmi tir.

1947 yılında Truman'ın vetosuna kar ın kabul edilen Taft-Hartley Kanunu sendikaların haklarını büyük oranda kısıtlamı tir. Bu kanun cumhuriyetçilerin istekleri do rultusunda olu turulmu ve kabul edilmi tir ve dolayısıyla da bu durum sendikaların Demokrat Parti'ye yönelmelerinde etkili olmu tur. Sendikalar, demokratlara destek vererek kanunun geri çekilmesini sa lamaya çalı mı lardır. Örne in AFL, tarihinde ilk kez 1952 yılında genel kurul kararı ile bir aday desteklemi tir ve bunun amacı bu kanunun yürürlükten kaldırılmasını sa lamaktır. Ne var ki AFL kendi adayını seçtirmekte ba arılı olamamı tir.²⁸

1961 yılında John F. Kennedy'nin seçilmesinde sendikaların etkisine baktı mızda yine sendikaların demokratlara destek vermeye devam etti ini görebiliyoruz. Ne var ki Kennedy iki yıllık iktidarı boyunca sendikaların isteklerine çok da fazla cevap verememi tir. 1971'de cumhuriyetçi Nixon iktidara gelmi ve aldı ı ekonomik kararlarla sendikaların oldukça tepkisini çekmi tir. 1972 yılında ise Nixon ve Mc Govern arasındaki seçim rekabetinde bu kez AFL-CIO geleneksel tutumundan vazgeçmi ve adaylardan her ikisini de desteklememe kararı almı tir.²⁹

Amerika'da sendikacılık hareketleri mevcut düzenle çatı mamı ve isteklerini bu düzeni koruyarak ve yer yer de ona küçük müdahalelerde bulunarak elde etmeye çalı mı tir. Sendikaların sosyalizme ve sınıf mücadelesine kar ıt görü leri Amerika'nın genel anti-komünist siyasetine denk dü mü ve siyasi partiler ile sendikalar bu bakımdan ayrı dü memi lerdir. Bununla birlikte zaman zaman Cumhuriyetçi Parti'nin izledi i bazı politikaların sendikaları Demokrat Parti'ye yöneltti ini söyleyebiliriz. Buna ek olarak Demokrat Parti'yi destekleyen sadece sendikalar da de ildir. Prensiplerini büyük ölçüde di er ülkelerin i çi partilerinin prensipleriyle benzer gören fakat anti-Marksist ve anti-komünist oldu unu da

²⁸ İkılı, a.g.e., s. 176.

²⁹ A.e., s. 178.

vurgulayan Liberal Parti de kuruldu u tarih olan 1936'dan itibaren genel seçimlerde Demokrat Parti'yi desteklemi tir.³⁰

Mevcut düzenle uzla ma yolunu izleyen ve Amerika'nın anti-komünist politikasından ayrılamayan bu Amerikan tipi sendikacılık anlayı ı aynı zamanda Amerika ile yakın ili kiler kuran di er ülkelerdeki sendikal anlayı ı da etkilemi tir. Türkiye de bu ülkelerden biridir ve özellikle de Türkiye ç i Sendikaları Konfederasyonu'nun kurulu unda ve daha sonra izledi i “partilerüstü sendikacılık” ve komünizm kar ıtı politikalarda bu etki kendisini göstermi tir.

Sonuç olarak, Amerika'da sendikaların siyasi faaliyette bulunmak için bir çok imkana sahip oldu unu söyleyebiliriz. Fakat bu durum sendikaların temsil ettikleri i ç i sınıfı için önemli derecede kazanımlar elde etti i anlamına gelmemektedir. Zaten sınıf bilincine sahip olmaksızın var olan düzenle uzla arak faaliyette bulunma amacı olan sendikaların bu e kilde siyasi iktidarlar için fazla bir tehlike arz etmedi ini söyleyebiliriz. Di er taraftan ne zamanki sendikalar i verenler aleyhine güçlenmi tir i te o zaman baskı ve kısıtlama araçları devreye sokulmu ve çe itli yasalarla ve hatta iddet eylemleriyle bu hareketler bastırılmı tir.

1.2.3. Sovyetler Birli i'nde Sendika-Siyaset li kisinin Tarihi

Sovyetler Birli i'nde sendika- siyaset ili kisinin incelenmesi ku kusuz ki Ekim Devrimi'ni ya amı bir co rafyada sendikaların konumunun nasıl olabilece inin anlaşılması bakımından önem ta ımaktadır. Marks ve Engels Komünist Manifesto'ya “Bugüne kadarki bütün toplumların tarihi sınıf mücadeleleri tarihidir” diyerek ba larlar ve bu sınıfları burjuvalar (toplumsal üretim araçlarının sahipleri olup ücretli eme i sömüren modern sermayeciler) ve proleterler (kendi üretim araçlarına sahip olmadıklarından emek güçlerini satmaya muhtaç olan modern ücretli i çiler sınıfı) olarak ayırırlar.³¹ Sendikalar da proletaryanın örgütlendi i yerlerdir ve dolayısıyla sınıf mücadelesinde yerlerinin ne olaca ı her zaman için üzerinde çok tartı ılan ve fikir üretilen bir konu olmu tur. Bu bakımdan Marks'ın ve ba ta Lenin olmak üzere

³⁰ Hays, a.g.e., s. 91-92.

³¹ Karl Marks-Friedrich Engels, **Komünist Manifesto ve Hakkında Yazılar**, stanbul, Yordam Kitap, 2008, s. 22.

Bol evik Devrim'in önderlerinin i ç i sınıfı mücadelesinde sendikalara verdikleri rolün ve tarihte bu rolün nasıl oynandı nın incelenmesi gerekmektedir.

Rusya 19. yüzyılın sonlarında hızlı bir sanayi i ç isi birikimine sahne olmu fakat i ç i-i veren ili kilerini etkilemeyi amaçlayan bütün örgütlerin varlı ı yasaklanmı tır. 1890'larda gizli sendikalar kurulmaya ba lanmı ve sendikal hareketlerde ilk olarak Marksizm de il, "halkçılık" (narodnizm) akımı etkili olmaya ba lamı tır. Buna kar ılık Marksizm'i Rusya'da ilk olarak Plehanov yaymaya çalı mı ve 1895'te " ç i Sınıfı ç in Mücadele Birli i" adlı bir örgüt kuran Lenin, halkç ıların etkisini tamamen kırmayı ba armı tır.³² Bununla birlikte i ç i sınıfının mücadele yöntemleri ve sendikaların rolü üzerine olan tartı malar bu kadarla sınırlı kalmamı ve bu konu üzerinde tartı lmaya uzun yıllar devam edilmi tır.

1905 yılı Rusya'da adeta grevler yılı olmu ve ekim ayında ilk sovyetler (ç i Temsilcileri Meclisi) kurulmu tur. Bu dönemde hükümet raporlarına göre grevlere katılan i ç ilerinin sayısı toplam kayıtlı i ç i sayısını bile geçmi ve 2 milyon 800 bini bulmu tur. Buna göre o yıl her i ç i en az bir greve katılmı ve bazıları birden fazla greve katılmı tır.³³ Bu grevlerle bazı haklar kazanıldıysa da sonuç olarak çok büyük kazanımlar elde edilememi tır. Örne in sekiz saatlik i günü hakkı elde edilemedi i gibi bunun için yapılan grevler sert bir ekilde bastırılmı ve sonuçta birçok ki i tutuklanmı tır.

1905 yılı grevleri ve 1915-1916 sava yıllarında durumu iyice kötüle en i ç ilerinin yaptı ı siyasi grevler sınıf mücadelesinde grevlere ve sendikal hareketlere verilen öneminin artmasında bir etken olmu tur diyebiliriz. Nitekim Marks da tek bir sanayi kolunda grevler yoluyla çalı ma saatlerinin azaltılması çabasını ekonomik bir hareket olarak tanımlarken günlük sekiz saatlik çalı ma kanunun çıkarılması için verilen mücadeleyi siyasi bir hareket olarak tanımlamı tır. Ona göre grevler proletarya için siyasal yöntemlerden biridir fakat ancak gündelik kazanımlar sa lar.

ç i sınıfının ise günlük kazanımları için mücadele ederken asıl yapması gerekenin sömürü düzenini ortadan kaldıracak hareketler oldu unu unutmaması gerekmektedir.

³² I ıklı, a.g.e., s. 307.

³³Bertram D. Wolfe, **Devrimi Yapan Üç Adam**, stanbul, Bilim Felsefe Sanat Yayınları, 2. c., 1989, s. 21-24.

Lenin de grevleri “savaş okulları” olarak tanımlamış ama bu okulların savaşın kendisi olmadığını yani grevlerin işçi sınıfının kurtuluşundaki mücadele yollarından sadece biri olduğunu vurgulamıştır.³⁴

Lenin ve onunla aynı görüşte olanlar sendikalar konusunda anarko-sendikalistler ve ekonomistlerle mücadele etmişlerdir. Anarko-sendikalistlere göre toplum düzenini oluşturması gereken örgütler sendikalardır ve onlardan başka bir örgütlenmeye gerek yoktur. Ekonomistler ise işçi sınıfının siyasi eylemine karşı çıkar ve sadece sendikalar aracılığıyla işverenlere karşı kazanımlar sağlamak için mücadele edilmesi gerektiğini öngörür. Lenin, ekonomistlerin “ekonomik mücadelenin kendisine politik bir nitelik kazandırmak” şeklinde özetledikleri amaçlarına da iddetle karşı çıkmış ve zaten bütün ülkelerdeki sendikaların bu şekilde davrandıklarını, bunun yeni bir şey olmadığını ve ekonomik reformlar için mücadele etmek anlamında bir anlam taşımadığını söylemiştir. Burada ekonomistlerin yaptığı sadece çok yönlü politik örgütlenmeden kaçmaktır. Lenin yapılması gerekeni 1902 yılında şu şekilde açıklamıştır:³⁵

“İşçilere politik sınıf bilinci ancak dışarıdan, yani ekonomik mücadelenin dışında, işverenlerle işçiler arasındaki ilişki alanının dışında götürülebilir. Bu bilginin edinebileceği biricik alan bütün sınıf ve katmanların devlet ve hükümetle ilişki alanı, bütün sınıflar arasındaki karşıt ilişki alanıdır. ... İşçilere politik bilinç götürmek için sosyal demokratlar nüfusun bütün sınıfları arasına gitmeli, ordu birliklerini bütün yönlerde göndermelidir.”

Lenin mücadelenin ekonomik mücadeleye indirgenmesini “sendikalizm” olarak adlandırır ve buna karşı çıkar. Sendikalar dışında devrimci bir örgüt yani bir parti olmalı ve bu partinin üyesi olan devrimciler işçi örgütlenmelerine yani sendikalara girerek iktisadi mücadele içinde bütün işçileri sosyalizme yöneltmek için çalışmalıdır. Ona göre işçi örgütleri mesleki ve genel örgütlenmeler olmalı ve sendikalar sosyal demokrat örgütlerin (parti) kontrol ve yönetimi altında olmalıdır. Genel grevin bir saldırı aracı değil bir savunma aracı olduğunu vurgulayan Ekim Devrimi'nin önde gelen isimlerinden Troçki de proletaryanın ayaklanması için örgütlü desteğin yaratılması gerektiğini söylemiş ve “Her sendika büsbütün, her fabrikada, her atölyede ortak düşüncelerle birbirlerine bağlı ve belirleyici an

³⁴ İnkilâp, a.g.e., s. 285, 308.

³⁵ V.I. Lenin, **Ne yapmalı?**, İstanbul, İnter Yayınları, 1997, s. 88.

geldi inde birle mi olarak öne çıkararak kitleleri beraberlerinde taşıyacak, onlara doğru yolu gösterecek, hatalara karşı önlem ve zaferi güvence altına alacak bir grup için bulunmalıdır.” demiştir.³⁶

Sendikaların dünyanın hiçbir yerinde siyasi olarak bağımsız olmadığını söyleyen Troçki, Rusya’da partinin sendikaları yönettiğini söyleyerek bunu eleştiren ve örneğin Fransız sendikalarının bağımsız olduğunu ileri sürenlere karşı Fransız sendikalarının bu bağımsızlığının biçimsel bir bağımsızlık olduğunu ve buna karşı burjuvaya olan bağlılıklarının ortadan kalkmadığını söyleyerek yanıt vermiştir. Ayrıca bunun her zaman böyle olmadığını, Ekim Devrimi’nin sendikaların Men evikler’in kontrolünde olduğu bir zamanda yapıldığını ve sendikaların kendileri tarafından ancak uzun mücadeleler sonucunda elde edildiğini anlatmıştır. Sendikaların siyaseten bağımsızlıklarının mümkün olmadığını söyleyen Troçki, Komünist Parti’nin etkinlik kazanmak için verdiği mücadelenin sendikaların özerkliklerine zarar vermeyeceğini de eklemiştir. Sonuçta komünistler de dahil olmak üzere sendikaların her üyesi gerekli gördüğü şekilde oy kullanma ve kendisine uygun gelen kişiye seçme hakkına sahiptir. Komünistler sendikalarda hangi görevlerde bulunurlarsa bulunsunlar partinin disiplinine uyacaklardır.³⁷

Komünist Parti’nin herhangi bir zorlama aracına sahip olmadığını kapitalist ülkelerde komünistlerin için sınıfına ancak sendikaların tabanında üye ya da tam zamanlı personel olarak yer alarak önderlik yapabileceğini söyleyen Troçki, ancak durum devrimcilerinde komünist partinin etkisinin artacağını vurgulamıştır. Örneğin barış zamanlarında yapılan grevlerde parti sadece sendikaya yardımcı olur ve grevde öncelik sendikaya ait olur.

1919’da toplanan III. Enternasyonal’de de sendika tartışmaları önemli bir yer tutmuştur. Lenin gerici sendikalarda çalışmama taraftarı olanlara karşı bunun içinleri gerici önderlerin eline bırakmak anlamına geleceğini söylemiştir. Lenin de Troçki de asıl olarak gericilerin elinde bulunan sendikalar içinde çalışmama yürütülüp sendikalarda bu kişilerin etkisinin kırılması taraftarıydılar. Ne var ki 1921’deki 3.

³⁶ Troçki, a.g.e., s. 95, 96.

³⁷ A.e., s. 128-130.

Kongre ile aynı tarihte, yalnızca komünistleri içine alan Kızıl Sendikalar Enternasyonalisi de toplanmıştır. Komintern içindeki sendikal güçler, sendikalist çizgideki sendikalar ve Amsterdam sendikal enternasyonalisi içindeki sol güçler tarafından kurulan bu örgüt her partinin sendikalarda, içi ve dışı meclislerinde sistemli ve azimli bir komünist hareket ve faaliyete girişini kabul etmiştir.

Lenin, 1922'de devlet yönetiminde fiili olarak uzaklaşmış durumda kalmış ve 1924'te hayatını kaybetmiştir. Kızıl Sendikalar Enternasyonalisi ise 1935 yılında dağılmıştır. Enternasyonalinin çok önemli bir kolunu oluşturan CGTU ise 1936 yılında daha önce ayrılmış CGT ile yeniden birleşmiştir.

Rusya'da devrim öncesinde ve sonrasında sendikalar üzerine tartışmalar geniş bir yer tutmuş ve izlenen politikalar diğer ülkelerin sendikal yönelimleri üzerinde de önemli etkilerde bulunmuştur. Ekim Devrimi öncesinde yaşanan grevler dikkatlerin sendikalara çevrilmesinde etkili olurken birçok farklı görüşün sendikal faaliyetlerde etkin olmak istemesine de neden olduğunu söyleyebiliriz. Sonuçta sendikaların partinin yerini tutmayacağını fakat partinin sendikalarda mücadele etmesi ve yerini geldiğinde içi sınıfına öncü olması gerektiğini savunan Bolşevikler etkin olmuş fakat Lenin'in yönetimden uzaklaşması ve daha sonra II. Dünya Savaşı koşulları gibi nedenlerle birçok alanda olduğu gibi bu alanda da farklı politikalar izleme yoluna gidilmiştir.

Sendikalar sanayinin geli mi ve buna ba lı olarak i ç i sınıfının do u u ile birlikte i ç i örgütlenmeleri olarak meydana gelmi tir. Ba langıçta i ç i-i veren ili kilerinin düzenlenmesi amacını güden sendikalar çe itli a amalardan geçmi ve hem ekonomik hem siyasi haklarını elde etmek isteyen i ç iilerin siyasal mücadeleye de yönelmesiyle birlikte kısa süre içinde siyasal alana da dahil olmaya ba lamı tır. Sendikaların bu siyasal faaliyetleri ülkeden ülkeye farklılıklar gösterdi i gibi aynı ülke içerisinde farklı siyasal akımlardan etkilenen sendikalar da kurulmu tur.

Sendikaların siyasal faaliyetleri denince ilk akla gelenlerden biri de sendikaların siyasal partilerle olan ili kileridir ve farklı ideolojik akımlardan etkilenen sendikaların partilerle kurdu u ili kiler de kendi ideolojik yönelimleri do rultusunda olmu tur. Sendikaların do um yeri olan ngiltere’de sendikaların kurulmasından sonra bir ç i Partisi kurulmu fakat bu parti gerçek bir sınıf mücadelesi yürütmekten çok uzak kalmı tır. Kapitalizmin bir di er gücü olan Amerika’da ise geni çapta bir i ç i partisi dahi kurulamamı ve i ç i sınıfı bilinci olu turulamamı tır. Bu ülkelerde iktidar sahipleri sendikalara belli bir noktaya kadar faaliyet alanı tanımını ve buldu u ilk fırsatta da kendi egemenli ini kurmaya çalı mı tır. Ne var ki sendikalar da bu durumun de i mesi için yeterince çaba sarf etmekten uzak kalmı ve sınıf mücadelesinde etkin olamamı lardır.

Sovyetler Birli i sendika- siyasal parti ili kisinin en çok tartı ıldı ı ülkelerden biri olmu tur. Her zaman için sendikalar içinde mücadele etmenin vazgeçilmezli ini vurgulayan Bol evik Devrim’in liderleri komünistlerin sendikalar içinde var olması ve devrimci bir durum olu ana kadar i ç i sınıfının günlük kazanımları için mücadele etmesinde ona yardımcı olması gerekti ini savunmu tur. Sovyetler Birli i’nin sendikalar üzerine izledi i politikaların uzun yıllar boyunca Türkiye de dahil birçok ülkede komünistlerin sendikal yönelimleri ve sendikalar içindeki faaliyetleri açısından da belirleyici oldu unu söyleyebiliriz.

2. TÜRK YE'DE SEND KA- S YASET L K S N N TAR H

2.1. 1947'ye Kadar Olan Dönemde İçi Hareketleri ve Sendika- Siyaset li kisi

Türkiye'de sendikal faaliyetlerin ba langıcı olarak genellikle II. Me rutiye'tin ilan edildi i 1908 yılı esas alınmaktadır. E itlik, özgürlük, adalet gibi söylemlerin ortaya çıktığı bu dönem içi hareketinin örgütlenmesi ve grev olaylarının ya anabilmesi için elveri li bir ortam yaratmı tır. Bununla birlikte 1908'den önce de içi hareketleri var olmu tur ve bunlara da kısaca de inmekte fayda olaca nı dü ünüyoruz.

Osmanlı mparatorlu u 17. yüzyıldan ba layarak imalat sektöründe endüstriyel bir gerileme ya amaya ba lamı ve yabancı endüstri ürünleriyle rekabet edemeyen imparatorluk bir serbest pazar haline gelmi tir. mparatorluk içinde yabancı sermaye 1840'larda güçlü ve yaygın bir hale gelmi , demiryolları yapımına ba lanmı *, kömür madenleri ve di er madenler ilgi çekmeye ba lamı tır.³⁸ Bütün bunlara ba lı olarak imparatorluk içindeki içi nüfusunda da bir artı meydana gelmi ve bu artı beraberinde içi hareketlerini de getirmi tir.

Makinele menin hızla artması di er ülkelerde oldu u gibi burada da ilk önce makinelere kar ı bir içi tepkisi olu masına neden olmu tur. 1851'de Samakof'da, özellikle kadın i çiler yeni getirilen mekanik tara a kar ı bir harekete geçmi ve ancak makinenin kullanılmayaca ı sözünü aldıktan sonra hareketten vazgeçmi lerdir. Bu hareketin, aslında bu i çilerin kökenin daha da eskilere gitti ini göstermesi bakımından ilgi çekici ve hatırlatılması gereken bir hareket oldu unu söyleyen görü ler vardır. Çünkü makine tahrip etmek demek eskiden ba ka ko ullar altında çalı an ve bu nedenle yeni ko ullara ba kaldıran bir içi sınıfının var olması demektir.³⁹

* Örne in demiryolları yapımına 1856 yılında ilk sermaye yatırımlar ıngilizler olmu tur. Oya Sencer, **Türkiye'de İçi Sınıfı- Do u u ve Yapısı**, stanbul, Habora Kitabevi, 1969, s. 88.

³⁸ M. ehmus Güzel, **Türkiye'de İçi Hareketi (1908-1984)**, stanbul, Kaynak Yayınları, 1996, s. 26.

³⁹ Sencer, a.g.e., s. 90-91.

çi hareketlerinin grev niteli i kazanması ise 1872 yılında mümkün olmu tur. Esasında 1845 tarihli bir polis nizamnamesi bu konuda biraz kafaları karı tırmı tır. Bu nizamnamenin i çilerin i ini terk etmesinden bahseden 12. maddesine dayanarak i çi hareketlerinin ilk tezahürleri arasında grevlerin de olabilece ini söyleyen görü lerin⁴⁰ varlı na ra men yaygın olarak bu maddenin Avrupa devletlerinde ba gösteren grev hareketlerinden yola çıkarak nizamnameye alınmı olabilece ini söyleyen görü ler kabul görmektedir. Bu nizamname ile ilgili bir di er dikkat çekici nokta da yabancı firmaların 1845 yılında Bursa'da ipek ipli i fabrikaları için izin almı olmaları ve nizamnamenin bir bakıma bu yabancı sermayenin geli ini kolayla tırma niyeti de ta ıdı nı akla getirmesidir.⁴¹

Yukarıda belirtti imiz gibi gazetelerde yer alan ilk grev haberi 1872 yılında Beyo lu telgrafhanesi i çilerinin grevidir.* Bunu 1873 tersane grevi izlemi ve 11 aydır ücretlerini alamayan i çiler Babiâli'ye gelerek sadrazama bir dilekçe vermi ler ve ancak ücretlerinin ödenece i sözünü aldıktan sonra burayı terk etmi lerdir. Ne var ki tersane grevlerinin 1875 ve 1876 yıllarında devam etti ini yani sorunların çözümedi ini görüyoruz. 1876'da Kanuni Esasi'nin ilanında da imparatorluk maliyesinin iflas etmesinin yanı sıra bu artan i çi hareketlerinin de etkileri oldu u söylenebilmektedir.⁴²

Bu dönemdeki örgütlenmeler bakımından 1871 yılında kurulan Ameleperver Cemiyeti'ne de de inmek gerekmektedir. Bu cemiyetin bir i çi örgütü olmayıp masonlarca kurulmu bir hayır derne i oldu u ve i çilere sosyal yardım istekleriyle yönelmi oldu u söylenmektedir. 1894-1895 yıllarında kurulan ve yurtdı ndaki hürriyetçi aydınlarla ili ki kuran Amele-i Osmanî Cemiyeti ise 1896 yılında kapatılmı ve kurucuları tutuklanarak sürgüne gönderilmi tir.⁴³

⁴⁰Lütfü Eri çi, **Türkiye'de çi Sınıfının Tarihi (özet olarak)**, Ankara, Kebikeç Yayınları, 1997, s. 3.

⁴¹ Kemal Sülker, **Türkiye'de çi Hareketleri**, stanbul, Gerçek Yayınevi, s. 9.

* 1872 yılındaki bu ilk grev hareketi ile ilgili farklı bilgilere rastlanmaktadır. Bu grevin varlı ndan ilk bahseden ki i olarak Lütfü Eri çi grevin tersane i çileri tarafından yapıldı nı söylemi ve Alpaslan I ıklı da bunu aynen aktarmı tır. Oya Sencer ise tersane i çilerinin 1873 yılında greve gitti ini, ilk grev yapanların telgrafhane i çileri oldu unu ve yanlı lı nın 1289 Hicri tarihinin miladi tarihe çevrilirken yapıldı nı yazmı tır. Buna kanıt olarak da tersane i çileri grevinin 1873 tarihli La Turquie gazetesinde yer almasını göstermi tir. Sencer, a.g.e., s. 133.

⁴² Eri çi, a.g.e., s. 4.

⁴³ Sülker, a.g.e., s. 14.

1877 sava yılında azalan i ç i hareketleri 1878 yılında tekrar ba lamı sa da Balkanlar'da topra nı kaybeden halkın Anadolu'ya geçmesiyle büyük bir i siz kitlesi olu mu ve grev yapma ko ulları ortadan kalkmı tır. 1880-1908 yılları arasında gazetelerde i ç i hareketi haberleri yok denecek kadar azalmı ve var olan bazı hareketler de yeraltına inmi tir.

2.1.1. 1908- 1925 Arası Dönemde ç i Hareketleri ve Sendika-Siyaset li kisi

1908 yılında saray istibdadının yıkılması ile olu an görece özgürlük ortamında i ç i hareketleri de hızla yükseli e geçmi ve pe pe e grevler düzenlenmeye ba lanmı tır. II. Me rutiye'tin ilanını izleyen ilk iki ay içersinde 30 kadar grev olayının gerçekte i i söylenmektedir. Ba langıçta “milli iktisat” yaratma dü ünceleri ile hareket eden ttihat ve Terakki Fırkası ço unlukla yabancı i verenlere kar ı geli en i ç i hareketlerini desteklerken kısa bir süre sonra irket yöneticileri ve yabancı ÷lke temsilcilerinden gelen baskılar sonucunda tavır de i tirmi ve i ç i hareketlerini sert bir ekilde bastırma yoluna gitmi tir. Öyle ki Aydın'daki ngilizlere ait bir irket ile Fransızlar'ın i ettikleri Ere li kömür havzasında ba layan grevleri bastırmak için buralara ordu birlikleri dahi gönderilmi tir.⁴⁴

ttihat ve Terakki Fırkası, i ç i hareketlerini destekler tutumundan vazgeçtikten hemen sonra zamanın iktisat nazırının Alman asıllı mü avirinin telkinlerinin de etkili olması sonucu ilk grev ve sendika kanunu olan ve i ç i hareketlerini kısıtlayıcı nitelikteki Tatil-i E gal Kanunu (1908) çıkarılmı tır.⁴⁵ Bununla birlikte, bu kanun kapsamına girmeyen i kollarında grevlere rastlanmaktadır. Bu grevler genellikle ba arısızlıkla sonuçlanmı sa da i ç i sınıfı bilincinin kazanılmasında çok olumlu etkileri oldu u söylenilebilmektedir. 1908 hareketlerinde Türk i ç iler arasında sol fikirler henüz etkinlik kazanmadıysa da Rumeli kesimindeki i ç iler üzerinde sol fikirler etkili olmu tur. Özellikle de Selanik'te i ç i derneklerinin yanı sıra i ç i sendikaları da kurulmu tur. Zaten Tatil-i E gal Kanunu'nda sendika sözcü ünün

⁴⁴ Stefanos Yerasimos, *Azgeli mi lik Sürecinde Türkiye-I. Dünya Sava rı'ndan 1971'e*, stanbul, Gözlem Yayınevi, 1977, s. 1635.

⁴⁵ I ıklı, a.g.e., s. 348.

kullanılması da artık sendikaların bir i ç i örgütlenmesi ekli olarak bilindi ini ve kabul edildi ini göstermektedir.⁴⁶

13 Nisan 1909'da ya anan ve 31 Mart Vak'ası olarak anılan olaylara Hareket Ordusu el koymu ve komutan Mahmut evket Pa a hükümete iletti i muhtırada cemiyet ve toplantı özgürlükleri konusunda da tüzel düzenlemeye gidilmesi gerekti ini dile getirmi tir. 16 A ustos 1909 tarihinde Cemiyetler Kanunu'nun kabul edilmesinde bu olayın da etkisi oldu u söylenmektedir.⁴⁷ Bu kanun ile Tatil-i E gal Kanunu kapsamına giren i yerlerindeki i çilerin kuracakları dernek ve benzeri örgütler birçok yasak ve sınırlamaları da içeren tüzel bir temel kazanmı tir.

II. Me rutiyet sonrasında kurulan ve Türklerin ço unlukta oldu u ilk sosyalist örgüt Osmanlı Sosyalist Fırkası'dır. stanbul'daki küçük bir aydın çevresinin önde gelen ahsiyeti olan Hüseyin Hilmi, 26 ubat 1910 tarihinde “ tirak” adlı haftalık bir dergi yayımlamaya ba lamı tir. 16 sayı yayımlandıktan sonra bu dergi kapatılmı ve bunun üzerine aynı ki iler “ nsaniyet” ismiyle yeni bir dergi yayımlamaya ba lamı tir. Bu dergi iki sayı yayımlandıktan sonra “ tirak”ın yayın yasa ı sona ermi * ve 1 Eylül 1910'da yayın hayatına geri dönen tirak'ın 18. sayısında Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın kurulu haberi verilmi tir.

Hüseyin Hilmi ve çevresi ba langıçta sosyalizmden uzak ve daha çok liberal e ilimleri olan bir çevre olarak anla ılmaktadır. Halka yakla mak için din ile de bir uzla ma zemini arayan çevrenin ttihat ve Terakki diktatörlü ü belirginle tikçe liberal burjuvaziyle aynı safta muhalefete dü tü ü söylenmektedir.⁴⁸ Yine de ttihat ve Terakki'ye muhalif güçlerin olu turdu u Hürriyet ve tilaf Fırkası'na yana an Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın büsbütün bu çevreye katılmadı ı ve ba ımsızlı ını korudu u da vurgulanmaktadır.

⁴⁶ Güzel, a.g.e., s. 73.

⁴⁷ A.e., s. 75.

* 15 Eylül tarihinde tirak tekrar kapatılmı ve bunun üzerine Sosyalist gazetesi çıkarılmaya ba lanmı tir. ki sayı sonra bu dergi de kapatılınca nsaniyet ismi tekrar kullanılarak dergi çıkarılmaya devam edilmi tir. Üç sayı sonra nsaniyet kapatılınca bu sefer de Medeniyet ismiyle yayın hayatına devam edilmi tir.

⁴⁸ Yerasimos, a.g.e., s. 1639.

1913 yılında ttihat ve Terakki, hükümetin Balkan Sava rı'nı iyi yönetemedi i gerekeşiyle ve ordunun bir kısım genç subayı ile i birli i yaparak Babîâli baskını düzenlemi ve Mahmut evket Pa a sadrazamlı a getirilmi tir. Haziran ayında Mahmut evket Pa a'nın öldürülmesiyle bu kez ttihat ve Terakki diktatörlü ü apaçık bir ekilde ba lamı tır. Yeni iktidar her türlü muhalefeti kesin olarak sona erdirmi ve aralarında Hüseyin Hilmi'nin de bulundu u iki yüzden fazla siyasetçiyi Sinop'a sürmü tür.⁴⁹ Bundan sonra 1918 Mondros Mütarekesi'ne kadar ttihat ve Terakki iktidarı hiçbir siyasi muhalefete izin vermemi tir ve bir bakıma i çi hareketleri, sendikalar ve sol içine kapanmı tır diyebiliriz.

1918'de Mondros Mütarekesi'nin imzalanması ile iktidar devrilmi ve ya anan iktidar bo lu u içersinde yeni sol akımlar geli ti i gibi sava öncesi var olan bazı sol akımlar da yeniden canlanmı tır. Bu dönemin ilk sol siyasal kurulu u olan Sosyal Demokrat Fırka 1918 yılında, eski bir ttihatçı olan Dr. Rıza Nur tarafından kurulmu tur. Programında sendikalar içersinde de örgütlenmenin amaç olarak belirtildi i bu fırka dört yıl süren ömrü boyunca fazla bir faaliyette bulunmadan sönmülenmi tir.⁵⁰

Bu dönemde Hüseyin Hilmi de sürgünden dönmü ve partisini yeni bir isim altında canlandırma çabasına girmi tir. Bu amaçla 1919'da Türkiye Sosyalist Fırkası kurulmu ve çok kısa bir süre yayımlanma imkanı bulacak olan “ drak” gazetesi çıkarılmaya ba lanmı tır. Hüseyin Hilmi bu gazetede özellikle de eski lonca sistemini savunan ve i çileri sömürerek zenginle ti i halde hala i çi sınıftanmı gibi görünmeye çalı an ki ilere kar ı sert polemikler ba latmı tır.

Türkiye Sosyalist Fırkası asıl üye sayısını artıracak ününü bu dönemde ba layan grevlere yaptı ı yardımlarla kazanacaktır. Özellikle de 1920'de Kazlıçe me tabakhane i çilerinin ba lattı ı grev bunda etkili olmu tur çünkü grevin uzamasıyla maddi yardım gereksinimi duyan grevciler yardım istemek için TSF'ye ba vurmu tur. Hüseyin Hilmi i çilere on gün boyunca maddi yardımda bulunmu ve böylece grev ba arıya ula mı tır. Bunun üzerine sırasıyla tersane ve tramvay i çileri

⁴⁹ Mete Tunçay, **Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1967, s. 45.

⁵⁰ A.e., s. 61.

de kötü çalı ma artları ve ücretlerin iyile tirilmesi gibi taleplerle ba lattıkları grevler için TSF'nin kapısını çalmı tır. Bu grevlerin hepsinde de ba arı kazanılmı ve böylece de TSF'nin üye sayısı hızla arttı tır. 1 Mayıs 1921'de irket-i Hayriye, Haliç daresi ve Tramvay kumpanyasının i çilerinin hepsi tatil yapdı ve i çi bayramını kutladı tır.

1921'in sonları ve 1922'nin ba larında ise TSF güç kaybetmeye ba lamı tır. Partinin 1921'deki ilk kongresinde Hüseyin Hilmi'nin kendini hayat boyu ba kan seçtirilmesi ve ilerleyen zamanlarda da diktatörce tutumlar takınması bu gidi atın sebeplerinden biri olarak gösterilebilir. Ayrıca TSF'nin güç kaybetmesinde firkanın i gal kuvvetlerinin kendi aralarındaki bazı çatı malardan faydalanarak grevlerde birtakım kazanımlar elde etmesinin de etkili oldu u söylenmektedir. Bunun nedeni i gal kuvvetleri arasındaki çatı ma durumu sona erince tarafların grevlere verdi i deste in de sona ermesi ve böylece grevlerdeki ba arılı olma oranının dü mesidir.*

TSF i çi hareketlerinde etkili oldu u süre boyunca sendikalar üzerinde de çok etkili olmu tur. stanbul'da Elektrik irketi çileri, Tramvay irketi, Tünel irketi ve Deri çileri sendikaları TSF denetiminde kurulmu tur. Bu durum TSF'nin kuvvetlenmesini sa ladı ı gibi onun zayıflamasına da neden olmu tur çünkü güçlü bazı ki iler maddi deste ini çekmesi ve i letmelerin mahalli kurulu lara gitmesi hareketin gücünün azalmasına neden olmu tur. Bu durumu TSF'nin insancıl sosyalizmden "trade-unioncılı a" geçmesi ve güç kaybetmesi ekinde yorumlayan görü ler mevcuttur.⁵¹ Nitekim 1922 tramvay grevinin ba arısızlı a u ramasından sonra TSF iyice güçsüzle mi ve Hüseyin Hilmi'nin öldürülmesiyle de parti tamamen ortadan kalktı tır.

1920'de Büyük Millet Meclisi'nin açılması ve ilk defa Sovyetler Birli i tarafından tanınması Türk-Sovyet ili kileri bakımından önemli oldu u gibi bunun sol hareketin canlanmasına da bir katkısı oldu u söylenebilir. Öyle ki Sovyetler Birli i ile yakınla madan dolayı komünist olmakla itham edilmekten korkulmu ve aslında

* Fransız sermayesinin hakim oldu u tramvay kumpanyasına kar ı yürütülen grevde ba langıçta destek veren ngiliz i gal komutanlı ı daha sonra Fransa- ngiltere arasındaki iyile menin sonucunda bu deste ini geri çekmi tır. Bu grev ba arısızlıkla sonuçlandı ve sonrasında TSF popülerli ini yitirmeye ba lamı tır. A.e., s. 56.

⁵¹ Yerasimos, a.g.e., s. 1641.

Bol evikli in korkulacak bir ey olmadı nı göstermek amacıyla 1920 yılında, nizamnamesine göre anti-kapitalist, anti-emperyalist ve anti- militarist olan bir Ye il Ordu Cemiyeti kurulmu tur.⁵² Aynı yılın sonlarına do ru feshedilen cemiyetin resmi Türkiye Komünist Fırkası kurulduktan sonra bu fırkaya dahil edildi i bildirilmi tir. Resmi Türkiye Komünist Fırkası'nın kurulma nedenlerinden biri de Anadolu'da önem kazanmaya ba layan sol akımları bir araya toplayarak tehlikeli gözükkenleri ayıklayabilmek ve kontrol altında tutabilmektir. Zaten bu fırkanın çok fazla bir faaliyeti olmamı ve kısa bir süre sonra da varlı na son verilmi tir.

Bu dönemde kurulan bir di er önemli örgüt 1919 yılında kurulan Türkiye ç i ve Çiftçi Sosyalist Fırkası'dır. Kurucuları arasında Dr. efik Hüsnü ve Ethem Nejat gibi isimlerin de oldu u partinin kurulu u Almanya'da tasarlanmı ve yayın organı olan "Kurtulu " isimli dergi de ilk olarak burada çıkarılmı tir. Önceleri di er sol örgütlerle ortak bir cephe kurma yanlısı olan fırka bu giri imde ba arı sa layamayınca Türkiye ç i Derne i'nin yönetimini eline almı tir. T D* 1922'de stanbul'daki bütün solcu parti ve i ç i kurulu larına birle me üzerine konu mak için ça rıda bulunmu fakat katılım sa lanamamı tir. 1923 yılında bu sefer Osmanlı Mesai Fırkası'nın adayı olarak milletvekili seçilmi olan Numan Usta'nın da te vikiyle tekrar bir te ebbüste bulunulmu tur. Eski ttihatçıların yardımıyla seçilmi olan Numan Usta'ya kar ı TSF sert bir tutum takınırken T ÇSF'nın tavrı ise her zaman daha yumu ak olmu tur. Bu kez bir Birlik Meclisi kurulmu ve i ç i te kilatlarının merkezinin sendikalar olması ve henüz te kilatlı olmayan gruplar için de yeni dernekler kurulması planlanmı tir. Ne var ki bu sefer de stanbul Umum Amele Birli i** adı altında i ç i leri toplamaya çalı an yeni bir te kilatın rekabetiyle kar ıla ılmı tir.

⁵² Tunçay, a.g.e., s. 79.

* İlk militan i ç i derne i olarak da isimlendirilen T D daha çok devlet fabrikalarında örgütlüdür ve kuruldu u sırada 500 üyesi oldu u bilinmektedir.

** Sermaye kar ıtı olmayan bu birli in kapitalistlerin örgütü olan ticaret ve sanayi birlikleri örgütleriyle de aynı bina içinde faaliyet gösterdi i belirtilmekte ve bu ekildeki sendikacılık anlayı nın daha sonraki yıllarda da devam ettirildi i vurgulanmaktadır. Sülker, a.g.e., s. 35. Bir yandan sosyalist örgütlerle ili kili i ç i sendika ve dernekleriyle mücadele eden bu birlik yabancı sermayeye ba lı irketlerde grevler düzenleyerek Türk tüccarlarının çıkralarını savunmu ve böylece tam bir sarı sendikacılık örne i sergilemi tir. Güzel, a.g.e., s. 130.

1920’de Kurtuluş’un yayımlanması yasaklanınca bu çevreden İstanbul’da kalan bir grup 1921’de Aydınlık dergisini çıkarmaya başlamıştır. İstanbul’daki gizli TKF’nin bu sıralarda kurulmuş olabileceğine, zaman zaman faaliyet gösteren TÇSF’nin bu tekilatın yerüstündeki bir uzantısı olduğu ve Aydınlık’ın da bu partinin legal organı gibi görüldüğüne dair görüşler de vardır.

Dönemin en önemli örgütlenmelerinden bir diğeri de İstanbul’da bu gizli Türkiye Komünist Fırkası’dır. Bu fırkanın İstanbul örgütü, Anadolu örgütleri ve Rusya’da Mustafa Suphi önderliğindeki örgütlenme olmak üzere üç koldan örgütlendiği söylenebilmektedir. 1920 yılında ilk resmi Sovyet temsilcisi olan İrfan Manatof önderliğinde Ankara ve Eskişehir’de TKF kurulmuş ve buralarda Bolşevik devrim üzerine halk konferansları verilmeye başlanmıştır. Bir süre sonra çalışmaları hükümet tarafından tehlikeli olarak addedilen İrfan Manatof sınır dışı edilmiş ve TKF de yeni arayışlar içine girmiştir. Sonuçta aynı yıl Türk Halk İstiklal Fırkası kurulmuş fakat bir süre sonra bu fırkanın varlığı da sona erdirilmiştir.

Bu arada 1913 yılında İttihat ve Terakki istibdadına karşı muhalefette olduğu için Sinop’a sürülenler arasında yer alan Mustafa Suphi, İstanbul’a geri döndükten sonra yeniden aynı yere sürülmüştü fakat bu sefer bir grup arkadaşıyla birlikte Rusya’ya kaçmıştır. Burada Bolşeviklerle temasta bulunan Mustafa Suphi 1918’de “Türk Sol Sosyalistleri Birinci Kongresi”nin toplanmasına yardımcı olmuştur. Daha sonra Türkistan’a geçen Suphi Beynelmilel İstiklal İttihatı’nı kurmuştur ve çalışmaları Türkiye’yi de kapsayan bu tekilatın Eskişehir’de de bir şubesi olduğu bilinmektedir. Bu nedenle de bu şubenin Anadolu’daki gizli TKF’nin başlangıcı olduğu düşünülmektedir.⁵³

“Doğu Halkları Merkezi Bürosu”nun kurulmasıyla birlikte buranın başkanı olan Suphi, 1920’de Bakü’ye geçmiştir ve burada daha önceden kurulmuş olan Türkiye Komünist Fırkası’nı eski İttihatçılardan arındırarak yeniden kurmuştur. Mustafa Suphi Bakü’ye geldikten sonra Ankara Hükümeti ile temas kurmaya çalışmış ve Anadolu’da açık bir komünist tekilata izin verilip verilmeyeceğini öğrenmek amacıyla tekilatın siyasi ve harbi komiseri Süleyman Sami’yi Türkiye’ye

⁵³ Tunçay, a.g.e., s. 102-105.

göndermi tir. Süleyman Sami'nin burada sol çevrelerle ili ki kurmasından yola çıkarak olumlu bir cevap aldıklarını söyleyebiliriz. Komintern'in 1920'de düzenledi i ark Milletleri Kurultayı'na da Türkiye temsilcisi olarak 235 ki i katılmı tır ve bu ki ilerın bir kısmının gizli TKP tarafından seçilerek gönderildi i yönünde görü ler vardır.⁵⁴ Katılan delegelerden biri de T ÇSF'nın kurucularından Ethem Nejat'tır. 1922'den itibaren T ÇSF'nın TKP'nin yasal örgütü gibi çalı tı ını ve III. Enternasyonal'e ba lı oldu unu vurgulayan görü leri de bu noktada hatırlatmak faydalı olacaktır.⁵⁵

10 Eylül 1920'de Bakü'de, Birinci ve Umumi Türk Komünistleri Kongresi toplanmı ve Mustafa Suphi TKF'nin ba kanı seçilmi tir. Faaliyet merkezi olarak Anadolu'ya ta nılmasına karar verildi i için bu toplantının TKF'nin gerçek ba langıcı sayılması gerekti i söylenmektedir. Türkiye'de te kilatlanma meselesini görü mek üzere Ankara'ya gelmeye karar veren Suphi ve arkada ları ilk önce Kars'a gelmi burada bir süre kaldıktan sonra Erzurum'a geçmek istemi fakat buna izin verilmemi tir. Trabzon'a gitme istekleri de yerine getirilmeyen grup Bakü'ye geri dönmek üzere 28 Ocak 1921'de bir motorla yola çıkmı fakat yolda katledilmi lerdir.

Dönemin sendika niteli indeki i çi örgütlenmelerine dönecek olursak yukarıda sarı sendika niteli inde bir UAB kuruldu unu söylemi tik. 1924'te ark Demiryolları i çileri UAB'nin hükümet ve i veren yanlısı tutumunu de i tirmeyece ini anlayınca bu örgütü terk edip Amele Teali (Yükseltme) Cemiyeti'ni kurmu lardır. Kısa süre içersinde etkisini artıran cemiyetin içinde TKF kadrolarının da yer aldı ı belirtilmektedir. 1927 TKP tevkifatı sırasında bu cemiyet de kapatılmı fakat 1928 yılına kadar faaliyetlerine devam etmesine izin verilmi tir.⁵⁶

Amele Teali Cemiyeti'nin Türk sendikacılık hayatındaki bir gelene in devamlılı ını göstermesi bakımından vurgulanması gereken öyle bir önemi vardır: Bu cemiyetin yöneticilerinden olan Üzeyir Avni ve Yusuf Sidal 1946-47 sendikacılık hareketleri içinde de yer almı ve 1947'de stanbul Metal çileri Sendikası'nın

⁵⁴A.e., s. 95.

⁵⁵Güzel, a.g.e., s. 122.

⁵⁶Yıldırım Koç, **Türkiye i Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi Tarihi**, stanbul, Kaynak Yayınları, 2003, s. 64.

kurulu unu gerçekle tirmi lerdir. Bu sendika da 1967’de kurulan D SK’in kurucu sendikalarından biri olan Maden- ’in öncülüdür. Ayrıca Üzeyir Kuran 1950’de Demokrat i Partisi’nin kurulu unu gerçekle tirmi ve dönemin genç sendikacılarıyla da ili kiler kurmu tur. Bu genç sendikacılardan biri de o sırada stanbul Basın- Genel Sekreteri olan ve 1975’te de D SK Genel Sekreteri olacak olan brahim Güzelce’dir. Buna ek olarak stanbul Basın- ’in kökenine de bakarsak bu gelene in daha eskilere dayandı nı söylemek bile mümkün olabilmektedir. 1908 yılında Mrettibin-i Osmani Cemiyeti adıyla kurulan bu sendika zor ko ullar altında dahi hayatına devam edebilmi ve 1940’lı yıllarda önce stanbul Matbuat Teknisyenler Cemiyeti’ne daha sonra stanbul Basın Teknisyenleri Cemiyeti’ne dn m tr. te D SK’in kurulu unda da çok önemli bir rol oynayan bu sendika 1980’deki 62. Genel Kurulu’nda da MOC’nin devamı oldu unu belirtmi tir.⁵⁷

17 ubat- 4 Mart 1923 tarihleri arasında zmir’de Birinci ktisat Kongresi toplanmı ve ilk defa Türkiye’nin dört bir yanından gelen i i delegeleri birbiriyle tanı ma fırsatı bulmu tur. Bu kongre sırasında alınan karar do rultusunda 1923’te Türkiye Umum Amele Birli i adında merkezi bir örgüt kurulmu ne var ki bu örgütün faaliyetleri de 1924 yılında engellenmi tir. Zaten kongrede de i i haklarıyla ilgili talepler üzerine hiçbir kayda de er karar çıkmamı , sadece “amele” adıyla anılan ki ilere bundan böyle “i i” ekinde hitap edilmesi gibi kararlar alınmı tır. Yeni sendikalar kurma hakkının tanınması ve Tatil-i E gal Kanunu’nun yeniden düzenlenmesi üzerine alınan kararlar ise kısa bir süre sonra çıkacak olan “Takrir-i Skn Kanunu” nedeniyle bir anlam ifade etmemi tir. Takrir-i Skn Kanunu 1925 ubat ayında Do uda ba layan ayaklanmalar üzerine çıkarılmı ve bu kanuna dayanarak esasında her türlü muhalefete son verilmi tir.

2.1.2. 1925-47 Arası Dönemde i Hareketleri ve Sendika-Siyaset li kisi

1925’ten sonra artık Cumhuriyet Halk Fırkası ya kendi denetiminde örgütler kurma ya da var olan dernekleri denetimi altına alma yoluna gitmi tir. Di er taraftan 1925’te efik Hsn illegal durumda olan TKP’yi yeniden rgtledikten sonra bir

⁵⁷ Güzel, a.g.e., s. 74-75.

grup devrimci ile birlikte yurtdışına çıkmak zorunda kalmıştır. TKP'nin kuruluş kongresi 15 Ocak 1925'te İstanbul'da yapılmıştır ve 1926 yılında yapılan Viyana Konferansı'nda da TKP'nin kuruluş süreci ile ilgili bir rapor sunulmuştur. 1927'de parti yönetimindeki bazı sorunları çözmek için İsmail Hüsni İstanbul'a gelmek durumunda kalmıştır ve 1927 TKP tevkifatı yaşanmıştır. 1928'de Komintern bu durumu şu şekilde değerlendirmiştir: “Diğer bütün Komintern üyeleri gibi TKP de emekçilerin nihai kurtuluşu için devrimci bir mücadele yürütmektedir ve Kemalist Hükümetin önünde de iki seçenek vardır. Ya işçi sınıfının öncü partisi olan komünist partiye saldırarak ve emperyalist dünyaya yaklaşıp SSCB'den uzaklaşacak ya da emperyalistlere, ülkedeki toprak sahiplerine ve kapitalistlere karşı başlatılan mücadeleyi destekleyecektir.” Sonuç olarak Kemalist hükümet ikinci yolu seçmiştir ve TKP'nin yürüttüğü mücadele bundan sonra daha da zor olacak ve sorumluluğu da taşıyacaktır.⁵⁸ Nitekim daha 1932'de TKP dört büyük tutuklama dalgası geçirmiştir ve önemli kayıplar vermiştir bile.

1930'da Serbest Fırka kuruluşu ve nispeten özgür bir hava oluşmuştur. Bu ortamda TKP, Kızıl İstanbul, Kızıl İzmir gibi pek çok illegal yayın çıkarmıştır ve bunları fabrika giriş çıkışlarında dağıtmaya başlamıştır. Bu durum CHP'yi daha da endişelendirmiştir ve sonuçta bir taraftan TKP yanlısı işçilere baskı uygulanırken bir taraftan da işçi örgütlenmesi bizzat CHP tarafından üstlenilmiştir. 1932 yılında İzmir yöresinde CHP tarafından işçi dernekleri oluşturulmuş ve “İşçi Bürosu” ve “Esnaf ve İşçi Birlikleri Teşekkülleri Bürosu” kurulmuştur. Ayrıca işçilerin bu örgütlere üye olma zorunluluğu getirilmiştir ve üye olmayan işçilerin çalıştırılması yasaklanmıştır.⁵⁹ CHP'nin bu tip örgütleri kurmaya ilk olarak İzmir'de başlamasının en önemli nedeni olarak da TKP'nin bu dönemde İzmir'de çok faal olması gösterilmektedir. 1932 yılında gizli bir sendika kurma hazırlığında olan 20 kadar TKP'li de yine bu ehirde tutuklanmıştır.⁶⁰

1930'larda artan sanayileşme ile birlikte işçi nüfusu artmış fakat çalışmaları artlarında herhangi bir gelişme kaydedilmemiştir. Günün 17 saatlere varmakta ve

⁵⁸ Naciye Babalık, **Türkiye Komünist Partisi'nin Sönümlenmesi**, Ankara, İnce Kitabevi, 2005, s. 52-53.

⁵⁹ Koç, a.g.e., s. 65.

⁶⁰ Güzel, a.g.e., s. 134.

ücretler dümeye devam etmektedir.⁶¹ Bu koşullar altında artan işçi hoşnutsuzluktan çekinen hükümet 1936 yılında geçmiğe göre daha da anti-demokratik ve bürokratik olan “ Kanunu”nu kabul etmiştir. Bu kanunda sendikadan hiç bahsedilmemi, grev yasaklanmı ve işçi-i veren uzlaşmazlıklarında zorunlu tahkim kurumuna başvurma getirilmiştir. Aynı kanunla iş gününün sekiz saat olması ve hafta tatili gibi işçileri koruyucu bazı kararlar benimsendiyse de 2. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle K geçici olarak uygulamadan kaldırılmış ve alınan bu kararlar uygulanamamıştır. Kendi örgütlenmelerine işçilerden yeterince ilgi bulamayan CHP, bu kez de 1938'de Cemiyetler Kanunu'nda bir dizi değişiklik yaparak sınıf esasına dayanan cemiyet kurmayı yasaklamıştır.

Savaş yılları işçilerin ağırlanan çalışmaları koşullarının daha da kötüleştiği bir dönem olmuştur. 1940'ta İstanbul, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Çanakkale ve Kocaeli'nde 1947'ye kadar sürecek olan sıkıyönetim ilan edilmiş ve bu durum işçi örgütlenmelerinin ayakta kalmasını daha da zorlaştırmıştır.⁶² Savaş sonuna dek sadece CHP ile işçiler kurulan işçi örgütleri yapılabilmektedir.

Savaş yıllarında Türkiye ve SSCB arasındaki ilişkilerin niteliği ve bunun TKP yapılanmasına olan etkisi de Türkiye solu ve işçi hareketleri bakımından değerlendirilmesi gereken bir konu olarak önümüze çıkmaktadır. 1929 yılı başlarında Türk-Sovyet dostluğu oldukça parlak bir dönemini yaşıyordu. 1932'de Smet-nönü'nün kalabalık bir heyetle Moskova ziyareti yapması da bunun bir göstergesi olarak algılanmaktadır.* Bu sırada TKP'nin konumuna baktığımızda ise bu cephede durumun pek de parlak olmadığını görebiliyoruz. 1935'te toplanan Komintern'in 7. Kongresi'nde “Anti-Faşist Halk Cephesi” politikası benimsenmiş ve TKP'ye de yeni bir rol biçilmiştir. Buna göre TKP artık Smet-nönü hükümetinin milli bağımsızlık ve sosyal gelişmeye hizmet eden her türlü icraatına destek verecek ve partiye bağlı gizli işçi sendikaları ve gizli komünist gençlik teşkilatı kaldırılarak bunun yerine üyeler

⁶¹ Erişçi, a.g.e., s. 22.

⁶² Güzel, a.g.e., s. 135.

* Bu yakınlama derecededir ki 1933 yılında ilk beş yıllık kalkınma planının Sovyet uzmanların yardımıyla hazırlanması ve Kayseri ve Nazilli'deki büyük dokuma tesislerinin yine Sovyet uzmanlarının yardımıyla kurulması gibi pek çok konuda yardım alınmıştır. Babalık, a.g.e., s. 56.

legal i ç i ve gençlik örgütlerine gireceklerdir.⁶³ Bu politikanın bir gere i olarak da TKP'nin desantralizasyon kararı alınmıştır. Buna göre sava zamanında bazı komünist partilerin Sovyetler Birli i'nin d i ili kilerine zarar verece ini dü ünen Komintern, Türkiye Komünist Partisi'ni tasfiye etme kararı almıştır fakat Türk seksiyonunun zorlaması üzerine tasfiye kararı adem-i merkezîyetçili e dönü türülmü tür.

2. Dünya Sava ı fa izmin yenilgisiyle sona erdikten sonra Türkiye de çok partili hayata geç i yapmıştır. Buna ba lı olarak devletin paternalist yapısında bir de i im ihtiyacı duyulurken tek dereceli seçimlerle birlikte büyük bir seçmen kitlesi haline gelen ve sava yılları boyunca en kötü ko ullara maruz kalan i ç i sınıfını memnun etme kaygısı da olu mayaba lamıştır.⁶⁴ Bu amaçla ilk olarak 1945'te Çalı ma Bakanlı ı kurulmu ve yine aynı yıl ç i Sigortaları Kurulu Kanunu ve ardından 1946'da ve ç i Bulma Kurumu Kanunu çıkarılmıştır. 5 Haziran 1946'da Cemiyetler Kanunu de i tirilerek sınıf temeli üzerine cemiyet kurma yasa ı da kaldırılmış ve böylece sendika hakkı da yasallık kazanmıştır.

Sınıf esasına dayalı cemiyet kurma yasa ının kalkmasının ardından olu an nispeten özgürlük ortamında sendikal örgütlenmenin hızı doruk noktasına ula mıştır ve bu dönemin sendikal örgütlenmesinin “1946 sendikacılı ı” ekinde anılmasını sa layacak olan bir boyuta eri miştir. Bu dönemde, CHP yine kendi i ç i örgütlenmesini yapmaya ve sendikalama hareketlerini kendi etkisi altına almaya çalı mıştır. Her ne kadar bu dönem “46 sendikacılı ı” ekinde anılsa da CHP bu dönemde dahi sendika sözcü ünü kullanmaktan ısrarla kaçınmıştır ve bunun yerine dernek demeyi tercih etmiştir. Bu politikaya uygun bir ekinde CHP'ye yakın ki iler 9 Temmuz 1946'da Türkiye ç iler Derne i'ni kurmuştur. Hem derne in kurucusu Salahattin Yorulmazo lu CHP'ye yakın bir ki i olarak tasvir edilmekte hem de daha sonra bu derne e yana arak maddi yardımda dahi bulunan Haydar Berkman'ın o

⁶³ A.e., s. 55-56.

⁶⁴ Cahit Talas, Sait Dilik, Alpaslan I ıklı, **Türkiye'de Sendikacılık Hareketi ve Toplu Sözle me (ktisadi Yönleri ile)**, Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Enstitüsü, 1963, s. 39.

günlerde milletvekili olma iste i ta ıyarak CHP'ye yakla tı ı iddia edilmektedir. Türkiye Sosyalist Partisi de bu dernek hakkında u ekilde görü bildirmi tir:⁶⁵

“Dernek tepeden inme, despot bir zihniyet ta ımakta ve bu suretle de demokrasi prensiplerine aykırı bir yol tutmaktadır. Nasıl ki sineklerin haberi olmadan örümce in a ı onları tuza a dü ürdü ü gibi, bu te ekkülleri de tepeden inme kurup örümcek gibi içine sinerek sinek avlar gibi sendika avlama pe ineydi.”

T D'in tüzü ünde derne in kurulu amacı Çalı ma Bakanlı ı'na yardımcı olmak, Kanunu'nun uygulanmasını kolayla tırmak ve i verimini artırmak ekinde ifade edilmi tir. T D, Ankara ve stanbul'da birçok dernek kurmu tur. Ayrıca CHP'ye yakın i çiler tarafından Zonguldak'ta Ere li Kömür letmesi Havzası Maden çiler Derne i kurulmu tur.⁶⁶

CHP etkisinde kurulan dernekler bu dönemde i çilerden çok fazla ra bet görmemi tir. Bunun nedenlerinden birisi sava ı yılları boyunca çok sıkıntı çeken i ç i sınıfının bu zamana kadar iktidarda olan CHP'ye kar ı bir dereceye kadar tavır almı olması olabilir. Bu dönemde kurulan Türkiye Sosyalist Partisi ve Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi'nin etkisinde kurulan sendikalar ise i çilerden oldukça yo un ilgi görmü tür. Tabi bunda sendikaların yasal olmasının ve henüz “komünist” olmakla itham edilmemelerinin de etkisinin oldu u söylenebilir.

2. Dünya Sava ı ile birlikte en son TKP hakkında desantralizasyon kararı alındı ını söylemi tik. Bu dönemde ise TKP tekrar faaliyete geçmi tir. 1946'da kurulan TSP'nin kurulu süreci R. N. leri'nin anlatımına göre u ekilde geli mi tir: “1945'te Yeni Dünya Gazetesi'ni Cami Baykut ile birlikte çıkaran Esat Adil, TKP Politbürosundan parti kurma görevi almı ve Türkiye Sosyalist Partisi'ni kurmu tur. İlegal partinin stanbul l Sekreteri olan Hüsamettin Usta da bu partiye katılmı tir. Daha sonra bu parti muhalefet kanadının etkisine girmi ve Esat Adil TKP'nin kontrolünden çıkmı tir. Bundan sonra Dr. efik Hüsnu TSEKP'yi kurmak durumunda kalmı ve bu parti hızla büyümü tür.”⁶⁷

⁶⁵ Sülker, a.g.e., s. 60.

⁶⁶ Güzel, a.g.e., s. 152.

⁶⁷ Babalık, a.g.e., s. 57.

TSP ve TSEKP daha çok Adana, Ankara, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Zonguldak ve Samsun gibi önceki dönemlerde de sosyalist fırkaların faaliyette olduğu şehirlerde ve deniz ve şehir içi kara taşımacılığı, dokuma, basın ve yayın, metal, gıda (fırın, tekelleştirme ve tütün) ve inşaat gibi sosyalist düşüncelerin egemen olduğu sektörlerinde örgütlenmiştir. Bunlara ek olarak bu dönemde işçi örgütlenmesi Kayseri, Trabzon, Sivas ve Malatya gibi şehirlere kadar uzandıysa da bu anlamda işçi örgütlenmesinde belli bir sürekliliğin de olduğu vurgulanmaktadır.⁶⁸

TSP ve TSEKP'nin her ikisi de çok sayıda sendikaların örgütlenmesine öncülük yapmış ve kurulacak sendikaların tüzüklerinin hazırlanmasına yardımcı olmuştur. Ayrıca "Sendika", "Gerçek" ve "Gün" gibi gazete ve dergiler aracılığıyla da tüzüklerin yayımına katkıda bulunmuştur. Bu durumu TKP'nin İstanbul'daki üyelerinden Şahap Bakırsan şu şekilde ifade etmiştir:

"1946'da ben İstanbul Sendikalar Birliği üyesiydim. Partiye (TKP) girmedim için Şefik Hüsnü'nün önerisiyle Sendikalar Birliği'ne girmiştim. Sendika Gazetesi'ni çıkarıyorduk. Burada her gün yeni kurulan sendikaların tüzüklerini, programlarını yayınlıyorduk."

Diğer taraftan, bu iki parti de birbirlerinden farklı sendikacılık anlayışları geliştirmişlerdir. TSP her sektöründeki bütün işçileri kapsayacak şekilde kurulmuş olan iş kolu sendikalarının bir araya getirilerek Türkiye Sendikalar Federasyonu şeklinde örgütlenmesini ve Dünya Sendikalar Federasyonu'na üye yapılmasını amaçlamıştır. Bu amaçla da ilk olarak Türkiye Deniz İşçileri Sendikası daha sonra da Türkiye Tekel İşçileri Sendikası, Türkiye Mensucat İşçileri Sendikası, Türkiye Demir ve Çelik İşçileri Sendikası, Türkiye Basın ve Basın Makinistleri Sendikası ve Tramvay İşçileri Sendikası kurulmuştur. Bu sendikaların da bir araya getirilmesiyle Türkiye İşçi Sendikaları Federasyonu kurulmuştur fakat herhangi bir faaliyette bulunamadan kapatılmıştır. İşyeri-işletme düzeyinde sendika kurulmasını hedefleyen TSEKP ise yöresel sendikalar kurma yoluna gitmiştir. Bu amaçla ilk olarak İstanbul İşçi Sendikaları Birliği kurulmuştur. Bu birliğin genel sekreteri olan Ferit Kalmuk

⁶⁸ Güzel, a.g.e., s. 153.

imzalı bir mektupta geçen u ifadeler partinin sendikala maya verdi i önemi ortaya koymaktadır:⁶⁹

“ letme ve dairelerde hücrelerimizin ele alacakları en mühim ve en acele i lerden biri, sendika kurmak i dir...Bundan ötürü hücrelerimiz imdiden iddetli tahrikatla memlekette önüne durulmaz bir sendika hareketi uyandırmaya giri melidir...”

SB’nden sonra Zeki Ba tımar’ın öncülü ünde Ankara Sendikalar Birli i, Emin Bilecan’ın öncülü ünde zmir Sendikalar Birli i, Rasih Nuri leri ba kanlı nda Adana Sendikalar Birli i ve dris Erdiñç ba kanlı nda Kocaeli Sendikalar Birli i kurulmu tur. Ayrıca Zonguldak’ta Maden Kömür Havzası çileri Sendikası, Eski ehir’de Serbest Sanayi çileri Sendikası ve Samsun’da Tütün çileri Sendikası kurulmu tur.

Sosyalist partilerin sendika örgütlenmeleri i çilerden çok ilgi görmü tür fakat CHP tabi ki bu duruma çok fazla göz yummamı ve bunu engellemek için harekete geçmi tir. Öncelikle, Ceza Kanunu’nun 141. maddesinin kapsamı geni letilmi ve sendikaların ideolojik bir boyut alması önlenmeye çalı ılmı tır.* Fakat bununla da yetinilmemi ve 16 Aralık 1946’da stanbul Sıkıyönetim Komutanlı ı’nın aldı ı kararla, bu dönemde kurulmu olan bütün sendikalar, birlik ve partiler ve ayrıca gazete ve dergi gibi yayınlar kapatılmı tır. Yalnız Türkiye ç Derne i’nin ve yeni kurulmu olan Demokrat Parti’nin ya amasına izin verildi ini bu noktada belirtmek yerinde olacaktır. Sıkıyönetim Komutanlı ı’nın yayımladı ı karar gerekçesi ise u ekildedir:⁷⁰

“Mahkum komünistler veya müfrit komünist mefkureli ki iler tarafından örtülü bir ekil altında kurularak memleket içinde içtimai bir zümrenin di erleri üzerindeki tahakkümünü tesise ve mevcut iktisadi ve içtimai nizamları bozmaya çalı tıkları anla ılan Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi ve Türkiye Sosyalist Partisi merkez ve ubeleri ve mevcut sendikalardan bu partiler veya onlardan aldıkları direktifle hareket eden kimseler tarafından kurularak ve kendi maksatlarına göre sevk ve idare edilenler ve stanbul ç Sendikaları Birli i ve stanbul ç Kulübü kapatılarak faaliyetlerine son verilmi tir.”

⁶⁹ Adnan Mahiro ulları, **Cumhuriyetten Günümüze Türkiye’de ç Sendikacılı ı**, stanbul, Kitabevi Yayınları, 2005, s. 52-53.

* Bu maddenin yeni ekli: “Memleket içinde cemiyetin siyasi ve hukuki herhangi bir nizamını zorla de i tirmek gayesiyle cemiyet te kil, tesis veya sevk ve idare eden kimse be yıldan 12 yıla kadar a ır hapis cezasıyla cezalandırılır.”

⁷⁰ Sülker, a.g.e., s. 63-64.

Sıkıyönetim Komutanlığı'nın kararı ve sendikaların kapatılması sonrasında CHP hızla sendikal faaliyetleri kontrolü altına alabileceği yeni bir yasa tasarısı hazırlanmış ve TBMM'ye sunulmuştur. Bu kanun Türkiye'nin ilk sendikalar kanunu olarak 20 Ocak 1947'de 5018 Sayılı “Çalışan ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun” adıyla kabul edilmiştir. Çalışma Bakanlığı'nın kanun için hazırladığı tasarıda “Çalışan ve İşveren Meslek Dernekleri ve Dernek Birlikleri Hakkında Kanun” şeklinde bir isim belirlenmiştir. Bu, iktidarın hala sendika sözcüğü kullanılmakta olduğunu göstermesi açısından ilginç bir noktadır. Zaten kanunda sendikaların birer dernek mahiyetinde olduğu da belirtilmiştir. Bu kanunda sendikaların uluslararası örgütlere üye olabilmesi hükümetin izniyle sınırlanmış fakat uygulamada gayet kısıtlayıcı bir politika izlenmiştir. Diğer taraftan üye olunamasa da uluslararası sendikal örgütlerle ve özellikle de, daha sonra göreceğimiz gibi, Amerikan sendikalarıyla yakın ilişkiler kurulmuştur. Bu durumun oluşmasında bazı nedenlerin yanı sıra kanunda sendikalara mali destek sağlanması yönünde bir hüküm olmadığı için mali bakımdan yoksun kalan sendikaların dış yardımlara duyduğu ihtiyaç da rol oynamış olabilir.⁷¹

Sendikalar Kanunu'nun belki de en dikkat çekici tarafı ise sendikaların faaliyetlerini önemli derecede kısıtlayan ve ILO normlarıyla da uyumsuz şekilde siyasi faaliyet ve grev yasağı getirilmesi olmasıdır. Ayrıca bu kanun sendika üye ve yöneticilerine de iş güvencesi getirmemiştir ve bunun bir sonucu olarak da özel sektörde sendika üyesi olan pek çok işçilerinden çıkarılmıştır. Sendikaların siyasi faaliyetleri yasaklanması gibi bu yeni sendikaların kurucuları hakkında bizzat Çalışma Bakanlığı tahkikatlar yaptırmış ve kendine göre tehlike arz eden kişileri tespit etme amacı gütmüştür.*

Bu dönemde kurulan sendikalar da kapanma korkusuyla tüzüklerinde “faşizm, komünizm ve gericilik” akımlarına karşı olduklarını belirtme ihtiyacı duymuştur. Bununla birlikte bu sendikaların tüzüklerinde sendikacılıkla ilgili dönemin resmi

⁷¹ Güzel, a.g.e., s. 157.

* 1950'de kurulan “İstanbul Akaryakıt İşçileri Sendikası”nın kuruluşu sonrasında Çalışma Bakanlığı'nın İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nden sendikaların kurucuları hakkında bilgi istemesi ve kuruculardan Ahmet Engin'in komünist arkadaşları olduğu ve kendisinin de komünist olduğu bilgisinin Bakanlıkta ulaştırılması bu durumun örneklerinden sadece birisidir. Mahiroğulları, a.g.e., s. 57.

ideolojisini yaratan maddelere rastlamak gayet mümkündür. Kanunun gerekçesine baktığımızda şöyle bir ifadeye rastlıyoruz:

“Bu kanun tasarısı hürriyetçi, milliyetçi ve devletçi olan rejimimizin çalıştığı hayatında işçi ve işveren sınıflarıyla faal olanların meydana getirecekleri tekküllere hür bir gelişme imkanı sağlamak fikrinden mülahazalarla hazırlanmıştır.”

“...Rejimimizin milliyetçi karakterine uygun olarak sendikaların da milli tekküller oldukları, milliyetçi bir zihniyetle çalışacakları ve beynelmilel mahiyet alamayacakları tasarıda tespit edilmiştir.”

Bu maddeye uygun düzenlenecek şekilde 1949’da kurulan “Sivas Demiryolu İşçileri Sendikası”nın tüzüdünde üyelikten çıkarma gerekçeleri arasında herhangi bir siyasi görüşün fikirlerinin dağıtımına alet olmak, milli menfaatlere ve milliyetçiliğe aykırı davranışlarda bulunmak da sayılmıştır.⁷² Böylece CHP sendika anlayışında resmi devlet ideolojisini devam ettirirken önceki dönemde sendikalaşma konusunda rekabet dahi edemediği sol ideolojiyi sendikalaşma alanında tamamen yok etmeyi amaçlamıştır.

2.2. 1947-1967 Arası Dönemde İşçi Hareketleri ve Sendika- Siyaset İlişkisi

1947 Sendikalar Kanunu’ndan sonra CHP hızla kendi etkisi altında sendikalar kurma çalışmasına girişmiştir. İlk olarak 1947 sonlarında, hem işçilerin başkalarına örgütlere girmesini önlemek hem de muhalefete karşı güçlenebilmek için partiye bağlı “İşçi Bürosu” kurulmuştur. 29 Nisan 1948’de de İşçi Sendikaları Birliği kurulmuştur. Bu birliğe Basın Teknisyenleri Cemiyeti katılmama kararı verirken İstanbul Tütün İşçileri Sendikası ve İstanbul Mensucat İşçileri Sendikası da “ideolojilerinden emin olunmadığı” gerekçesiyle birliğe kabul edilmemişlerdir.⁷³ CHP ayrıca İşçi Sendikaları Birliği vasıtasıyla “Hürbilek” isimli bir gazete yayımlamaya başlamıştır.

1949’da ekonomik krizin etkileri kendini göstermeye başlamış ve hemen bütün iş kollarında işsizlik yüksek boyutlara varmıştır. Bu problemin en çok etkilediği iş kollarından biri olan Mensucat Sanayi İşçileri Sendikası’na mensup işçiler bir

⁷² A.e., s. 57.

⁷³ Kemal Sülker, **Türkiye’de Sendikacılık**, 1955, s. 73.

İşsizlik mitingi düzenleme isteklerini defalarca tekrarlamış fakat Birlik buna karşı çıkmıştır. Sonuçta sendika tarafından 4 Eylül 1949'da bu miting gerçekleştirilmiş ve hükümetin iktisadi ve sosyal politikaları eleştirilmiştir. Bu olayın sonucunda Mensucat Sanayi İşçileri Sendikası birlikten ihraç edilmiş ve ayrılanlar 1950'de Hür Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası'nı kurmuş ve ilk işi olarak da "Türk işçisi grev istemiyor" diyen Çalışma Bakanı'nı bir telgrafla tekzip etmişlerdir.⁷⁴

Bu dönemde çok partili hayata geçilmiş olması ve beraberinde muhalefet partilerinin kurulması sendikacılık alanında da bir değişim anlamına neden olmuştur. Bundan sonra sendikalar sadece iktidar partisinin etkisi altına girmekten ziyade muhalefet partileri arasında da bölünmeye başlamıştır. Bu dönemde kurulan en güçlü muhalefet partisi olan Demokrat Parti, 1947'de Sendikalar Kanunu mecliste görüşülürken işçilere grev hakkının da verilmesi gerektiğini savunmuş ve kendisinin iktidar olması durumunda bunu sağlayacağı sözünü vermiştir. Bu noktada DP'nin iktidar olduğu yıllar boyunca bu konuyu meclis gündemine dahi taşımadığını hatırlatmak yerinde olacaktır. Ayrıca yukarıda da gördüğümüz sendikalar içindeki anlaşmazlıklardan da faydalanan DP, 26 Şubat 1950'de Hür İşçi Sendikaları Birliği'nin kurulmasına öncülük yapmıştır.

CHP ve DP sendikaları kendi etki alanlarına çekmeye uğraşırken diğer tarafta bir grup sendikacı işçi sınıfının bağımsız bir şekilde örgütlenebilmesi için bir parti kurma girişiminde bulunmuştur. Daha sonra Türkiye sendikacılığının dönüm noktalarında rol alacak olan İbrahim Güzelce, Kemal Nebioğlu ve Üzeyir Avni Kuran gibi sendikacılar 1950 yılında Demokrat İşçi Partisi'ni kurmuştur. Partinin birinci kongresinde işçi sınıfının siyasi bir kuvvet haline getirilmesinin amaç edinildiği vurgulanmış ve ikinci kongresinde de işçi Partisi olarak değiştirilmiştir.⁷⁵ Bu parti mevcut siyasal ortamda yeterince ilgi görememiştir ve dağılmıştır.

⁷⁴ İnkilâp, a.g.e., s. 359.

⁷⁵ Mahiroğulları, a.g.e., s. 119.

2.2.1. Türk- ve Siyasi Partilerle İlişkisi

1947 Sendikalar Kanunu'ndan sonraki dönemde sendikaların bir konfederasyon altında birleşmesi pek çok kişi tarafından düşünülen ve istenilen bir şeydi. Ayrıca bu dönemde oluşan çeşitli iç ve dış faktörler de bir konfederasyon kurulması için gerekli ortamın oluşmasına katkıda bulunmuştur. Öncelikle sosyal hakların daha güçlü bir biçimde savunulması ve elde edilebilmesi için bir birlik halinde hareket etmenin gerekliliği nispeten bu dönemde anlaşılmıştır diyebiliriz. Dış sebeplere bakarsak ilk olarak Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri ilişkisine bir göz atmamız gerekecektir çünkü bu dönemde Amerikan sendikacılık anlayışı sendikal harekette yoğun olarak etkisini hissettirmiştir. 1945 sonrasında Soğuk Savaş döneminde ABD-Türkiye ilişkileri sıkılaşmıştır ve ABD Truman Doktrini ve Marshall Planı gibi uygulamaların bir parçası olarak çeşitli ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de sendikal hareketin kendi uluslararası çıkarlarına ters düşmeyecek şekilde yani ideolojik olmayan, pragmatik ve antikomünist bir yön izlemesini sağlamaya çalışmıştır.⁷⁶

ABD'nin bu dönemde Türk sendikacılığını etkileme çabaları sendikalara yapılan ziyaretlerle devam etmiştir. İlk olarak 19 Ocak 1951'de Marshall Planı Avrupa temsilcisi Boris Shiskin Amerikan Büyükelçiliği mensupları ile birlikte SB'ni ziyaret etmiş ve Türkiye'de bir konfederasyon kurulması halinde Marshall Planı dahilinde maddi yardım yapılacağını belirtmiştir.⁷⁷ Bunu takiben aynı yıl ICFTU'nun yürütme kurulu üyesi olan Irwing Brown SB'ni ziyaret etmiş ve Türkiye'de kurulacak bir konfederasyonun ICFTU'ya üye olması halinde aidat alınmayacağını hatta maddi destekte bulunulacağını söylemiştir. ABD'li sendikacıların çabaları bu kadarla da kalmamış, 1951 yılı sonu ve 1952 yılı başlarında Marshall Planı temsilcileri Ray Renoud ve Ralf Hravood aracılığıyla Türk sendikacılarını ikna çabaları sürdürülmüş ve ICFTU temsilcisi Belçikalı Herman Pathett de Türkiye'ye gelerek konfederasyon kurulmasını sağlamak için bir ay süreyle çalışmış ve temaslarda bulunmuştur.

⁷⁶ İkikli, a.g.e., s. 366.

⁷⁷ Talas, Dilik, İkikli, a.g.e., s. 46.

ABD’li sendikacıların Türkiye’de bir konfederasyon kurulması konusundaki etkisi Seyfi Demirsoy tarafından da u ekilde ifade edilmi tir:⁷⁸

“...1951’de Cibali Sigara Fabrikası’nda yapılan İstanbul Sendikalar Birli i’nin kongresini takip eden konuklar arasında Amerikan ç i Sendikaları Konfederasyonu’nun Avrupa temsilcisi de hazır bulunuyordu. Kongreyi haber almı , davetsiz gelmi ti. te bu ilgi, Türk sendikacılı nda Batı’ya do ru açılan ilk pencerenin i areti oldu. Bir müddet sonra aynı temsilci Türk sendikacılık hareketinin milli bir merkez tarafından toplanması yolunda sık sık bizi ziyarete gelmi tir. ...Türkiye ç i Sendikaları Konfederasyonu’nun kurulu tohumlarını ekenler arasında yer alan Amerikalı gerçek dostumuz Mr. Irwing Brown ilk geli lerinin birinde o zamanlar Türk sendikacılık hareketinin adeta bir mihrakı ve bir okulu olan SB’ye AFL-CIO’nun bir temsilcisini de beraberinde getirmi ti...”

18 ubat 1952’de konfederasyon kurma iste i ta ıyan sendikalar İstanbul’da bir araya gelmi ve bir tüzük hazırlanmasına karar vermi lerdir. 6-7 Nisan 1952’de kurucu sendikaların temsilcileri tüzük üzerinde konu mak için bu kez Bursa’da toplanmı ve geni ölçüde ICFTU’nun tüzü ünden yararlanarak tüzü e son eklini vermi lerdir. 31 Temmuz 1952’de de Türkiye ç i Sendikaları Konfederasyonu kurulmu tur.

Türk- ’in ilk tüzü ünde yer alan “...milliyetçi bir te ekkül olma vasfını kaybetmeksizin siyasi partilerle hükümet kar ısında mutlak istiklalini muhafaza eder.” ekindeki ifade konfederasyonun partilerüstü bir sendikacılık yapma amacında oldu u ekinde yorumlanabilir. Di er taraftan konfederasyon kurulduktan iki gün sonra Çalı ma Bakanlı ı’na gönderdi i yazıda “Konfederasyon memleket ümül davaların hallinde Hükümet’in en yakın yardımcısı olacaktır.” diyerek uzla macı bir politika izleyece ini de belli etmi tir.⁷⁹ Ayrıca anatózü ün ilk ekinde geçen “i ç i sınıfı” ifadesi de 6 Eylül 1952’de toplanan ilk kongrede “i ç iler” ekinde de i tirilmi tir. İlk icra kurulunda yer alan ve daha radikal bir sendikacılık anlayı na sahip aban Yıldız gibi sendikacılar da daha sonra icra kurulunda yer alamamı tur.

Her ne kadar Türk- tüzü ünde partilerüstü bir anlayı a sahip olunaca ı belirtilmi se de uygulamada bu böyle olmamı ve konfederasyon her zaman iktidar ve muhalefetin partilerinin bir ekilde etki alanında kalmı tur. 1953’te ola anüstü olarak toplanan ikinci genel kurulda, DP yanlısı olan Naci Kurt genel ba kan seçilmi tir ve genel sekreter de CHP yanlısı olan smail nan’dır. ktidara geldikten

⁷⁸ Mahiro ullanı, a.g.e., s. 86.

⁷⁹ Güzel, a.g.e., s. 88.

sonra verdi i grev sözlerini de unutan DP, bu dönemde sendikalar üzerinde yo un bir baskı unsuru olmu ve kendi onaylamadı ı sendikaları çe itli gerekçelerle kapatmı tır.* Türk- ilk olarak 1953'te ICTFU'ya üye olabilmek için Çalı ma Bakanlı ı'na ba vurmu fakat bu iste i tamamlanması gereken bazı prosedürlerin var oldu u gerekçesiyle reddedilmi tir. Bu i lemler tamamlanıp aynı yıl tekrar ba vuruldu unda ise cevap tam üç yıl sonra gelmi ve konfederasyonun Türkiye'deki sendikaları temsil etmedi i gerekçesiyle bu istek bir kez daha reddedilmi tir. Bu noktada konfederasyondaki bazı DP yanlısı sendikacıların ICTFU'ya üye olunmasına kar ı muhalefet etti i de hatırlatılması gereken bir noktadır. Sonuçta Türk- 1960 sonrası döneme kadar bu konuda olumlu bir cevap alamamı ve ICFTU'ya üye olamamı tır.

Türk- 'in DP yanlısı genel ba kanı Naci Kurt 1954'te DP'den milletvekili seçilince genel ba kanlık koltu u üçüncü genel kurulun yapıldı ı 1957 yılına kadar bo bırakılmı tır fakat bu dönemde Türk- merkez yönetimindeki CHP yanlısı sendikacı sayısı da artmı tır. DP'nin muhalefetteyken i çilere verdi i sözleri tutmaması ve sendikalar üzerinde de baskı uygulaması sendikacıları bu sefer de CHP'ye yakınladı tır ki dedi imiz gibi bu dönemde zaten yönetimde de CHP'liler a ırlık kazanmı tır. Bu baskı ortamında bir grup sendikacı o dönem için oldukça cesur olarak addedilen bir eylem gerçekle tirmi tir. On sendika öneri tarafından “ ç i ve ç i Dostu Milletvekillerini Destekleme Komitesi” kurulmu ve çe itli seçim bölgelerinden 40 kadar aday desteklenmesi gereken adaylar olarak ilan etmi tir. Ne var ki daha bu adayları desteklemek üzere faaliyete geçmeden komite da ıtılmı yöneticileri aleyhinde adli kovu turma açılmı tır.

1954'ten itibaren gerilen Türk- -DP ili kisi 1957'de yapılan Türk- 'in 3. Genel Kurulu'ndan sonra de i meye ba lamı tır. Genel Kurul DP yanlısı bazı sendikacıların yo un baskısı altında geçmi tir. Öyle ki kimi sendikacılar seçilmedikleri takdirde Türk- 'in kapısına kilit vurulaca ı ekinde tehditler dahi

* Hükümet yanlısı olmayan Tekstil ve Örne Sanayi çileri Sendikası pamuk ihracatı ile ilgili hükümete yaptı ı bir öneri nedeniyle yasal takibata u ramı , Metal çileri Birli i'nin faaliyetleri siyaset yapma gerekçesiyle üç ay süreyle durdurulmu , stanbul Gazeteciler Sendikası'nın ise iki gazetecinin polis tarafından kötü muameleye u ratılmasını basın özgürlü ü adına protesto ettikleri için bir ay süre ile faaliyetine ara verilmi tir. I ıklı, a.g.e., s. 362.

savurmuşlardır. Nitekim kurulda DP yanlısı Nuri Be er ba kanlı a getirilmiş ve mevcut sendikalar tekrar DP etkisi altına alınmıştır. Nuri Be er bu dönemde izledikleri DP yanlısı politikanın “faydalarını” u ekilde açıklamıştır:⁸⁰

“Bu ekilde çalı malarımız (DP yanlısı politika) birlik, federasyon ve konfederasyon bakımından son derece faydalı olmu ; ba kanlı ım zamanında hiçbir i ç i te ekkülü kapatılmamı , hiçbir i ç i te ekkülü aleyhine Çalı ma ve Dâhiliye Vekâletlerince herhangi bir takibat emri çıkmamı tır...”

1947-1960 yılları arasındaki dönem, dönemin güçlü partilerinin muhalefetteyken sendikalara geni vaatlerde bulunarak bu sendikalara yakınlaması ve iktidara geldikten sonra da bu sözleri unutması ve bu kez de muhalefete dü en di er güçlü partinin sendikalara yakılması ekinde geçmiştir diyebiliriz. Partiler arasındaki bu iktidar olma mücadelesi sendikaların yönetimine de hakim olmu ve Türk- yönetimi bu dönem boyunca iki parti arasında gidip gelmiştir. Konfederasyon da varlığını sürdürme amacıyla partilerin etki alanında kalmaya boyun e mi , siyasi manevra tipinde ve pragmatik bir yol izlemiştir. Di er taraftan bu durumda Türk- ’in ba langıçta amaçlandığı söylenen partilerüstü bir yol izleme politikasının yakınından bile geçmedi ini söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim 1957’den 1960’a kadar da iktidar partisi DP ile uzlaşmacı bir ilişki kurulmuştur.

2.2.2. 1961 Anayasası ve Sendikalar

1960 askeri darbesi, sonuçları itibariyle Türk siyasal hayatında bir dönüm noktası olmuştur diyebiliriz. Darbenin siyasal sonucu olarak 1961 Anayasası ortaya çıkmış ve görece liberal bir ortam oluşmuştur. Ordu so uk savaş ortamında anti-komünisttir ve yayımladığı bildiride de NATO ve CENTO’ya ba lılı ını bildirmiş fakat o an bu görece liberal ortamda sendika ve sol parti örgütlenmeleri de yine görece bir özgürlük alanı kazanmıştır.

İktidar de i tikçe yönetici kadrosunda da de i tikler meydana gelen Türk- ’in darbeden etkilenmeden kadrosunu muhafaza edebilmesi elbette ki beklenen bir şey de ildir. Nitekim 1957 yılında genel ba kanlı a seçilen DP yanlısı Nuri Be er de bu de i imden ilk payını alan kiş i olmuştur. Türk- dare Heyeti 28 Mayıs 1960 günü ola anüstü toplanmış ve Be er’den istifası istenmiştir. İstifa ettikten sonra Haysiyet

⁸⁰ Mahiro ulları, a.g.e., s. 92, 120.

Divanı'na verilen Be er böylece Türk- 'ten ihraç edilmi tir. Be er'in yerine ise CHP'li oldu u söylenen Seyfi Demirsoy getirilmi tir. Ayrıca 11 Mayıs günü Menderes'e ba lılık mesajı çekilmesi nedeniyle Genel Sekreter Mehmet Ali Sarı'ya da zorunlu izin verilmi tir.

1961 Anayasası toplu sözleşme, grev ve sendika haklarını tanıdı fakat grev hakkını düzenleyen 1963 tarihli Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Kanunu'na siyasal grev yapılamayacağına dair bir hüküm koyulmu tur. Bununla birlikte yine 1963 yılında çıkarılan Sendikalar Kanunu'nda sendikaların uygun gördükleri siyasi partileri ya da adayları destekleyebilecekleri belirtilmi tir. Yine bu kanunla sendika hakkı herkese tanındı , hem i kolu hem i yeri sendikalarının kurulmasına izin verilmi tir. Ne var ki bu noktada güçlü i kolu sendikalarının oluşmasını engellemek amacıyla haddinden fazla i kolunun belirlendi ini ve böylece i çilerin hangi sendikaya üye olunacağı konusunda kafalarının karıştırdı ını da hatırlatmakta fayda olacaktır.

1963 Sendikalar Kanunu ile sendikaların uluslararası sendikal örgütlere üyeli i de kendi tercihlerine bırakıldı tır. Kaldı ki Türk- 'in ICFTU'ya üyeli i de askeri darbeden sonra hükümetçe onaylandı tır. Yine bu kanunla sendikaların aidatlarını daha kolay toplayabilmeleri için sendika üye ödentilerinin i veren tarafından ücretler ödenirken kesilip sendikaya iletilmesi anlamına gelen “check-off” sistemi getirilmi tir. Sendikaların maddi gelirleri ile ilgili bir di er önemli nokta da daha önce Çalışma Bakanlığı aracılığıyla sendikalara dağıtılan AID yardımlarının 1962'den sonra do rudan Türk- 'e yapılmaya başlanmasıdır. Bu yardımlar öyle boyutlara ula mı tır ki 1960-70 arasında alınan AID yardımlarının miktarı (13.447.614,03 TL.) Türk- 'in bu on yıllık toplam aidat gelirin e (13.544.926,65 TL.) e it hale gelmi tir.⁸¹ Bu dönemde Türk- 'in ABD ile ili kisi daha da sıkıla mı ve e itim için ABD'ye gönderilen sendikacıların sayısı oldukça arttı tır. Türk- kurulu undan beri etkisi altında kaldı ı Amerikan tipi sendikacılık anlayışını bu dönemde de yo un olarak devam ettirmi tir.

⁸¹ İkikli, a.g.e., s. 367.

27 Mayıs sonrasında sendikal harekete daha fazla hareket alanı açılmasının ve sendikaların siyasete karı malarına bir dereceye kadar müsaade edilmesinin olası nedenlerinden bahsedebiliriz. Öncelikle daha 1950'li yıllarda Türkiye'de köyden kente do ru bir göç hareketi ba lamı ve bu 1960'lı yıllarda da devam etmi tir. Ayrıca bu yıllar boyunca yurtdı na çalı maya gidip buralarda i çi hareketleriyle tanı an insanlar dönü lerinde bu hareketlere daha sıcak bakmaya ba lamı lardır. Ciddi sanayile me hareketleri ba lamı ve ücretlilerin (i çi, memur ve di er ba ımlı çalı anlar) sayısı hızla artmaya ba lamı tır. Kentle me ve i çile me sonucunda i çi hareketinde de bir ivme kazanılmı tır. te böyle bir ortamda DP'nin hala etkisini sürdürdü ü kırlardan ve kasabalardan destek alamayaca ını farkında olan darbeci kadroların kentlerdeki i çi kitlelerinden ve sendikalardan destek almayı amaçlaması makul bir neden olarak gözükmemektedir.⁸² Tabi burada, 1960'lı yıllar boyunca bütün dünyada sol hareketlerin ve i çi hareketlerinin yükseli e geçmesinin de çok büyük bir etkisinin oldu unu hatırlatmakta fayda görüyoruz.

2.2.3. Türkiye İçi Partisi Kuruluyor

1961 Anayasası ile olu an nispeten özgürlük ortamında artık yeni siyasal aktörlerin de çe itli hareketlerde yer almaya ba ladı ını yukarıda belirtmi tik. Bu i çi hareketi için de böyle olmu tur ve sendikalarda da henüz sol olmasa da daha radikal diye tabir edebilece imiz sendikacılar ön plana çıkmaya ba lamı tır. 27 Mayıs'tan sonra siyasi partilerin kurulmasına da izin verilmesi ile i çi sınıfının kendi siyasi partisine sahip olması gerekti ine inanan bu yeni ku ak sendikacılar bir araya gelerek 13 ubat 1961'de Türkiye İçi Partisi'ni kurmu lardır.

T P'in kurulu toplantısı Basın Teknisyenleri Sendikası'nda yapılmı ve toplantıya Kemal Nebio lu, Avni Erakalın, Kemal Sülker ve brahim Denizcier gibi 40'in üzerinde sendikacı katılmı tır. T P'in kurucuları i te bu sendikacılar arasından seçilmı tir ve kurucularının hepsinin sendikacı olması dolayısıyla bu partinin i çi hareketi içerisinde ayrı bir yeri oldu unu söylemek yanlı olmayacaktır. T P'in

⁸² Cenk Ötkünç, "Türkiye'de Sendika-Siyaset li kisine Bir Örnek: 1970'li Yıllarda Türkiye Siyasetine Etkisi", Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi, stanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 21.

kurucuları arasında yer alan bu sendikacılardan Kemal Türkler, Rıza Kuas, İbrahim Yıldız, Kemal Nebio lu ve İbrahim Güzelce sendikacılık tarihinde her zaman kararlı bir şekilde iktidarın etkisi dışında bir hareket yaratmaya çalışmalarıyla pek çok sendikacıdan ayrılmışlardır. Nitekim İbrahim Güzelce ve Kemal Nebio lu 1950’de Demokrat İki Partisi’nin kurucuları arasında yer almış ve bu durum T P’in ilk tüzüünün büyük ölçüde bu partiden alınmasıyla kendini belli etmiştir.⁸³ Diğer taraftan T P’i kuran sendikacılar çoğunlukla geçmişte sol örgütlerde yer almışlardır ve amaçları sendikacılık dahilinde ve sendikal kadrolarla siyaset yapmaktır. T P’in tüzüünde de sosyalist bir söylem kullanılmamış ve bazı sendikacılar tarafından Türk- İ’in desteği alınmaya çalışılmıştır. Ne var ki Türk- İ’ine sıcak bakmamıştır.

T P’in yanı sıra 1960’lı yıllara en çok etki eden bir diğer olay da 20 Aralık 1961 tarihinde Yön Dergisi’nin yayın hayatına başlamasıdır. Dergi içerisinde birçok farklı düşünceyi barındıran ama esasında kurulu bildirisinden de anlaşılabilir gibi “yukarıdan devrim”i savunan bir anlayıştır.* Bildiri İki hareketleri konusunda da sosyal sınıflardan değil “Türk halkından” ve “kütlelerden” bahsederken sendikalar konusunda da sendikaların kuvvetlendirilmesinin modern devletin müdahalesi ile anlaşılabilirini söyleyerek korporatist bir anlayışı benimsemiştir.⁸⁴

15 Ekim 1961’de yapılan genel seçimlerden sonra CHP ile AP tarafından kurulan koalisyon hükümeti toplu sözleşme ve grev gibi hakları düzenleyen kanunun meclise sunulacağını söylemişti fakat bu durum sendikacılarda kanunun çıkmasının geciktirileceğini endişesini yaratmıştır. Bu geciktirmeyi önlemek ve bir an önce işçilere haklarının verilmesini sağlamak için Türk- İ’in çağrısıyla 31 Aralık 1961’de 100 bin işçinin katıldığı büyük Sarayhanede miting gerçekleştirilmiştir. Genel seçime

⁸³ Ergun Aydınolu, **Türkiye Solu (1960-1980)**, İstanbul, Versus Kitap, 2007, s. 91.

* Yön Dergisi’nin 22 Şubat 1962 ve 21 Mayıs 1963 darbe teebbüslerinin öncüsü Albay Talat Aydemir’i kapak yaptı fakat darbelerin başarısız olması üzerine bu sayılarının imha edilmesine dair söylentiler dahi çıkmıştır. Diğer taraftan hazırlanmış katılmadıkları halde imzalarıyla kurulu bildirisine destek veren bazı kişiler gelecek yıllarda sosyalizme yakınlaşacak olan kişilerdir. Bu bakımdan derginin farklı siyasal unsurları içerdiğini söylememiz çok da yanlış olmayacaktır. Aydınolu, a.g.e., s. 78.

⁸⁴ Aydınolu, a.g.e., s. 79.

katılmayan T P bu mitingde afi lerine yazdı ı “Bizim de söyleyecek sözümüz var” sloganlarıyla varlı ını göstermi tir.⁸⁵

T P’in ilk genel ba kanı Avni Erakalın genel seçimlerde milletvekili olabilmek için ba kanlıktan ayrılma ve dönemin sa partilerinden olan YTP’den milletvekili adayı olmu tur. Bu dönemde entelektüel yazılarıyla Yön dergisinin çıkması ve yeni bir i çi partisinin kurulma çalı malarına ba lanması gibi bazı nedenler T P’in kurucusu olan sendikacıların yeni bir ba kan ararken aydınlara yönelmesine neden olmu tur. Sonuç itibariyle 1 ubat 1962’de Mehmet Ali Aybar T P genel ba kanı seçilmi tir.

2.2.3.1. T P-Türk- li kisi

T P’in kitleleselle meye ba laması ve Saraçhane mitinginin büyük bir katılım ve co kuyla gerçekleşmesi Türk- ’i de harekete geçirmi tir. Bu konuda Yön dergisi de Türk- ’i te vik etmi ve T P dı nda bir i çi partisi kurulması konusunda bazı yayınlar yapmı tir. 15 Ocak 1962’de yapılan Temsilciler Meclisi toplantısından sonra Mümtaz Soysal, Do an Avcıo lu ve Sadun Aren gibi Yön Dergisi yöneticileri Türk- yöneticileri ile bir araya gelerek kurulacak partinin tüzü ünü dahi konu mu ve partinin Türkiye Çalı anlar Partisi ismiyle 20 ubat 1962’de kurulaca ı ilan edilmi tir. Ne var ki bu partinin kurulmasından daha sonra vazgeçilmi tir. Bunun nedeni konusunda birkaç ihtimal ortaya atılmı tır. İlk olarak AP ve CHP’nin i çi oylarını kaybetme korkusuyla bu partinin kurulmaması yönünde telkinlerde bulundu u dü ünülebilir. Bununla birlikte 22- 29 Ocak 1962 tarihlerinde Türkiye İçi Sigortaları Kurumu’nun Çalı ma Meclisi toplantısı olmu ve bu toplantıda sendikacılar yeni bir i çi partisinin kurulmasına kar ı olduklarını ve kendi yörelerinde T P’i destekleyeceklerini belirtmi lerdir.⁸⁶ Partiden vazgeçilmesinde bu durumun da etkili oldu u söylenebilir.

İ kklı, Çalı anlar Partisi’nin kurulmasından vazgeçilmesinde anti-sosyalizmin bütünüyle yer etti i Türk- içerisinde olu an ba ımsız bir i çi partisinin uygun

⁸⁵ Babalık, a.g.e., s. 63.

⁸⁶ A.e., s. 63

ko ullar olu tu unda sosyalizme yakınlı maya ba layaca ı korkusunun da etkili olmu olabilece ini söylemi tir.⁸⁷ Nitekim 1962’de T P’e kar ı oldu u bilinen “Komünizmi Telin Mitingi” düzenleyen ve T P’i komünist olmakla “itham” eden Türk- ’in böyle bir endi eye sahip oldu u her halinden bellidir.

Türk- , 1964 yılında yaptı ı 5. Genel Kurulu’nda ba langıçtan beri izledi ini söyledi i partilerüstü politika prensibini de tüzük maddesi haline getirmi fakat bu durum AP ve CHP gibi partilerin konfederasyonu çe itli zamanlarda etkileri altına almasını engellememi tir. 1965 genel seçimlerinde iktidarı alan AP’nin etkisiyle Türk- iyice sa a kayımı tır denilebilir. Yine bu seçimlerde büyük bir ba arı kazanarak 15 milletvekilini meclise sokan T P ise hem Türk- ’in hem de iktidar partisinin endi elerini yükseltmi ve neticede 7-14 Mart 1966 günlerinde toplanan Türk- 6. Genel Kurul’da CHP’li ve AP’li sendikacıların ittifakı ile T P’li sendikacılardan hiçbiri 21 ki ilik yönetim kuruluna alınmamı tır. Türk- ’in bu tavrı ona umdu u yararı getirmekten çok ileride kendisine rakip güçlü bir konfederasyonun yani D SK’in kurulmasında önemli bir etken olacaktır.

T P’in kurulu unu izleyen dönemde birçok i çi eylemi olmu tur ve Türk- ’in bu eylemler kar ısında aldı ı tavır da bazı sendikaların Türk- ’ten uzakla masına ve sonunda ayrı bir konfederasyon örgütlenmesine gitmesinde etkili olmu tur. 1963’te stanbul’daki Kavel Fabrikası’nda haftalarca sürece k olan bir grev ba latılmı ve i çilerin haklarının kabul edilmesiyle bu grev son bulmu tur. 274 sayılı Sendikalar Kanunu ile 275 sayılı Toplu Sözle me, Grev ve Lokavt Kanunu bu grev sonrasında çıkarılmı tır. Ne var ki bu yasa çıktıktan sonra gerçekte en Trio Lastik çileri Grevi yasa dı ı ilan edilmi katılan sendikacılara ve i çilere çe itli cezalar verilmi tir. 1964 yılına gelindi inde stanbul Bozkurt Mensucat Fabrikası’ndaki grev patlak verdi ve bunu Singer Fabrikası ve Good Year Lastik Fabrikası’ndaki grevler izlemi tir.⁸⁸

10 Mart 1965’te ise Zonguldak Ere lisi Kozlu Kömür letmeleri’nde çalı an yakla ık altı bin i çi liyakat zamlarının tüm i çilere verilmemesi nedeniyle i bırakımı ve direni e geçmi tir. Buraya gelen askerlerin açtı ı ate sonucu iki i çinin

⁸⁷ I ıklı, a.g.e., s. 405

⁸⁸ Ötkünç, a.g.e., s. 23.

hayatını kaybetti i olaylar ancak 13 Mart'ta bölgeye gelen bakanlarla görü lldükten sonra son bulmu tur. Türk- ise olaylardan sonra hem Türk- yönetim kurulu üyesi hem Lastik- genel ba kanı olan Rıza Kuas'ı "Türk i çisini orduya kar ı k ırtmak, ihtilal yoluyla sosyalizme çekmek istemek" ile suçlamı tır. Burada dikkati çeken nokta Kuas'ın aynı zamanda T P genel sekreteri de olması ve Türk- 'in bir bakıma T P'i de olaylardan sorumlu tutmasıdır.⁸⁹ Di er taraftan Türk- bu dönemde gerçekle mi olan pek çok i çi eylemine destek vermemi ve yaptı ı çe itli açıklamalarla bu eylemler aleyhinde kamuoyunda etki yaratmaya dahi çalı mı tır. Türk- 'in destek vermedi i eylemler arasında Bozkurt Mensucat (1963), Ata Grevi (22 Aralık 1963), 1. Zonguldak Olayı (Mart 1965), Mannesman Grevi (25 Kasım 1965) vardır.⁹⁰ Yine Türk- 'in destek vermedi i 31 Ocak 1966 tarihli Pa abahçe Grevi'ne ise D SK'in kurulu una giden yolda önemli bir dönüm noktası olarak daha sonra yer verece iz.

2.2.3.2. T P-TKP li kisi

T P kurulu undan 1971'deki kapatılı na kadar i çi hareketi üzerinde etkisini hissettirmi ve 1965 seçimlerinde 15 milletvekilini meclise sokmayı ba armı bir partidir. T P'in belki de en önemli özelli i kurucularının tamamının sendikacı olmasının yanı sıra TKP giri imiyle kurulmamı bir parti olmasıdır. Bununla birlikte Mehmet Ali Aybar'ın genel ba kan olması ve 1962'de yapılan tüzük de i ikli i ile T P'in sosyalistle me sürecine girmesiyle birlikte illegal TKP'nin kadrolarının T P'e yöneldi ini dü ünecek olursak TKP'nin de bu dönemde izledi i politikayı ve T P ile ili kisini bilmek T P'i daha iyi anlamamızda da bize yardımcı olacaktır diye dü ünüyoruz.

TKP 1932'de 3. Kongresi'ni yapmı ve bu 1986'ya kadar yapabildi i son kongresi olmu tur. Bundan sonra 1937'de daha önce de indi imiz seperat kararı gelmi ve 1951 tevkifatında da partinin birçok önde gelen üyesi tutuklanmı tır. 1961

⁸⁹ Artun Ünsal, **Umuttan Yalnızlı a Türkiye ç i Partisi (1961-1971)**, stanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2002, s. 262.

⁹⁰ Gülten Kutal, **Te kilatlanma Sorunları ve Ba lı ca Faaliyetleri Açısından Türkiye'de ç i Sendikacılı ı (1960-1968)**, stanbul, stanbul Üniversitesi Yayınları, 1977, s. 67.

A ustos ayında cezaevinden çıkan Zeki Ba tımar yurtdı ına çıkmı ve 1962 Nisan ayında da Ba tımar'ın sekreterli inde TKP Dı Büro kurulmu tur. Bu arada 1956'da SBKP'nin 20. Kongresi yapılmı ve bundan sonra her yerde komünist partilerin daha yumu ak bir politika izlemesi yoluna gidilmi tir. T P'e yönelen TKP kadrolarının partiyi ele geçirme gibi bir amaçları olmadı mı vurgulayan Can Kırıl da TKP yayınlarında komünizm lafının bile ancak birkaç defa geçti ini, zaten bir bütün olarak dünya komünist hareketinin o sırada ortak cepheler kurarak demokrasi mücadelesi vermeyi amaçladı mı belirtmektedir.⁹¹ Yani TKP kadrolarıyla T P'e destek vermi , ona zararının dokunmasını istememi ama di er taraftan kendi varlı ına da son vermemi tir.

TKP-T P ili kisini anlamaya çalı ırken aslında T P'in Mehmet Ali Aybar, Behice Boran, Sadun Aren ve Nihat Sargın gibi önde gelen üyelerinin çe itli dönemlerde TKP örgütlenmesinde yer aldı ının son zamanlarda o dönemi anlatan ki ilerce dile getirildi ini de burada belirtmeliyiz. Her ne kadar çeli kili ifadeler de olsa Rasih Nuri leri'nin Aybar'ın kendi hücre sekreteri oldu unu söylemesi bu duruma bir örnektir.⁹² Di er taraftan Aybar da di erleri gibi T P'in parti içi ayrı malardan ve tartı malardan zarar görmesini engellemek istemi tir. Her ne kadar T P yasal bir parti olarak varlı ını korumaya çalı mı sa da belli bir yerden sonra partiye giren TKP'li kadroların etkisi hissedilmi tir. TKP Dı Büro yurt içinde parti örgütlenmesi istememi ve yurtdı ındaki Türkler arasında örgütlenme yoluna gitmi tir. Bu amaçla da Avrupa Türk Toplumcular Federasyonu kurulmu ve çe itli yayınlar çıkarılmaya ba lanmı tır. Bununla birlikte Dı Büro T P'e çok önem vermi ve yayınlarının T P içerisinde da ıtılmasına çalı mı tır.

Di er taraftan 1951 tevkifatında parti örgüt sekreteri olan Mihri Belli, TKP'nin yurtiçinde de tekrar örgütlenmesi için mücadele etmeye ba lamı tır. Dı Büro ve T P yönetimi ise parti içinde böyle bir yurtiçi örgütlenmesinin geli memesi için mücadele etmeye ba lamı lardır. Bununla birlikte Belli'nin MDD tezi ile TKP'nin UDD savunması aslında T P'in Sosyalist Devrim tezine kar ılıklı birbirine daha benzer iki görü tü ve özellikle de Çekoslovakya olayları sonucunda Aybar'ın aldı ı anti-

⁹¹ Babalık, a.g.e., s. 76.

⁹² Babalık, a.g.e., s. 81.

sovyetik tutum bu iki görü ün de kar ısında yer almı tır. Nitekim bundan sonra T P'in tutumunu be enmeyen bazı üyeler istifa ederken T P içinde Aybar'a kar ı olan muhalefet de zirveye ula mı ve 1969'da Aybar genel ba kanlıktan istifa etmek durumunda kalmı tır. SB çizgisindeki TKP de bu dönemde yine yurtdı ı örgütlenmesine a ırlık vermeye ba lamı ve 1971'de kapatılmasına kadar T P ile TKP arasında bir sorun ya anmamı tır.

Sendikaların i ç i örgütlenmeleri olmaları nedeniyledir ki sendikal hareketlerin tarihini incelemek aslında i ç i hareketleri tarihini incelemekle mümkün olmaktadır.

ç i sınıfını siyasal aktör olarak alan sol siyasi partilerin bu süreçteki rolü de yine i ç i hareketleri ve sendikal hareketle iç içe geçmiş bir ekilde önümüze çıkmaktadır. Bu süreç Türkiye’de de bu ekilde i lemi ve i ç i hareketi içerisindeki ki iler sendikalarda ve siyasi partilerde bazen e zamanlı bazen yardımla arak çalı mı lardır.

1920’de kurulmu olan TKP, kuruldu u yıllardan itibaren bir devlet politikası ekinde sürekli iktidarın baskılarına maruz kalmı , defalarca kapatılmı , üyeleri tutuklanmı ve sürülmü tür. Bu durumda TKP 1922’de T ÇSF ve 1924’de UAB aracılı ı ile i ç i hareketinde etkin bir faaliyet yürütmeye çalı mı tır. Di er taraftan iktidar bu durumdan da rahatsız olmu ve bu örgütlenmeleri de kapatmanın yanı sıra bir de kar ılarına kendi örgütlenmelerini kurdurmu tur. Bunlar ilgi görmedi i zamanlarda gerekirse 1938’de Cemiyetler Kanunu ile sınıf esasına dayanan cemiyetler kurmayı yasakladı ı gibi daha birçok yasaklamalar yoluna gitmi tir.

ç i örgütlenmeleri güç kazanmaya ba ladı ı anda iktidar tarafından ortadan kaldırılmı tır. Çok partili döneme geçildi inde ise durum biraz de i mi fakat iktidarın mantı nda çok da büyük bir de i iklik meydana gelmemi tir. Siyasi partiler sırf iktidar olabilmek u runa i ç i sınıfının isteklerine cevap verecekmi gibi davranmı fakat iktidara geldikleri anda verdikleri sözleri unutmı lardır. DP’nin grev hakkını savunan güçlü bir muhalefet partisi iken iktidarda oldu u uzun dönem boyunca bu konuyu meclis gündemine dahi getirmemesi bu durumun en açık örneklerinden biridir. Yine iktidardayken sendikalar konusunda herhangi bir politika üretmeyen CHP’nin muhalefete dü tü ünde ilk sarıldı ı politika yine i ç ilere çe itli vaatlerde bulunmak yolunda olmu tur. Sendikalar ise bir umut sürekli muhalefete dü en partinin vaatlerine kulak vermek durumunda kalmı tır. İlk konfederasyon olan Türk- de bu politikadan farklı bir yol izlememi ve belki de bu sayede varlı nı kesintisiz bir ekilde devam ettirebilmi tir. Sonuçta yöneticileri her zaman iktidardaki partiye göre de i en konfederasyon iktidar için bir tehlike arz etmemi tir. Türk- ’in izledi ini iddia etti i partilerüstü sendikacılık anlayı ı ise sadece i ç i sınıfının partisini dı ta bırakan bir sendikacılık anlayı ı olmaya mahkûm olmu tur.

Tüzü ünden ba layarak sözlerinde ve eylemlerinde mevcut devlet ideolojisini izlemeyi ise hiçbir zaman bırakmamı ve kendine çizilen alan içerisinde bazı kazanımlar elde etmeye çalı mı tır. Türk- 'in bu durumu aslında tam da iktidarın i ine gelen ve ihtiyaç duydu u bir konfederasyon tipidir çünkü böylece hem i çi sınıfının taleplerini dile getiren bir konfederasyonun var oldu u iddia edilebilecek ve i çilerin daha radikal örgütlere yönelmesinin önüne geçilebilecek hem de sendikaların devletin verdi i kadarına razı olması sa lanacaktır.

Türkiye'deki sendikacılık hareketi üzerinde ABD ve SB gibi ülkelerin izledi i politikalar da etkili olmu tur. ABD zaten Türk- 'in kurulu unu da te vik etmi ve hem sendikal e itim programlarıyla hem yaptı ı maddi yardımlarla kendi istedi i tipte bir sendikacılık anlayı ının geli mesine katkıda bulunmu tur. Kurulu undan itibaren SBKP'nin Türkiye kolu olarak hareket eden TKP ise SBKP'nin de i en uluslararası politikalarına göre bir yol belirlemi ve TKP'nin izledi i bu yol legal örgütler vasıtasıyla i çi hareketi üzerinde etkili olmu tur. Özellikle de i çi hareketinin yükseli e geçti i dönemlerde kadrolarıyla i çi hareketine destek veren parti 1960'lı yıllarda da döneme damgasını vuran T P içerisinde bu ekilde bir rol almı tır. TKP, SBKP'nin cephe politikasının da etkisiyle ülkede güç kazanan sol unsurlarla birlikte hareket etmi ve aslında onların kitleselle mesine de dönem dönem büyük katkılar sa lamı tır.

Sendikal hareketin tarihine baktı ımızda ideolojik olmayan ve pragmatik sendikacılık anlayı ını benimseyen örgütlenmeler içerisinde bu anlayı a kar ı duran, sınıf eksenli ve i çi haklarını iktidara kar ı savunmayı amaçlayan ki ilerin de hep oldu unu ve bu ki ilerin bir süreklilik içerisinde bu faaliyetlerini devam ettirdi ini görebiliyoruz. Bu ki ilerin örgütledi i partiler ve sendikalar eninde sonunda aynı kaderi payla mı ve kapatılmı tır. Bu çabaların sonuçlarından biri olarak kurulmu olan D SK ise birçok zorlukla kar ıla makla birlikte varlı ını günümüze kadar devam ettirmeyi ba armı tır. Yukarıda biraz ayrıntılı olarak bahsetmeye çalı tı ımız T P'in yapısını ve kadrolarının niteli ini bilmenin daha sonra T P'li ki ilerce kurulacak olan D SK'i daha iyi anlayabilmek ve bu ba lamda D SK-TKP ili kisini de çözümleyebilmek açısından faydalı olaca ına inanıyoruz. Ço u zaman kadroları

kesi en bu hareketlerin nasıl bir evrim geçirdi i ve birbirleriyle olan ili kileri ise bir sonraki bölümün konusu olacaktır.

3. DEVR MC Ç SEND KALARI KONFEDERASYONU

VE D SK-TKP L K S

3.1. D SK'in Kurulu Yılları ve lkeleri, lk Dört Kongresi ve 1969-73 Genel Seçimlerindeki Tavrı

3.1.1. D SK'in Kurulu Yılları ve lkeleri

T P'in 1965 genel seçimlerinden ba arıyla çıkmasının ve i çi hareketindeki etkinli inin giderek artmasının hem Türk- 'i hem de iktidarı tela landırmaya ba ladı nı ve Türk- 'in bu dönemde yapılan birçok i çi eylemine destek vermedi i gibi eylemlerde meydana gelen çe itli olaylardan da T P'i sorumlu tuttu unu söylemi tik. Bu durum Türk- içindeki, yönetimden farklı dü ünen ve 1962 "Komünizmi Telin Mitingi"nden beri huzursuzluk duyan sendikaların rahatsızlı nı daha da artırmı tır. Tam da bu dönemde patlak veren 1966 Pa abahçe Grevi'nin ve sonrasında ya ananların D SK'in kurulması yolunda atılacak adımların hızlanmasında etkili oldu unu söyleyebiliriz. Bununla birlikte Pa abahçe grevi ve sonrasında ya ananların D SK'in kurulmasında öncelikli olarak etkili oldu unu söylemek çok da do ru olmayacaktır. Bunun nedenlerine a a ıda kısaca de inece iz.

Pa abahçe i e ve Cam Fabrikası'nda çalı an i çiler i verenle imzalanan toplu sözleşmenin kendilerine yeni haklar tanımak bir yana var olan haklarını da ellerinden aldı nı görünce bu sözleşmeyi imzalayan sarı sendikacıları tanımamı ve Kristal- adında yeni bir sendikal örgütlenmeye gitmi tir. verenin bu durumu kabullenmemesi sonucunda ise i çiler 31 Ocak 1966 günü greve ba lamı lardır. Bu grevin yasalılı da Mahkemesi tarafından teyit edilince Türk- grevi

destekledi ini duyurmu ve bu sayede Kristal- 'ten yetki alarak i veren konfederasyonu ile müzakerelere ba lamı tır. Ne var ki 21 Mart'ta Türk- 'in i verenle imzaladı ı protokolde yine i verenin görüşü ü a ır basını ve dolayısıyla da i çiler herhangi bir kazanım elde edememi tir. Bunun üzerine Kristal- genel ba kanı Mehmet i mano lu ve genel sekreter rfan Manavo lu greve devam etme kararı almı ve Türk- 'e üye ve üye olmayan bir kısım sendika da greve destek verdiklerini ve Kristal- 'in yanında olduklarını açıklamı lardır. çilerin de kararlı tutumları sayesinde günlerce devam eden Pa abahçe grevi hem i ç i sınıfının tecrübe ve bilinç kazanmasında bir basamak olmu hem de greve destek veren sendikaların birbirleriyle yakınla ması sonucunu do urmu tur.

Pa abahçe grevi sonrasında greve destek veren sendikalardan Kristal- , Petrol- , Maden- , Lastik- ve Basın- , Türk- tarafından 25 Mayıs 1966'da Onur Kurulu'na sevk edilmi tir. Kurul toplanamadı ı için 26 A ustos'ta ikinci bir sevk yazısı yazılmı ve 24 Kasım 1966 tarihinde de bu sendikalar geçici olarak Türk- 'ten ihraç edilmi tir. Geçici olarak ihraç edilen bu sendikalardan Türkiye Maden- , Basın- , Lastik- ba ımsız olan Gıda- 'in de katılımıyla 16 Temmuz 1966'da Sendikalar Arası Dayanı ma Anla ması'nı (SADA) imzalamı tır. SADA bir kar ılıklı yardımla ma anla ması olarak düzenlenmi tir ve buna göre anla mayı imzalayan sendikalar arasında te kilatlanma, e itim, toplu i sözleşmesi, grev, hukuk, ara tırma, basın ve yayın gibi mesleki ve sendikal konularda maddi ve manevi yardımla ma yapılacaktır.⁹³

SADA'nın imzalanması D SK'in kurulu sürecinin hızlanmasında etkili olmu tur fakat esas D SK'in kurulu u için dönüm noktası sayılabilecek adımlar D SK'in kurucu sendikalarından biri olan Türkiye Maden- 'in 26 Ocak 1966 tarihli toplantısında atılmı tır. Bu toplantıda Türk- 'in Mart ayında yapılacak olan 6. Genel Kurulu'nda istenen sonucun elde edilememesi durumunda yeni bir konfederasyonun kurulu una destek verilece i belirtilmi tir.⁹⁴ Türk- 'in 6. Genel Kurulu'nda T P'li sendikacıların adeta tasfiye edilmesi ve AP'nin konfederasyonda güçlenmesi bu

⁹³ Basın- , 2.Dönem Genel Yürütme Kurulu Raporu, Temmuz1966, SADA madde 2, Aktaran: Kutal, a.g.e., s. 69.

⁹⁴ Aziz Çelik, **Vesayetten Siyasete Türkiye'de Sendikacılık: Parti-Devlet li kileri (1946-1967), Yayınlanmamı Doktora Tezi**, stanbul, 2009, s. 410.

anlamda yeni bir konfederasyon kurma fikrinin uygulamaya geçirilmesinde etkili olmu tur. D SK'in kurucu sendikalarından olan Maden- 'in yeni bir konfederasyon kurulması konusundaki bu görü lerini ihraç kararından (24 Kasım) önce dile getirmi olması Pa abahçe grevi olmasa da Türk- 'in içinde var olan huzursuzluklar nedeniyle D SK'in kurulacak oldu unun kanıtı olarak gösterilebilmektedir. Nitekim Pa abahçe grevi nedeniyle ihraç edilen sendikalardan ne Kristal- ne de Petrol- Türk- 'ten ayrılarak D SK'e katılmı tır. Kristal- Ba kanı'nın bu duruma neden olarak tabanın AP'li oldu unu göstermesi ve Pa abahçe grevi olmasaydı da D SK'in kurulaca nını ifade etmesi Türk- içinde uzun süredir var olan anla mazlıklar ve AP'nin Türk- yönetiminde güç kazanması gibi olayların D SK'in kurulu unda etkili oldu una kanıt olarak gösterilebilir.⁹⁵ Yine ba ından beri greve büyük destek veren Petrol- sendikasının Demokrat Partili ba kanı Ziya Hepbir de D SK'i kuracak olan sendikaların zaten Türk- içerisinde bir süredir rahatsızlıkları oldu unu, içeride kalarak mücadele etmek için bir süre u ra tıklarını fakat ba arılı olamadıkları için ayrılma kararı aldıklarını u sözleriyle ifade etmi tir:⁹⁶

“ 1966'da Türk- genel kurulunda bir liste çıkarmı tık. Kemal Türkler, Kemal Ayar falan. Fakat kaybettik. Bundan sonra Türk- yönetiminin, Halil Tunç'un, Kemal Türkler'e yapmadı ı fenalık kalmamı tır. Kaybedince gelip dediler ki “biz ayrı konfederasyon kuralım.” “Hayır” dedim, yapılacak i içeride kalıp mücadele etmektir.”

SADA'nın imzalanması ve geçici olarak ihraç edilen sendikaların yeni bir konfederasyon kurma giri imine hız vermesi do al olarak Türk- 'i rahatsız etmi tir ve Türk- cra Kurulu 2 ubat 1967'de bu defa kesin olarak ihraç edilmeleri talebiyle Maden- , Lastik- ve stanbul Basın- 'i disiplin kuruluna sevk etmi tir. Bu sendikalar ise Türkiye Maden- ve Gıda- 'in de katılımıyla 12 ubat 1967'de Çemberlita afak Sineması'nda genel kurullarını toplamı ve D SK'in kurulmasına karar vermi tir. 13 ubat 1967'de de D SK'in kurulu ba vurusunu yapan sendikalardan disiplin kuruluna verilmi olanlar aynı gün Türk- 'ten de ihraç edilmi lerdir.

⁹⁵ A.e., s. 418.

⁹⁶ Aziz Çelik-Zafer Aydın, **Pa abahçe 1966 Gelenek Yaratan Grev**, sanbul, TÜSTAV, 2006, s. 142, 143.

D SK kurucuları yayınladıkları ortak bildiriyle D SK'in kurulu amacını Türk-
'in bir i ç i örgütü olmaktan çıkması, Amerikan hükümetinin yardımlarıyla ayakta
kılması, partilerüstü politika söylemiyle i ç i davalarını savsaklaması gibi nedenlerle
Türk- içerisinde kalarak bu örgütün düzeltilmesinin imkanı olmaması ve bu
nedenle de i ç i leri gerçekten temsil eden bir konfederasyonun kurulması gerekti i
eklinde ifade etmi lerdir.⁹⁷

D SK'in Kurulu Bildirisi'nde ve ana tüzü ünde özellikle anayasanın eksiksiz
bir ekilde uygulanmasının gereklili i üzerinde durulmu tur. Ana tüzükte, D SK'in
temel ilkeleri arasında i ç i sınıfının devrimci bir niteli e eri mesi ve bilinçlenmesinin
ancak yurt ve dünya olaylarının emekçiler açısından ve bilimsel yoldan
de erlendirilmesine ba lı oldu u ve bu nedenle de bilimin i ç i sınıfının en önemli
mücadele aracı oldu u belirtilmi tir.⁹⁸ Bir ba ka maddede de yine Türk i ç i
hareketinin anayasada öngörülen köklü dönü ümlerin gerçekleşmesini sa layacak bir
devrimci öze kavu ması art sayılmı tır. Bu maddelerde geçen devrimci sözü ile ne
kastedildi i ise yine D SK Kurulu Bildirisi'nde u sözlerle açıklanmı tır:

“ te biz devrimcili i bugünkü tutucu, gerici ekonomik, sosyal ve politik ili kilerin anayasa uyarınca
de i tirilmesi ve yukarıdan beri özetledi imiz ilklerin hayata uygulanması anlamına alıyoruz.
Devrimcilik, hepimizin mülk sahibi olmasını ve uygarlık nimetlerinde e itçe yararlanma olana ını
sa layaca ı için bizim sendikacılık çalı malarımızın özünü kapsayacaktır.”

Yine aynı maddede emekçilerin tüm haklarını alabilmelerinin yalnız mesleki
mücadele ile mümkün olamayaca ı bunun yanı sıra anayasadaki demokratik
haklarını kullanılarak siyasi mücadele yapmalarının da gerekti i vurgulanmı tır.
Ayrıca bu mücadelenin i ç i sınıfının varlı ının tam bilincine ula tırılması amacını da
güttü ü belirtilerek D SK'in siyasetten uzak kalmaksızın sınıf sendikacılı ı yapaca ı
ve bunu yaparken de aslında anayasada var olan hükümlerin tam olarak
uygulanmasına çalı aca ı belirtilmi tir.

D SK'in be kurucusundan dördü olan Türkiye Maden- Sendikası Genel
Ba kanı Kemal Türkler, Lastik- genel Ba kanı Rıza Kuas, Gıda- Genel Ba kanı
Kemal Nebio lu ve Basın- Genel Ba kanı brahim Güzelce aynı zamanda T P'in

⁹⁷ **D SK Kurulu Bildirisi, Ortak Bildiri**, TÜSTAV D SK Ar ivi (Ek:1)

⁹⁸ **D SK Ana Tüzü ü**, TÜSTAV D SK Ar ivi, s. 1, 2. (Ek:2)

de kurucusu olan sendikacılarıdır. Bu durum D SK'in kurulu unda ve sonrasında T P'in etkisinin ne oldu u sorusunu akıllara getirmektedir. Önce muhalif gelenekten gelen ve i çi sınıfının kendi ba ımsız partisi olması gerekti ine inanan sendikacılar T P'i kurmu ve daha sonra T P içerisindeki bu sendikacılar grubu D SK'i kurmu tur diyebiliriz. T P, içerisinde birçok farklı yönelimi barındıran bir parti olmu tur ve bu nedenle de D SK'in bütün olarak T P tarafından kuruldu unu söylemektense T P içerisindeki sendikacılar tarafından kuruldu unu söylemek daha do ru olacaktır. Bu ba lamda D SK'in T P'in kurulu günü olan 13 ubat tarihinde kurulmu olması da aralarında sembolik bir ba ın kurulmasının amaçlanması olarak yorumlanabilir.

D SK'in T P tarafından bir parti kararı ile kuruldu unu söylemek T P'in o zamanki durumunu göz önüne aldı ımızda da pek mümkün gözükmemektedir. Bu dönemde T P içinde farklı görü ler arasında tartı maların da ba ladı ı bir dönemdir. Bu dönemde T P içerisindeki sendikacılar daha çok Aybar'ın yanında yer almı nitekim Aybar'ın 1969'daki istifasından sonra Boran-Aren kanadının partide güç kazanmasıyla sendikacılar da partiden uzakla maya ba lamı tır. Boran sendikaların ayrı bir konfederasyon kurmasına kar ıdır ve II. T P dönemindeki genel ba kanlı ı sırasında yaptı ı konu malarda D SK'i kuranları “parti öncülü ü” ilkesini reddederek Aybar'ın sa revizyonist çizgisine destek vermek ve sendika yöneticili ini i çi sınıfının üzerinde özel bir ayrıcalık olarak görmekle itham etmi tir.⁹⁹ Sendikacıların partiden tamamen kopması 1970'deki 4. Büyük Kongre'de gerçekleş mi fakat bu döneme kadar sendika ile parti arasında daha sonra de inece imiz gibi çe itli ili kiler kurulmu tur.

3.1.1.1. D SK'in Kapatılma Denemesi ve 15-16 Haziran Olayları

4 Temmuz 1968 günü Türkiye'de ilk defa bir fabrika i gali ya anmı tır. Türk'e ba lı Kauçuk- Sendikası stanbul Kazlıçe me'de bulunan Derby Lastik Fabrikası'nda i kolu düzeyinde yetkili oldu u iddiasıyla toplu sözleşme ba ıtlamak istemi tir. D SK'e ba lı Lastik- sendikasına üye 1000 kadar i çi, yetkili sendikanın kendilerinininki oldu unu öne sürerek i yerini sabaha kadar i gal etmi lerdir. Sonuçta

⁹⁹ Çark-ba ak, Aktaran: Ünsal, a.g.e., s. 267.

mahkeme kararıyla yetkili sendikanın tespiti için referandum yapılmı ve Lastik- 'e 930, Kauçuk- 'e ise sadece 6 oy çıkmı tır. Bundan sonra i gale son verilmi tir. 1969 yılında da buna benzer olaylar ya anmı , Türk- 'in buna benzer çabalarla D SK'in üye sayısını azaltmaya yönelik anla malar yapma giri imleri ba arısızlı a u ramı tır.¹⁰⁰

D SK'in kuruldu u 1967 ile 1970 yılları arasında yapılan grev sayısında önemli miktarda artı meydana gelmi tir. 1967 yılında, kamu sektöründeki grev sayısı 40, özel sektördeki grev sayısı ise 51 iken 1970 yılında, kamudaki grev sayısı 50'ye özel sektördeki grev sayısı ise 61'e yükselmi tir. Bu arada sendikala ma oranında kayda de er miktarda artı meydana gelmi tir. 1965 yılında 360.285 olan sendikalı i çi sayısı 1970'e gelindi inde 2.088.219 olarak belirlenmi tir. 1965'te sendika üyesi i çilerin sivil istihdam ve ücretlilere oranı sırasıyla % 2.8 ve % 11.9 iken bu oranlar 1970 yılına gelindi inde sırasıyla % 15.3 ve % 50.6 gibi yüksek oranlara ula mı tır.¹⁰¹

D SK'in kurulmasını takip eden dönemde artan bu grev hareketleri hem hükümeti hem de giderek etkinli ini kaybeden Türk- 'i rahatsız etmi tir. Onlara göre bu gidi ata bir an önce son vermek gerekiyordu. te bu amaçla AP'li milletvekillerinin Meclis Komisyonları'nda D SK'in ba ına çorap örecekle ve grev hakkını kısıtlayacak yeni bir tasarıdan bahsettiklerini söyleyen T P milletvekili Rıza Kuas'ın sözleri¹⁰² dönemin Çalı ma Bakanı Turgut Toker'in Erzurum'da toplanan Türk- Genel Kurulu'nda söyledi i u sözlerle anlamını bulmaktadır: “Yeni de i iklik tasarısı ile D SK'in çanına ot tıkanacaktır. D SK varken genel grev hakkını tanımamız mümkün de ildir.”

AP'li vekillerin bahsetti i tasarı 274 Sayılı Sendikalar Kanunu ve 275 Sayılı Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Kanunu'nda de i ikler yapılması hakkındaydı. Aslında bu kanunların daha demokratik hale getirilmesi amacıyla de i tirilmesi gerekti ini savunan T P de Mart 1970'te AP ve CHP ile birlikte Meclis

¹⁰⁰Kemal Sülker, **Türkiye'yi Sarsan ki Uzun Gün: 15-16 Haziran**, İstanbul, İleri Yayınları, 2005, s. 35.

¹⁰¹Nurcan Özkaplan, **Sendikalar ve Ekonomik Etkileri Türkiye Üzerine Bir Deneme**, İstanbul, Kavram Yayınları, 1994, s. 124, 125.

¹⁰²Sülker, a.g.e., s. 27.

Ba kanlı ı'na kendi kanun teklifi ve tasarısını sunmu fakat T P'in teklifi dı arıda bırakılarak AP ve CHP'nin teklifleri alt komisyonda birle tirilmi ve Meclis Genel Kurulu'na sunulmu tur. Tasarı Türk- 'in de deste ini almı , 8. Genel Kurul için hazırlanan çalı ma raporunda tasarıya destek veren AP'li sendikacı vekillere* te ekkür edilmi tir.¹⁰³

274 sayılı Sendikalar Kanunu'nda de i iklik öngören tasarı 11 Haziran'da TBMM'de kabul edilmi ve Senato'ya gönderilmi tir. 12 Haziran'da toplanan D SK Yönetim Kurulu izlenecek yola karar vermek üzere 13-14 Haziran günlerinde toplantılar yapmı ve sonuçta 17 Haziran günü için teklif edilen miting ve yürüyü için valili e ba vurulaca mı açıklamı tır. De i iklik tasarısının D SK'i yok etmeye yönelik oldu unun ortaya çıkmasıyla birlikte D SK tarafından "Anayasal Direni Komiteleri" adı verilen komiteler de olu turulmu tur.

D SK 274 ve 275 sayılı kanunlarda de i iklik meydana getirecek olan tasarıların anayasaya aykırı oldu unu iddia etmi ve yaptı ı açıklama ile tasarılar hakkındaki görüşlerini u ekilde ortaya koymu tur:¹⁰⁴

"...Gerek hükümetimizin uluslar arası planda ba lı oldu u 87 ve 98 sayılı Uluslararası Sözle meler gerekse Anayasamızın 46 ve 47. Maddeleriyle garanti altına alınmı olan sendika seçme, toplu pazarlık ve grev hak ve hürriyetlerini adı geçen tasarılar ortadan kaldırmaktadır. (Aynı zamanda Anayasanın 2, 4,8, 10, 11, 12, 17, 20, 40 ve 42. maddeleri de ihlal edilmektedir.)

...Hükümetin getirdi i tasarı sendika seçme özgürlü ünü ortadan kaldırmaktadır. Sendikaların en önemli görevleri olan toplu sözleşme yapma ve greve gitme hakları da ortadan kalkmaktadır. Böyle olunca getirilen tasarılar bu nitelikleriyle kanunla tı ı takdirde Anayasaya aykırı bir kanunla kar ıla mı olacaktır.

...Sendika özgürlü ünü yok eden tasarılarla demokrasiye aykırı bir yönetim, bir Türk- diktası getirilmek istenmektedir.

Sendikaları denetleme, ola anüstü bazı artların dı nda, resmi makamların dahi hakkı de il iken, bu tasarılar böyle bir hakkı özel bir örgüte (Türk- 'e) devretmektedir ve giderek nsan Hakları Evrensel Beyannameyi ile de çeli mektedir.

Asıl önemli olan toplu sözleşme ve grev yapma hak ve özgürlü ünü kısıtlayan hükümlerdir. Sendika kurma ve istedi i sendikaya i çinin serbestçe girme ve çıkma hakkından bahsedilince, önemli olan,

* CHP'li sendikacı milletvekillerinden Abdullah Ba türk ve Osman So ukpınar ise D SK'in tasfiyesini amaçlayan hükümlere kar ı çıkmı tır.

¹⁰³ Sülker, a.g.e., s. 37.

¹⁰⁴ "274 Sayılı Sendikalar Kanunu ve 275 Sayılı Toplu Sözleşme ve Lokavt Kanunu ile İlgili Hükümet Tasarıları Hakkında D SK'in Görüşü." (Ek: 3)

böyle bir sendikanın i çinin çıkarlarını korumak için toplu sözleşme ve grev imkanları ile donatılmış olmasıdır. Böyle bir durum mevcut değilse sendika kurma ve sendika seçme hak ve özgürlüğü de fiilen yok demektir. te adı geçen tasarının esas amacı da budur. Üye çoğunluğuna sahip olduğu gerekçesiyle Türk- işçi ve onları temsil eden sendikalara toplu sözleşme ve grev yapma alanlarında tam bir tekel tanımakta.

...Anayasa ilkelerini i lemez duruma getirecek bu tasarılarla karşı devrimci i çiler ve sendikaları ve bu sendikaların kurdu u D SK, Anayasa haklarını kullanarak, sonuna kadar direnecektir. Bu tasarılar bu nitelikleriyle kanunla tıkları takdirde de yine devrimci i çiler direnme haklarını sonuna kadar, en etkin şekilde, kullanmaktan çekinmeyeceklerdir.”

D SK 14 Haziran günü yaptığı toplantıda 17 Haziran'ın miting günü olabileceği sonucuna varmıştı fakat 15 Haziran sabahı i ler bu doğrultuda gitmedi. De i ik i kollarındaki 18 i yerinin tüm i çileri i ba ı yaptıkları halde üretime geçmemi ve yaklaşık 70 bin i çii üretimi durdurarak sokaklara inmişti.¹⁰⁵ Yalnız İstanbul'da değil zmit'te de yürüyüş kolları oluşturulmuştu. Öztürk'e göre, D SK ve Maden- 15 Haziran 1970 tarihli yayın organları “ işçi Sınıfı Hazırlan: Savaş Ba ılıyor” diyerek bu hareketin ba langıcını dile getirmişti fakat daha sonra buna sahip çıkmamıştı.* Yine Öztürk'ün iddiasına göre D SK'in 13-14 Haziran toplantılarının kayıtları daha sonra sıkıyönetime verilmiş ve böylece toplantıya katılmayan devrimci i çii temsilcileri “yasadışı”, sendikacılar ise “anayasa” çerçevesine sokulmaya çalışılmıştır.¹⁰⁶

15 Haziran günü çok sayıda Türk- işçisi i çii de eyleme katılımı ve gün olaysız bir şekilde sona ermiştir. 16 Haziran günü eyleme katılan i yeri sayısı artmış yer yer ö renci gençlik hareketi, sol aydınlar ve emekçiler de harekete katılımıştı. Ne var ki İstanbul'daki yürüyüş olaylı geçmişti ve 3 i çii, 1 toplum polisi ve 1 de esnaf polisi kurulları ile hayatını kaybetmiştir.¹⁰⁷ Olayların bu boyuta gelmesiyle birlikte D SK Yönetim Kurulu I. Ordu Karargâhına davet edilmiş ve işçileri Bakanı, İstanbul

¹⁰⁵ Sırrı Öztürk, **Gelenekten Gelece e 15-16 Haziran**, İstanbul, Sorun Yayınları, 1996, s. 40.

* 15-16 Haziran yürüyüşlerine Ka ıthane tarafından katılan Berdan Dere ise D SK'in 15 Haziran'ı da eylem günü olarak belirlediğini, bugünde ba layacak olan eylemin bir günle sınırlı kalmayarak 16 ve 17 Haziran günlerine de yayılmasının dü ünüldü ünü belirtmektedir. Çok sayıda örgütlü i çinin katıldığı böyle bir eylemin kendili inden bir eylem olarak adlandırılmayacağını söyleyen Dere ikinci gün eyleme yo un olarak katılan ö renciler (özellikle Dev-Genç) ile i çiler arasında o dönemde bir ilişki kurulamadığı için çıkan olaylar neticesinde Türkler'in bu i çileri hedef alan bir demeç vermiş olabileceğini söylemektedir. Sendikacıların ö rencilerin fabrikalara girmesini istemediğini söyleyen Dere sol grupların da sendika yönetimlerine “sendika a aları” ekinde baktığını ve sendikacılarında i çii örgütlenmeleri arayışında olduklarını anlatmaktadır.

¹⁰⁶ Öztürk, a.g.e., s. 39.

¹⁰⁷ A.e., s. 41.

Valisi ve D SK yöneticileri bir toplantı yapmış , toplantı sonrasında olaylarla ilgili demeç veren Kemal Sülker tahripkâr eylemlerle alakaları olmadığını söylemiş ve işçilerin de bu olaylara alet olmamalarını istemiştir. Sonrasında açıklama yapan Kemal Türkler de işçileri aralarına karşı olan “kötü” maksatlı faaliyetlere karşı uyarımıştır. Devam eden hareketin yayılma endişesi nedeniyle hükümet sıkıyönetim ilan etmiş ve D SK’ın bazı yöneticileri, işyeri temsilcileri, işçi önderleri, bazı üniversite öğrencileri ve aydınlardan oluşan çok sayıda kişiyi tutuklamıştır. Sıkıyönetim 3,5 ay sürmüş açılan davalar ise yıllarca devam etmiştir. Sonuçta sendikacılar beraat ederken bazı işçiler hüküm giymiştir.

Olaylardan sonra Sendikalar Kanunu ve Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt yasasında yapılan değişikliklerle ilgili tekrar görüşlerini açıklayan D SK özellikle de işçilerin üyesi oldukları mesleki tekkülenden ancak noter huzurunda kimliklerinin tespiti ve imzasının tasdiki ile istifade edebileceklerini belirten ve sendika ve konfederasyonların kurulabilmesi için işkolunda çalışan işçilerin üçte birinin üyeliğine sahip olması gerektiğini belirten maddelere karşı çıkmıştır. Bu arada CHP ve T P de yasanın iptali için Anayasa Mahkemesi’ne başvurmuştur. CHP’nin dava dilekçesi de incelendiğinde yine aynı maddelere anayasaya aykırı oldukları gerekçesiyle karşı çıkmaktadır. Sonuç olarak Anayasa Mahkemesi 274 Sayılı Sendikalar Kanunu’nda değişiklik yapan 1317 sayılı yasanın pek çok hükmünü iptal etmiştir.

3.1.1.2. 12 Mart Muhtırası ve D SK’ın Tutumu

12 Mart 1971 askeri muhtırasını ve çeşitli sol grupların muhtıraya verdiği tepkileri anlayabilmek için muhtıraya giden sürecin incelenmesi faydalı olacaktır. Başta D SK olmak üzere bazı grupların önce muhtırayı olumlu karşılaması bir süre sonra ise bunun tersi beyanlarda bulunması bizce muhtıradan beklenenlerin ve muhtıra sonrası karşılaşılan durumun ne olduğunu konusunun açıklanmasını gerektirmektedir.

Aydınolu, 12 Mart muhtırasının ülkede yükselen işçi hareketini ve sol hareketi bastırma amacıyla devlet ordu içindeki hiyerarşiyi uymaksızın bir darbe yapmayı planlayan radikal subayları engellemek amacıyla verildiğini söylemektedir. Buna

göre sol hareketin bastırılması ve i ç i sınıfının yükselen mücadelesinin önünün kesilmesi ise muhtıranın sonuçlarından biri olarak önümüze çıkmaktadır.¹⁰⁸ Ba ta ordudaki radikal subaylardan bir “sol” darbe bekleyen MDD’ciler olmak üzere birçok parti ve örgüt 9 Mart’ta beklenen darbenin gerçekleşmesi bunun yerine 12 Mart’ta muhtıra verilmesi üzerine durumu tam olarak kavrayamamı ve birço u da ilk ba ta bunun bir “sol” darbe oldu u fikrine kapılarak destekler yönde beyanlarda bulunmu tur.

Dönemin Genel Kurmay Ba kanı Memduh Ta maç 3 Mart 1971 tarihinde Hava Kuvvetleri Karargâhı’nda yüksek rütbeli subaylarla bir toplantı yapmı tır. Ta maç’ın Türkiye’nin içinde bulundu u durumda Türk ordusu mensuplarının a ır ı akımlara kapılmamalarını, meselelerin komuta zinciri içerisinde dikkatle takip edildi ini ve silahlı kuvvetlerin demokrasinin devamı için canla ba la çalı mak mecburiyetinde bulundu unu ifade eden sözleri basına yansıdı tır.¹⁰⁹ Ayrıca Ta maç’ın konu masından sonra bazı yüksek rütbeli subaylar da konu mu ve bunlardan bazıları da 1961 Anayasası’nın a ır ı hürriyetler getirdi ini söyleyerek alınacak tedbirler konusunda görüş belirtmi lerdir. Ta maç ise subayların hisleriyle konu tuklarını belirtmi silahlı kuvvetlerin baskısı ile devletin ya amayaca ını söylemi tir.¹¹⁰ Muhtıranın verildi i 12 Mart’tan sadece günler öncesinde basına yansıyan bu beyanlar Aydınolu’nun radikal subayların çok kısa bir zaman dilimi içerisinde atlatılarak muhtıranın ani bir ekilde verildi ine dair iddialarını destekler niteliktedir. Nitekim muhtıranın verilmesinden bir önceki gün yani 11 Mart günü Ta maç’ın “Geni letilmi Komuta Konseyi” nde yaptı ı konu ma gazetelerde yer almı ve Ta maç burada u sözleri söylemi tir:¹¹¹

“Türk silahlı kuvvetlerinin devlet idaresinde söz sahibi olmasını dü ünmeden önce Türkiye’deki durumu ciddi ekilde incelemek gerekir.

...kendi eserimiz olan anayasal düzenin dı nda bir hal çaresi bulunmadı ına kesin ekilde inanmalıdır. Silahlı kuvvetler mensupları ayet memleketteki tehlikeli akımların etkisi altında kalırsa bu vatanın bütünlü ünü korumakla görevli en de erli varlık yara almı olur.

¹⁰⁸ Aydınolu, a.g.e., s. 243.

¹⁰⁹ **Hürriyet**, 04.03.1971.

¹¹⁰ **Milliyet**, 04.03.1971.

¹¹¹ **Milliyet**, 11.03.1971.

...Ordu adeta devlet idaresine müdahaleye zorlanmaktadır. Silahlı kuvvetlerin sabrı ta ırılmak istenmektedir.”

Ta maç’ın generallerden bu sözlerinin en küçük birimlere kadar götürülmesini ve memleketin içinde bulundu u durumun bu ekilde anlatılarak huzursuzlukların sabırla kar ılanmasının sa lanmasını istedi i bilgisi de haberde yer almı tır. Ba langıçta hükümeti devirecek askeri bir darbe hazırlı nını destekler konumda oldukları söylenen Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler ve Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur daha sonra Ta maç’ın tarafına geçmi ve 9 Mart’ta olması beklenen darbenin ertelenmesinde rol oynamı tır. Bunda iki kuvvet komutanının darbeden sonra kendilerinin de tasfiye edilmekten korkması ya da ABD’nin etkisi oldu u konusunda de i ik görü ler vardır.¹¹² Sonuç itibariyle 9 Mart’ta olması beklenen darbe ertelenmi ve Ta maç’ın basına yansıyan radikal subaylara yönelik beyanlarından sonra ordu içindeki bu radikal subaylardan önce davranılarak 12 Mart günü muhtıra verilmi tır.

D SK’in 12 Mart’tan hemen sonra yaptı ı u açıklama muhtırayı olumlu kar ıladı nını gösterir niteliktedir: “Türk milletinin ba rından olu an Silahlı Kuvvetlerin bu vahim durum kar ısında aldı ı kararlar i çi sınıfımızın devrimci kesiminde büyük bir ferahlık yaratmı tır.”¹¹³ D SK’in yanı sıra TÖS, Dev-Genç ve çe itli mühendis odaları da dahil olmak üzere 15 ilerici kurulu un toplu bildirimleri ile muhtıraya destek vermesi 12 Mart’ın ilk etapta nasıl algılandı na dair önemli bir ipucudur.¹¹⁴ Ne var ki muhtıranın mahiyeti kısa sürede ortaya çıkmı ilk olarak da muhtıraya ba ndan beri olumsuz anlamda tepki veren T P anayasa mahkemesinin aldı ı kararla 20 Temmuz 1971 günü kapatılmı ve yöneticileri 141. ve 142. maddelerden mahkum edilmi tır. D SK ise 5 A ustos 1971 günü yönetim kurulunu toplama ve mevcut durumdan duyulan rahatsızlık u ekilde dile getirilmi tır:¹¹⁵

“Son on yıl içinde anayasanın eksiksiz uygulanması için çe itli mücadeleler veren i çilerin hükümetten bekledi i köklü dönü ümlere henüz gidilmemi , sosyal adalete uygun bir ya antıya henüz kavu ulmamı tır. AP iktidarının açtı ı yaralar hala tedavi edilmemi , o dönemin mirası olan sıkıntılar ve ıztıraplar geni halk kitlelerini mutlu kılacak kararlarla ortadan kaldırılamamı tır. D SK, i çilerin ya antısını ferahlatıcı bir yolun seçildi ini görme e ilimindedir.”

¹¹² Aydınolu, a.g.e., s. 249.

¹¹³ Mahiro ulları, a.g.e., s. 194.

¹¹⁴ Ünsal, a.g.e., s. 20.

¹¹⁵ **Disk Ajansı**, (Ek: 4)

D SK 25 A ustos 1971 tarihinde yaptığı açıklama ile de Bakan Nihat Erim'e seslenmiş ve 22 A ustos 1971 günü bir kısım işçi sendikaları ve üst kurullarıyla yöneticileriyle yapılan toplantıya D SK'in çağırılmamasını eleştirmiştir. Tek sesli ve tek yanlı bir tutum izlendiğinden ve sabık iktidarın hatalarına yol açan önyargılarla karar verme ve solun görüşlerine kulaklarını tıkama yolunun hala kapanmadığı izleniminin verildiği belirtilmiştir. D SK'in yayımladığı bildiri de bu sözlere de yer verilmiştir.¹¹⁶

“...iki ayrı kampa ayrılmış işçilerin sol kanadının temsilcisi olan D SK'e görüşlerini en demokratik yollar içinde anlatma olanakları tanımayan ve sadece sağ kanat sendikacılar çokluunun görüşlerine açık, muhalefete kapalı bir hükümet-sendikacılar diyalogunun gerçek bir diyalog sayılamayacağını takdirini zaten devletlerine bırakıyoruz.

...D SK olarak AP anlayışına son verilmemesi olmasının derin üzüntülerini bildirir, demokratik düzene ters düşen her tasarrufun karşısında daima sesimizi duyurmaya çalışacağımızı arz ederiz.”

12 Mart'tan sonra D SK kapatılmadıysa da yönetiminde bazı tutuklamalar yapılmıştır. D SK Ankara bölge temsilcisi Uğur Cankoçak 13 Kasım 1970 tarihinde D SK gazetesinde yazdığı bir yazıyla milli duyguları zayıflattığı gerekçesi ile yine TCK'nın 142-3 maddesine göre bir buçuk yıl hapis cezasına mahkum edilmiştir.¹¹⁷ Buna benzer şekilde çok sayıda sol görüşlü kişi ve grup hakkında dava açılmıştır. TÖS üyesi birçok öğretmen komünizm propagandası yaptıkları gerekçesiyle yargılanmış ve mahkum edilmiştir.¹¹⁸

12 Mart'ın sol üzerindeki etkisi bu şekilde devam ederken CHP'nin bu süreçte nasıl bir tutum izlediğini ve ne gibi iç gelişmelere sahne olduğunu göz atmamız ilerleyen dönemde bataban D SK olmak üzere solun CHP'ye olan yaklaşımını anlamamızda yardımcı olabilecektir diye düşünüyoruz. Bu dönemde sol söyleme ağırlık veren ve büyük ölçüde destek toplayan Ecevit ve taraftarları ile bunu bir tehlike olarak gören önü arasındaki gerginliklerin zirveye ulaştığı bir dönem olmuştur. Önünün 12 Mart'ı onaylaması Ecevit'in ise “demokrasiden uzaklaştırıldı” gerekçesi ile 12 Mart'a karşı çıkması iki cephe arasında var olan anlaşmazlığı ilerleten olaylardan biri olmuştur.¹¹⁹ 5 Aralık 1971 günü bakan Nihat

¹¹⁶ Disk Ajansı, 25.08.1971.

¹¹⁷ Cumhuriyet, 09.12.1971.

¹¹⁸ Tercüman, 10.12.1971.

¹¹⁹ Akşam, 14.12.1971.

Erim'in istifası sonucu 1. Erim hükümeti dü mü tür. Sonrasında Erim'in evinde ziyaret ederek görüş ü nünü "her buhran memleketimiz için büyük bir üzüntüdür" ekinde bir açıklama yapmı tır.¹²⁰ 7 Aralık 1971'de hükümeti kurma görevi yeniden Erim'e verilmi ve buna kar ı nünü ve destekçilerinin tavrı CHP'de iplerin biraz daha gerilmesine yol açmı tır. 11 Aralık 1971'de cumhurbaşkanı Sunay'ın partilere gönderdiği mektubu de erlendirmek, II. Erim kabinesine bakan vermek ve hükümet sorumlulu una katılıp katılmamak konularını görüş mek üzere CHP ortak grup toplantısı yapılmı fakat Ecevitçi olan Merkez Yönetim Kurulu bu toplantıya katılmamı tır. II. Erim kabinesine bakan verilmesine karar verilen toplantı sonrası nünü söyledi i u sözlerle 12 Mart sonrası durum ve partideki kendine muhalif ki iler hakkındaki dü üncelerini açıkça ortaya koymu tur.¹²¹

"Bizim içimizde ihtilaf çıktı. Hayır, karı mayalım dendi. "Böyle bir hükümeti desteklemeyelim, dında kalalım. Hükümet te ekkül etmezse etmez." dediler. Bu görüş anar iden fayda ummak anlamına gelir, bunu kabul edemeyiz dedik. Sonunda aksi fikirde bulunanlar azınlıkta kaldılar, hükümet böyle te ekkül etti.

Kısa bir zamanda CHP'yi kanun içinde memleket sorumlulu unu bilen bir parti haline bir an evvel getirmek için, bütün tedbirleri almak kararındayız."

Ecevit ile nünü arasında ba layan ve giderek iddetlenen bu çatı ma 30 Haziran 1972 günü yapılan CHP'nin 21. Ola an Kurultayı'nda Bülent Ecevit'in büyük bir oy farkıyla genel ba kanlı a seçilmesi ile son bulmu tur. Bu olayın ba ta D SK olmak üzere çe itli grupların CHP'ye yakla ımında bazı etkileri oldu unu söyleyebiliriz. Nitekim D SK Genel Sekreteri Kemal Sülker D SK adına Bülent Ecevit'e bir telgraf çekmi ve "Memleketin en köklü ve ciddi partisine Genel Ba kan seçilmenizi derin saygılarımla kutlar, üstün ba arılar dilerim." sözleriyle verilen deste i dile getirmi tır.¹²² Bu deste in seçimlerde CHP'ye olan yakla ımı nasıl etkiledi ine ise bir sonraki bölümde de inece iz.

¹²⁰ **B. Sabah**, 09.12.1971.

¹²¹ **Ak am**, 12.12.1971.

¹²² **Disk Ajansı**, 23.05.1972.

3.1.2. D SK'in İlk Dört Kongresi ve 1969-73 Genel Seçimlerindeki Tavrı

D SK ana tüzü ünde geçici madde olarak geçen bir maddeyle D SK Genel Kurulu'nun kurulu tarihinden ba lamak üzere bir yıllık geçici süre içerisinde kurucu sendikaların Genel Yürütme Kurulu üyelerinden te ekkül edece i belirtilmi tir. Konfederasyonun ilk genel kurulu ise 15 Haziran 1967'de stanbul'da toplanmı ve Kemal Türkler genel ba kanlı a ve brahim Güzelce genel sekreterli e seçilmi tir.

D SK II. Genel Kurul'u 24-25 ubat 1968'de Türkiye Ö retmenler Sendikası'nın salonunda yapılmı tir. I. Genel Kurul'da genel sekreterli e seçilen brahim Güzelce bir süre sonra Federal Almanya'ya gidince Yönetim Kurulu tarafından bu göreve getirilen Ehliiman Tuncer II. Genel Kurul'da yürütme kurulu üyeli ine getirilmi ve ondan bo alan genel sekreterli e ise Kemal Sülker seçilmi tir. Genel ba kanlı a ise yeniden Kemal Türkler seçilmi tir. II. Genel Kurul'da Türkiye'nin NATO'dan çıkması, devrimci örgütlerle ili ki kurulması, bir komisyon kurularak tüm partilerin tüzük ve programlarının incelenmesi ve uygun görülen partinin desteklenmesi yetkisinin yönetim kuruluna verilmesi gibi kararlar alınmı tir. Ayrıca izlenen mevcut ekonomik ve siyasi politikaların ele tirisi yapıldıktan sonra izlenecek yol olarak u çözüm önerisi yapılmı tir: "Kurtulu yolu; seçimle iktidardaki sınıfları muhalefete geçirmek ve i çi sınıfının öncülü ünde bütün emekçi sınıf ve tabakaları ve emekten yana olanları yeteri kadar temsilciyle Mecliste ço unlukta bulundurmak."¹²³ Bu görüşler ve alınan kararlar do rultusunda D SK Yönetim Kurulu 19 Eylül 1969 günü ola anüstü toplanmı ve 1969 seçimlerinde hangi partiye destek verilece i konusunu tartı mı tir. 29 Eylül 1969 günü D SK'in aldı ı karar u ekilde açıklanmı tir:¹²⁴

"... çi sınıfının devrimci bir niteli e eri mesini ve bilinçlenmesini ancak yurt ve dünya olaylarını emekçiler açısından ve bilimsel yoldan de erlendirmeye ba lı gören D SK Yönetim Kurulu olayları ve geli meleri aynı açıdan de erlendiren T P'i desteklemekle bu seçimlerde en yararlı i i yapacağı inancında birle mi tir. Konu oylanmı ve bir üye dı nda bütün Yönetim Kurulu T P'i destekleme karar vermi tir."

¹²³ Ötkünç, a.g.e., s. 76.

¹²⁴ Disk Ajansı, 29.09.1969.

D SK Yönetim Kurulu daha sonra yayımladı ı bir bildiriyle T P'i destekleme gerekçelerini ayrıntılı olarak anlatmı tır. Buna göre Amerikan emperyalizmine kar ı ikinci kurtulu mücadelesi yürüten, bloklar dı ında bir dı politika izlenmesi gerekti ini savunan, anayasa uyarınca topra ı olmayanlara toprak verece ini söyleyen, eme e göre gelir ve eme e göre ücret ilkesini savunan, emekçilerin iktidara gelip memleketi yönetmelerini sa layacak bir eylemi sürdüren tek parti olan T P bütün bu nedenlerden dolayı seçimlerde desteklenmelidir. Ayrıca bu bildiriyle di er partiler hakkında da de erlendirmeler yapılmı ve CHP'nin uzun yıllar i çileri, köylüleri zorla jandarma dipçi iyle çalı tırdı ı, iktidarı boyunca i çilere hür sendika kurma hakkı tanımadı ı, grev isteyenleri hapse attı ı ve ancak i çiler bilinçlenip grev hakkına sahip çıkınca istemeyerek de olsa bu hakkı verece ini parti programına aldı ı vurgulanmı tır. Seçim bildirisinde anayasayı de i tirece ini açıklayan iktidar partisi AP'nin böylece emekçilerin direnme hakkını bile ellerinden alaca ı belirtilmi tir.¹²⁵

1969 seçimlerinde D SK'in de destek verdi i T P büyük bir hayal kırıklı ına u ramı ve umut edilen ba arıyı yakalayamamı tır. 13-15 ubat 1970'te stanbul'da D SK III. Genel Kurulu yapılmı ve genel kurul çalı ma raporunda seçimlerle ilgili u dü ünceler dile getirilmi tir.¹²⁶

“Seçim sonuçları, seçim kanununda yapılan de i iklikler ve milli bakiye sisteminin kaldırılmasının da etkisiyle olumsuz olmu tur. Her ne kadar kapitalist yoldan kalkınmada direnen ve dı a ba lı bir politika ile Atatürk Türkiye'sine yakı mayan bir tutumda olmaları protesto anlamını ta ryan 5 milyon seçmenin seçime katılmamı olması önemli bir gösterge ise de parlamentonun yapısı adam akıllı sa a kaymı tır. Bugün T P, iki milletvekilli i ile Mecliste temsil edilmekle beraber D SK'in görü lerini bu iki milletvekiline iletilerek ve içtüzü ün olanaklarından yararlanarak bunların Mecliste dile getirilmesine çalı ılacaktır.

Hemen söyleyelim ki, bu fazla bel ba lanacak bir çalı ma olmayacaktır. Zira içtüzük, gurup kuramamı partilerin milletvekillerine pek az söz hakkı tanımakta, tasarılarına da hemen hemen hiç iltifat edilmemektedir...bu kadar sa a kayan bir parlamentoyu olu turması ve solun milletvekili çıkarması açısından yenilgiye u raması ne bizi ...(inandı ımız) düzene olan inancımızdan caydırmı , ne de sosyalizm için mücadele vermekten alakoymu tur.”

Seçim de erlendirmesi dı ında D SK'in III. Genel Kurul çalı ma raporunda pek çok konu hakkında görü belirtilmi tir. Bu görü ler arasında en belirgin olanın ise

¹²⁵ D SK Bildirisi (Ek: 5)

¹²⁶ Disk 3. Genel Kurul Çalı ma Raporu, TÜSTAV D SK Ar ivi, s. 92. (Ek: 6)

D SK'in sosyalist bir düzenin arzu edilmesi hakkındaki görüşleri olduğunu söyleyebiliriz.¹²⁷

“Gerçekten de bütün devrimciler ve emekten yana olan bütün güçler sosyal Anayasamızın öngördüğü köklü reformların eksiksiz yapılması için artan çabalar harcamırlardır. Saadık Akıncı'nın ve özellikle gerici tertiplerin yok edilmesi için devrimci güçlerin eylemleri geliştirmesi, görüşleri daha belirginleşmiştir.”

...Amerikan emperyalizmi Türkiye'den sökülüp atılmadıkça, komprador burjuvazinin çıkarları ilkesine göre düzenlenen ekonomik politika, Anayasa uyarınca köklü reformlarla değiştirilmedikçe, Türkiye NATO, CENTO ve Ortak Pazar gibi emperyalizmin askeri ve iktisadi sömürücü araçlarından çıkmadıkça, fakir, yoksul halkımızın ve tüm emekçi sınıf ve tabakaların ve de yürekli aydınların, küçük zanaatkar ve (esnafın), asırlardır horlanan ve sömürülen çileke köylümüzün (yüzünün) gülmesi imkânsızdır. Bu amaçların gerçekleşmesi için harcanan her emek her çaba, her uyarı ve her direnişin yarın mutlu ve sosyalist Türkiye'sinin kuruluşuna yakınlıktır.”

D SK 4. Genel Kurul'u ancak 15-16 Haziran olayları ve 12 Mart muhtırası sonrasında 12-13 Nisan 1973 tarihinde İstanbul'da toplanabilmiştir. Yapılan seçimlerle genel başkanlığına yeniden Kemal Türkler ve genel sekreterliğine de Kemal Sülker seçilmiştir. 12 Mart'tan sonraki ilk genel seçim olma özelliği taşıyan 14 Ekim 1973 genel seçimi öncesinde D SK toplantılar yapmış ve seçimlerde hangi partiye destek verileceği kararları almıştır. D SK'in Ecevit'in CHP genel başkanlığına seçilmesini olumlu karşılamış ve Ecevit'e destek verdiğini söylemiştir. 8 Eylül ve 12 Eylül günlerinde yapılan toplantılar ile bu desteğin seçimlerde de devam etmesi yönünde karar çıkmış ve D SK 73 genel seçimlerinde CHP'ye destek vermeye karar vermiştir. D SK bu konuda şöyle bir açıklama yapmıştır:¹²⁸

“D SK, iktidarın devlet yönetiminde söz ve karar sahibi olmasını savunan biricik işçi konfederasyonudur. Bu nedenle, 14 Ekim 1973 Pazar günü yapılacak milletvekili ve senato üyeleri seçiminde aday gösteren partilerin durumunu incelemiştir ve konu D SK Yönetim Kurulu'nda karara bağlanmıştır. Buna göre D SK “bu seçimlerde” CHP'ye oy verilmesine karar vermiştir...D SK'in bu kararı çok olumlu yankılar uyandırmış ve pek çok küçük esnaf ve köylü yurtdışı, D SK'i en tutarlı örgüt ve emekçilerle emekten yana olanların haklarını ve çıkarlarını koruyucu biricik işçi üst kurulu olduğunu söylediklerini, çağrısına uyacaklarını D SK'e bildirmiştir. 14 Ekim seçimlerinin, D SK'in de CHP'ye oy verilmesi çağrısının etkisini taşıyan bir sonuç vereceğine inanılmaktadır.”

D SK ayrıca yayımladığı bildiri ile CHP'yi destekleme nedenlerini açıklamış ve CHP'nin 12 Mart sonrası dönemde parlamento içinde ve dışında demokrasinin, tüm özgürlüklerin ve işçi haklarının savunmasını yapmış, bunlara karşı tüm girişlere karşı

¹²⁷ 3. Genel Kurul, Bölüm: 8, Gelişen Devrimcilik, s. 60-65.

¹²⁸ D SK Aylık Kültür ve Siyaset Dergisi, Sayı:4-5, Eylül-Ekim 1973, s.1.

çıkması ve mücadele etmiş bir parti olduğunu belirtmiştir. CHP'nin seçim bildirgesinde işçinin oy kullanarak sendika seçme hakkının verileceği, lokavtların kaldırılacağı, memur sendikalarının kurulmasına izin verileceği gibi bir takım vaatlerden de bahsedilmiştir. Sonuç olarak 1973 genel seçimlerinde anayasal özgürlükleri ve demokratik hakları ve uygarlıkçı bir anlayışı savunan tek parti durumunda olduğu için işçiler, köylüler, esnaf, memur ve tüm dar gelirli vatandaşlar DSK tarafından CHP'ye oy vermeye çağırılmıştır.¹²⁹

3.2. TKP'nin Atılım Hareketi ve DSK'te Etkin Olma Kanalları

TKP'nin Atılım* yılları olarak adlandırılan dönemi belki de üzerinde en fazla tartışılan ve anlaşmaya varılamayan (öyle ki dönemin başlangıç tarihi konusunda bile farklı iddialar ortaya atılmıştır) ve bu nedenle de biraz muğlak kalmış, hakkında yazılması zor bir konudur. Bu dönemin farklı bakış açıları dikkate alınarak ve şimdiye kadar ortaya çıkmış tüm kaynaklardan yararlanılarak ortaya konması bu noktada büyük bir önem taşımaktadır. TKP'nin bu dönemde sendikalar içinde örgütlenmeye önem verdiği ve bu doğrultuda DSK içerisinde de etkili bir şekilde yer aldığı bilinen bir gerçektir fakat bu örgütlenmenin hangi kanallar sayesinde ve ne boyutlarda gerçekleştiği konusunda farklı görüşler vardır. Bu nedenle TKP'nin DSK'te etkin olma yollarının ayrıntılı bir incelemesi gerekmektedir.

3.2.1. TKP'de Yeni Bir Dönem: Atılım Hareketi Başlıyor

TKP'deki Atılım hareketi birçok kişiye göre aslında partideki yönetimdeki değişiklikleri ifade etmektedir. Bunun yanı sıra Ocak 1974'te ilk sayısı yayımlanan TKP MK yayın organının adı Atılım'dır ve bu ilk sayıda "atılım hareketinin" anlamı bu şekilde ifade edilmektedir:¹³⁰

¹²⁹ DSK Aylık Kültür ve Siyaset Dergisi, Sayı:4-5, Eylül-Ekim 1973, s.16-17.

* Atılım TKP'nin 1974 yılında çıkarmaya başladığı yayın organının ismidir. Berdan Dere'ye göre bu yılların Atılım hareketi olarak adlandırılması daha sonraki zamanlarda olmuş, içinde yazılan dönemde Atılım yılları olarak bir isimlendirme yapılmamıştır.

¹³⁰ Atılım, Sayı: 1, Ocak 1974, s. 1.

“TKP eline yeni, keskin bir silah alıyor: ATILIM. Bu ad geli i güzel konmamı tır. Merkez Komitesi organının çıkı ı partinin geli mesindeki a amayla özde tir. Komünist Partisi atılımlar yapmak, yı ın partisi olmak zorundadır...Atılım yapmak, yı ınlara inmek, onların sava larını örgütlemek, yı ınların sava larından dersler almak demektir.”

1961’de yurtdı ına çıkan Zeki Ba tımar TKP’yi SBKP’nin XXII. Kongresinde temsil etmi ve bundan sonra TKP MK Birinci Sekreteri unvanıyla de i ik komünist partilerin kongrelerine katılmı tır. Nisan 1962 tarihinde ise Dı Büro olarak adlandırılan örgütlenme gerçekte tirilmi ve Ba tımar, TKP MK Dı Bürosu Birinci Sekreteri sıfatını almı tır.¹³¹ Kurulan bu Dı Büro’nun üyeleri Zeki Ba tımar, Nazım Hikmet ve 1958’den beri Bizim Radyo’nun yöneticili ini yapan ve uluslararası toplantılara TKP temsilcisi olarak katılan smail Bilen’dir. Ne var ki 1965 yılına gelindi inde Dı Büro’da bazı anla mazlıklar çıkmı ve Bilen ile Ba tımar dı ındaki kadrolar tasfiye edilmi tir. Ba tımar bundan sonra TKP MK Birinci Sekreteri unvanını açık bir biçimde kullanmaya ba lamı tır.¹³²

TKP’nin bu yıllarda yani T P’in en etkili dönemlerini ya adı ı 1965 yılı ve sonrasında yurtiçinde örgütlenme yoluna gitmek yerine T P’i desteklemek ekinde bir politika izledi ine daha önce de inmi tik. Ne var ki önce T P içinde çıkan bazı anla mazlıklar daha sonra da 12 Mart ve T P’in kapatılması TKP’nin Türkiye’deki “aya ını” tamamen ortadan kaldırmı tır. Böyle bir durumda tutulacak yeni politik hattın ne olaca ı konusunda karar vermek gere i ortaya çıkmı tır. Hasan Erdal’a (Aydın Meriç) göre yurtdı ındaki parti yöneticileri bu dönemde Türkiye’de legal bir komünist partinin örgütlenebilece ini dü ünümü ve bu fikirde olmayan ve imdiye kadar da bu yönde bir adım atmayan Ba tımar partiden tasfiye edilmi tir.¹³³ Ba tımar’ın tam da bu dönemde rahatsızlanması ise rahatsızlı ı nedeniyle parti görevinden alındı ı ile ilgili iddiaların ortaya atılmasına imkan vermi kimilerinin de hastalı ının görevden alınmasının sebeplerinden sadece biri oldu unu söylemesine yol açmı tır. Bu konuda bir karara varılabilmesi açısından olayın çok yönlü bir de erlendirmesini yapmaya çalı aca ız.

¹³¹ Zeki Ba tımar, *Ya am Öyküsü, Mektuplar, Yazılar*, stanbul, Sosyal Tarih Yayınları, TÜSTAV, 2009, s. 38.

¹³² Hasan Erdal, *TKP’mizi Yükseltelim, çinin Sesi Yayınları*, Yayın No: 34, 1983, s. 5.

¹³³ A.e., s. 6.

Zeki Ba tımar'ın rahatsızlık süreci 1971'de geçirdi i beyin kanaması ve ardından felç ile ba lamı tır. Geçirdi i ikinci beyin kanamasından sonra ise sa lı ı önemli derecede bozulmu tur. Bu sırada TKP MK Dı Bürosu'nun üç üyesinden biri olan smail Bilen SBKP MK Uluslararası li kiler ubesi Ba kan Vekili V. V. Zagladin ile bir görü me yapmı ve bu görü mede Ba tımar'ın hastalı ndan hiç bahsetmeksizin onu sadece örgütlenme konusunda a ır bir ekilde ele tirmi tir. Görü me zabitlerinde u cümleler yer almaktadır:¹³⁴

“...TKP'nin çalı malarını aktifle tirmenin, partiyi yeni ba tan düzenlemenin önündeki ba lıca engel Y. Demir'dir (Zeki Ba tımar). Daha 60'lı yılların ba nda Türkiye'den ayrıldıktan sonra o ülkede komünist kalmadı mı öne sürmü , ancak daha sonraki olaylar, bu arada Türkiye'de yasadı ı komünist partisi kurma suçlamasıyla bir süre önce yapılan tutuklamalar bu iddiayı çürütmü tür. Demir ahsına tapmayı getirmi olmanın yanı sıra, parti i leri ile ilgili kararlara kimsenin katılmasına izin vermemekte, parti yönetimini güçlendirilmeye, TKP'nin yeni program ve tüzü ünü hazırlamaya (yürürlükteki parti Program ve Tüzük'ü 30'lu yıllarda kabul edilmi tir ve do al olarak, eskimi tir) ve Batı Avrupa'daki TKP gruplarının yönetimini güçlendirmeye yönelik bütün önerilere fiilen kar ı çıkmaktadır...”

Aralık 1971'de yapılan bu görü me sonrasında Mart 1973 tarihinde ADC Hükümet Hastanesi tarafından Ba tımar'a görev yapamaz raporu verilmi tir. 24 Mayıs 1973 günü de TKP Merkez Komitesi Bürosu toplantısı yapılmı ve zaten Ba tımar dı nda iki üyesi bulunan Merkez Komitesi Bürosu kalan iki ki inin yani smail Bilen ve Aram Pehlivan'ın imzaları ile Ba tımar'ın TKP Merkez Komitesi Birinci Sekreteri görevine son verilmi tir. Karar büyük oranda hastane raporuna ve Ba tımar'ın hastalı na dayandırılrsa da Ba tımar'ın kolektif çalı ma ilkesini eskisinden de daha fazla çi nedi ine, büroda ço unlukla alınan kararlara uymadı na ve partiyi yanlı yollara sürükledi ine dair ithamlar da yer almı tir.¹³⁵

24 Mayıs 1973 tarihinde yapılan toplantıya Ba tımar'ın kendisi de bizzat katılmı fakat görevden alınma kararını geçerli saymayarak toplantıyı terk etmi tir. Ba tımar daha sonra SBKP MK Uluslararası li kiler ubesi' ne bir mektup yazarak durumu kendi açısından anlatmı tır. Ba tımar bu toplantıyı Dı Büro toplantısı olarak adlandırmı ve memlekette ya ayan MK üyelerinin iste i sorulmadan ve birço u da böyle bir karara kar ı çıkacakken alınan kararın geçersiz olaca mı savunmu ve hastalı ı yüzünden böyle bir karar alınacaksa bile bunun da yine di er yolda lara

¹³⁴ Demir, a.g.e., s. 41.

¹³⁵ A.e., s. 42.

haber verilerek yapılması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Ba tımar kendisine verilen raporla ilgili de üphelerinin olduğunu söylemiş ve kendisini muayene eden doktor ile raporda imzası olan doktorun aynı kişi olmadığını iddia etmiştir. Bu noktanın üzerinde durmadaki amacımız Ba tımar'ın aslında ADC'ye karşı bir tepkisinin olmasıdır. Ona göre Alman Sosyalist Birlik Partisi TKP MK'nın i lerine müdahale etmektedir ve kendisinin Dı Büro'dan çıkarılması da onların etkisiyle olmuştur. Zagladin'e göre böyle bir şey mümkün değilken ASBP MK Uluslararası ilişkiler bürosu Ba tımarın Yardımcısı R. Gutman'ın ADC'deki SSCB elçiliği görevlisi G.P. Kınin ile 1965'te yaptığı görüşmede söyledikleri derecesini bilemesek de böyle bir durumun en azından var olduğunu göstermektedir diyebiliriz. Bu konuda Gutman bilhassa da Ba tımar gibi eski partilileri ele tirmekte ve onların ADC'deki genç partilileri kendileri ile aynı düşünmediklerine inandıkları anda ADC'den uzaklaştırmaya çalıştıklarını iddia etmektedir.¹³⁶

Zeki Ba tımar'ın sadece hastalığı nedeniyle görevinden alındığını söylemek bu noktada çok da mümkün görünmemektedir. Bu durum olsa olsa zaten Ba tımar ile ilgili rahatsızlıkları olan yöneticilerin i lerini biraz olsun kolaylaştırmıştı diyebiliriz. Nitekim gerek Smail Bilen ve Aram Pehlivan'ın yukarıda bahsetti imiz ele tirmeleri gerekse ASBP MK'nın dile getirdiği ele tirmeler bu durumu kanıtlar niteliktedir. ASBP MK Ba tımar'ın görevden alındığını duyuran açıklamasında bu durumun nedenleri arasında ilk olarak Ba tımar'ın hastalığını saymış fakat hemen arkasından da Ba tımar'ın kolektif yönetim ilkesine aykırı davrandığını, partiyi hatalı bir şekilde yönettiğini ve fraksiyoncu davrandığını eklemeyi de ihmal etmemiştir.¹³⁷

Zeki Ba tımar'ın tasfiyesi ve ardından Smail Bilen'in genel sekreter olması TKP'nin Atılım döneminin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bilen'den sonra nelerin de i ttiği ve bu iki yönetici arasında gerek ilişkileri açısından gerekse izledikleri politikalar açısından ne gibi farklılıklar olduğu da bu noktada önem kazanmaktadır. Aslında TKP'deki hareketliliğin ve örgütlenmedeki nispeten canlanmanın Zeki Ba tımar zamanında başladığını neredeyse her görüşten kişi tarafından kabul edilmektedir. Babalık'ın aktardığına göre U. Ö. 1969 yılında

¹³⁶ A.e., s. 43, 50.

¹³⁷ A.e., s. 51.

daha T P kapatılmamı ken yeni bir örgüt arayına girmi ve Zeki Ba tımar ile görü erek partili olmu tur. Fakat bu dönemde parti örgütü kurulmayıp ki iler tek tek Ba tımar'a ba lı olarak partili olmu lardır. Bu durum bir yandan partili olan ki ilerın kendi ba larına örgütlenme yoluna gitmesinde de neden olmu tur. Örne in O uz kendisine bir ey söylenmedi i halde kendisini TKP'nin Stuttgart'daki yetkilisi gibi görüp dergi dahi yayımlamaya ba lamı tır.¹³⁸ Aslında bu durum Bilen'li Atılım yıllarında da çok fazla de i memi , partinin yurtdı ı ile Türkiye kadroları arasında gerekli ileti im kurulamamı ve bu nedenle de partililer daha çok kendi inisiyatifleri ile hareket etmi lerdir. Hasan Erdal (Aydın Meriç) 1973 yılında yurtdı ına çıkıp TKP'yi aradı ında Ba tımar ile görü ece ini ummu (smail Bilen'in genel sekreterli i ancak Atılım'ın Ekim 1974 tarihli sayısında TKP MK PB kararı olarak duyurulmu tur)¹³⁹ fakat smail Bilen ile görü mü ve ikinci görü mesinde de kendi ifadesiyle hiç tanımadı ı, Türkiye'de politika yapıp yapmadıklarını bile bilmedi i bu örgütün Politbüro üyesi olmu tur!¹⁴⁰

Gelecekte TKP'nin genel sekreteri olacak olan ve 1974'te parti üyesi olan Nabi Ya cı kendi durumunu Aydın Meriç'inkine benzetmekte ve nasıl ki ona Türkiye'deki 1 numaralı parti üyesinin denilerek Türkiye örgütlenmesini gerçekle tirilmesi söylendiyse kendisine de partiye üye olduktan hemen sonra hiç beklemedi i bir ekilde TKP MK'ya koopte edildi i (atandı ı) bildirilmi tir. Partinin kendileri için henüz bir merak unsuru oldu unu ve parti tarihini bile net olarak bilmediklerini söyleyen Ya cı ku aklar arasındaki kopuklu un da dezavantaj yaratan bir durum oldu unu belirtmektedir.¹⁴¹

1970 yılına do ru T P'teki geli melerden memnun olmayıp komünist partisi arayına ba layan Nihat Akseymen 1970 yılının yaz aylarında e i Merih Akseymen Kudsal ile birlikte ngiltere'ye gitmi ve burada Zeki Ba tımar ile görü erek partili olmu tur.* TKP'nin Türkiye örgütlenmesinin bu nedenle 1973 Atılımı'ndan çok önce

¹³⁸ Babalık, a.g.e., s. 98.

¹³⁹ **Atılım**, Sayı: 10, Ekim 1974, s. 1.

¹⁴⁰ Erdal, a.g.e., s. 6.

¹⁴¹ Nabi Ya cı, **Tamkıl ım**, 24.02.2009.

* Ba tımar'ın Nihat Akseymen'in örgütlenmesine verdi i önemi parti genel sekreterli inden alınmasına kar ı yazdı ı mektupta bu konuda dile getirdi i u sözlerde de görmek mümkündür:" Nihat Akseymen'in ve di er bazı yolda ların Sovyetler Birli i'nde Marksist-Leninist e itim görmesi bizim

yani 1970’te ba ladı nı belirten Kudsal bu örgütlenmenin TKP örgütlenmesi olarak de il de T P’e destek örgütlenmesi olarak yapıldı nı belirtmektedir.¹⁴² Ona göre Ba tımar dönemindeki bu tip bir örgütlenme zaten T P’ten memnun olmayarak parti arayı na giren ki ilere tekrar T P’i göstermek anlamına gelmektedir. Bu anlamda Kudsal, TKP’deki canlanmanın Ba tımar döneminde ba ladı nı kabul etmekle birlikte Atılım’ın motor güçleri olarak Bilen’i ve Nihat Akseymen’i görmektedir. Kudsal, Atılım hareketinin ba lamasını yani TKP’nin Türkiye’de örgütlenerek artık ben de varım demesine gidecek yolda adım atılmaya ba lamasını SBKP’nin iste ine kar ı bir hareket olarak de erlendirmekte ve Bilen’i de bunu yapabilecek tek ahsiyet olarak görmektedir. Ona göre Ba tımar SBKP’nin istedi i do rultuda çalı abilecek bir ki iyken Bilen devrimci ki ili i ile kendi bildi i yoldan gidebilecek bir ki iydi ve SBKP de onun bu özelli i nedeniyle daha da güçlenip kendi kontrolünden çıkabilece ini dü ünmü tü. Aydınolu ise SBKP’nin bu dönemde devrimci bir parti istemedi i ve bu nedenle de Bilen’e ve Atılım hareketine kar ı geldi i iddiasına birkaç gerekçe ile kar ı çıkmaktadır. Ona göre hem o dönemde Türkiye’de devrim yapacak bir durum söz konusu de ildir hem de TKP’de bunu yapabilecek kadrolar mevcut de ildir. Bilen ise bunca yıl SSCB’de politik hayatını devam ettirebilmi tir ve yıllardır yurtdı nda ya ayan biri olarak Türkiye ile ba ları çok da güçlü de ildir.¹⁴³ SBKP’nin ancak 1970ler’in sonunda özellikle de Nihat Akseymen’in Türkiye’de devrimci bir durum oldu u ile ilgili yazılarından rahatsız olabilece ini söyleyen Aydınolu bu de erlendirmenin Atılım yıllarının ba langıç dönemi için yapılmasının ise ciddi bir yanlı olaca nı vurgulamı tır. Nitekim zaten Kudsal’ın Bilen ile en son görüşmesi olarak anlattı ı 1979 tarihli görüşme Bilen’in Kudsal’a söyledi i “...neye niyet neye kısmet kızım, bak bana yeni mont aldılar, ailem burada, elimde kadeh... ben buralardan ayrılamam, buralarda kalırsam da o fikirleri savunamam, pes ediyorum” ekindeki sözleri bir taraftan SBKP’nin o dönemki tavrını gösterirken bir taraftan da aslında Bilen’in SSCB’ye ne derece ba lı oldu unu

için hayati önem ta ıyor. Böyle bir e itim genç ve aktif kadronun parti idaresini bir an önce ele alması imkanlarını sa layacaktır.” Nitekim Akseymen ve e i 1974 yılında SSCB’deki parti okuluna 40 yıl sonra Türkiye’den giden ilk ki iler olmu lardır.

¹⁴² Nihat Akseymen (R. Yürüko lu), **İrmak Gibi Mektuplar 1974-1976**, stanbul, TÜSTAV, 2003, s. 41, 42.

¹⁴³ Ergun Aydınolu, “**Sol Hakkında Her ey” mi?**, stanbul, Versus Yayınları, 2008, s. 190, 191.

ve Aydınolu'nun Atılım'ı bir devrim hareketine dönüşürecek yurtdışı örgütünün var olmadığına dair sözlerini doğrular nitelikte gözükmektedir.

Zeki Ba tımar görevden alınmasına itiraz ettiği mektubunda Bilen ile o güne kadar olan anlaşmazlıklarını da bir bir anlatmış ve böylece Dİ Büro kurulurken burada kimlerin yer alacağı konusunda ya adıkları anlaşmazlıktan Bilen'in Türkiye'deki örgütlenmeye önem vermediğine kadar pek çok şey Ba tımar tarafından dile getirilmiştir. Bu bize partinin önde gelen iki ismi arasında zaten uzun bir süredir anlaşmazlıklar olduğunu, uygun koşullar oluştununda bu anlaşmazlıkların ortaya çıktığını ve sonuçta kaybeden tarafın Ba tımar olduğunu düşündürmektedir. Aslında TKP içindeki yönetim kavgası bu dönemde başlamadığı gibi burada da bitmemiştir ve daha sonra da önceğimiz Nihat Akseymen'in 49'ün Sesi grubunun partiden tasfiye edilmesinde de benzer durumlar yaşanmıştır. Bilen'in nedünerek ve amaçlayarak yeni bir dönemi yani Atılım dönemini başlattığı ise kendisi yönetime geldikten sonra TKP'nin gerçekte ne gibi atılımlar yaptığını görerek anlaşılabilir.

3.2.2. TKP'nin D SK'te Etkin Olma Kanalları

TKP'nin Atılım döneminde D SK ile olan ilişkisi konu edildiğinde ilk olarak D SK'in 1975 yılında yapılan beinci kongresi ve bu kongrede yapılan yönetim değişikliği akıllara gelmektedir. Bu yönetim değişikliği TKP'li olduğu bilinen ya da düşünülen bazı kişilerin D SK'te bazı önemli kadrolara gelmesi durumudur ve kuşkusuz ki bu durum D SK'in izleyeceği politikalarda etkili olmuştur. Bu nedenle biz de öncelikle D SK'in beinci kongresine ve burada yapılan yönetim değişikliğine değineceğiz. Fakat TKP'nin D SK'te etkin olma kanallarının sadece konfederasyondaki bazı mevkilere kadroların yerleşmesiyle gerçekleşmediğini ve belki de bundan daha önemli olan başka örgütlenme ve etkin olma kanallarının da var olduğunu göstermeye çalışacağız.

3.2.2.1. D SK'in 5. Genel Kurul'u ve Yönetim Değişikliği

D SK tarihinde önemli bir yeri olan 5. Genel Kurul 21-24 Mayıs 1975 günleri arasında İstanbul Tepebaşı'ndaki Kazablanka Salonu'nda toplanmıştır. Bu genel kurulda meydana gelen önemli olaylara ve dönüm noktası olarak adlandırılan bazı yönetim değişikliklerine geçmeden önce dönemin siyasi ortamına kısaca değinmenin faydalı olacağını düşünürüz.

12 Mart'tan sonra yapılan ilk genel seçimler olma özelliği taşıyan 1973 seçimlerinden D SK'in de destek verdiği ve genel başkanlığında Ecevit'in bulunduğu CHP birinci parti olarak çıkmış fakat aldığı oylar tek başına iktidar olmasına yetmemiştir. Sonuçta seçimlerde öne çıkan MSP ile CHP'nin kurduğu koalisyon hükümeti 25 Ocak 1974 tarihinde güvenoyu almıştır. Hükümetin ya da adı ilk krizlerden biri af yasası konusunda olmuştur ve 14 Mayıs 1974'te kabul edilen yasa MSP'nin çabaları sonucunda solcu siyasi mahkumları af kapsamı dışında bırakmıştır. CHP'nin anayasa mahkemesine başvurması sonucunda siyasi tutukluların af yasasından yararlanmasını engelleyen madde iptal edilmiştir fakat bu arada bunun sonucunu beklemeden ve çok sayıda solcunun cezaevinde olduğu bir dönemde 16 Haziran 1974 tarihinde solu birleştirme iddiasıyla TSP kurulmuştur. Bu durum daha sonra TSP'in çokça eleştirilmesine yol açacaktır.

CHP-MSP arasındaki anlaşmazlıklar devam ederken Kıbrıs olayı patlak vermiş ve Kıbrıs'ta Makarios'un devrilmesinin ardından Ecevit'in girişimiyle 20 Temmuz 1974 tarihinde Türkiye, Kıbrıs Barış Harekati'nin başlatmıştır. Bu durum karşısında D SK Yönetim Kurulu 20 ve 21 Temmuz 1974 tarihlerinde toplanmış ve Kemal Türkler'u açıklamayı yapmıştır:¹⁴⁴

“ Kıbrıs'taki baskınsızlık ve anayasal düzeni yıkan ve Yunan Cuntası'nca düzenlenen darbe hareketinden sonra barış, özgürlük, demokrasi ve Kıbrıs'ta Anayasal düzenin yeniden kurulmasını amaçlayan Kıbrıs çıkartması konusunda D SK, hükümetimizin yanındadır ve desteklemektedir.”

D SK ayrıca hükümete destek verdiğini açıklamakla yetinmemiş üye sendikalara baskılı bütün işçilerin asgari birer brüt yevmiyeleri ile devletin savaş fonuna katılması kampanyasını açtığını da duyurmuştur. Kendisinin ve üye sendikaların her türlü araç

¹⁴⁴ D SK Ajansı, 21.07.1974.

ve gereçlerini de devlet emrine vermeye hazır oldu unu belirten D SK bütün i çileri ve Türk halkını kan ba ı ı yapmaya ça ırmı tır. 1973 genel seçimlerini gerici, i birlikçi, sıkıyönetim hükümetlerini kuran partilerin yenilgisini gösteren ve i ç i sınıfının ulusal ba ımsızlık, demokratik bir düzen, politik, ekonomik, sosyal köklü olu umlar için yürütülen sava ta ba ı çeken devrimci güç oldu unu ortaya koyan seçimler olarak de erlendiren fakat her fırsatta hükümetin daha beklenenlerin büyük bir ço unlu unu yerine getirmekten uzak oldu unu vurgulayan TKP Kıbrıs konusunda da farklı dü ünmektedir.* Ona göre hükümetin barı ve güvenlik götürme gerekçesi gerçekçi de ildir ve Amerikan emperyalizminin Kıbrıs'ı bölme ve bir NATO üssü haline getirme planı Türkiye vasıtasıyla bu ekilde yürütülmektedir. Yapılması gereken de bu NATO'cu politikanın terk edilmesidir.¹⁴⁵

Hükümetin içersindeki çatı malar bu olaydan sonra da devam etmi ve sonuçta Ecevit istifa etmi tir. Bunun üzerine hükümeti kurmakla görevlendirilen Sadi Irmak da bunu ba aramayınca görev Süleyman Demirel'e verilmi ve Demirel'in dört sa partiden olu an ve Milliyetçi Cephe olarak anılan koalisyonu 31 Mart 1975'te kurulmu tur.

D SK 5. Genel Kurul'u i te böyle bir siyasi ortam içersinde toplanmı tır. Kurulun açılı konu masını yapan Kemal Türkler ülkedeki mevcut siyasi durumu de erlendirmi ve Ecevit hükümeti döneminde elde edilen kazanımların milliyetçi cephe hükümeti tarafından bir ay gibi kısa bir zamanda yok edildi ini anlatmı tır. Ecevit'in ba bakanlı ında döneminde neredeyse sona eren karde katlinin cephe hükümetinin bir aylık iktidar döneminde ilerici gençlik ve aydınlar ba ta olmak üzere her yurtsevere yönelik fa ist saldırılar haline geldi ini vurgulayan Türkler Türkiye'nin içinde bulundu u durumdan ancak bütün anti-emperyalist, anti-kapitalist ve anti-fa ist bir yöntemle ve tüm ilerici demokratik güçlerin i birli i ile mümkün

* Yıldırım Koç D SK'in Kıbrıs konusundaki dü ünncesinin de daha sonraki yıllarda TKP'nin etkisiyle de i ti ini iddia etmekte bu iddiasını da 1977 yılında toplanan 6. Genel Kurul Çalı ma Raporu'nda yer alan u sözlerle desteklemektedir: "Konfederasyonumuz Kıbrıs sorununun gerçek sorumlusunun emperyalizm ile onun Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs'taki Türk ve Rum gerici, fa ist i birlikçileri oldu unu birçok kez belirtmi tir. Örgütümüz sürekli olarak, Kıbrıs'ta her iki toplumun kar ılıklı çıkarlarını ve e itli ini, karde li ini, adanın ba ımsızlık ve ba lantısızlı ını gözetken barı çı bir çözümden yana olmu tur..." Koç, a.g.e., s. 207-208.

¹⁴⁵ **Atılım**, Sayı: 8, 9, A ustos- Eylül, 1974, s. 1.

olac a mı söylemi ve Ecevit'i de bu güçlerin önemli bir kanadı olarak saymı tır.¹⁴⁶ D SK'in daha önceki seçimlerde oldu u gibi CHP'yi desteklemeye devam edece i genel kurulun 24 Mayıs günü yapılan oturumunda da dile getirilmi tir. Anayasanın 1961'deki özüne kavu turulması, 1930 tarihli talyan fa ist kanundan alınan 141. ve 142. maddelerin kaldırılması ve fa izme kar ı mücadele verilmesi gibi konularda ilerici ve önemli bir demokrat güç oldu u inkar edilemeyen CHP ile güç birli i yapılması kararının kongrede büyük bir co ku ile kabul edildi i ekinde açıklamada bulunulmu tur.¹⁴⁷ Bu bakımdan D SK'in 5. Genel Kurul'da solun çe itli dönemlerde itibar etti i cephe politikasına milliyetçi cepheye kar ı ilerici demokrat güçlerin birli i ekinde yöneldi ini söylemek mümkündür.

5. Genel Kurul'da Kemal Türkler 134 oyun 92'sini alarak tekrar genel ba kanlı a seçilmi tir. Genel Sekreter seçilmesi sırasında ise genel ba kanın aday gösterdi i Kemal Sülker, Cevat Özhasırcı ve Kemal Yılmaz arasından hiçbirini ilk iki turda üçte iki ço unlu u sa layamamı tır. Sülker bundan sonra adaylıktan çekilmi yerine ise yine genel ba kan tarafından brahim Güzelce aday olarak gösterilmi tir. Üç tur daha seçim yapılmı ve sonunda Güzelce kullanılan 129 oyun 84'ünü alarak genel sekreterli e seçilmi tir. Güzelce'nin TKP'li oldu una dair bir bilgi olmadı ını söyleyenlere ra men Karaca ve Mutluay kendisinin 12 Mart'tan sonra TKP'li oldu u konusunda hemfikirdir.* Uzun süre yurtdı nda ya ayan ve sendikacılık konusunda çok tecrübeli olan Güzelce'nin genel sekreter seçilmesi aslında çok da sürpriz olarak nitelendirilebilecek ya da TKP'li olması ile ba da tırılacak bir mevzu gibi gözükmemektedir.

Yürütme Kurulu'nun be üyesinin seçiminde de yine üç tur oylama yapılmak zorunda kalınmı tır ve sonunda Mehmet Kılınç, Celal Küçük, Rıza Güven, Kemal Nebio lu ve Mehmet Karaca, Yürütme Kurulu üyeli ine seçilmi tir.¹⁴⁸ Bu isimlerden Mehmet Karaca, 10-13 Eylül 1974 tarihinde yapılan Maden- 21. Genel Kurulu'nda Maden- Genel Ba kan Yardımcısı olmu tur. Karaca kendisinin ve Mehmet Ertürk

¹⁴⁶ Disk Ajansı, 21.05.1975, s. 2.

¹⁴⁷ Disk Ajansı, 25.05.1975, s. 1-2.

* 2005 yılında kendisi ile bir görüş me yapılan Avni Erakalın da Güzelce'nin TSEKP'te çalış tı ını ve bu yıllardan itibaren TKP ile ili ki kurdu unu ve bunun çevresi tarafından sezildi ini dile getirmi tir. Aktaran: Koç, a.g.e., s. 83.

¹⁴⁸ D SK 5. Genel Kurul Tutana ı ve Karar Defteri, TÜSTAV D SK Ar ivi. (Ek: 7)

ile Bahtiyar Erkul'un Maden- 'te Kemal Türkler'e ra men yürütme kurulu üyesi seçildiklerini çünkü CHP'yi destekleme taraftarı olan Türkler'e kar ı kendilerinin ba ka bir sol aray ında olduklarını söylemektedir. 1975'te TKP'li olan Berdan Dere ise sendikada yeni bir eyler yapmak isteyen genç bir grup olarak tanımladı ı bu grubun içerisinde o dönemde TKP'li olmadığını (Mehmet Karaca daha sonra TKP'li olacaktır) dolayısıyla iddia edildi i gibi bunun Maden- 'te TKP'li kadroların yönetime gelmesi olarak adlandırılmayaca ını ve zaten bu grubun homojen bir grup olmadığını söylemektedir. O dönemde ithal ikameci sistemin etkili olması nedeniyle bu i kolu hızla büyümü ve sendikaya yeni katılan çok sayıda insan ve fabrika komiteleri kongrede ba ımsız bir tutum alabilerek bu genç sendikacı grubunu desteklemi tir. Sonuçta yönetime gelmenin zor oldu u bir tüzü e sahip Maden- 'te listeleri delip gelenler Türkler'e ra men yönetime katılabilmilerdir fakat Türkler de onlarla birlikte çalı mayı bilmi tir. T P'li Gündüz Mutluay'a göre aslında bunun nedeni Türkler'in sendika üye ve i yeri kaybeder korkusuydu çünkü ba ta Karaca olmak üzere bu sendikacılar daha çok fabrikalarda örgütlenmi etkili ki ilerdi. Yıldırım Koç ise Maden- 'teki bu yönetim de i ikli ini TKP'li kadroların yönetime gelmesi olarak de erlendirmekte ve aslında D SK'te TKP'nin etkili olu unun bu olaydan sonra ba ladı ını iddia etmektedir. Koç'a göre 1974 Eylülü'nde Maden- 'te "TKP'lilerin" yönetime gelmemesi için elinden gelen her eyi yapan Türkler 1975 Mayıs ında yapılan D SK 5. Genel Kurulu'nda bu sefer de TKP'li kadrolarla i birli i yapmı ve onların yönetime gelmesinde rol oynamı tir. Koç'a göre Türkler'in bunu yapmasının tek nedeni arasının açık oldu u T P'in sendikalardaki etkinli ini yok etmektir.¹⁴⁹

D SK'teki bir di er önemli kadro de i ikli i 12 Mart'ta T P kapatıldı ında stanbul il örgütünde olan 12 Mart'tan sonra ise TKP'li olan ve 1973-74 yıllarında D SK dergisinde çe itli yazılar da yazmı olan Aydın Meriç'in (Hasan Erdal) genel sekreter yardımcısı olması ile ya anmı tir. Aydın Meriç'in bu göreve gelmesi önemlidir çünkü kendisi Atılım'ın Türkiye aya ının ilk kurucusu olarak adlandırılan ki idir ve yukarıda bahsetti imiz gibi 1973 yılında smail Bilen ile görüşmesinden

¹⁴⁹Canan Koç, Yıldırım Koç, **D SK Tarihi Efsane mi Gerçek mi? 1967-1980**, Ankara, Epos Yayınları, 2008, s. 211, 225.

sonra Politbüro üyesi oldu. Meriç'i genel sekreter yardımcısı olması için brahim Güzelce'ye öneren Maden- 'ten avukat Mü ik Kaya Canpolat'tır. Mehmet Karaca'ya göre ne Güzelce ne de Canpolat Meriç'in TKP'li olduğunu bilmiyordu ve zaten Canpolat'a Aydın Meriç'i öneren de Sadun Aren'dir.

1975'te Turizm- 'e giren daha sonra ise D SK genel merkezinde çalışmaya başlayan Berdan Dere aslında D SK'in 5. Genel Kurul'dan sonra örgütlenmeye başladığını iddia etmektedir. Ancak bu tarihten sonra genel merkez binası tutulmuş ve Sina Pamukçu'dan başka çalışmaya devam etmeyen konfederasyona eleman alımları başlamıştır. TKP'li kadroların D SK'te etkin olma süreci de bu şekilde başlamış ve eli kalem tutan bu kişiler D SK'e uzman olarak alınmaya başlanmıştır.

3.2.2.2. TKP'nin Fabrika Komiteleri ve D SK'e Başlı Sendikalarda Örgütlenme

TKP'nin D SK'te etkin bir hal alması yönetimde meydana gelen değişikliklerden daha çok TKP'li kadroların iş yerlerindeki çalışmaları ve örgütlenmeleri ile mümkün oldu diyebiliriz. TKP'nin etkisi her ne kadar D SK'in daha sonra da incelediğimiz bazı politikalarında ve söylemlerinde kendini göstermişse de başta 1 Mayıslar olmak üzere eylemlerde ve mitinglerde görülen kitleselliğin TKP'nin ağızda anlatacağımız şekildeki işçi çalışmaları sonucu meydana geldiğini söylemek mümkündür. MK yayın organı Atılım'da ilk sayıdan itibaren sendikaları güçlendirmenin ve işçiyi sendikalara çekmenin komünistlerin görevi olduğunu vurgulanmış ve parti üyelerinin ana görevinin fabrikalara gitmek, sendikalara üye olmak, işçilerin arasına girmek, partinin politikasını bu işçilere indirmek ve yaymak olduğunu söylenmiştir. Bu politikaya göre her fabrika TKP'nin kalesi olmalıdır.¹⁵⁰

12 Mart'tan önce T P Eminönü ilçesinin Partizan* grubu olarak bilinen grubu 12 Mart'tan sonra TKP'yi arayıp bulmuş ve partili olmuştur. Veysi Sarısözen,

¹⁵⁰ Atılım, Sayı: 1, Ocak 1974, s. 4.

* Partizan esasında 1970 yılının Mayıs-Aralık ayları arasında yayımlanan aylık politik derginin adıdır. Grup 1970 yılında T P içerisinde meydana gelen ayrılıklarda tartışabilecekleri ya da savunabilecekleri bir cephe bulamamış ve tartışabilmek amacıyla dergiyi çıkarmaya karar vermişlerdir.

Nabi Ya cı, Sıtkı Co kun, Berdan Dere, Cihan eno uz, Adil Demirci, eref Yıldız gibi isimlerin de dahil oldu u Partizan grubu TKP'nin örgütlenme çalı malarında önemli bir yere sahiptir diyebiliriz çünkü bu ki iler ço u çevreden farklı olarak i çilerin içerisinde örgütlenme yoluna gitmi lerdir. Fabrika bölgelerine göre çalı ma grupları olu turarak tüm stanbul'da çalı an grup Tekel Gerçek ve Derby Gerçek adlı fabrika gazetelerini de çıkarmı lardır. TKP'li olduktan sonra Topkapı bölgesinde görevlendirilen eref Yıldız TKP'nin hem i çiler arasında hem de D SK'te bu kadar etkin olmasını aslında çok net açıklamaktadır. Yıldız, TKP'nin bilinçli bir ekilde çalı ma alanı olarak i çi bölgelerini ve buna ek olarak da sendikaları seçti ini anlatmaktadır. Di er sol gruplar ise genel olarak sendikaları uzla macı kurumlar, sendika yöneticilerini de “sendika a aları” olarak görmekte ve sendikal hareket içinde yalnızca muhalefet yapmaktadırlar.¹⁵¹ Siyasetlerin sendikal alanda çalı mamasından do an bu bo luk da TKP tarafından de erlendirilmi , kimi ba ka siyasetler de bazı sendikalarda örgütlenmi se de TKP kadar etkili olabilen olmamı tır.

Partiye üye olduktan hemen sonra MK'ya atanan daha sonra da TKP stanbul l Komitesi Sekreteri olan Nabi Ya cı örgütlenme bölgeleri olarak stanbul'u i li, Bomonti, stinye, Levent; Topkapı, Zeytinburnu, Küçükçekmece ve Maltepe-Kartal, Pa abahçe- Beykoz-Ümraniye olarak üçe ayırdıklarını daha sonra Eyüp-Alibeyköy bölgesiyle birlikte dört bölgeye ayırdıklarını anlatmaktadır.¹⁵²

Topkapı bölgesinde daha çok metalurji i kolunda örgütlenilmesi Türkiye Maden- 'in tabanındaki TKP etkisini artırmı tır. Yıldız'ın aktardı na göre 1974-75 yıllarında ilk fabrika hücreleri olu maya ba lamı ve bu daha sonraki örgütlenmelerin hazırlık a aması gibi geli mi tir. çiler arasındaki bu örgütlenme çalı maları bir hareketlilik yaratmı ve örne in sendikal seçimlerde i çiler kendi çıkarlarına olan kararları kendileri vermeye daha istekli bir hale gelmi lerdir. Bunun en açık örne i olarak da 1975 yılında yapılan T. Maden- bölge temsilci i seçimlerinde Kemal Türkler'in destekledi i fakat çok yıprandı ı için artık pek de

¹⁵¹ eref Yıldız, **1960'lardan 1990'a Fırtınada Yürüyü** , Sarı Defter: 9, stanbul, TÜSTAV Yayınları, 2008, s. 151.

¹⁵² Ya cı, s. 13.

hareketlilik göstermeyen aday Ergun Erdem yerine i çilerin Murat Tokmak'ı bölge temsilcisi olarak seçmesi gösterilmektedir.¹⁵³ Tokmak'ın seçilmesi TKP'lilerin de i ine yararı onunla arası iyi olan partililer sık sık oradaki çalı malara katılmaya ba lamı tır.* Bunun yanı sıra bölgede çalı ma yürüten partililerden Turgut Metin Öztürko lu ve eref Yıldız'ın tanı tı ı ve bundan sonra partili olan iki i çinin daha sonra T. Maden- 1. Bölge'ye organizatör olarak alınması da TKP'nin merkezi bir konum kazanmasını sa lamı ve partiye sendikal çalı mayı daha fazla etkileme imkanı kazandırmı tır.

1976 yılının sonlarına do ru fabrika komiteleri kurulmaya ba lanmı tır ve ilk kurulan fabrika komitelerinden biri de Uzel Fabrikası'nda kurulmu olandır. Bunda Uzel'de çalı ma yürüten ve Öncü grubu adı verilen grubuyla i çiler arasında örgütlenme çalı maları yapan Genç Sosyalistler Birli i'nin TKP'ye katılmasının çok büyük etkisi oldu unu söyleyebiliriz. Öncü grubundan Yusuf Kıtıkı amacın üye olmasa bile sempatizan sayısını artırmak oldu unu, bunu yapmak için de Atılım'ın da ıtıldı mı ve etkili i ç i liderleriyle tanı ılıp diyalogun ilerletildi ini anlatmaktadır.¹⁵⁴ Bundan ba ka Haluk Yurtsever, eref Yıldız ve Orhan Yıldırım'dan olu an üç ki ilik bir Topkapı Bölge Komitesi kurulmu ve Yurtsever'in zmir'e geçmesinden sonra bu komiteye 1976 yılında partili olan Grunding Fabrikası Ba temsilcisi Suat Esinsel katılmı tır.¹⁵⁵

TKP'ye katılan ki ilerin bu ekildeki fabrika çalı maları aslında yurtdı ndaki TKP MK'nın yönlendirmesiyle olan veya onların çok da haberdar oldukları faaliyetler de ildir. Çok uzun yıllarını yurtdı nda geçirmi olan yönetici kadronun ülkedeki durumu çok net bir ekilde de erlendiremedi i ve farkında olmadı ı neredeyse herkesin üzerinde anla maya vardı ı bir konudur. Bu örgütlenmelerin bizzat içerisinde yer alan kadrolar o dönem komitelerde kimin çalı tı mın veya kimin kime ba lı oldu unun çok da bilinmedi ini bugün kendileri bizzat söylemektedir. 1976'da TKP'nin sendikal basın yayınlı ilgilene sendika

¹⁵³ Yıldız, a.g.e., s. 161,162.

* Koç, Murat Tokmak'ın TKP'nin i ç i sınıfı içinden gelen nitelikli isimlerinden biri oldu unu ve onun sayesinde TKP'nin etkisinin Maden- 'te ve Kemal Türkler üzerinde daha da arttı mı iddia etmektedir. Koç, a.g.e., s. 248.

¹⁵⁴ Yusuf Kıtıkı ile Görü me, stanbul, 26.06.2010.

¹⁵⁵ Yıldız, a.g.e., s. 162, 165.

komitesinde çalı maya ba layan daha sonra bu komitenin TKP Merkez Komite Sendikalar Bürosu'na dönü mesiyle buraya üye olan Berdan Dere yurtdı ında bir toplantıya 150 ki i katılınca bunu yı nsal olarak adlandıran ki ilerin burada 100 binin üstünde i çinin toplanabilmesini do ru olarak de erlendiremeyeceklerini bugün dile getirmektedir.

Fabrikalarda örgütlenmenin nasıl olaca ı veya fabrika komitelerinin nasıl kurulaca ı gibi konularda yani günlük politik faaliyetler diyebilece imiz konularda partinin do rudan bir direktifi olmadı nı vurgulayan isimlerden biri de 1977'de partili olan Ahmet Sipahi'dir. Sipahi 76'da Avcılar Sena Plastik'te i e ba ladı ında fabrikada sendika yoktur. 6 ay sonra sendikal mücadele olur ve i çiler D SK'e ba lı Lastik- 'te örgütlenir. Önce i akdi feshedilen daha sonra ise tekrar i e alınan Sipahi i yeri temsilcisi olur. Bu arada sola sempatisi olan ve Güngören Halkevi'ne gidip gelmekte olan Sipahi burada daha sonradan TKP'li oldu unu ö rendi i ki ilerle tanı mı tır. 77'de Lastik- e itim dairesi müdürü olan Berdan Dere ile tanı tıktan sonra partili olan Sipahi halkevinin oldu u bölgede bulunan Mare al Çakmak Mahallesi komitesinin e itim bürosu sorumlusu olur. Daha sonra Maden- Topkapı 1. Bölgeye ba lı olarak Güngören semt komitesi olu turulur. Bu çe it komitelerde sendikal mücadele yürütölmekte ve fabrika örgütlenmeleri semt komitelerinin gündemini olu turmaktadır. Sempatizanlara Atılım da ıtımı yapılp, i yeri sorunlarına yönelik çalı malar yapılmakta ve daha sonra i çi önderleriyle ili ki kurularak bunlar politik düzeye ta ınmaktadır. Mahalle komitesinden semt komitesine, semt komitesinden sekreterli e, oradan da sekreterliklerden olu an birlik komitesi üyeli ine seçilen Sipahi en son olarak stanbul l E itim Bürosu'nda görevlendirilmi tir.¹⁵⁶ Buralarda alınan kararların yerel düzeyde oldu unu, parti merkezinden gelen direktiflerle de il de üç dört ki inin bir araya gelerek aldı ı kararlar neticesinde legal mücadele araçları yarattıklarını vurgulayan Sipahi'nin anlattıklarının partinin sendikal örgütlenme modelini görebilmemiz açısından önem ta ıdı nı söyleyebiliriz.

¹⁵⁶ Ahmet Sipahi ile Görü me, stanbul, 26.06.2010.

Partinin örgütlenme bölgelerinden biri olan Beyo lu bölgesinde çalı ma yapan partililerden Sevinç Özta (Tekeli) parti okulunda e itim gördükten sonra 1975 yılında Türkiye'ye dönmü tür. Görü tü ü Aydın Meriç Beyo lu'ndaki fabrikaları hedef olarak göstermi fakat nasıl örgütlenilece i hakkında ya da fabrikalara girilip çalı lması gerekti ine dair herhangi bir ey söylememi tir. Kendi inisiyatifiyle örgütlenme alanı olarak tekstil i kolunu seçen Özta 1976'da artık bir fabrika çalı anı olmu tur. Bu arada D SK'e ba lı tekstil sendikasının Beyo lu ubesine gidip gelmeye ve insanlarla ili ki kurmaya ba layan Özta bu çalı maları sonucunda bölgede bulunan yakla ık otuz kadar fabrikanın 11-12'sinde birer ki i olmak suretiyle örgütlendiklerini anlatmaktadır. Örgütlü i çileri bir araya getirmediğini söyleyen Özta kendisi için önemli olanın parti örgütlenmesi oldu unu fakat sendika örgütlenmesi sayesinde de i lerin daha kolay yürüdü ünü vurgulamaktadır. Bu nedenle sendikanın yönetiminde de örgütlenme gereklili i hissedilmi tir. Nitekim ube ba kanı Celal Güney ve ube sekreteri Fuat Çınar da partili olmu fakat sendika merkezi ile ube merkezi arasında çıkan anla mazlıklar neticesinde ube yönetimi görevden alınmı tir. Bu çatı manın nedeninin sendika merkezinin sınıf ve kitle sendikacılı ı yapmamakla suçlanması oldu unu söyleyen Özta partinin buradaki önemli rolünün ubedeki yeni yönetimi çıkarabilmek oldu unu vurgulamaktadır. Yani TKP'li yönetim gitmi fakat yerine yine partili olan bir yönetim ube içerisinden çıkarılabilm i tir ve bu partinin oradaki örgütlenmesinin bir sonucu olarak ba arılabilm i tir. Bu yeni yönetim de her ne kadar merkezle büyük çatı malar ya adıysa da bir sendika komitesi kurulması ba arılabilm i ve Özta bu komitenin sorumlu sekreteri olmu tur.¹⁵⁷

Parti fabrikalarda örgütlenmeye ba ladı ı andan itibaren kadrolar durmaksızın çalı maya ba lamı lardır ve zaman zaman bu emek yo un i e yeti emez hale gelmi lerdir. Özta örgütlenmenin adeta bir hırs meselesi haline getirildi ini anlatırken kendi hızlarının bile zaman zaman yönetim tarafından yava bulundu unu ve daha çok ki inin örgütlenmesi yönünde istek aldıklarını anlatmaktadır. üphesiz ki bu kolay bir i de ildir ve bunu 1974-75 yılları arasında TKP'nin az sayıdaki üyesi yapmak durumundadır. Yeterince yeti kin kadro olmaksızın aynı anda hem

¹⁵⁷ Sevinç Özta ile Görü me, stanbul, 29.06.2010.

komitelerin kurulması hem de sempatanlarla düzenli bir ilki yürütülmesi için zaman bulamadıklarını anlatan Ya cı, parti üst yönetiminden ülkedeki bu somut ko ullar kar ısında nasıl davranılması gerekti i konusunda da bir öneri gelmedi ini vurgulamaktadır.¹⁵⁸

Nabi Ya cı'ya göre a ırlıklı olarak D SK'e ba lı sendikalarda ve en ba ta da Maden- 'e ba lı i yeri temsilcilikleri vasıtasıyla örgütlenmenin herkesçe kabul edilen faydaları olmu sa da asıl göz ardı edilen bu durumun yaratt ı dezavantajlardır. Ona göre bir örgütlenme perspektifi olmaksızın hızla örgütlenmeye giri lmi ve sendikalardaki bu hızlı örgütlenme parti-sendika ili kilerinin iç içe geçmesi sonucunu do urmu ve bu hem partiye hem de sendikalara zarar vermi tir. Aydın Meriç ile görü tükleri zamanlarda siyasi konulardan nerdeyse hiç bahsetmediklerini sadece sendikal alandaki çalı ma ve sorunlardan konu tuklarını anlatan Ya cı kadroların a ırı bir biçimde sendikalarda yo unla tı ını* ve bu nedenle illegal bir partinin asla yapmaması gereken bir ekilde kadrolarının de ifre oldu unu belirtmektedir.¹⁵⁹ 1975 yılında Sıtkı Co kun tarafından partiye alınan ve Kartal-Maltepe bölgesinde Ya cı ile birlikte çalı an Halit Erdem de özellikle D SK'in 5. Genel Kurulu'ndan sonra D SK ve Maden- yayınlarında "Ba ımsızlık, Demokrasi, Toplumsal lerleme" ekindeki parti söylemlerinin kullanılmaya ba landı ını ve partililerin dı arıdan bakıldı ında tahmin edilebilir hale geldi ini söylemekte ve bunun illegal partiye ve mücadeleye zarar verdi ini dü ünmektedir.¹⁶⁰

TKP'nin fabrika ve sendikalardaki örgütlenmeleri bu ekilde devam ederken 1975-76 yıllarında D SK'e üye sendika sayısında önemli derecede artı meydana gelmi tir. Dönemin gazetelerindeki verilere göre 1975 yılı içerisinde toplam üye sayısı 100 bin olan 15 sendika yetkili kurullarında karar alarak D SK'e katılmı tır. Buna D SK'e katılma konusunda prensip kararı almı bulunan Genel- dahil

¹⁵⁸ Nabi Ya cı, **Tanıklı ım**, 02.04.2009.

* Nabi Ya cı sendikalardaki bu yo unla mayı u ekilde anlatmaktadır: " Türkiye'de TKP örgütlenmesi sorumlulu unu alan Aydın Meriç 1976'da D SK'e Genel Sekreter Yardımcısı olarak girdi; ben henüz partili de ilken D SK'e ba lı Turizm- sendikasına girdim, benden sonra Sıtkı Co kun ve Berdan Dere, rvem Keskino lu Turizm- 'e girdi, Sıtkı daha sonra Maden- 'te çalı maya ba lamı tı. Maden- 'e daha sonra birçok TKP üyesi profesyonel kadro olarak çalı maya ba ladılar." Ya cı, **Tanıklı ım**, 02.04.2009.

¹⁵⁹ Nabi Ya cı, **Tanıklı ım**, 16.03.2009.

¹⁶⁰ Halit Erdem, **TKP Tarihine Tanıklı ım**, 09.05.2009.

edilmemi tir ve bu sendikanın da 100 bin kadar üyesi oldu u tahmin edilmektedir.¹⁶¹ D SK 5. Genel Kurul belgelerinde de üzerinde durulan referandum konusu bu yıllar boyunca çok tartışıldı fakat i çinin kendi sendikasını kendisinin seçmesi anlamına gelen referandum uygulaması hiçbir zaman kanunla amamı tır. Bununla birlikte mahkemelik olunan bazı yerlerde referandum uygulamasına gidilebilmi tir. 1975 yılında mahkemelerce gerçekleştirilen 47 gerekçe referandum uygulamasında Türk- 'e ba lı sendikalar 6 oylama kazanırken D SK'e ba lı sendikalar 27 oylama kazanmı lardır.¹⁶² Bu durum Türk- 'in neden referanduma kar ı oldu unu da açık bir biçimde göstermektedir. TKP Türk- 'in kendi üyeleri de dahil i çilerin toplu sözleşme, grev ve sendika seçme haklarını yasa dı ı ilan ederek kendi çökü ünü engellemeye çalı tı nı bir taraftan da anti-komünizmi körükledi ini iddia etmekte bu çökü ün nedenini de TKP'nin sürekli bir sava la bu sarı sendikacıların "partiler üstü politika" demagojilerini yıkmasına ba lamaktadır. Türk- içerisindeki i çiler de giderek bunu daha fazla görecektir ve Türk- içindeki ayrı malar da ilerleyen zamanlarda keskinle ecektir.¹⁶³

3 A ustos 1975 günü Türk- 'ten ayrılma ve 2 Kasım 1975 günü de D SK'e katılma kararı alan Abdullah Ba türk ba kanlı ındaki Genel- 'in 1 Temmuz 1976 günü D SK'e resmi olarak katılmasının D SK tarihinde önemli bir geli me oldu u söylenebilir. Koç, bu olayı bir buçuk yıl sonra D SK'in kaderini belirleyecek olan Genel- 'in, D SK'e katılması olarak yorumlamakta ve Genel- 'in D SK'e katılmasının farklı nedenlere dayanabilece ini anlatmaktadır. Buna göre Abdullah Ba türk'ün Türk- 'te yönetime gelme ansının artık bulunmaması, D SK'in TKP'nin elinden alınması ya da Genel- 'te TKP'nin etkili olması gibi durumlar Genel- 'in D SK'e katılmasının olası nedenleri arasında sayılmaktadır. Di er taraftan öyle ya da böyle Koç'a göre bu olay hem Türk- 'teki muhalefeti iyice zayıflatmı hem de D SK'in TKP'nin elinden alınmasının yolunu açmı tır.¹⁶⁴ Esasında Genel- 'in Türk- içerisindeki rahatsızlı ı ve muhalefeti bu yıllardan çok önce ba lamı ve 14 Ocak 1971 tarihinde Türk- Yönetim Kurulu'na sunulan ve

¹⁶¹ **Politika- Yeni Ortam**, 09.01.1976.

¹⁶² **Yankı**, 12.01.1976.

¹⁶³ **Atılım**, Sayı: 2 (26), ubat 1976, s. 2.

¹⁶⁴ Koç, a.g.e., s. 300, 306.

4'ler raporu olarak bilinen "1971 Türkiye'sinde İçi Hareketi ve Sendikalarımız, Ortak Reform Yolları Üzerine Ele Tiriler ve Ara tırmalar" isimli raporla ve 2 Temmuz 1971 tarihinde sunulan 12'ler raporuyla* bu rahatsızlık dile getirilmiştir. 4'ler raporunda Türk- 'in içi hareketinde pasif kalması ele tirilmiştir ve yönetimde iktidar ve muhalefetten yana olanlar arasında çıkan anlaşmazlıkların Türk- 'i parçalanmaya sürüklediği ifade edilmiştir. Türk- 'in partiler üstü politikası da ele tirilmiştir, mevcut durumda bu politikayla bir baskı unsuru olunamayacağı ve bu nedenle de mevcut partilerin de erlendirilerek uygun bulunan parti ile birlikte hareket etmek gerektiği belirtilmiştir. Bununla birlikte mevcut partiler üzerine kısa bir de erlendirme yapılmıştır fakat desteklenmeye uygun bir parti ismi net olarak ifade edilmemiştir tekrar bir gözden geçirmenin gerekli olduğu belirtilmiştir.

1971 tarihli 4'ler raporunda D SK hakkında yapılan de erlendirmeler de Genel- 'in D SK'ye katılımı noktasında dikkate de er bazı özellikler ta imaktadır. Raporda T P'in Malatya Kongresi'nde alınan bir kararla kurulan D SK'in amacının içi iktidarını gerçekleştirip sosyalist bir devlet kurmak olduğu söylenmekte ve D SK'in benimsediği ve savunduğu doktrini ve uyguladığı politikayı benimsemeye imkan olmadığı vurgulanmaktadır. D SK'in Türk- 'e ba lı içeriler arasında da yerel de olsa etkili olabildiği (15-16 Haziran'a Türk- 'e ba lı içerilerin de katılımı kastediliyor) anlatılan raporda aslında Türk- 'in D SK'ten daha devrimci (inkılapçı) olduğu fakat pasif davrandığı için bunu ortaya koymadığı iddia edilmektedir. Durum böyle devam ederse D SK ve onun do rultusundaki kurulu ve grupların Türk içi hareketinde yıpratıcı ve yıkıcı bir etkisinin olacağı da söylenmektedir. Çözüm olarak ise Marksist-Leninist bir ideoloji içerisine girilemeyeceği ama liberal-kapitalist bir modelin de yararlı olamayacağı bu nedenle de Türk- olarak demokrasi ve özgürlüğe ba lı sol bir çizgide ("demokratik sosyalizm" olarak ifade ediliyor) yer alınması gerektiği ifade edilmektedir.¹⁶⁵ Bu rapordan dört yıl sonra D SK'ye katılma kararı alan Genel- 'in bu de i mi Kemal Türkler'in çalı ma arkadaşlarından avukat Rasim Öz'ü de a ırtmış olacak ki Öz, Türkler'e 15-16 Haziran'da D SK'in

* 4'ler raporu Genel- , D. Ula - , Yol- ve Petrol- tarafından verilmiştir, 12'ler raporunda ise bu sendikalara DYF- , Türk Harb- , Ges- , T. Oleyis, Besin- , Sa lık- , Tez Büro- ve Kristal- katılımıdır.

¹⁶⁵ **D SK Sunar: Türk- 'e Verilen 4'lü Rapor**, TÜSTAV D SK Ar ivi, s. 151, 152, 172. (Ek: 8)

kapatılması için çıkarılan yasayı hazırlayan ve savunan komisyonda CHP milletvekili Abdullah Ba türk'ün de oldu unu ve bu sefer de D SK'i içeriden teslim alma amacı ta ıdıklarını söyleme ihtiyacı duymu tur. Türkler ise Ba türk'ün sadece D SK üzerinden yeniden parlamentoya girme amacı ta ıdı nı bunun da D SK'e bir zararı olmayaca nı söylemi tir ve Koç'a göre bu Türkler'in büyük yanlgılarından biri olmu tur.¹⁶⁶

3.2.2.3. D SK Eylemlerinde Görülen TKP Etkisi

1975 yılıyla beraber düzenlenen miting sayısında belirgin bir artı olmu ve D SK'in düzenledi i bu mitinglerden ilki de 6 Eylül 1975 günü zmir'de ve 20 Eylül 1975 günü stanbul'da düzenlenen Demokratik Hak ve Özgürlükler için Mücadele Mitingleri olmu tur. Bu mitinglerin önemi bir bakıma 12 Mart'tan çıkı ı ve sendikal hakların geri alınması taleplerini temsil etmeleridir.

Bir di er önemli kitlesel eylem en son 1 Mayıs 1925'te kitlesel olarak kutlanan, 1952 yılında "Bahar ve Çiçek Bayramı" olarak ilan edilen 1 Mayıs i çi bayramının 1 Mayıs 1976 yılında kitlesel bir ekilde kutlanma kararı alınması ile gerçekleşme tir. Bu kararın alınmasında demokratik hak ve özgürlükler mitinglerinde ve 11 Nisan 1976 günü hayatını kaybeden brahim Güzelce'nin 14 Nisan'daki cenazesinde ya anan kitleselli in de etkili oldu una dair görü ler vardır.* Böyle bir beklentinin olu ması üzerine D SK Ba kanlar Konseyi'nin 31 ve 1 Nisan 1976 tarihlerinde yapılan toplantılarında 1 Mayıs'ın kutlanması ve programın nasıl olaca ı konuları görü ülmü ve D SK Yürütme Kurulu'na önerilen Ba kanlar Konseyi görü leri Yürütme Kurulu'nun 2 Nisan 1976 günlü toplantısında da görü ülererek karara ba lanmı tur.¹⁶⁷ Türkler de 1 Mayıs'ın kitlesel bir ekilde kutlanması için ça rı yapmı ve katılımın yüksek olması için afi leme, bro ür da ıtma ekinde yo un bir çalı ma yürütülmü tür. Ayrıca Sendika Merkez Komitesi, Sendika Bölge veya ube Komiteleri, yeri Komiteleri ekinde komitelerin kurulması da karara

¹⁶⁶ Koç, a.g.e., s. 305.

* Bu noktada 1 Mayıs 1975'te TS P'in kapalı bir spor salonunda 7 bin ki iyile 1 Mayıs'ı kitlesel denebilecek bir ekilde kutladı nı hatırlatmakta yarar vardır fakat bu 1 Mayıs 1976'nın kitleselli i ile çar ıla tırlabilecek bir düzeyde de ildir. Koç, a.g.e., s. 286.

¹⁶⁷ Disk Ajansı, 03.04.1976.

ba lanmı tır. Tüm ktisatçılar Birli i, Tüm Ö retmenler Birle me ve Dayanı ma Derne i, lerici Kadınlar Derne i, lerici Gençler Derne i, Pahalılık ve sizlikle Mücadele Derne i gibi birçok örgüt de 1 Mayıs kutlamalarına katılaca nı açıklamı tır.

Koç'a göre D SK'e 1 Mayıs'ı bu ekilde kutlama kararı aldırta n güç TKP'dir ve TKP bu sayede gücünü ve etkisini artırmı tır. O dönemki birçok TKP militanına ve Güzelce'nin vefatından sonra Haziran 1976'da Genel Sekreterli e seçilen D SK Yürütme Kurulu üyesi Mehmet Karaca'ya göre 1 Mayıs'ın kitlesel bir ekilde kutlanması Kemal Türkler'in ve D SK'in kararıdır ve zaten bu kararı alan D SK Yürütme Kurulu'nda o dönem TKP'li olan kimse yoktur. Bununla birlikte kitleselli in olu masında TKP'nin etkisinin çok büyük oldu u konusunda ise kimsenin ku kusu yoktur. Yani 1 Mayıs'ın kitlesel bir ekilde kutlanması kararı D SK tarafından alınmı fakat uygulanması TKP tarafından gerçekleştirilmi tir desek çok da yanlı olmayacaktır. TKP MK yayın organı Atılım'da da 1 Mayıs 1976'nın hem i çi sınıfı hem de TKP açısından önemi ve TKP'nin bu konudaki çalı maları u ekilde ortaya koyulmu tur.¹⁶⁸

“...Sarı sendikacılık güçlü bir yumruk yedi. i çi sınıfının politik birli ini baltalamak isteyen akımlar, ba ta Maocular, kendilerine sosyalist adı veren kimi bölücüler i çi sınıfının bu dev çıkı ı kar ısında ezildiler. TKP'nin anti-emperyalist, anti-fa ist politik platformu i çi sınıfının en geni yı nlarına yayıldı.

1 Mayıs'ın böylesine yı nsal ve örgütlü kutlanması rastlantı de ildir. Türkiyemizde daha düne kadar 1 Mayıslar i birlikçi burjuvazinin sert terörü altında geçiyordu. TKP örgütleri, komünistler bu terörü gö üsleyegeldiler. 1 Mayıs elbette yalnız komünistlerin de il, tüm i çilerin, emekçilerin sava ve dayanı ma günü olmu tur. Ama ülkemizde 1 Mayıs gelene ini ku aktan ku a a ta ıyanlar komünistlerdir. Onlar bu tarihsel görevi hapis, i kence ve ölüm pahasına yerine getirdiler. TKP'nin bu ardıcıl sava ı birike birike, i te imdi gerçekten büyük bir sıçramaya yol açıyor. 1 Mayıs en geni yı nlarına mal oluyor. TKP'nin yarım yüzyıllık sava ının bo a gitmedi ini gösteriyor.

1 Mayıs eylemiyle fa izme tırmanı ı önleme sava ımı yeni bir a amaya yükseliyor. imdi artık yı nsallık kavramının çevresi geni liyor. Gücsüz, örgütsüz, plansız ve i çi sınıfının dı ndaki gösterilere son! TKP'nin görevi, yüzbinlerin, milyonların dev eylemlerini örgütlemektir.”

Bu eylemlilikler devam ederken 12 Mart'ın ürünlerinden Devlet Güvenlik Mahkemeleri tekrar gündeme gelmi ve yurt çapında etkili olacak yeni bir direni ba lamı tır. DGM'lerin kurulması 12 Mart sonrası sıkıyönetim komutanlıklarına

¹⁶⁸ **Atılım**, Say:5 (29), Mayıs 1976, s. 2.

ba lı askeri mahkemelerde görülen davaların uzaması ve bu nedenle de bu davaların sıkıyönetimden sonra normal mahkemelerde görülmeye devam edilmesine kar ı çıkan güçlerin iste i sonucunda gündeme gelmi tir. Bunun sonucunda devletin güvenli ini ilgilendiren suçların yargılanması için özel mahkemeler kurulması anayasa hükmü haline gelmi ve 11 Temmuz 1973 tarihinde de Devlet Güvenlik Mahkemeleri Kanunu çıkmı ve DGM'ler kurulmu tur. Hükümetin aday gösterdi i yargıçlar arasından seçilen hakimlerle mahkeme ba kanının askeri hakim oldu u bu mahkemeler kuruldukları günden itibaren özellikle de sosyalistlere yönelik pek çok a ır mahkumiyet kararları almı tir. Ba ta Barolar Birli i olmak üzere demokratik örgütler ve kurulu lar bu mahkemelerin kapatılması gerekti ini savunmu ve konunun Anayasa mahkemesine götürülmesini talep etmi lerdir. Bu talebi ciddi bulan ise Diyarbakır DGM olmu ve yasanın senatoda görü mesiz kabul edilmesini usul hatası olarak de erlendirmi tir. Diyarbakır DGM'nin açtı ı davaya bakan Anayasa Mahkemesi 6 Mayıs 1975 tarihinde yasanın 1 ve 6. maddelerini iptal etmi fakat bu iki maddenin iptali yasanın uygulanmasını tamamen imkansız hale getirdi i için yasanın bütünüyle iptaline ve kararın bir yıl sonra yürürlü e girmesine karar vermi tir. Bu süre 11 Ekim 1976 tarihinde sona erecektir.¹⁶⁹

Anayasa Mahkemesi'nin iptal için tanıdı ı sürenin sonuna do ru DGM yasası meclisin gündemine tekrar gelmi ve tartı lmaya ba lanmı tir. Bunun üzerine harekete geçen D SK 1976 Temmuzundan itibaren bu konuyu toplantı gündemlerine almı ve DGM'lerin sendikal harekete, i çi haklarına ve demokrasiye verece i zararlar konusunda açıklamalar yapmaya ba lamı tir. DGM'lerle ilgili olarak hazırlanan D SK Ajansı'nın özel sayısında DGM'lerin "sıkıyönetimsiz sıkıyönetim" anlamına geldi i ifade edilmi ve DGM'lerin 141. ve 142. maddeleri kapsamına aldı ı için i çi sınıfına, emekçi halka ve demokrasiye; dernekler yasasını kapsamına aldı ı için de i çi haklarına kar ı oldu u vurgulanmı tir.¹⁷⁰ 9 Temmuz 1976'da toplanan D SK Genel Temsilciler Meclisi'nde konu an Kemal Türkler, D SK olarak DGM'lerin tekrar kurulmasına asla izin vermeyeceklerini söyleyerek fa izme kar ı tüm ilerici ve demokratik güçlerin güç ve eylem birli ini hayata geçirmeleri ve

¹⁶⁹ Koç, a.g.e., s. 307.

¹⁷⁰ **Disk Ajansı**, Özel Sayı, 05.07.1976.

fa izme kar ı toplumsal direni in boyutlarının geniletilmesi gerekti ini söylemi tir.¹⁷¹

Eylül ayında parlamentonun çalı malarına ba lamasıyla DGM'ler yeniden gündeme gelmi ve DGM Yasası 14 Eylül günü mecliste görü lümeye ba lanmı tir. 15 Eylül'de toplanan D SK Yönetim Kurulu iktidarın anayasal ve demokratik yoldan dü ürülmesine ve halktan yana bir iktidarın kurulmasına kadar tüm ülkede “genel yas” ilan edilmesi ve örgütün bulundu u tüm merkezlerde her gün ö leden sonra sessiz matem yürüyü leri ve mitingler düzenlenmesi kararı almı tir. 16 Eylül günü D SK'in örgütlü bulundu u tüm illerde D SK yöneticileri Atatürk anıtlarına “Demokrasi dü manı MC'ye hayır” yazılı çelenkler bırakmı tir. Aynı gün ö leden sonra D SK'e ba lı i çiler pasif direni e ba lamı ; metal i kolunda, kimya i kolunda, ilaç, gıda ve genel hizmetler i kollarında i bırakmalar ya anmı tir. Demirdöküm, Rabak, Arçelik, Kavel, Philips, Profilo ve Ünilever direni in ba ladı ı fabrikalardan bazılarıdır. DGM kar ıtı eylemler istanbul ile sınırlı kalmamı ; Bursa'da Maden- 'e ba lı 14 i yerinin i çileri ve Ankara, zmir, Adana, Kayseri, Eski ehir, Mersin belediyelerindeki Genel- üyelerinin, Gıda- 'ten, Petrol Kimya- 'ten i çilerin katılımıyla DGM direni i büyümü tür. Ayrıca Petrol- üyesi i çilerin Alia a ve pra rafinerilerinde i bırakmasından dolayı petrol sıkıntısı ba göstermeye ba lamı , büyük kentlerde otobüsler durmaya ve çöpler sokaklarda birikmeye ba lamı tir.¹⁷² D SK 18, 20 ve 21 Eylül 1976 tarihlerinde Be ikta 'tan Taksim'e sessiz matem yürüyü ü yapılması kararı almı tir fakat uygulamada bu yürüyü D SK üyesi i çilerin araçlar içerisinde Taksim'e ula ması ekinde gerçekte mi tir.

Eylemin bu a amasında D SK Yürütme Kurulu “genel yas” kararının devam etti ini bildirmi fakat i çilerin i bırakma kararını gözden geçirmelerini tavsiye etmi ve bunun üzerine D SK'e ba lı sendikalar durum de erlendirmesi yaparak kademeli olarak direni i kaldırmaya ba lamı lardır.¹⁷³ 21 Eylül 1976 günü D SK Genel Sekreteri Mehmet Karaca tutuklanmı ve daha sonra Kemal Türkler ve di er

¹⁷¹“DGM'leri Engelleyen i Sınıfımız ve Emekçi Halkımız Anti-Fa ist Mücadelenin Ba lıca Umudu ve Dayana ıdır”, TÜSTAV D SK Ar ivi, s. 3. (Ek: 9)

¹⁷² “DGM'leri Engelleyen i Sınıfımız ve Emekçi Halkımız Anti-Fa ist Mücadelenin Ba lıca Umudu ve Dayana ıdır”, TÜSTAV D SK Ar ivi, s. 8.

¹⁷³ “DGM'leri Engelleyen i Sınıfımız ve Emekçi Halkımız Anti-Fa ist Mücadelenin Ba lıca Umudu ve Dayana ıdır”, TÜSTAV D SK Ar ivi, s. 9.

Yürütme Kurulu üyeleri de tutuklanmıştır. Bir üst mahkemeye yapılan itiraz sonucunda tutuklular serbest bırakılmıştır. Diğer taraftan işveren örgütlerinin ortak kararıyla direnişeye katılan işçiler işten çıkarılmaya başlanmıştır. Daha önce MESS (Türkiye Madeni İşçileri Sendikası) kara listeler yayınlamakla işyerinde işten atılan işçinin başka bir yerde işe alınmamasını sağlamaya çalışmıştır. Fakat direniş sonucunu vermemesi ve Anayasa Mahkemesi'nin öngördüğü sürede uygun bir düzenleme yapılamadığı için 11 Ekim 1976 günü DGM'lerin görevi sona ermiştir.

TKP MK yaygın organı *Atılım* vasıtasıyla 1976 Ağustosundan itibaren DGM'lerin işçi sınıfına vereceği zararlar konusunda açıklamalar yapmaya başlamıştır. Hatta DGM'lerin sadece işçi sınıfına ve ilerici güçlere değil bütün ulusal ve burjuvazinin ulusal çıkarlarını savunan kesimine de karşı olduğu ifade edilmiştir. DGM'ye karşı savaşın Amerikan köleliğine ve NATO boyunduruğuna karşı savaş olduğu söylenmiştir. DGM'ye karşı yapılacak olan bir "genel grev savaş" "ulusal bağımsızlık ve kurtuluş savaşında" ileri adımlar olarak adlandırılmıştır.¹⁷⁴ Yine *Atılım*'da DGM yasasının yeniden düzenlenememesi, DSK'nin "DSK'nin koyduğu eylem demokratik kitle örgütlerinin desteğini aldı takdirde toplum derinden sarsılmaktadır" ekindeki değerlendirilmesine benzer şekilde "yurtsever, ilerici, devrimci, sosyalist güçlerin eylem birliği büyük burjuvazinin egemenliğini sarsabilir, hatta yıkabilir" ekinde değerlendirilmiştir.¹⁷⁵ Bu bakımdan TÖB-DER, TÜS-DER, TÜM-DER, TMMOB, TÜMAS, TÜTED, Halkevleri, TÜMOD, Çada Hukukçular Derneği, İlerici Kadınlar Derneği, İlerici Gençler Derneği, Ankara Tabipler Odası, TB, Ankara Barosu ve AKD'den oluşan 15 tane demokratik kuruluştan ortak bir komite oluşturularak DGM'ye karşı eylem birliği yapılması TKP'nin daha sonra ayrıntılı bir şekilde ele alacağı "Ulusal Demokratik Cephe" politikası yolunda çok önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir.¹⁷⁶ DSK'nin tarafsız olmadığını ve işçi sınıfının çıkarlarını savunduğunu fakat partilerden örgütsel olarak bağımsız olduğunu söyleyen TKP sendikalarındaki çalışmalara her zaman büyük önem vermekle birlikte kendisinin de bağımsız ve kendi içinde hiçbir sendikal veya politik örgütle bağlantılı olmadığını iddia etmektedir. Bununla birlikte amaçlarının bütün yurtsever, ilerici,

¹⁷⁴ *Atılım*, Sayı: 8 (32), Ağustos 1976, s. 3.

¹⁷⁵ *Atılım*, Sayı: 9 (33), Eylül 1976, s. 7.

¹⁷⁶ *Atılım*, Sayı: 11 (35), Kasım 1976, s. 2.

devrimci, anti-emperyalist ve sosyalist güçler arasında somut amaçlara yönelik bir eylem ve i birli i yaratmak oldu u vurgulanmı tır.¹⁷⁷

TKP, DGM direni inin yasayı engellemesini yeterli bulmamı ve i ten atılanların i lerine alınması, anti-komünizmin yı nlar ölçüsünde geriletilmesi ve yenilmesi sorunlarının da çözüm bekledi ini ve burada i çi sınıfına oldu u kadar ilerici güçler, legal sosyalist akımlar ve CHP'ye de aynı ölçüde tarihsel bir sorumluluk dü tü ünü açıklamı tır. CHP, DGM'ler konusunda 1973'ten 76'ya gözle görülür bir tavır farklılı ı içine girmi tir. 1973'te CHP Grubu Sözcüleri smail Hakkı Birler'in "DGM kurulmasını ilke olarak benimsiyoruz." ve Zihni Betil'in "Grubumuz DGM kurulmasına kar ı de ildir." ekindeki ifadeleri yerini Bülent Ecevit'in 14 Eylül 1976'daki u sözlerine bırakmı tır: "DGM'lerle ilgili Anayasa'ya giren hüküm, ba ka hükümlerle çeli mekte, Anayasanın bütünlü ünü zedelemektedir. CHP Güvenlik Mahkemelerine esastan kar ıdır." Ayrıca CHP Grup Ba kanvekilleri de 18 Eylül 1976 tarihinde Demirel'in DGM ile soygun düzenini korumak istedi ini ifade etmi ler Demirel ise buna kar ılık "D SK kimin hakkını arıyor hangi i çinin hakkını arıyor, hangi i çinin hakkı zedelenmi ki onu arıyor. Ama ona i i yaptıran CHP'dir." diyerek olaylardan CHP'yi sorumlu tutmu tur.¹⁷⁸ Bununla birlikte TKP, CHP'nin DGM direni i esnasındaki tavrını yeterli bulmamı ve 22 Eylül'de yaptı ı ça rı ile "Bazı CHP yöneticilerinin yana çekilme, direnmeyi yalnız parlamento içinde uygulama tutumları, ortak hükümeti, egemen çevreleri yüreklendirdi." demi ve CHP'nin pasif tutumunu ele tirmi tir. TKP'ye göre CHP'nin bu tutumu hükümetin sendikalara, ilerici, CHP'li belediyelere daha iddetli saldırma olana ı kazandırmı tır. Bununla birlikte TKP, CHP milletvekillerinin DGM'ye kar ı parlamento içinde yürüttükleri sava ı küçümsemedi ini de vurgulamı tır.¹⁷⁹

Bunun dı nda T P de DGM Kanunu'nun 275 sayılı Toplu Sözle mesi, Grev ve Lokavt yasasında yazılı suçları da kapsadı ı için i çi haklarıyla ilgili ve i çi haklarına zarar verici oldu unu ifade etmi ve i çilerin hem ekonomik hem de politik

¹⁷⁷ **Atılım**, Sayı: 12 (36), Aralık 1976, s. 7.

¹⁷⁸ "DGM Yasası ve D SK'in Direni i için Ne Dediler", TÜSTAV D SK Ar ivi, s. 3. (Ek: 10)

¹⁷⁹ **Atılım**, Sayı: 11 (35), Kasım 1976, s. 5.

mücadelelerinin baskı altına alınmak istendi ini ortaya koymu tur. Türk Ceza Yasası'nın 125., 141., 142., 146., 157., ve 161. maddeleri de DGM'lerin yetki alanı içerisindedir ve bu maddeler i çi sınıfı için gerekli bilgilerin ö renilmesini ve yayılmasını önlemeyi amaçlar biçimde i letilmektedir. Türkiye veren Sendikaları Konfederasyonu Genel Sekreteri Rafet brahimo lu'nun 22 Eylül 1976 tarihinde yaptı ı “DGM'lere ili kin yasanın çıkmaması halinde, i verenler kendi güçleriyle gerekli tedbiri alacaktır” ekindeki açıklaması zaten DGM'nin amacını ortaya net bir ekilde koymaktadır.¹⁸⁰ Bununla birlikte T P, D SK'in bu konudaki eylem tarzını sert bir ekilde ele tirmi tir. T P en ba ta da süresiz “genel yas” ilan edilmesini ele tirmi ve bu ekilde eylemin hedefe ula ma ansının ba tan engellendi ini iddia etmi tir. Daha sonra D SK'in “genel yas” ilanı ile Taksim eylemleri arasında ba olmadı ı, i çilerin kendi inisiyatiflerine bırakıldı ı ekindeki açıklamalarını da inandırıcı bulmayan T P, D SK'in sorumlulu u üstünden bu ekilde attı ını, tutuklanan ve i ten çıkarılan i çiler için de hiçbir önlem alınmadı ını iddia etmi tir.¹⁸¹ Buna kar ılıklı D SK'e ba lı Türkiye Maden- Sendikası Genel Yönetim Kurul'u yayımladı ı bir bildiriyle bu ele tiriye sert bir ekilde cevap vermi ve i çi sınıfının onları kendi partisi olarak kabul etmeyerek onları buldukları yere yani sermayenin ve onların yayın organı Tercüman'ın yanına koyacaktır demi tir.¹⁸² TKP de T P'in böyle yaparak büyük burjuvazinin de irmenine su akıttı ını söylemi fakat sosyalizm davasına inanmı T P'lilerin de bu tutumu benimsemediklerini vurgulamı tır.¹⁸³

T P dı ında D SK'in eylem tarzını ele tiren bir di er sol örgüt de bazı sendikalarda etkili olan ve bu nedenle de TKP'nin D SK'te etkin olmasından rahatsızlık duyan Kurtulu 'tur. Kurtulu Sosyalist Dergi'de yayımlanan bir yazıyla D SK'in amacının yasa önerisini zorla geri aldirtmak de il, CHP'nin parlamento içi mücadelesine destek olmak oldu u iddia dilerek D SK CHP kuyrukçulu u yapmakla

¹⁸⁰ **Yürüyü** , Sayı:77, 28 Eylül 1976.

¹⁸¹ **Çark- ba ak**, Aktaran: Koç, a.e., s. 325, 327.

¹⁸² Koç, a.g.e., s. 328.

¹⁸³ **Atılım**, Sayı: 12 (36), Aralık 1976, s. 7.

itham edilmiştir. Buna rağmen bu direnişin işçi sınıfının kazançlı çıktığı da belirtilmiştir.¹⁸⁴

DGM direnişin karışında Türk-İş'in tutumunu da deşinmenin faydalı olacağını düşünüyoruz. Türk-İş yayımladığı bir bildiriyle DGM'ler konusundaki tutumunu şu şekilde ortaya koymuştur: “İşçi Arkadaşları: Seni hedef tutmayan ve hür parlamenter demokratik rejim düşmanlarının yargılanmasını öngören bir kanun tasarısına karşı kısırtmalara kapılma, iş yerlerindeki çalışmaları barınmanın senin, ailenin ve ülkenin huzuru olduğunu unutma...”¹⁸⁵ Diğer taraftan Türk-İş üyesi sosyal demokrat sendikalar ise “özel ve olağanüstü yargı yerlerinin işçi hak ve özgürlüklerini tehdit edeceğini” görüşünü belirterek ortaklaşa bir broşür açıklamışlardır. Buna göre,¹⁸⁶

“Anayasanın tabii hakim kavramının özü ile bağdaşmayan, savunma hakkının özünü zedeleyen, mahkemelerin bağımsızlığını ve hakim teminatını işçiyen, yargı gücünün yürütme organı (hükümet) tarafından kullanılmasına olanak getiren işçi sınıfının demokratik mücadelesini engellemeye yönelik, uluslararası belgelerde yer alan insan hak ve özgürlüklerine aykırı olan” bu yasa tasarısına karşı çıkmak gerekmektedir.

Sosyal demokrat sendikaların bu görüşüne ve tabanındaki işçilerin eylemlerine karşın Türk-İş Başkanı Halil Tunç 29 Eylül 1976 günü Ankara'da toplanan Türk-İş Yönetim Kurulu'nda yaptığı konuşmada DSK'ye bağlı işçilerin DGM'leri bahane ederek direniş geçtiklerini fakat aslında demokratik rejimi yıkmayı hedef aldıklarını söylemiş ve Türk-İş'in her şeyden önce memleketin birliğini ve çıkarlarını düşündüğünü belirtmiştir.¹⁸⁷ TKP, Türk-İş'in bu tutumunu sendikaların ve yüz binlerce işçinin DSK'ye aklını önleyemeyen sarı sendikacıların çırpınıları olarak değerlendirilmekte ve DSK'li, Türk-İş'li, sendikalı ve sendikasız işçilerin birliği sayesinde Türk-İş'in bunu başaramayacağını dile getirmektedir.¹⁸⁸ Aynı zamanda TKP Türk-İş üyesi işçilerin de Türkiye işçi sınıfının ayrılmaz bir parçası olmalarından dolayı Tunç-İş grubunun elinde sömürü düzeninin bir parçası

¹⁸⁴ Koç, a.g.e., s. 328.

¹⁸⁵ “DGM Yasası ve DSK'in Direniş için Ne Dediler”, TÜSTAV DSK Arşivi, s. 1.

¹⁸⁶ “DGM'leri Engellenen İşçi Sınıfımız ve Emekçi Halkımız Anti-Faşist Mücadelenin Başlıca Umudu ve Dayanağıdır”, TÜSTAV DSK Arşivi, s. 4.

¹⁸⁷ Cumhuriyet, 30.09.1976.

¹⁸⁸ Atılım, Sayı: 8 (32), Ağustos 1976, s. 3.

olmaya terk edilemeyece ini bu nedenle de Türk- 'teki yı nın arasına girmenin de komünistlerin görevi oldu unu vurgulamaktadır.¹⁸⁹

3.2.2.4. Demokratik Kitle Örgütlerinde TKP Etkisi

TKP'nin D SK'te etkin olmaya başladığının göstergesi olarak partinin sendikalarda olan varlığının gösterilmesinin yanı sıra çeşitli demokratik kitle örgütleri vasıtasıyla da TKP'nin D SK'yi etkilediği dile getirilmektedir. Bu kuruluşlardan bazıları Barış Derneği, TÖB-DER gibi TKP tarafından kurulmayan ama TKP'nin güçlü olduğu kuruluşlarken İlerici Gençler Derneği ve İlerici Kadınlar Derneği gibi örgütler ise bizzat TKP tarafından kurulmuş olanlardır.

Uluslararası Barış Komitesi barış severleri bir araya getiren ve aydınlarla ilişkili kuran bir komitedir ve dernekler yasası ile ilgili hukuki bir durumun varlığından dolayı Türkiye'de Barış Derneği adıyla kurulmuştur.¹⁹⁰ Savunulan "barış" o günkü şartlar altında daha çok Amerika ve NATO karşıtı olmayı ifade eden bir barış idi. Dünya Barış Günü nedeniyle Barış Derneği'nin düzenlediği Ulusal Konferansa D SK de katılımı ve Genel Başkan Vekili Rıza Güven tarafından derneğin önerisi üzerine konfederasyonun bir rapor hazırlayarak derneğe sunduğu belirtilmiş ve bu konudaki görüşler konferansta da şu şekilde ifade edilmiştir:¹⁹¹

"...Bu konferansla, barış-silahsızlanma-yumuşama-ama-i birliği gibi konuları da içeren dış politika üzerine konuşulan tabular ve yasaklamalar da kırılmış olmaktadır. Bundan böyle halkımızın, tüm insanlığın geleceğini, hatta günlük yaşamını çok yakından ilgilendiren konularda kitlelerin söz ve karar sahibi olması yolunda atılacak daha ileri adımlar egemen militarist-öven ve NATO'cu güçlerin oyun ve yalan alanını daraltacaktır.

...Sosyalist ülkelerin tüm dünya barışçı güçlerinin genel ve tam silahsızlanma, askeri blokların kaldırılması çağrılarını NATO çevreleri ve genel olarak emperyalist devletler nasıl karılıyorlar? Son NATO zirve toplantısında ABD başkanının yanıtı: NATO üyesi ülkelerin askeri bütçeleri artırılmalıdır, olmuştur. Böylece bir yandan emperyalist silah tekelleri yeni astronomik karlar elde ederken, aynı anda NATO silahları ırkçı ve faşist rejimler tarafından ulusal ve toplumsal kurtulu hareketlerine karşı kullanılsın. Böylece, gerici iktidarlar, son derece modern silahlarla donattıkları baskı güçlerini yükselen işçi ve halk hareketini durdurmak, bastırmak için kullansınlar.

¹⁸⁹ **Atılım**, Sayı: 9 (33), Eylül 1976, s. 7.

¹⁹⁰ Berdan Dere ile Görüşme, Dere'ye göre her görüşten insanın olduğu dernekte TKP de vardır ama TKP örgütlenmesi olmak bir yana TKP'nin çoklukta olduğu bir örgüt bile değildir.

¹⁹¹ **D SK ve Barış Derneği İlişkileri Üzerine Yazılar**, TÜSTAV D SK Arşivi, Zarf No: 1688.

...Barı ın sa lanması ve korunması, öncelikle ulusal ba ımsızlık için, yani emperyalist güçlere kar ı etkin sava ım verilmesine ba lıdır. Bu nedenle, D SK olarak, NATO ve CENTO'dan çıkılmasını, askeri blokların kaldırılmasını, kom ularımızla saldırmazlık anla malarının imzalanmasını, askeri üs ve tesisleriyle birlikte tüm yabancı askerlerin ülkemizden çıkartılmasını, ba ta sosyalist ülkeler olmak üzere kom ularımızla kar ılıklı i birli inin geli tirilmesini, Helsinki Sonuç Senedi'nin bütün olarak uygulanmasını ve yaygınla tırılmasını savunmayı ve bu u urda sava ım vermeyi barı tan yana olmanın bir gere i olarak görüyoruz.”

D SK'in sosyalist ülkelerin “barı içerisinde bir arada ya am”ı savunurken emperyalistlerin NATO'yu kurması ve silahlanmayı görülmemi bir hıza çıkarması ve buna kar ılık “barı ”ı savunması TKP'nin söyleminde de uzun süredir özellikle de NATO kar ıtı yazılarla kendini göstermektedir.¹⁹²

“...Sovyetler Birli i ve öteki sosyalist ülkeler, güçlü barı ı, yalnız, halkların güvenli i ve insanlı ın ilerlemesi açısından, günümüzün ko ullarında çözümlenmesi zorunlu ana ödev olarak görmüyorlar. Onlar sürekli bir barı ın sa lanması için elden geleni yapıyorlar. SBKP XXV. Kongresinde parti Genel Sekreteri L. I. Brejnev yolda öyle diyor: “Biz, geni halk yı ınlarını barı ı güçlendirme sava ına çekmek için, bundan böyle de hiçbir çabayı esirgemeyece iz.

...Uluslararası alanda oldu u gibi ülkemizde de barı için sava ba ımsızlık, demokrasi ve sosyalizm sava ının ayrılmaz bir parçası olarak geni liyor, güçleniyor. Barı sava ımı sınıfsal bir öz ve içerik kazanıyor. 1 Eylül dünya barı gününde Türkiye komünistlerinin, i çi sendikalarının, D SK'in, ilerici kurulu ve örgütlerin, sosyalist düzenledikleri forumlarda mutlu yarımlar için, kalıcı bir barı u runda tüm ilerici güçler omuz omuza, elele vermeye ça rıldı.”

“...Kalıcı ve sürekli bir barı ın sa lanması, halklar arasında güvenli in peki tirilmesi sürecinden rahatsız olanlar da vardır. Bunların ba ında saldırgan NATO'nun militarist çevreleri gelmektedir. Emperyalizm bu saldırgan NATO aracılı ıyla, yumu ama sürecini baltalamaya, “so uk harp” döneminin havasını yeniden estirmeye çalı ıyor. “Sovyet tehlikesi” yalanlarını allayıp-pullayıp piyasaya sürüyor. Böyle bir maske altında askersel manevraları sürdürüyor.”¹⁹³

Barı Derne i'nin düzenledi i Ulusal Konferans'a lerici Gençler Derne i'nin de Genel Sekreter Baki Temel Saçlı vasıtasıyla bir bildiri sunması ve Türkiye lerici Gençlerinin istemlerini dile getirmeleri de ilgi çekici bir ayrıntı olarak önümüze çıkmaktadır. GD'nin istekleri arasında TCK'nın 141. ve 142. maddelerinin kaldırılması, BM kararlarına uyulması, yine BM istemleri do rultusunda askeri bütçeden ilk etapta % 10 indirim yapılması, NATO ve CENTO'dan çıkılması gibi istekler yer almaktadır.¹⁹⁴

¹⁹² **Atılım**, Sayı: 10 (34), Ekim 1976, s. 5.

¹⁹³ **Atılım**, Sayı: 11 (35), Kasım 1976, s. 2.

¹⁹⁴ **D SK ve Barı Derne i li kileri Üzerine Yazılar, Konferansın Ardından, TÜSTAV D SK** Ar ivi, Zarf No: 1688.

Türkiye Ö retmenler Sendikası'nın (TÖS) 12 Mart'tan sonra kapatılması nedeniyle 3 Eylül 1971 tarihinde Türkiye Ö retmenler Birli i adıyla kurulan fakat ç i leri Bakanlı ı'nın "birlik" sözcü ünden ötürü tüzü ünü onaylamaması nedeniyle ismi Türkiye Ö retmenler Birle me ve Dayanı ma Derne i'ne daha sonra ise tüm e itim çalı anlarını bir araya getirmek amacıyla Tüm Ö retmenler Birle me ve Dayanı ma Derne i'ne çevrilen TÖB-DER TKP'nin bu yıllarda etkin oldu u bir di er örgüttü. TKP militanları burada sendikalardaki muhalefet hareketlerinin kendini isimlendirmesi gibi bir yola giderek Birlik ve Dayanı ma ismi altında grupla mı ve daha sonra mimar-mühendis hareketlerinde de bu ismi kullanmaya ba lamı tır. Bununla birlikte bu grupta sadece TKP militanlarının de il örne in sempatanlarının da oldu u söylenmektedir.¹⁹⁵

Kuruldu u tarihten itibaren binlerce ö retmeni bünyesinde bir araya getiren TÖB-DER'in bazı eylem ve etkinlikleri u ekilde sayılabilir: 12 Mart'ın açlı a terk etti i ö retmenlerini açlı a bırakmamı , 15 ubat 1975'te "Fa izmi ve Hayat Pahalılı mı" protesto etmek için 67 il merkezinde kapalı salon toplantıları yapmı , 1976 sonlarında 50.000 civarında ki inin katıldı ı "DGM'ye Hayır" miting ve yürüyü üne katılmı , 1976-77- 78 1 Mayısları'na kitlesel olarak katılmı , 4-11 ubat 1978'de Demokratik E itim Kurultayı düzenlemi , 20 Mart 1978'de D SK'in düzenledi i "Fa izme htar" eylemine katılmı tır.¹⁹⁶ Bu eylemlerle öne çıkan TÖB-DER'in ilk olarak ubat 1975'de yaptı ı eylemleri TKP Yayını "Bizim Radyo" tarafından yönlendirilerek gerçekleştirildi i iddia edilmi tir. TKP bu iddiaya u ekilde cevap vermi tir:¹⁹⁷

"Marksçı-Leninci ilkelere ba lı bir parti olan TKP'nin TÖB-DER'le bir organik ba ı yoktur ve olamaz. Yalnız TKP'nin Eylem Programı Tasarısında da belirtildi i gibi, Komünist Partisi halkımızın, ilerici, yurtsever güçlerin emperyalizme, gerici ve fa izme kar ı olan her eylemini destekler, ulusal burjuvazinin sola açılan kanadıyla, ilerici politik ve sosyal örgütlerle, bütün yı nsal hareketlerle

¹⁹⁵ Dere ile Görü me.

¹⁹⁶ Gültekin Gazio lu, "TÖB-DER ve Toplumsal Mücadeledeki Yeri", Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, 1988, Aktaran: Ahmet nce, "TÖB-DER'in Toplumsal İlevi Sürüyor", 2010, (Çevrimiçi)

<http://tob-der.blogcu.com/tob-der-in-toplumsal-islevi-suruyor/7796466>

Bu makale 1976-78 Dönemi TÖB-DER GYK Üyesi olan Ahmet nce tarafından 12 Eylül 1980 darbesinden sonra kapatılan ve malvarlı ına el koyulan TÖB-DER'in yeniden açılması ve malvarlı ının iade edilmesi talebiyle yazılmı tır. TÖB-DER'in tüzel ki ili inin devam etti ini beyan eden dilekçe 2010 Haziran ayında Ankara Valili i'ne verilmi tir.

¹⁹⁷ **Atılım**, Sayı: 3 (15), Mart 1975, s. 1.

çalı mak yollarını arar. Kısacası TKP, i ç i sınıfının öncü sava kan kolu olarak, yı nlar arasında çalı mayı, örgütlenmeyi görev bilir.”

Yı nın örgütleri içerisinde çalı maya verdi i önemi her fırsatta dile getiren TKP bu ili kinin parti üyeleri aracılı ı ile kurulması gerekti ini ve bu örgütlerdeki komünistlerin çalı maları, giri imleri ve yetenekleriyle parti politikasını yı nın örgütlerinde ba arıyla uygulamaları gerekti ini vurgulamaktadır. Böylece yı nlar e itilecek ve parti de yı nın içerisinde kendisini böyle e itmi olacaktır. Bu ba lamda yı nın eylemlerine de çok önem veren TKP bu eylemler sayesinde i ç i sınıfı ile di er emekçilerin ve orta katmanlara ba lı yı nların, anti-emperyalist, anti-fa ist güç birli i yapmalarının temelini olu tu unu iddia etmektedir.¹⁹⁸ TKP, i ç iye, köylüye ve di er emekçilere en yakın kesim olarak gördü ü ö retmenlerin de buna ra men egemen sınıfların destekçisi gibi görüldü ünü ancak bu durumun 1950’den sonra burjuvazinin gerici kanadının a ır baskısı sonucu de i ti ini ve ö retmenlerin bilinçlenmeye ba ladı nı belirtmektedir. Bu ba lamda 1 Mayıs 1976’ya TÖB-DER’in de büyük bir co kuyla kitlesel bir ekilde katılmasına büyük bir de er biçilmekte ve bu olay anti-fa ist, anti-emperyalist güçlerin sava na önemli bir katkı olarak de erlendirilmektedir.¹⁹⁹

MK yayın organı Atılım’da ilerici, yurtsever ö retmenlerin hedefinin i ç i sınıfı ve emekçi halkla dayanı mak, i ç i sınıfının devrimci, demokratik yı nın örgütü olan D SK’le sa lam beraberlik ve ö retmenlerin uluslararası deste ini sa lamak, uluslararası i ç i hareketi ile Dünya ç i Sendikaları Federasyonu içinde birle mi olan komünist, sosyalist, ilerici ö retmenlerin birli i Dünya Ö retmen Sendikaları Federasyonu (FISE) ile organik ba lar kurmak olarak sıralayan TKP, TÖB-DER’in içten ve dı tan parçalanmaya çalı ıldı nı söylemektedir. Buna göre hem TÖB-DER’in bazı ubeleri kapatılmakta hem de özellikle de “Maocu ajanlar” tarafından TÖB-DER içeriden bölünmeye çalı ılmaktadır.²⁰⁰ Yukarıda sayılan amaçlar u runda yürüyen TÖB-DER’in böyle oyunlara gelmeyece ini söyleyen TKP 1976 Temmuz’unun ikinci yarısında gerçekle en TÖB-DER’in 3. Ola an Kongresi’nde alınan u kararlarla ilerici güçlerin ileri demokratik sava mında ileri bir adım atıldı ı

¹⁹⁸ **Atılım**, Sayı: 5 (17), Mayıs 1976, s. 6, 7.

¹⁹⁹ **Atılım**, Sayı: 6 (18), Haziran 1976, s. 3.

²⁰⁰ **Atılım**, Sayı: 7 (19), Temmuz 1976, s. 3.

belirtildi: Örgütlenmenin örgütsel birliğini sağlamak, örgütlenmeye yönelik baskı ve saldırılara karşı örgütlenmenin can ve emniyetli inin sağlanması için tüm güçlerini birleştirmek, 141, 142 ve diğer anti-demokratik yasalara karşı mücadele etmek, MC gerici line karşı mücadele etmek, grevli toplu sözleşmeli sendikaların elde edilmesi için aynı uyarı veren tüm demokratik kuruluşlarla, sendikalarla ve siyasal güçlerle birlikte çalışmak yönünde çabalar göstermek.²⁰¹

İlerici Kadınlar Derneği 3 Haziran 1975 yılında TKP'nin kadın örgütlenmesi olarak kurulmuştur. O dönem derneğin kurucuları arasında da olan üyeleri bugün de erlendirdiklerinde örgütün kuruluşunu TKP'nin kadın sorununa gereken önemi vermeye başlamasından çok içine girdiği yeniden örgütlenme (atılım) hareketinin bir parçası olarak diğer komünist partileri gibi bir “kadın örgütüyle” girme çabasını yansıttığı düşünülmektedir.²⁰² “Sosyalist” ülkelerde kadın sorunu diye bir sorun olmadığını iddia eden TKP Ocak 1975'te İlerici Kadınlar Derneği'nin kuruluşu yolunda böyle bir çarıda bulunmuştur.²⁰³

“Bir sosyalist dünya sistemi vardır. Bu sistem kapitalist ülkelerdeki kadın hareketlerini, demokratik savaşları, az gelişmiş ülkelerde ise ulusal kurtuluş savaşlarını geniş ölçülerde etkilemektedir. Bugün dünyada kadının durumu, her zamankinden fazla günceldir... İmiden birçok kapitalist ülkede bu amaçla yeni yeni kadın örgütleri kuruluyor. Kurulmuş olanlarda saflar sıkla tırılıyor. Bu eylemlerde de Komünist Partileri, komünist kadınlar, militanlar öncülük ediyorlar.

...Bu girişim fabrikalarda, sendikalarda başlamıştır. Dokumacıların, Gıslavet Ülker Fabrikaları kadın işçilerinin direnişleri bu gelişmeye hız vermiştir. Türkiye Komünist Partisi emekçi kadınların bu savaşta yansınsal olarak katılmalarından yanadır. Bunun için komünist, devrimci kadınlarımıza kentte, köyde, tarlada, fabrikada, mahallede ilerici kadınlar derneği kurma girişimini oluşturmaları gibi büyük ödev ve sorumluluk düşüyor.

...8 Mart uluslararası demokratik kadınlar gününü İlerici Kadınlar Dernekleriyle kutlayalım!”

İlerici Kadınlar Derneği'nin kurulacağı sırada DSK'te de bir “atılım” yapılması gerektiğini söyleyen Naciye Babalık, Boaziçi Üniversitesi'nde yarı zamanlı olarak bilgisayar dersi veren ve önce IBM'de daha sonra da İbank'ın bir

²⁰¹ **Atılım**, Sayı: 9 (21), Eylül 1976, s. 4.

²⁰² “**Ve Hep Birlikte Korktuk**”, (Çevrimiçi) <http://www2.bianet.org/bianet/kadin/10520-bugunun-gozuyle-ilerici-kadınlar-derneği>

²⁰³ **Atılım**, Sayı: 1 (13), Ocak 1975, s. 5.

bilgisayar firmasında çalışan Gönül Dinçer'in de bu amaçla i inden ayrılıp Maden- E itim Dairesi'nde çalışmaya başladığını belirtmektedir.²⁰⁴

1976 Ocak ayında kurulan ilerici Gençler Derneği'nin ilk olarak T P'li gençlerle birlikte kurulacağı fakat TKP'nin buna müdahale etmesi ile TKP'nin gençlik derneği olarak kurulduğuna dair iddialar vardır.²⁰⁵ GD'nin özellikle Maden- ile yakın ilişkisi kurduğuna dair bazı belirtiler vardır.* TKP'ye girdikten sonra partinin isteği doğrultusunda Maden- 23. Bölge (Ümraniye) sorumlusu olduğunu söyleyen Cemal Azmi Poyraz bu ilişkiyi şu şekilde anlatmaktadır:²⁰⁶

“...23. Bölge binasına KD ve GD'den bazı arkadaşlar sürekli geliyor, yayınlarını sendika binasında satıyorlardı. Sık sık kendi toplantıları için salonu kullanıyorlardı. Onları uyarıyordum; böyle sık gelip burada oturmayın, yayınlarınızı da burada da itmayın, aksi halde başka sol gruplar da gelip yayınlarını sendikada satmak isterler diye. Bu uyarılarımdan rahatsız oluyorlardı. Nitekim Neta fabrikasında, temsilcilikte KD, GD yayınlarının satılmasına T P'li arkadaşlar karşı çıkmıştı ve ben haklı bulmuştum. Sınıf ve kitle sendikacılığını savunuyorduk çünkü...”

Maden- ile MESS arasında 1976'da başlayan anlaşmazlık nedeniyle Maden- 33 i yerinde 11 bin kadar işçisiyle grev başlattı ve bu grevler 1977'de yeni iş yerlerinin katılımıyla büyüdü.²⁰⁷ Maden- tarafından 30 Mayıs 1977 tarihinde başlatılan kitlesel grevlerin 10 bin 710 işçiyi kapsadığı fakat sektörün niteliğinden dolayı grevdeki iş yerlerine yan mamul veren pek çok işletmede de üretimin aksadığı ve grevlerin yaklaşık 30 bin işçiyi etkilediği söylenmektedir. MESS tarafından 17 Ekim 1977 tarihinde 12 iş yerinde uygulanan lokavtlar da 4 bin 340 işçiyi kapsamaktadır.²⁰⁸ D SK 2. Bölge Temsilcisi Bektaş Avar D SK'e bağlı sendikalar ve ilerici-demokratik kuruluşların yaptıkları ortak toplantıdan sonra yaptığı açıklamada Maden- sendikasının MESS'e bağlı 33 iş yerinde başlatılan grevlerde 40 bin işçinin greve çıktığı söylenmektedir. Açıklamada Çada Hukukçular Derneği, GD, KD, TÜM-DER ve TMMOB'a bağlı odalar ve ünye yöneticilerinin de bu savaşı maddi ve manevi olarak desteklemek için çalışmalara başlayacakları da belirtilmiştir. Nitekim Maden- grevlerine destek vermek için 3.7.1977 günü

²⁰⁴ Babalık, a.g.e., s. 126.

²⁰⁵ Gündüz Mutluay ile Görüşme, İstanbul, 24.03.2010.

* Koç, Maden- 'te tüzükte yer alan gençlik ve kadın kolları çalıştırılmazken, GD ve KD'nin bu sendikada yoğun bir çabasının başladığını iddia etmektedir. Koç, a.g.e., s. 145.

²⁰⁶ Cemal Azmi Poyraz, **Tanıklıkım**.

²⁰⁷ **Milliyet**, 05.01.1978.

²⁰⁸ **Hürriyet**, 05.01.1978.

yapılacak olan kapalı salon toplantısına D SK'e ba lı sendikaların yanı sıra GD'nin de katılacağı duyurulmu tur.

GD 18 Temmuz 1977 tarihli açıklamasında MESS aracılığı ile Maden- 'in önce grup sözleşmelerine, daha sonra da i kolu sözleşmelerine zorlandı nı ve böylece genel grev, dayanı ma grevi ve sempati grevinin olmadığı bir dönemde bundan yararlanarak Maden- 'in ve D SK'in kapısına kilit vurulmak istendi ini belirtmektedir. Daha önce de bunların denendi ini fakat ba arılı olunmadı nı anlatan GD bu sava ımın en önünde i çi sınıfının ve onun demokratik sınıf ve kitle sendikal örgütü D SK'in oldu unu vurgulamaktadır. Yanlarında ise tüm emekçiler, aydınlar, ö retmenler, mühendisler, memurlar, doktorlar, kadınlar, gençler ve onların ilerici örgütleri TÖB-DER, TMMOB, TÜTED, TÜS-DER, TAB P ODASI, KD ve GD vardır.²⁰⁹ TKP de GD'nin eylemleriyle birçok genci etkisi altına aldı ve i çi gençlik dayanı masını gerçekle tirdi i için bazı ubelerinin kapatıldı nı ve bazı ubelerine de baskın düzenlendi ini söylemektedir. Gençlerin tek ba ına egemen çevrelerin bu baskısını gö üsemelerinin imkansız oldu unu da eklemekte ve D SK, TÖB-DER, TÜS-DER gibi demokratik örgütlerin birlik olması gerekti ini vurgulamaktadır.²¹⁰

Lastik- Sendikası'nın 25-27 Temmuz 1978 tarihinde zmir'de yaptı ı Genel Yönetim Kurulu toplantısında D SK'in 1-3 A ustos 1978 tarihinde yapılacak olan Ören Toplantısı'nda Genel Sekreter Celal Küçük tarafından D SK ve D SK Sendikaları yöneticilerine sunulmasını kararla tırdıkları metinde geçen bazı ifadeler hem GD ve D SK arasındaki ili kiyi hem de D SK'te var olan di er sol örgütlerle TKP örgütlenmeleri arasındaki çeki meyi göstermeleri bakımından ilginçtir. Lastik- 'in bu metinde dile getirdi i rahatsızlıkları daha çok D SK 6. Genel Kurul'da alınan bazı kararların uygulanmaması ve hatta bunlara ters dü en bazı eylemlerde bulunulmasıdır. Bunlardan ilki D SK'in politikası haline getirilen "cephe" politikasına uyulmaması hemen ikincisi ise GD'ye kar ı takınılan tavırla ilgilidir. D SK Yürütme Kurulu 29.5.1978 tarihinden yayımladı ı D SK Genel Sekreteri Fehmi I ıklar imzalı bir genelge ile i çi sınıfının disiplinine uymadı ı gerekçesiyle

²⁰⁹ **GD Aylık Bülten**, zmir ubesi, Yıl: 1, Özel Sayı, 18.7.1977.

²¹⁰ **Atılım**, Sayı: 2 (38), ubat 1977, s. 3.

GD ile ilgili kilerin askıya alındığını tüm örgüte duyurmuştur. Kararın gerekçesinde yer alan bazı ifadeler şu şekildedir:²¹¹

“...Özellikle gerici partilerin, sarı sendikaların, işçi sınıfı ve sosyalizm düşmanlarının, faşistlerin, sağcı basının günlerce süren yayın ve saldırılarına rağmen 1 Mayıs 1978 görkemli bir biçimde kutlanmıştır. Disk bu kutlamanın en demokratik bir biçimde gerçekleştirilmesi için işçi sınıfının öncülüğünde inanan demokratik kurulu ve siyasi partilerle ortak toplantılar yapmış ve dayatmacı olmadan ortak kararların alınmasını sağlamıştır. Bu çalışmalarında DSK, toplantıya katılan farklı siyasal görüşteki örgütlerin bağımsız siyasetlerine saygı duyduğunu, ancak anti-empyalist ve anti-faşist güçlerin birliğini sağlanmasının ana amaç olduğunu tekrar tekrar vurgulamıştır.

...Demokratik güçlerin birliğini her şeyin üzerinde tutan DSK Yürütme Kurulu, 1 Mayıs 1978 gösterisinin çeşitli kurlarda gözden geçirilmesinden sonra 22 Mayıs 1978 tarihli toplantısında 1 Mayıs 1978 kutlamasının hazırlık aşamasında alınan kararlara itiraz etmediği halde 1 Mayıs kutlaması sırasında bu kararlara ve işçi sınıfının disiplinine uymadığını ve DSK'nin örgütsel bütünlüğünü ve örgütsel bağımsızlığına saygı göstermediğini, ayrıca üyesi olan bazı kilerin DSK üyesi sendikaların sınıf ve kitle örgütü olma özelliklerini unutup bu sendikaların bazılarının örgütsel bağımsızlığına müdahale ederek içlerine karıştırdığını ve DSK üyesi sendikalara karşı aynı kollarında kurdukları sendikaları tevik ederek işçi sınıfının sendikal birliğini parçalamaya yönelik çabalara giriştiğini saptanan gerici Gençler Derneği (GD) ile ilgili kilerin askıya alınmasına karar vermiştir.

...DSK, bilimsel olarak örgüt bağımsızlığını titizlikle koruyacak, her türlü sapmaya, dar grupçu anlayışa ve tavırlara karşı kararlı bir biçimde mücadelesini sürdürecektir.”

GD'nin sayılan nedenlerle bu tavra maruz kalmasını ele tiren Lastik- , DSK'nin düzenlediği bir toplantıda silahlı mücadele türkülerini söyleyenlere ise aynı tavrını gösterilmediğini ifade etmiş, sizin GD'niz vardı, bizim de Dev-Genç'imiz, Kurtuluşumuz, SGM'miz var şeklinde bir söylem benimsenerek gençliğin bölünmesinin körüklendiğini iddia etmiştir. Lastik- 'in hazırladığı metinde ayrıca bu örgütlerin yayınlarında yer alan bazı ifadelerin de bu kuyu güçlendirdiğini söylenmekte ve buna kanıt olarak da Kurtuluş dergisinin DSK Genel Kurulu'nun ardından yayımlanan sayısında yer alan “DSK yönetiminin daha demokratik davranarak ilerlemecileri (TKP'liler kastediliyor) temizleyecek ve sosyalistlerin (kendilerini kastediyorlar) önünü açacaktır” şeklindeki ifadeleri göstermektedir. Bu yayın 1 Mayıs'tan sonra çıkan sayısında da bu yorumların gerçekleştirildiğini ifade etmiştir. Bu gazetenin bazı fabrikaların önünde DSK'nin Sesi gazetesi ile birlikte içiçe dağıtılmasının da bu kunun yersiz olmadığını gösterdiğini söyleyen Lastik-Sendikası aslında daha sonra ayrıntılı olarak değineceğimiz ve DSK'te yeni bir yönetim değişikliği olarak kabul edilen 6. Genel Kurul'dan sonra yayınlanan

²¹¹ DSK Genelge, Gıda-Sendikası Üye Başkanlığı'na, No: 978/1073, 29.5.1978, s. 1-3.

de i imleri böylece ortaya koymakta TKP örgütlenmeleri ve D SK arasında var olan ili kinin nasıl de i ti ini en azından gençlik örgütlenmesi ba lamında göstermektedir.²¹²

3.2.2.5. Söylemlerde, Yayınlarda ve zlenen Politikalarda TKP Etkisi

TKP'nin D SK'teki etkinli ini görmenin bir di er yolu olarak D SK'in 5. Genel Kurul'dan sonra söylemlerinde meydana gelen farklara bakmak oldu unu söyleyebiliriz. Bunlar ilk olarak TKP'nin ortaya attı ı ve bu nedenle de onunla özde le tirilen fakat daha sonra D SK'in de kullanmaya ba layarak benimsedi i ve savundu u söylemler haline gelen bazı söylemlerdir.

Sosyalist çevrelerin daha çok “devrimci” ya da “sosyalist” sendikacılık söylemini kullandı ı o dönemde TKP Fransa'daki Genel Emek Konfederasyonu'nun (CGT) “sınıf ve kitle sendikacılı ı”^{*} söylemini kullanmaya ba lamı ve bu söylem D SK yayınlarında da kullanılmaya ba lanmı tır. İlk olarak 1975 Ekim ayında yani Mayıs ayındaki D SK 5. Genel Kurul'dan yaklaşık be ay sonra 16. sayısı yayımlanan D SK dergisinde “Devrimci Sendikacılık: Sınıf ve Kitle Sendikacılı ı” ba lıklı yazıda bu konuya uzunca bir yer verilmi ve kavramın açıklaması yapılmı tır. Buna göre devrimci sendikacılı ın niteliklerinden biri olarak gösterilen kitle sendikacılı ının amacının en geni i çi kitlelerini örgütlemek oldu u ve sınıf sendikacılı ının da i çi sınıfının burjuvaziyle olan çatı masının sadece i yeri ile sınırlı kalmadı ı ve politik, ideolojik yöneli ve genel ülke ve dünya sorunlarından ayrılmadı ını ifade etti i belirtilmi tir.²¹³ Dere'ye göre bu kavram hem “sendika nasıl olmalıdır” sorusuna bir yanıt olarak hem de o dönemde sendikal hareketi birle tirme çabasının bir ürünü olarak ortaya çıkmı tır. Sendikalarda her tür görü e sahip i çinin olabilece i kabul edildi i için sendikalar kitle örgütüdür ve sınıfın çıkarlarını savundukları için de sınıf sendikacılı ı olarak adlandırılmalıdır.

²¹² 1, 2, 3 A ustos Ören Toplantısı ve D SK “Görü lerimiz” Basın Bildirisi, 01.08.1978, s. 10, 11.

* Karaca'ya göre bu kavram Türkçe'ye tam olarak do ru ekilde tercüme edilmemi ve bunun sonucunda her ne kadar bir söylem olarak kullanıldıysa da tam olarak anla ılmamı ve özümsememi tir.

²¹³ Koç, a.g.e.e., s. 273.

D SK sınıf ve kitle sendikacılı ı söylemini 6. Genel Kurul'dan sonraki yıllarda da bırakmamı tır. D SK Yönetim Kurulu 8-9 Kasım 1979 tarihinde ola anüstü toplantı ve hem 14 Ekim 1979 ara seçimlerini de erlendirmi hem de D SK'in üstüne dü en görevler tartı ılmı tır. Burada sınıf ve kitle sendikacılı na dair görü ler devam ettirilmi tir fakat aynı zamanda parti-sendika ayrımının önemi de vurgulanmı tır.²¹⁴

“D SK'in Demokratik Sınıf ve Kitle Sendikacılı ı'nın Temel İlkeleri Bro üründe belirtildi i gibi politik mücadele sınıf mücadelesinin en yüksek biçimidir. Politik mücadelenin örgütü i çi sınıfı partisidir. Amaçları ve örgütsel yapıları farklı olan i çi sınıfı partisi ile sendikalar arasındaki ayrımları göz ardı etmek, i çi sınıfı mücadelesine oldukça büyük zararlar verir.

...farklı siyasi görü dinsel inanç ta ryan i çileri bir araya getiren sendikalara i çi sınıfı partisi görevleri yüklemek istendi inde sendika olma özelliklerini yitirirler...”

D SK'in Politika gazetesini satın alması da çok tartı ılan konulardan biri olmu tur. Koç, bunu D SK'in ve bazı sendikaların olanaklarının TKP çizgisinde yayın yapan bu gazete için kullanılması olarak yorumlamaktadır. T P de Yürüyü dergisi vasıtasıyla bu durumu sert bir ekilde ele tirmi tir. Yayın hayatına ba ladı nda sahipleri arasında smail Cem, Ercan Arıklı ve Kadri Kayabal'ın bulundu u gazete yayın hayatında ba arılı olamamı ve bunun üzerine Ankara Belediye Ba kanı CHP'li Vedat Dalokay önce para yardımı yaptıysa da bu paranın gerekti i gibi kullanılmaması üzerine gazetenin hisselerinin ço unlu unu satın almı tır. Bundan sonra gazetenin ba na Dalokay'ın arkada ı Demirta Ceyhun gelmi ve gazetenin tirajı oldukça artmı tır. T P'e göre Ceyhun yönetimindeki Politika gazetesinin yayın politikası düzelmi ve dürüst yayıncılık anlayı ba lamı tır. Kemal Türkler'in malvarlı ı hakkındaki tartı malar üzerine Türkler'i ele tirmek gibi bir “hata” yapan gazete hem D SK üst yönetiminin hem de CHP'nin tepkisini çekmeye ba lamı ve yine T P'in iddiasına göre bir taraftan Basın- gazete üzerinde baskı kurmaya çalı rken bir taraftan da Genel- tarafından Dalokay'ın belediyede sıkı tırılaca na dair söylemler kullanılmaya ba lanmı tır. Sonuçta Dalokay gazeteyi D SK'e satmı tır ve hemen arkasından Ceyhun yönetimden uzakla tılırken Cem'in eski arkada ları da tekrar gazeteye dönmeye ba lamı tır.²¹⁵

²¹⁴ D SK Aylık Yayın, Kasım-Aralık 11-12 (59-60) 1979, s. 11.

²¹⁵ Yürüyü , Sayı: 86, 30.11.1976.

Gazetenin D SK tarafından satın alındıktan sonra istenen tiraja ulaşmaması D SK içerisinde de tartışılmalara yol açmış ve bu tartışmalar sonucunda gazete 1 Kasım 1977'de Maden-Sen'e satılmıştır. D SK, Politika'yı satın aldıktan sonra gazetenin haberleşmesinin kurulmasına ve satışının örgütlenmesine oldukça önem vermiş ve sırf bunun tartışılması amacıyla 21 Mayıs 1977 tarihinde sendikaların basın-yayın daireleri başkanları ve uzman kadroları ile birlikte bir toplantı yapılmıştır. Toplantıda birçok karar alınmış ve bunlar Genel Sekreter Mehmet Karaca'nın imzasını taşıyan bir genelgeyle tüm örgüte duyurulmuştur. Kararlardan bazıları şunlardır: Konfederasyona bağlı tüm sendikalar, kendi yayın organlarında, POL T KA Gazetesinin duyurusunu yapacaklar, üyelerinin en yaygın bir şekilde okumasını sağlayacaklardır; konfederasyon tarafından bastırılmakta olan ve tüm örgüt kademelerine dağıtılmaya başlanacak olan POL T KA afişlerinin, tüm yurttaki geniş çaplı afişlemesi başlanacaktır; POL T KA Gazetesinin satışıyla ilgilenmek, tüm D SK üyelerinin görevleri arasındadır; sendika genel merkezleri ile Bölge, ilçe ve yerel temsilciliklerin bulunduğu binalarda POL T KA Gazetesinin satışını örgütlenebilecektir.²¹⁶

Dönemin, Dere ve Mutluay gibi TKP ve T P militanları gazetede yazanların kim olduklarının bilinmediğini fakat TKP'li kişilerin çalıştığını ifade etmektedirler. Özellikle de a a da daha ayrıntılı bir şekilde de inmeye çalıştığımız “Ulusal Demokratik Cephe” politikası konusunda Politika gazetesinde çok fazla yayın yapılmış ve Karaca'ya göre sendika tarafından gazete bu konuda uyarılamamıştır. Bu da D SK'in UDC politikasına karşı bir ön yargı oluşmasına neden olmuş ve D SK'in bu söylemle ne kastettiği kamuoyuna yeterince açıklanamamıştır.

TKP'nin D SK'teki etkinliğini göstermek için en fazla üzerinde durulan konulardan biri de D SK'in TKP'nin “Ulusal Demokratik Cephe” politikasını benimsemesidir. TKP'nin UDC politikası aslında onun savunduğu ve sosyalist devrime geçiş aşaması olarak tanımlanan “İleri Demokrasi Aşaması” politikasıyla birlikte ele alınmalıdır. 1969 yılında gerçekleştirilen Komünist Partiler Zirve Toplantısı TKP üzerinde birçok açıdan önemli etkiler yaratmıştır. Öncelikli olarak bu

²¹⁶ D SK Maden-Sen Genel Başkanlığı Yeni Şehir-Ankara, **Genelge**, No: 977/1041, 06.06.1977.

toplantı ile birlikte TKP artık bir Avrupa partisi olarak kabul edilmiş ve Avrupa toplantılarına katılmaya başlamıştır. Bunun birçok nedeni ve grubun da TKP'ye katılmasında etkili olduğu söylenmektedir.²¹⁷ Ayrıca İleri Demokrasi Tezi'ne de son hali bu toplantıda verilmiş ve SSCB'nin "barış içinde bir arada yaşam" politikasına uygun bir şekilde devrimci bir özden uzak olmak suretiyle ve reformlar yoluyla sosyalizme varılabileceği kabul edilmiştir. Aslında bu Stalin'in "tek ülkede sosyalizm" politikasıyla birlikte SSCB'nin diğer ülke komünist partilerini ve devrimlerini gözden çıkardığı ilk durum değildir. SSCB 1937'de savaş ihtimali doğup da Türkiye gibi müttefiklere ihtiyacı olacağını düşündüğünde de TKP için tasfiye kararı almış fakat Türk Seksiyonu'nun dayatması üzerine bu kararı ancak seprat yani adem-i merkezîyetçiliğe dönüştürmüştür.²¹⁸ 1975'te, Hitler'in yenilgiye uğratılmasının 30. yıldönümü kutlanırken SBKP MK, SB Yüksek Konseyi ve Sovyet Hükümeti'nin yayınladıkları çağrıda yer alan "Sovyet halkı sosyal harp politikasına son verilmesi, ülkelerin içişlerine karışılmaması, dünyada sürekli bir barışın ve güvenliğin sağlanması yolunda çabaları yapıyor" şeklindeki sözler de SSCB'nin izlediği bu politikayı örnekler niteliktedir.²¹⁹ TKP kadrolarının uzun yıllardır yurtdışında ve özellikle de Moskova'da yaşayıyor olması zaten o dönem var olan SSCB etkisinin TKP politikalarında daha da etkin olmasına yol açmıştır. TKP'den tasfiye edilmiş olan Çinin Sesi grubu ve Nihat Akseymen, Smail Bilen'in TKP ve komünizm düşmanlığı yapılmadan eleştirilmesi gerektiğini belirttikten sonra onun devrimci bir özden uzak ve zaman zaman oportünistçe olan davranışlarını da bu Sovyet dayatmacılığına bağlamaktadır.²²⁰

TKP, 28-29 Ocak 1977 günlerinde Moskova'da "Konya Konferansı"* olarak bilinen bir toplantı düzenlemiştir. Atılım dönemiyle birlikte izlenen politikaların değerlendirilmesinin yapıldığı konferansta konuşan Bilen, Zeki Baştınar'ın TKP Merkez Komitesi 1. Sekreteri olma görevinden alındığı 24 Mayıs 1973 tarihli

²¹⁷ Feridun Gürgöz ile Görüşme, İstanbul, 26.06.2010.

²¹⁸ Babalık, a.g.e., s. 55.

²¹⁹ **Atılım**, Sayı: 5 (17), Mayıs 1975, s.1.

²²⁰ S. Üstünel (Smail Bilen), **TKP Doğu, Kuruluğu, Gelişme Yolları**, İstanbul, Alev Yayınları, 2004, içinde Mercan Köklü, **Bizim Türkümüz Yapıcıların Türküsüdür**, Çinin Sesi, 29.10.1990.

* Konya Konferansı denmesinin nedeni olarak TKP'nin Türkiye'de ve hatta Anadolu'nun göbeğinde olduğu mesajının verilmesi gösterilmektedir.

Merkez Komitesi Bürosu toplantısını partinin içinde bulundu u kör çıkmazdan kurtulması ve bir “atılım” ba latması için çözümleyici kararların alındı ı bir toplantı olarak de erlendirmi tir. Bundan sonra da partinin yeni programı üzerinde çalı lmaya ba lanmı tır. İleri Demokrasi A aması’ndan ise Atılım’da ilk defa 1974’ün Mart ayında bahsedilmi tir ve bu a ama sosyalizme geçmek için gereken anti-emperyalist ve demokratik bir a ama olarak tanımlanmı tır. TKP programına göre TKP’nin “yakın amacı” da i te bu ileri demokratik düzenin kurulmasıdır.²²¹ Emperyalizmin, i birlikçilerin, yerli yabancı büyük sermayenin, toprak beylerinin egemenli ine son verilecek bir a ama olarak tanımlanan bu a amaya ula ılabilmesi için de bütün ulusal güçlerin “Ulusal Tek Cephe” altında toplanması gerekmektedir.²²²

TKP MK Politikbüro üyesi Ahmet Saydan (Aram Pehlivan) TKP’nin 56. yıldönümünde “TKP’nin Sesi” radyosunda yaptı ı konu mayla hem TKP’nin UDC politikasını hem de bu politika ba lamında TKP’nin CHP’ye olan yakla ımını u ekilde ortaya koymu tur:²²³

“TKP’nin ulusal demokratik cephe politikası vardır. Bu demektir ki TKP anti-emperyalist, demokratik ve sosyalist bütün akımlarla diyaloglar kurmayı, ortak amaçlar etrafında sava ı birli i olu turmayı, emperyalizme, i birlikçilerine, fa ist yöntemlere, bugünkü hükümete kar ı birlikte sava mayı önermektedir.

...(TKP) burjuvazinin bütün ileri adımlarını tutar, destekler. CHP yöneticileri burjuva demokratik bir yönetimin uygulanmasından, TKP’ne konan yasa ın kaldırılmasından yanadırlar. TKP bu tutumu ileri bir adım sayıyor...aynı yöneticiler, fa ist yöntemlere, eriatçılara, padi ahlara kar ı çıkıyor. Bu da ileri bir adımdır. Ama aynı CHP yöneticileri, hükümette iken orduyu Kıbrıs’a sürdükleri zaman TKP onlara kar ı çıktı... TKP hiçbir zaman unutmuyor ki ulusal burjuvazinin de iki yönü vardır. Bunlar birbirine terstir. İlerici yönü ile sömürücü yönü yan yanadır. Bundan ötürü de politikası zaman zaman tutarsızdır.”

D SK’in UDC’yi telaffuz etmeye ba laması ve bir politika olarak benimsemesi ise daha çok 5 Haziran 1977 genel seçimlerine yakla an dönemde gerçekleşti mi tir. Bu dönemde TKP de yine Atılım vasıtasıyla seçimlerde izlenmesi gereken yolu göstermi tir. Seçimlerin amacının Demirel hükümetini yenilgiye u ratmak ve demokratik, barı ı bir hükümeti i ba ına getirmek olarak tanımlayan TKP bunun

²²¹ **Atılım**, Sayı: 3, Mart 1974, s. 4.

²²² **Atılım**, Sayı: 10, Ekim 1974, s. 2.

²²³ **Atılım**, Sayı: 9 (33), Eylül 1976, s. 7.

için de bütün ulusal demokratik güçleri eylem birliğine çağırılmaktadır.²²⁴ Bunların içinde en önemlisi de TKP'ye göre gerici-faist güçlerin seçimler yoluyla yenilgiye uğratılmasıyla TKP üzerindeki yasak da kaldırılacak ve işçi sınıfının politik birliğinde nitel bir sıçrama olacaktır.²²⁵ 21-22 Nisan 1977 tarihlerinde ortak bir toplantı yapan DSK Genel Yönetim Kurulu ile Bakanlar Konseyi de önceki seçimlerden farklı olarak bu kez DSK'nin CHP'yi "ileri demokratik bir düzenin" kurulmasının ön şartı olarak destekleyeceğini* açıklamıştır.²²⁶

"...bugün ülkemizde iktidara en güçlü aday durumunda bulunan tek ilerici ve demokrasiden yana örgüt olan CHP'yi 1977 genel seçimlerinde DSK'nin V. Genel Kurulu 33 nolu kararı doğrultusunda ve ileri demokratik bir düzenin kurulmasının ön şartı olarak desteklemeyi; tüm demokratik kitle örgütleri ile demokrasiden yana olan tüm siyasal partileri de aynı doğrultuda davranmaya çağırılmaya...karar vermiştir."

Seçimlere bir ay kala yaşanan ve 34 kişinin ölümü yüzlerce kişinin de yaralanmasıyla sonuçlanan 1 Mayıs katliamının da hem DSK hem de TKP tarafından demokratik güçlerin bir araya gelmesinden korkan güçler tarafından tertiplendiği açıklanmıştır. DSK 1 Mayıs öncesi yayımladığı bildirimlerde "işçi sınıfımızın serbestçe örgütlenmesini engelleyen, sayısız yurtsever zindanlarda tutan faist 141. ve 142. maddelerin kaldırılması için 1 Mayıs'ta el ele verelim" demi ve bütün örgütlü olduğu bölgelerde 1 Mayıs hazırlıkları yürütmüştür.²²⁷ Olaylardan sonra 1 Mayıs Tertip Komitesi Bakan ve DSK Genel Sekreteri olma unvanıyla açıklama yapan Mehmet Karaca'nın açıklamasının bazı kısımları şu şekildedir:²²⁸

"DSK'nin çağırışı ile toplanan yüzbinler, halkımıza açıkça savaş ilan eden MC'nin düzürülmesi için net ve kararlı olduklarını dostlarımıza ilan ettiler. Sosyalizme açılan ileri demokratik bir düzen savaşımının boyutları ortaya serildi. DSK tabanının ve genel olarak işçi sınıfımızın ana eylemi gözler önüne serildi.

²²⁴ **Atılım**, Sayı: 4 (40), Nisan 1977, s. 4.

²²⁵ **Atılım**, Sayı: 5 (41), Mayıs 1977, s. 3.

* DSK'nin CHP'yi destekleme kararı alması sürecinde yaşanan tartışmaların bir kısmını gösteren el yazması bir belgeye göre DSK, CHP'yi artırı desteklemeyi düzünü ve hatta Kenan Akman da CHP il bakanı olduğu halde artırı destekleme taraftarı olduğu unu beyan etmiştir. CHP'de beklenenlerden biri ilk altı ay içinde 141-142'nin kaldırılmasıdır fakat CHP'nin bu maddeyi kaldırmayı de il de i tirmeyi düzünü ü de bilinen bir e ydir. Neticede CHP'nin desteklenmesine ve sosyalist partilerle de diyalog kurulup seçimlere katılmamalarının temin edilmesine ve CHP'yi desteklemeye davet edilmelerine karar verilmiş ayrıca gerekti i zaman kamuya ine bilmek amacıyla satın alındı ı belirtilen Politika gazetesinin de CHP'yi destekleme sürecinde kullanılmasına karar verilmiştir.

"Fa izme Kar ı CHP ile birli i Yapmalıyız" (Ek: 11)

²²⁶ **Disk Ajansı**, 22.02.1977, No: 977/27.

²²⁷ **Disk Ajansı**, 26.04.1977.

²²⁸ **Disk Ajansı**, 4.05.1977.

Emperyalizmin siyasal karargahı olarak gördü ümüz MC, önemli ve sorumlu bir seçim dönemine girdi imiz u günlerde, ilerici güçlerin birli ini parçalamak, i çi sınıfımızın ba laıklarıyla (müttefikleriyle) arasına kama sokmak, D SK'in güçlülü üne gölge dü ürmek, seçimlere katılma oranını azaltmak, baskı ve terör havasını sürekli kılmak için durmaksızın ve her geçen gün yeni komplolar düzenliyorlar.

Biz 1 Mayıs günü düzenlenen heybetli gösteriye yapılan hunharca saldırıya Cumhuriyet Halk Partisi seçim mitinglerine yapılan fa ist saldırılardan ayrı tutmuyoruz. Bütün bu olup bitenler, eli yurtsever kamı içinde yüzen gerici fa ist karması güçlerin yaptıkları ve adım adım uygulamaya soktukları planın birer zinciri, o zincirin birer halkasıdır.

...Olayda Maocular öne sürülmü , bu grup kullanılmı ancak CIA'nın emrindeki MC'nin tertipleri gözlerden kaçırılmaya çalı ılmı tır."

Benzer ekilde TKP'nin açıklamasının bazı kısımları da u ekildedir:²²⁹

"1 Mayıs gösterilerine kar ı düzenlenen kanlı provokasyondan sonra, gericilik doludizgin saldırıya geçti. Gerçekte 1 Mayıs komplosu, böyle bir saldırıya ortam yaratmak amacıyla hükümet, CIA ve M T'in eliyle düzenlenmi ti. Gerici, fa ist güçler ve sarı sendika a alarıyla, Maocu sapıklar saldırılarını sınıf sendikacılı na ve ulusal demokratik güçler arasında beliren seçim dayanı masına kar ı yöneliyorlar. Onlar, bir yandan D SK'i ezme i tasarlıyorlar. Bir yandan da D SK'in seçim takti ini bozmak istiyorlar. Ve ellerindeki bütün araçlarla i çi sınıfa, ilerici örgütlere saldırıyorlar."

5 Haziran 1977 seçimlerinde CHP'nin yüksek bir oy oranına ula masına ra men tek ba ına iktidar olacak gücü bulamay ı ve kurdu u azınlık hükümetinin de ba arısız olması sonucunda 2. Milliyetçi Cephe hükümeti gündeme gelmi ve 21 Temmuz 1977'de AP-MSP-MHP ve CGP'den olu an 2. MC kurulmu tur. Bunun üzerine hem TKP yayınlarında hem de D SK söylemlerinde UDC ça rısı artarak devam etmi tir. 28 Temmuz 1977'de Kemal Türkler UDC ile ilgili ilk demecini vermi ve 2. MC'nin iktidardan uzakla tırılması için ulusal ba ımsızlık, demokrasi, barı ve toplumsal ilerlemeden yana olan parlamento içindeki ve dı ndaki tüm örgüt ve güçlerin Ulusal Demokratik Cephe içinde bir araya gelmelerinin acil bir görev ve zorunluluk oldu unu ve CHP'nin de bu konuda gerekli yerini alması, i lev ve görevlerini yerine getirmesinin bir zorunluluk oldu unu belirtmi tir.²³⁰

22, 23, 24 Eylül 1977 günlerinde toplanan D SK Ba kanlar Konseyi UDC'nin eyleme geçirilmesi ve yaygınla tırılması için izlenecek yollar konusunda bazı kararlar almı tır. Tüm ilerici ve demokratik ki i, kurulu ve güçlerin ortak program ve ortak eylem içinde UDC'de birle mesi ça rısının hayata geçirilmesi için oybirli i

²²⁹ **Atılım**, Sayı: 6 (42), Haziran 1977, s. 2.

²³⁰ Koç, a.g.e., s. 379.

ile karar alınmı ve bunun yaygınla tırılması için be ayrı bölgede bütün fabrika, i letme, i yeri temsilcilerinin katılımının sa lanaca ı D SK Bölge Temsilciler Meclislerinin toplanmasına karar verilmi tir. Bunun üzerine zmir, Bursa, Adana, Ankara ve Samsun kentlerinde birçok ilden gelen temsilci ve sendika yöneticisinden olu an Bölge Temsilciler Meclisleri toplanmı ve UDC'nin önemi her birinde tekrar vurgulanmı tır.²³¹

9 Ekim 1977'de bu kez D SK Genel Temsilciler Meclisi stanbul'da toplanmı ve açılı konu masını yapan Türkler, cephenin hiç kimsenin tekelinde olmadı nı, programın ortakla a hazırlanaca nı ve hiçbir kurulu un ba ka bir kurulu un iç i lerine karı mayaca nı vurgulamı tır. Bu toplantının bir önemli yanı da D SK'te ve özellikle de Maden- 'te ba göstermeye ba layan bazı anla mazlıkların toplantıda gün yüzüne çıkmasıdır. “Ya asın D SK”, “Ya asın UDC” gibi sloganların yanı sıra “Dörtler Gidecek” ve “Genel Kurul Olacak, Dörtler Gidecek” ekinde atılan sloganların hedefindeki dört isim Mehmet Kılınç, Kemal Nebio lu, Celal Küçük ve Rıza Güven'dir. Adı geçen ki iler UDC kararına kar ı çıkması ve D SK tarafından böyle bir kararın alınmadı nı iddia etmesi üzerine ilk olarak Türkler, Bölge Temsilciler Meclisi'nden sonra açıklama yapmı ve UDC kararının alınmadı nın yalan oldu unu ve D SK'teki geli meye ayak uyduramayan bazı ki iler oldu unu söylemi tir. Daha sonra Maden- de yazılı bir açıklama yapmı ve Kılınç, Nebio lu, Küçük ve Güven'in D SK'in geli mesini frenlemeyi amaçlayan ki iler oldu unu iddia etmi tir. D SK Genel Merkezi'nde tüm gün çalı makta olan yedi uzmanın Kemal Türkler, Mehmet Kılınç ve Fehmi I ıklar'ın muhalefetine kar ı D SK'e ayda bir kere bile u ramayan ki ilerce görevden alınmasıyla gerginli in daha da arttı ı da Maden- 'in açıklamasında yer alan ifadelerdendir.

Bütün bunların yanı sıra D SK Genel Yönetim Kurulu Genel Sekreter Mehmet Karaca'yı görevden aldı nı ve yerine Hakkı Öztürk'ün geçirildi ini açıklamı bunun üzerine Kemal Türkler bu kararı Genel Ba kanlık yetkisine dayanarak durdurdu unu açıklamı tır. Türkler, Genel Sekreter sıfatı ile yaptı ı açıklamada D SK'in örgütsel ba ımsızlı nın korunması gerekti ini vurgulayan Öztürk'ün ise Maden- 'in son

²³¹ **Disk Ça rısı**, TÜSTAV D SK Ar ivi, Zarf No: 3406.

genel kurulunda yöneticileri seçilememi olmasından dolayı içine düştüğü çelişkili durumu kullanmak isteyenler oldu unu belirtmiştir.²³² Genel Sekreter Karaca'ya göre bağıtısız bir şekilde alınan UDC kararına sonradan tepki gösteren bu dört kişi CHP'li kanattandır ve genel seçimlerden kalan bazı rahatsızlıkları nedeniyle bu şekilde davranmışlardır. Seçimlerde DSK'nın adayı olarak lanse edilmek istenen fakat DSK'nın buna çok sıcak bakmadığı Kılıncı ve Güven gibi bu kişiler sonuçta da seçilememişler ve muhalif bir tavır almışlardır.²³³ Celal Küçük'ün ve CHP milletvekili Kenan Akman'ın konularını kendisinin yazdığı söyleyen Berdan Dere de bu konularını metinlerinde UDC geçmediği zamanlarda kendisine neden UDC yazmadığını soruldu unu ifade etmektedir.²³⁴

9 Ekim'deki DSK Genel Temsilciler Meclisi'nde Türkler'den sonra Bölge Temsilcileri söz almıştır. Politika gazetesinin haberine göre söz alan kişilerden 8. Bölge (Bursa) Temsilcisi (TKP'li) Sıtkı Coşkun'un UDC konusundaki önerileri ve bunların hayata geçirilmesi için aktif çalışmaların gerçekleştirilmesi gerektiği konusundaki önerileri büyük bir coşkuyla karışılmıştır. Yine aynı toplantıda söz alan 3. Bölge (Zemir) Temsilcisi (TKP'li) Cemal Kırıl da "dörtlünün" lanetlenmesini önermiş ve onları Maden- grevlerinin en kritik anlarında MESS'in yanında saf tutmakla itham etmiştir. Ayrıca görevlerine son verilmek istenen yedi uzman konusunda da buna geçit verilmeyeceğini belirtmiştir.²³⁵

TKP seçim sonrasında UDC'nin öneminin daha da artmasına dikkat çekmiş ve hala faşizm yolunun zorlanması ve hükümetin halka dayatılmak istenmesinin ilerici güçlerin dağınıklığından ve UDC'nin kurulamaması olmasından kaynaklandığını ifade etmiştir. Bilen "TKP'nin Sesi" radyosuna verdiği demeçte egemen güçlerin artık TKP'nin legale çıkması gibi yeni bir korkuya sahip oldu unu ve emekçi yarınlara inen TKP'nin bundan sonra da inmeye devam edeceğini söylemiştir. Bilen ayrıca bu konu mada işçi sınıfının tek başına dümanları yenemeyeceğini, bu yüzden de UDC'ye ihtiyaç oldu unu ifade etmiştir.²³⁶ Diğer taraftan faşizm tehlikesinin de

²³² **Politika**, 07.10.1977.

²³³ Mehmet Karaca ile Görüşme, İstanbul, 04.01.2010.

²³⁴ Berdan Dere ile Görüşme.

²³⁵ **Politika**, 10.10.1977.

²³⁶ **Atılım**, Sayı: 10 (46), Ekim 1977, s. 1.

arttı mı i aret eden TKP egemen çevrelerin bir hedefinin de D SK oldu una ve bazı CHP'li sendikacıların da böyle bir saldırının aleti durumuna dü tüklerine dikkat çekmi tir. CHP yöneticilerinin mevcut durum kar ısındaki tavırları da suskun ve pasif olarak de erlendirilmi ve ele tirilmi tir.²³⁷ D SK'in kendi i çerisinden ve di er sol'dan gelen UDC ele tirilerine ek olarak CHP de UDC'ye kar ı olumsuz bir tavır takınmı tir. CHP Genel Ba kanı Ecevit yaptı ı açıklamayla UDC'nin ulusu cephelere bölmek anlamına gelece ini söylerken Genel Sekreter Orhan Eyübo lu da kitle eylemlerine kar ı olduklarını açıkladı .²³⁸ Politika'da Dr. Bülent Köksal imzası ile yayımlanan bir yazıda UDC'nin siyasal bir nitelik ta ımayan D SK tarafından ortaya atıldı ı ve D SK'in, 1977 seçimlerine kadar bu tip siyasal örgütlenmeleri ba arıyla denetleyebilen CHP'nin bu kez önüne geçti i ifade edilmi tir. Yazara göre bu durumun D SK'in oy potansiyeli olmadı ı için i çi oylarını almaya devam edecek olan (ve bu nedenle de bu durumun ne ifade etti i tartışılmalı olan) CHP'nin politik alanına müdahale anlamı ta ıdı ı söylenebilir.²³⁹

3.2.3. D SK'teki Di er Sol Gruplar ve T P'li Sendikaların Tasfiyesi Meselesi

D SK i çerisinde merkezi düzeyde olmamakla birlikte ba ka sol grupların da var oldu u bilinmektedir. Ege ve Akdeniz'de daha çok Kurtulu etkiliyken ta rada Dev-Yol'un etkili oldu u söylenmektedir. TKP dı ındaki sol gruplar kendi aralarında daha uyumlu hareket ederken bir anti-TKP durumu oldu u da bugün kabul edilen durumlardan biridir. Bunun dı ında tabi ki II. T P de D SK'e ba lı bazı sendikalarda etkindir ve bu durum daha sonra TKP'nin T P'i sendikal hareketten tasfiye etti i konusundaki tartışmaların do masına yol açmı tir.

TKP'nin D SK'teki etkisinin yok edilmesi a masında hepsinin bir araya gelerek TKP kar ıtı bir tavır aldı ı bu sol gruplardan Kurtulu , TKP'nin izledi i politik hat konusunda en sert ele tirileri yapanlardan biri olmu tur. Kurtulu , Sovyet ideologlarının, kapitalizmin ileri derecede geli mi oldu u metropol niteli indeki

²³⁷ **Atılım**, Sayı: 11 (47), Kasım 1977, s. 1.

²³⁸ **Politika**, 02.09.1977.

²³⁹ **Politika**, 21.08.1977.

ülkeler için önermi oldu u ve daha sonra bazı revizyonist Avrupa Komünist Partileri tarafından da kabul edilen İleri Demokrasi Tezi'ni kabul eden TKP'nin devrim kavramını basit bir hükümet de i ikli i olarak gördü ünü söylemektedir. TKP programında yer alan TKP'nin parlamentarizme kar ı olmadığı eklindeki ifadeye dayanarak, Leninistlerin brujuva devlet aygıtının bir kurumu olan parlamentarizme kar ı oldu unu fakat sadece parlamentodan devrimci amaçlarla yararlandıklarını söyleyerek TKP'nin Leninizm'den ayrı bir politika izledikleri belirtilmi tir. Ayrıca Sovyetler'in İleri Demokrasi Tezi'nin TKP tarafından yanlış yansıtıldı nı öne süren Kurtulu , İleri demokrasi a masında demokratikle tirilen devletin daha sonra sosyalizme geçi a masında yıkılması gibi bir durumun söz konusu olmadığı nı, TKP'nin böyle yansıtarak ona ihtilalci bir öz kazandırmaya çalış tı nı iddia etmi tir. Kurtulu çular ayrıca 1971 sonrası sosyalist hareketin da mıklı ından yararlanarak geçici bir ilerleme kaydetti ini söyledikleri TKP'nin artık bu reformcu yönünün ortaya çıkmaya ba ladı nı ve sendikal harekette de bunun sonuç verece ini İleri sürmü tür.²⁴⁰

1 Mayıs 1975'te kurulan II. T P esas olarak I. T P'in mirasını sahiplenmi ve TKP'ye kar ı kendisinin de var oldu u iddiasıyla ortaya çıkmı tır. TKP'nin Türkiye'de örgütlenme kararı ile birlikte Behice Boran'a T P'i kurmamaları fakat birlikte TKP'nin örgütlenmesini yapmaları konusunda gelen teklif Boran tarafından reddedilmi ve sınıf hareketinin artık T P tarafından temsil edilece i açıklanmı tır.²⁴¹ 1977 Ocak ayında Moskova'da yapılan "Konya Konferansı'nda" Zagladin'in "Türkiye'de i çi sınıfı partileri birden fazladır, bunlardan biri de T P'tir" eklindeki açıklamasına tepki gösteren Bilen'in "Türkiye'de i çi sınıfının bir tane partisi vardır" eklindeki kar ı çıkı ı iki parti arasındaki çeki meyi örnekler niteliktedir. Bilen ayrıca, Sovyet yanlısı olan T P ile bir cephede yer alınabilece ini ama Sovyetler'in istedi i gibi aynı partide birle menin mümkün olmadığını vurgulamı tır.

II. T P, 1977 seçimlerinde önce CHP ile i birli i kararı almı fakat Ecevit ile görüş en Boran'ın CHP'nin buna kapalı oldu unu görmesi üzerine onu sert bir dille

²⁴⁰ Zeki Erginbay, **TKP Üzerine**, Ankara, Kurtulu Sosyalist Dergi Yayınları:1/ ubat 1978.

²⁴¹ Babalık, a.g.e., s. 84.

ele tirmeye ba lamı tır. II. T P seçime katıldı ı illerde ise tam bir hayal kırıklı ına u ramı ancak aynı yıl yapılan yerel seçimlerde oylarını arttırabilmi tir.

II. T P'in kuruldu u dönemde kendisine bu kadar güvenmesinin nedenleri arasında o dönemde henüz TKP de dahil di er sol örgütlerin kendisine rakip olacak konumda olmaması da gösterilmektedir. D SK'in 5. Genel Kurul'u henüz yapılmamı tır ve genel kurula gidilirken D SK'teki en etkin örgüt T P'tir. Bu durum Yürüyü dergisinde u ekilde ifade edilmektedir:²⁴²

“T P'in kurucular listesinde yer alan isimlerden, D SK'e ba lı sendikalardan partiye önemli destek sa landı ı anla ılıyor. Bu sendikalar arasında ilk göze çarpanlar: Sosyal- , Kimya- , Turizm- , Tek-Bank- , Hür cam- ve Keramik- 'tir.”

D SK'te ve D SK'e ba lı sendikalarda TKP gücü arttıkça buralardaki T P'lilere söz hakkı tanımamak ya da bu sendikalar kar ısında yeni sendikalar kurmak ekinde bir yol izlendi i bugün söylenebilmektedir.²⁴³ Bazı sendikalarda ya anan TKP-T P arasındaki bu çeki meye bir örnek Yürüyü dergisinden yaptı ımız alıntıda T P'e destek veren sendikalar arasında adı geçen Sosyal-sendikasında ya anmı tır.

12 Mart döneminin sona ermesiyle birçok ba ımsız sendika D SK üyesi olmu tur ve D SK'e katılan bu ilk ba ımsız sendikalardan biri de daha önce D SK yönetiminde olan fakat daha sonra II. T P'in kurucuları arasında yer alan Özcan Kesgeç genel ba kanlı ındaki Sosyal- sendikasıdır. Di er taraftan D SK'in ilkelerine göre her i kolunda bir sendikanın bulunması gerekmektedir fakat ba ımsız sendikaların D SK'e üye olmasıyla birlikte bazı i kollarında birden fazla sendika D SK üyesi konumuna gelmi tir. Bu durumda D SK ana tüzü ünün 14. maddesine göre yapılması gereken bu sendikaların birle tirilmesi ve bunun için de bir birle tirme komisyonu kurulmasıdır. Sosyal- 'in aynı i kolunda kurulmu olan Tek-Bank- ile birle tirilmesi için de D SK Yürütme Kurulu 10 Haziran 1975 günü birle tirme komisyonu kurmu tur. ki sendika birle meleri için kar ılıklı olarak hiçbir art öne sürmemi ve anla tıklarını komisyona bildirmi lerdir. Bu durumda komisyon da birle me tarihini iki sendikaya bırakmı ve bu iki sendika da 1975

²⁴² Yürüyü , 06.06.1975, Aktaran: Aydınolu, a.g.e., s. 306.

²⁴³ Özta ve Dere ile Görü me.

Kasım ayı içerisinde genel kurul yapmaya karar vermiştir. Bu arada aynı i kolunda kurulu olan Teknik- 1975'in ekim ayı sonlarında D SK üyesi olmuş ve bu sefer üç sendikanın birleşmesi gündeme gelmiştir. Teknik- 'in de birleşmesi için biraz zamana ihtiyacı olduğunu söylemesiyle bu üçlü birleşme 1976 baharına kalmıştır. Sosyal- Ocak 1976'da birleşme sürecinin hızlanması için çağrısı yapmıştır fakat D SK önce Sosyal- ile Tek-Bank- 'in birleşmesi daha sonra Teknik- 'in katılması yönünde karar beyan etmiştir. Sosyal- bunun yanlı olduğunu düşünse de karara uyacağını açıklamıştır. 1 Mart 1976 tarihinde ise bu defa Teknik- birleşmenin çabuklaştırılması için çağrıda bulunmuş fakat bunu D SK'e danışmadan yapması olacak ki Teknik- , 16 Mart 1976 günü üç sendikanın bir araya gelecek olduğu toplantıya katılmamıştır. Bunun üzerine Sosyal- , 26 Mart 1976 tarihinde D SK'ten birleşmenin yapılması konusunda öneri istemi fakat 30 Mart 1976 günü D SK üyeli inden düşünülmesini TRT haber bülteninden öğrenmiştir.²⁴⁴

D SK üyeli inin düşünülmesini TRT'den öğrenen Özcan Kesgeç, D SK tarafından kendilerine bir tebligat yapılmadığını belirtmiş ve D SK Yürütme Kurulu'nun birleşme konusunda eksik bilgilendirilmesinin söz konusu olduğunu inandıklarını ifade etmiştir. 3 Mart 1976'da üç sendikanın bir araya gelerek toplantı yaptığını ve 26 Mart'ta da D SK'e bu konuda son yazılarını gönderdiklerini belirten Kesgeç, D SK Yürütme Kurulu kararının gerçekler karşısında deşercesini umduklarını söylemiştir. T P'e göre ise bu çok iyimser bir değerlendirilmedir ve asıl sorun D SK'in gerçek birleşmesi için çabasıdaki kişiyi de kurulu lara karşı olan tavrıdır.²⁴⁵

Sosyal- , D SK üyeli inden düşünülmesine itiraz etme amacıyla Bakırköy Asliye Hukuk Mahkemesi'ne başvurmuş ve mahkeme 9 Mart 1976 günü Sosyal- 'in D SK üyeli inin devam ettiğine karar vermiştir. Bütün bunlardan sonra D SK Birleşme Komisyonu 24 Haziran 1976 günü Sosyal- 'te örgütlü banka işçilerinin Bank-Sen'e devredilmesine karar vermiş ve da 27 Haziran 1976 günü de D SK Yürütme Kurulu Sosyal- 'in Teknik- sendikasına katılması kararını almıştır. Sosyal- Genel Kurulu ise bunun D SK ana tüzüğü ve sınıf sendikacılığına aykırı

²⁴⁴ Yürüyü , 06.04.1976.

²⁴⁵ Yürüyü , 06.04.1976.

oldu unu söyleyerek bu karara karşı çıkmı ve bir kez daha D SK üyeli inden düürülmü tür. Sosyal- ancak D SK 6. Genel Kurul'dan sonra 22 A ustos 1978 tarihinde yeniden D SK üyeli i kazanmı tır.²⁴⁶

T P-TKP çeki mesinin ya andı ı bir di er sendika da yine II. T P'in kurucuları arasında yer alan Dinçer Do u'nun genel ba kanlı ındaki Kimya-sendikasıdır. D SK'in kurulmasından sonra D SK'e katılan Kimya- , Petrokimya-sendikası ile birle tikten sonra Petrol Kimya- adını almı tır. Bu arada Petkim-sendikası da D SK'e katılmı ve aynı i kolundaki bu iki sendikanın da birle mesi meselesi gündeme gelmi tir. D SK Birle tirme Komisyonu Petrol Kimya- 'in kendisinden çok daha küçük bir sendika olan Petkim- 'e katılmasına karar vermi ve gerekçe olarak da Petkim- 'in malvarlı ının daha çok olmasını göstermi tir. Petrol Kimya- ise bu kararı ele tirmekle birlikte karara uyaca ını açıklamı tır.²⁴⁷

Genel ba kanlı ını T P üyesi Mustafa Aktulgalı'nın* yaptı ı Keramik-sendikası da TKP tasfiyecili inden etkilendi i iddia edilen sendikalardan biridir. Keramik- 'in kar ısına 23 A ustos 1976 tarihinde zmir'de Beton- sendikası kurulmu tur. Bu i kolunda örgütlenmenin zaten zor oldu unu belirten Dere, zmir'de Beton- kurulsun mu diye bir tartı ma ya anmadan sendikanın kuruldu unu ve bunun da TKP'nin kararı olarak algılandı ını ama aslında insanların birbirini bile tanımadı ı partide bu ekilde karar alınabilecek bir merkeziyet olmadı ını söylemekte ve yapılan bu i in do ru olmadı ını da vurgulamaktadır.²⁴⁸

Bir di er anla mazlık da Turizm- sendikasında ya anmı tır. Sendikanın iki yöneticisi T P üyesidir fakat tabanda T P etkisi yoktur. Burada TKP etkisi Sıtkı Co kun ve Berdan Dere'nin çalı maları sonucunda artmı tır ve bunun üzerine

²⁴⁶ Koç, a.g.e., s. 387, 388.

²⁴⁷ A.e., s. 389.

* Aktulgalı aynı zamanda T P Merkez Yönetim Kurulu üyesidir. Bunu, T P'in 13 Kasım 1977 tarihinde yayımladı ı ve Aktulgalı'yı Merkez Yönetim Kurulu'nun 13.11.1977 tarihli toplantısında, Kurul görüşmelerini ve bazı Kurul üyeleri hakkındaki ki sel ele tiri ve fikirlerini Kurul ve hatta parti di na ta ırmakla ve do rudan parti ile ili kisi olmayan di er çalı ma ve davranı larında 24 saat partili olma ilkesine aykırı hareket etmekte suçlayan ve Kurulun ola anüstü bir toplantısında durumunun görüşülmesi kararını açıklayan Nihat Sargın imzalı bir belgeye dayanarak söyleyebiliriz. Ayrıca Aktulgalı'nın kendi el yazısı ile yazmı oldu u ve T P'ten istifasını açıklayan 26.11.1977 tarihli dilekçesi de kaynaklarımız arasındadır. (Ek: 12)

²⁴⁸ Dere ile Görüşme.

Co kun ve Dere'nin sendikadaki görevlerine son verilmi tir. Bundan sonra yapılan kongrede genel ba kan ve genel sekreter yeniden göreve seçilmi tir. Sendikadan ayrılmı olsalar dahi kongreye delege olarak katıldıklarını söyleyen Dere, isteselerdi bu kongrede genel ba kan ve genel sekreteri de i tirtebileceklerini belirtmektedir. Bununla birlikte ikinci bir kongre yapılmı ve bu sefer tüm yönetim de i mi tir. Yıldız'a göre bu olayda asıl T P'lilerin tasfiyesini isteyen D SK yönetimidir ve bunun olmasını daha birinci kongrede beklemlerdir.²⁴⁹ Böylece D SK yönetiminin T P'i bir sendikadan daha tasfiye etmi olacağını söyleyen Yıldız'ın bu fikrini aslında TKP-T P çeki mesi dı nda D SK-T P çeki mesinin de bu olaylarda etkili oldu unu söyleyen Dere de desteklemektedir. Buna göre sendikalarda ya anan bu olayların nedeni olarak sadece TKP-T P çeki mesi de il Türkler ile T P yönetimi arasında bariz bir ekilde var olan problemin de görülmesi gerekmektedir.

3.2.4. D SK 6. Genel Kurulu ve TKP Atılımının Son Dönemi

30 Eylül 1977 tarihinde D SK Yürütme Kurulu'nun yedi uzmanın i ine son verilmesi yönünde karar alması ve TKP'lilerin buna iddetle kar ı çıkmasıyla başlayan D SK içerisindeki gerginlik 14 Ekim 1977 günü Abdullah Ba türk ba kanlı nda D SK'e üye 27 sendikadan 26'sının katıldı ı bir toplantı yapılması ve D SK 6. Ola an Genel Kurulu'nun tüzükte öngörülenden altı ay önceye, 22 Aralık 1977 tarihine çekilmesi ile sonuçlanmı tir. Ayrıca D SK Onur Kurulu da ya anan arbededen sorumlu tutulan Mehmet Karaca'ya bir ay, Maden- Genel Sekreteri Mehmet Ertürk ve Genel Ba kan Vekilleri Bahtiyar Erkul, Kemal Daysal, Halit Erdem ve Murat Tokmak'a iki er ay D SK üyeli inden geçici ihraç cezası vermi tir.²⁵⁰

Dere'nin gelirken olacakları fark ettiklerini söyledi i kongrede büyük bir yönetim de i ikli i ya anmı ve TKP'li kadrolar D SK yönetiminden uzakla tırılmı lardır. Genel Ba kanlık seçimlerinde Abdullah Ba türk Kemal Türkler'i önemli bir farkla geride bırakarak genel ba kan seçilirken daha önce TKP

²⁴⁹ Yıldız, a.g.e., s. 175.

²⁵⁰ Koç, a.g.e., s. 416.

tarafı olan fakat kongrede saf de i tiren ve Ba türk tarafından aday gösterilen Fehmi I ıklar da genel sekreter olarak seçilmi tir.

D SK 6. Genel Kurul'un bir numaralı kararı anti-emperyalist, anti-fa ist ve anti-tekel cephenin olu turulmasının zorunlu oldu u yönündeydi fakat daha sonraki yayınlarda artık UDC adı telaffuz edilmeyecek bunun yerine Demokratik Platform'dan bahsedilmeye ba lanacaktır. 6. Genel Kurul'dan yedi ay sonra, 1-4 A ustos 1978 günlerinde D SK Yönetim, Yürütme, Denetim ve Onur Kurulları ve Bölge Temsilcileri ile üye sendikaların yürütüme kurulları Ören'de bir toplantı yapmı lardır. Toplantının açılı konu masını yapan Abdullah Ba türk cephe kararı do rultusunda 2. MC hükümeti dü tükten sonra 5 Ocak 1978'de hükümeti kuran CHP'nin halktan yana alaca ı önlemlerin ve i çi sınıfının isteklerini yerine getirme çabalarının desteklenmeye devam edece ini açıklamı tır.²⁵¹ Toplantıda alınan kararlarda ise CHP'nin hükümete geldikten sonra i çi sınıfının önüne ko ulları son derece a ır bir anla ma sürdü ü vurgulanmı ve i çi sınıfının ve emekçi halkın çıkarlarına ters dü ebilecek karar ve uygulamalara kar ı aktif bir ekilde mücadele edilece i belirtilmi tir.²⁵²

Ören kararlarında D SK'in bilimsel sosyalizmin ilkelerine göre davrandı ı, son çözümlemede sosyalist bir düzen için sava tı ı ve sosyalist bir düzene ula ılması için iktidar mücadelesinin zorunlu oldu u, bunu da yürütecek örgütün i çi sınıfının partisi olaca ını bildi i ve mücadele yöntemlerini ona göre düzenledi i ekinde ifadeler yer almı tır. Bu ve bunun gibi söylemlerin daha önce CHP'den milletvekili seçilmi ve 1960'larda anti-komünist söylemlerde²⁵³ bulunmu olan Ba türk tarafından dile getirilmeye ba lanması ilgi çekici bir noktadır. Bunu bir bakıma hala sol örgütlerin etkili bulundu u D SK ve D SK'e ba lı sendikalarda Ba türk'ün kendi etkinli ini sa lama çabası olarak görmek de mümkün olabilir. Zaten bir süre sonra CHP ile de arası bozulan Ba türk, Ecevit'i i çi sınıfının demokrasi, barı ve ba ımsızlı ı u runa

²⁵¹ Disk Ajansı, 01.08.1978.

²⁵² Disk Ajansı, Ören Kararları, 05.08.1978.

²⁵³ Koç, a.g.e., s. 437.

vermeye çalıştığı mücadelede onun karısına dikilmekle ve saldırmakla suçlamı ve Demirel'lerin Türkiye'nin suçlamalarına katılmakla itham etmiştir.²⁵⁴

Ören toplantısının üzerinden bir ay geçmeden 22-23-24 Ağustos 1978 günleri DSK Genel Merkezi'nde toplanan DSK Yönetim Kurulu adına Baştürk bir açıklama yapmıştır. Bu açıklamada dikkat çekilmek istenen husus sosyalist hareketin bölünmüştür. Bir kısım siyasi parti veya henüz partilememiş ve ilimlerin demokratik kitle örgütlerinin bütünlüğünü ve gücünü bölücü faaliyetler içine girdiği söylenmiş ve kendi siyasi başarılarını bazı demokratik kitle örgütlerinin yönetiminde yer tutma ile elde eder saymakta ve bu nedenle de onların bütünlüğünü tehlikeye atacak kadar sekte ve dar grupçu tavır içine girdikleri ifade edilmiştir. DSK Yönetim Kurulu'nun bu durumun önüne geçmek amacıyla bu gibi kitle ve grupların DSK ile ilişkisinin kesilmesine karar verdiği açıklanmıştır.²⁵⁵

14-15-16 Şubat 1979 günü toplanan DSK Yönetim Kurulu Türkiye Maden-Sendikası, Bank-Sen, Baysen ve Yeraltı Maden-Sendikaları hakkında verilen Onur Kurulu kararlarını açıklamıştır. Bu sendikalar ve yöneticileri özellikle de sınıf ve kitle sendikacılığı ilkesine uymamak ve dar ve sekte politik tavrılar takınmakla ve DSK Yönetim Kurulu'nun 22-23-24 Ağustos 1978 tarihli toplantısında alınan kararlar sonucunda da kendilerine çeki düzen vermemekle suçlanmıştır. DSK 6. Genel Kurul'un "DSK'ye parti görevi yaptırma" eylemini ve bu eylemin tasfiyeci metodunu mahkum ettiğini belirten Yönetim Kurulu kararı kitle örgütlerini politik örgütlerin yerine koyan bu mantığın sonucu tasfiyecilik yapan bir eylemin egemen olduğu birkaç üye sendikanın 6. Genel Kurul'dan bu yana özellikle de kitle eylemlerinde tüzük ve organ tanımaz bir biçimde örgüt bütünlüğünü yaralayan davranışlarda bulduklarını belirtmiştir.²⁵⁶

DSK Onur Kurulu kararlarına göre Türkiye Maden-Sendikası 20.2.1979'dan itibaren 1 yıl süreyle DSK üyesiinden geçici olarak ihraç edilmiş; Yürütme Kurulu üyelerinden Murat Tokmak, Kemal Daysal, Halit Erdem ve Mehmet Ertürk DSK

²⁵⁴ Disk Ajansı, 16.05.1980.

²⁵⁵ Disk Ajansı, 25.08.1978.

²⁵⁶ Maden-i , Bank- Sen, Baysen, Yeraltı Maden- Disk Onur Kurulu'na Sevk Dosyası, TÜSTAV DSK Arşivi, Zarf No: 1124, 15.03.1979.

üyeli inden kesin olarak ihraç edilmi ve yine Yürütme Kurulu üyelerinden Kemal Türkler, Bahtiyar Erkul ve inasi Kaya 20.2.1979'dan itibaren bir yıl süreyle geçici olarak D SK üyeli inden ihraç edilmi tir. Bank-Sen ve Baysen sendikalarının bir yıl süreyle geçici ihracına karar verilirken Yeraltı Maden- sendikası da dört ay süreyle geçici ihraç cezasına çarptırılmı tır.²⁵⁷

TKP Atılım'da D SK kongresini de erlendirmi ve tabanın gücü sayesinde sınıf ve yı ın sendikacılı ı ilkelerinin korundu una dikkat çekmi tir. Bu ilkelerin ya ama geçmesinin herhangi bir yönetimin öznel bir tutumuna ba lı olmadı ı sınıf sendikacılarının gücüne ve yı ınların bilincine ba lı oldu u vurgulanmı tır. Bu bakımdan TKP'ye göre kongre sonuçları i çi sınıfının birli ine ve TKP'ye kar ı saldırı fırsatı arayanlara istedi i sonucu vermemi tir. Bununla birlikte D SK yönetim ve karar organlarının bile iminin i çi sınıfının birli ini güçlendirici, D SK geleneklerini ve tabanın e ilimlerini yansıtıcı nitelikte olmadı ı da ifade edilmi tir.²⁵⁸ Gerçekten de TKP'nin yönetim düzeyinde D SK'ten tasfiye edilmesi ya da güçlü oldu u sendikaların çe itli ihraç cezalarına çarptırılması onun taban gücünü yok etmemi ve TKP D SK'te var olma çabasına devam etmi tir. 1980 Haziran'ında yapılan 7. Genel Kurul'da bir uzla ma sa lanmı fakat hemen arkasından gelen 12 Eylül bunu anlamsızla tırmı tır.²⁵⁹ Bundan daha önce ise TKP'nin asıl sorunu kendi içindeki tartı malar ve bölünmeler ekinde ba göstermi tir.

TKP Atılım kararını verdikten sonra örgütlenmeye ilk olarak Avrupa'dan ve kendisine en yakın olan Batı Berlin'den ba lamı tır. Batı Berlin'deki Türkiyeliler arasında örgütlenen iki ki i Ali Durak ve Metin Demir isimli iki genç olmu tur. Bu ki iler daha sonra partinin ngiltere örgütlenmesi ile çatı maya girecek olan Almanya örgütlenmesinin önde gelen isimleri olmu tur. Sa kanat olarak adlandırılan Almanya ile ngiltere arasında bir yakla ım farkı vardır ve bunun yarattı ı çatı ma “ çinin Sesi” olarak bilinen ngiltere grubunun tasfiye edilmesi sürecine kadar devam edecektir.

²⁵⁷ Maden-i , Bank- Sen, Baysen, Yeraltı Maden- Disk Onur Kurulu'na Sevk Dosyası, TÜSTAV D SK Ar ivi, Zarf No: 1124, 15.03.1979.

²⁵⁸ Atılım, Sayı: 2 (50), ubat 1978, s. 2.

²⁵⁹ Koç, a.g.e., s. 442.

smail Bilen 1977'nin sonlarında çinin Sesi grubunun lideri olan Nihat Akseymen'den "Emperyalizmin Zayıf Halkası Türkiye" isimli bir bro ür yazmasını istemi ve Akseymen bu bro ürü yazdıktan sonra 1978 MK toplantısında Atılım redaktörlü ü görevine getirilmi tir. Bunun nedeni olarak çinin Sesi gazetesinin Atılım'dan daha etkili olması ve bu yüzden çinin Sesi'nin yayının durdurularak Atılım'a dahil edilmek istenmesi oldu u ekinde görü ler vardır.²⁶⁰ Ne var ki bu görevi üstlenmek için Batı Berlin'e gelen Akseymen'e Leipzig'e gitmek için vize verilmemi tir ve bunun nedeni olarak da çatı malı oldu u Almanya örgütlenmesinin Almanya Sosyalist Birlik Partisi'ni kullanarak Akseymen'in buraya gelmesini engellemesi gösterilmektedir.²⁶¹ Bunun üzerine Akseymen ngiltere'ye geri dönmü tür ve bu arada bro ür de yayımlanmı tir. Ba ta olumlu tepkiler alan bro ür 1979'da Akseymen'in partinin politik hattıyla uyu mayan bir kitap yazmak ve kendi ba na yayımlamak suçlamasıyla MK'dan alınmasına neden olmu tur. Hemen arkasından yapılan MK toplantısında da bu kararın hiç tartı maya izin verilmeksizin MK üyeleri tarafından onaylanması smail Bilen tarafından istenmi tir. Böylece "sa " Almanya örgütünün tasfiye edilece i beklenen toplantıda "sol" ngiltere örgütü tasfiye edilmi tir. Bu konuda herkesin en çok kafasını karı tıran ise toplantıdan önce "sa "ın tasfiye edilmesi için kulis çalı ması yapan Aydın Meriç'in toplantıda saf de i tirerek Almanya örgütlenmesinin yanında yer almı olmasıdır.

Nihat Akseymen TKP MK Politik Bürosu önünde yaptı ı "savunmada" olayın bir "disiplinsizlik" suçu olarak yansıtılmasını ele tirmi ve yazdıklarını önce Politikbüroya göstermesi gerekti i ekinde bir karar olmadı ını söylemi tir. 1 Mayıs 1977'den beri partide bir tıkanıklık oldu unu da dile getiren Akseymen ideolojik tartı manın yapılmadı ını bu yüzden de örne in CHP'nin her ileri adımın desteklenece i ve her yanlı ının ele tirilece i ekinde sürekli tekrarlanan sözlerin CHP'nin iktidar olmasından beri hiçbir ekilde eyleme geçirilmemi olmasını ele tirmi tir. Partinin yayın organlarının halini korkunç olarak tanımlayan Akseymen Atılım'ın eklektik yapısını ve birbiriyle çeli en yazılarını da ele tirmi tir. Akseymen'e göre bir tıkanma ile kar ı kar ıya kalan partinin yapması gereken

²⁶⁰ Haluk Yurtsever, Aktaran: Babalık, a.g.e., s. 150.

²⁶¹ Yıldız, a.g.e., s. 253.

konu maları, tartı maları kapalı kapılar ardından çıkararak militanlara götürmek ve yapıcı bir ideolojik ortam yaratmaktır.²⁶²

Yıldız'a göre “ çinin Sesi olayı” TKP'de i lerin yolunda gitmedi ine dair ilk sinyallerden biri olmu tur ve TKP'de ba layacak olan çözümlenin ilk belirtisi de yine bu olaydır.²⁶³ Ne var ki bu durum o zaman gerekti i gibi kavranamamı ve parti içinde bir tartı ma ortamı da yaratılamamı tır.

Nihat Akseymen'in tasfiyesinin Almanya örgütlenmesinin etkisiyle oldu u kadar SSCB'nin de etkisiyle oldu unu dü ünenler de vardır. Buna göre Türkiye'de devrimi amaçlayan illegal bir partinin varlı nı istemeyen ve bu durumu 1977 Konya Konferansı'nda Türkiye'de i ç i sınıfı partilerinin oldu unu söylemesiyle de gösteren SSCB legale çıkma imkanı kalmayan TKP'nin likidasyonunu amaçlamı ve çinin Sesi'nin tasfiyesiyle ideolojik likidasyon gerçekte mi tir. Örgütsel likidasyon ise zaten 12 Eylül ile birlikte gelmi tir.²⁶⁴

²⁶² Akseymen, a.g.e., s. 289-293.

²⁶³ Yıldız, a.g.e., s. 255.

²⁶⁴ Babalık, a.g.e., s. 152-153.

SONUÇ

Türkiye’de sendikal gelişimin ve sendika-siyasi parti ilişkisinin tarihini ve buna bir örnek olarak da TKP’nin Atılım yıllarında var olan TKP-D SK ile ilişkisini inceledik. Bu çalışmanın sonuna gelinmiştir. Çalışmada, TKP’nin Atılım hareketinin başlaması ve Türkiye’de örgütlenme kararı alması ile birlikte D SK’te de örgütlenme yoluna gittiği ve hem tabandaki işçilerin arasında belli bir kitlesellik yakaladığı hem de D SK’in söylemlerinde ve eylemlerinde etkisini hissettirdiği çeşitli örneklerle birlikte ortaya konulmuştur.

Tezin ilk bölümünde, dünyadaki sendikal hareketin gelişimine İngiltere, Amerika ve Sovyetler Birliği örnekleriyle yer verilmesi hem sendikaların karşılaştıkları benzer sorunların var olduğunu göstermiş hem de diğer taraftan her ülkenin kendi siyasi geleneğine bağlı olarak farklı sendikacılık anlayışlarının gelişebileceğini göstermiştir. Bununla birlikte işçi sınıfının oy hakkı elde etmesiyle birlikte siyasi partiler tarafından potansiyel oy kaynakları olarak görülmesi ve bu nedenle de etki altına alınma çabalarının neredeyse her ülkede aynı şekilde yapıldığını görülmüştür. İşçi sınıfının, diğer ülkelerden daha önce gelişmeye başladığı ve buna bağlı olarak da sendikaların ilk kurulduğu ülke olan İngiltere’de sendikaların dönem dönem farklı ideolojilerin etkisi altına girdiği fakat biraz güçlenmeye başladığı dönemde zor kullanılmak yoluyla bastırılan sendikal hareketin giderek uzlaşmacı bir tavır takınır hale geldiği görülmüştür. İşçi sınıfının sınıf bilincini kazanamadığı ve bu nedenle de sendikaların iktidarla her dönem uzlaşma içerisinde olduğu Amerika’daki sendikal hareketin Türkiye’deki sendikal hareket üzerinde de uzunca bir süre etkili olduğu ve kendi anti-komünist siyasetinin propagandasını sendikalar vasıtasıyla da yaptırdığı ortaya konmuştur. Bunun karşılığı olarak SSCB’deki devrimci koallans ve izlenen politikalara yer verilmesi de SSCB politikalarına bağlı olan TKP’nin, Türkiye’de sendikalara karşı izlediği politikaların ve D SK ile kurduğu ilişkisinin anlaşılmasına yardımcı olmuştur.

İkinci bölümde, Türkiye’de sendikal gelişimin tarihi işçi hareketi ve dolayısıyla da sol hareketin tarihi ile birlikte ele alınmıştır. Bu, sendikalar ile siyasi partiler ve

sol örgütler arasında her zaman bir ili kinin var oldu unu göstermesi bakımından faydalı olmu tur. 1946'ya kadar olan tek parti dönemi ile 1947'den D SK'in kuruldu u 1967'ye kadar olan dönem iki ayrı alt bölüm halinde incelenmi tir. Özellikle "1946" sendikacılı ı olarak adlandırılan ve i çi hareketi için görece özgür bir ortamın olu tu u bu dönemde adı geçen ki iler daha sonra D SK'in kurucu sendikalarının da yönetiminde yer alan ki iler oldu u görülmü ve sendikal harekette bir dereceye kadar süreklili in var oldu u çıkarımı yapılabilm tir. Bu bölümde Türk- 'in kurulu una da yer verilmi ve onun "partilerüstü" politikasının aslında neredeyse tarihinin hiçbir döneminde uygulanamadı ı ortaya konmu tur. Daha sonra D SK'in kurucuları arasında yer alacak olan sendikacılar tarafından kurulan T P'in kurulu süreci ve Türk- ile olan ili kisi de ele alınmı ve D SK'in kurulu una giden anla mazlıkların bu dönemlerde ba ladı ı görülmü tür.

Tezin üçüncü ve son bölümünde ise D SK'in kurulu süreci anlatılırken bir taraftan da TKP'nin Atılım hareketinin dinamikleri ortaya konmaya çalı ılmı tur. TKP Atılımı'nın Türkiye'de ve kitleler arasında örgütlenme kararının bir parçası olarak, TKP militanlarının sendikalara yönlendirildi i ve TKP'nin D SK'i bir örgütlenme ve etki alanı olarak gördü ü tespiti yapılmı tur. Burada üzerinde önemle durulan ise TKP'nin imdiye kadar hep yazılan ve söylenen ekilde D SK yönetimini ele geçirmesi veya UDC gibi söylemleri D SK'e benimsetmesi dı ında eylemlerde ve örgütlenmede yakaladı ı kitlelilik olmu tur. Bunun nasıl gerçekleş ti i sorusunun cevabı ise daha çok o dönemin TKP üyeleri ile yapılan görüşmelerle bulunmaya çalı ılmı tur. Sonuçta bu örgütlenmeler gerçekleş tirilirken aslında TKP üst yönetiminden bire bir direktif alınmadı ı çünkü partide o düzeyde bir merkezilik olmadı ı ve militanların daha çok kendi inisiyatifleri ile hareket etti i ekinde bir görü olu mu tur.

TKP'nin D SK'ten yönetim bazında uzakla tırılması D SK 6. Genel Kurul'da gerçekleş mi tir fakat tabandaki gücü bu ekilde birden ortadan kalkmayan TKP asıl sorunları kendi içindeki bölünmelerde ya amı tur. TKP kuruldu u gündün beri SSCB'nin etkisi altında hareket etmi tir ve TKP Federal Almanya Yöre Komitesi üyesi Feridun Gürgöz'ün de söyledi i gibi SSCB'yi kutup yıldızı olarak bilmi ve ondaki en ufak bir kıpırdanı ı bile politikalarında de i iklik yapmak üzere dikkate

almı tır. Bu nedenle de SSCB'nin Stalin ile birlikte izlemeye başladığı “tek ülkede sosyalizm” politikası gereği TKP de Türkiye’de örgütlenme ve devrimci bir mücadele yürütme perspektifine sahip olamamıştır. Bu durumun en açık örneği olarak Komintern’in 1935 yılında “anti-faşist halk cephesi” kararı alması ve TKP’den devrimci hükümetinin milli bağımsızlık ve sosyal gelişmeye hizmet eden her türlü icraatına destek vermesini istemesi gösterilebilir. Dahası, 1937’de SSCB’nin, Türkiye ile arasının bozulmaması için TKP’nin tasfiye edilmesi kararını alması ve bunu ancak daha sonra desantralizasyon (adem-i merkeziyetçilik) ekline dönüşümü olması da SSCB’nin TKP üzerindeki etkisini açık bir biçimde göstermektedir. TKP yıllar sonra Türkiye’de örgütlenmeye karar verip Atılım’ı başlattığında yine aynı yoldan gitmiş ve CHP’yi desteklemiştir. Partide tartışılmadığını söyleyen, hem parti yayınlarını hem de izlenen politikaları eleştiren, CHP’nin desteklendiğini ama vaatlerini yerine getirmediğini için eleştirilmediğini vurgulayan ve en önemlisi de Türkiye’de devrimci bir durum olduğunu iddia eden Çinin Sesi grubu ise partiden tasfiye edilmiştir.

Türkiye’de örgütlenme kararı alıp yıllara gitme politikası izlemeye başlayan TKP bunun bir parçası olarak DSK’te de örgütlenme yoluna gitmiştir. Bunda başarılı da olan ve yaptığı birçok eylemle yakaladığı kitleselliği de gösteren TKP’nin yeterli bir programı ve devrimci bir perspektifi olmadığı için bu örgütlenmesinin altıboş kalmış ve parti SSCB’ye bağlı bir yol izlemek durumunda kalmıştır.

EKLER

D SK Kurulu Bildirisi, Ortak Bildiri-1

ORTAK BİLDİRİ

Biz aşağıda adları yazılı işçi sendikalarının yetkili yöneticileri Türk ve dünya kamu oyuna bu ortak bildirimini sunarız:

- Türk-İş Konfederasyonu, bir işçi örgütü olmaktan çıkmıştır.
- Türk-İş Amerikan Hükümetinin para yardımı ile ayakta durmaktadır.
- Türk-İş, işçi haklarını ayaklar altına almıştır.
- Türk-İş, iç ve dış sömürücüler doğrultusunda yürütmektedir.
- Türk-İş, partiler üstü politika diyerek, işçi davalarını savsaklamıştır.
- Türk-İş, işçi sınıfının etkin bir rol oynamasını önlemeye çalışmıştır.
- Türk-İş, Türkiye gerçeklerine göre değil, iç ve dış sömürücülerin tavsiyelerine göre hareket etmektedir.
- Türk-İş, işçilerin insanlık onuruna yaraşır bir hayata kavuşmasına değil, kendi başında bulunan kişilerin çıkarlarına önem vermektedir.

Bütün bunlar ve Türk-İş'in bağımlı duruma gelmesi, bu örgütün içinde kalarak düzeltilmesini, doğru yola getirilmesini imkânsızlaştırmıştır.

Bu gerçekleri kabul eden bizler, Türkiye koşullarına uygun, işçileri gerçekten temsil eden bir işçi konfederasyonu kurmaya karar verdik. Yeni işçi konfederasyonunun adını da şöyle tesbit ettik:

TÜRKİYE DEVRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU

Kısa adı: (D İ S K)

Konfederasyonumuz, işçi sınıfının ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınması ve yücelmesi için çalışacaktır. Konfederasyonumuz, Anayasa'da öngörülen köklü dönüşümlerin mutlaka gerçekleştirilmesine hizmet edecektir. Konfederasyonumuz, işçi hareketinin devrimci bir öz kazanmasını sağlayacaktır. Konfederasyonumuz, Türkiye'nin geri kalmışlıktan kurtarılması için bilimi en geçerli önder sayacaktır. Konfederasyonumuz, işçi sınıfının kendi sınıf bilincine daha sür'atle erişmesi için önüne dikilen tüm engelleri aşarak, emeği en yüce değer sayan bir açıdan eğitime büyük önem verecektir.

Biz aşağıda imzaları bulunan sendikaların sorumlu yöneticileri, sendikalar arasında kardeşçe dayanışma, işçileri kendi işkollarında en güçlü ve en bilinçli sendikanın içinde toylama ve yüceltme yolunda, sosyal adalete yürekten inanarak ve bilimi en etkin mücadele aracı yaparak, zafere ulaşınca kadar, bütün gücümüzle çalışmaya and içtik.

K uruluş bildirimis, amaçlarımızı, görevlerimizi, çalışma düzenimizi kamu oyuna apaçık anlatacağız.

İşçi sınıfının hizmetinde, Türkiye'nin her bakımdan tam bağımsızlığı, özgürlüğü ve mutluluğu için yola çıktık.

Zaferimiz Türk Emekçi Halkının zaferi olacaktır.

1-Bank-İş	9-KİMYA-İŞ (İst.)
2-BASIN-İŞ (İst.)	10-PETKİM-İŞ (Ank.)
3-BASIN-İŞ (Ank.)	11-PANCAR-İŞ (Ank.)
4-GIDA-İŞ (İst.)	12-TEKSTİLİŞ (İst.)
5-DENİZ-İŞ (İst.)	13-T.GENEL-İŞ (Ank.)
6-TÜRKİYE MADEN-İŞ SENDİKASI (İst.)	14-Toprak Su (Ank.)
7-TÜRK MADEN-İŞ (Zonguldak)	15-t.TAŞIT-İŞ (Ank.)
8-LASTİK-İŞ (İst.)	16-YAPI-İŞ (İst.)
	17-YAPI-İŞ (Ank.)

D SK Ana Tüzü ü-2

D İ S K
TÜRKİYE DEVRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI
KONFEDERASYONU
ANA TUZUĞU
BÖLÜM - I
GENEL HÜKÜMLER

KONFEDERASYONUN ADI, MERKEZİ ve AMACI

Madde: 1 - Konfederasyonun adı : (Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) dir.

Kısa adı : (D İ S K) tir.

Madde : 2 - a) D İ S K'in Genel Merkezi İstanbul'dur. Yönetin Kurulu kararı ile Ankara'ya nakledilebilir.

b) D İ S K'in İstanbul içindeki açık adresi şudur: Çağaloğlu Nuruosmaniye Caddesi Alibaba Türbe Sokak No:18 (Özbay Han) - İstanbul

c) Genel Merkezin bulunduğu il sınırları içindeki adres, genel yürütme kurulu kararı ile değiştirilir.

Madde : 3 - D İ S K, işçi sınıfının ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan kalkınması ve yücelmesi için, öncelikle, Türkiye'nin her bakımdan tam bağımsız olmasını ve hızlı bir kalkınma yoluna girmesini zorunlu görür. Bundan ötürü de, Türk işçi hareketinin, Anayasada öngörülen köklü dönüşümlerin gerçekleşmesini sağlayacak bir devrimci öze kavuşmasını şart sayar..

Genel ilkeleri şöyle kabul eder :

a) İşçi sınıfının meseleleri tam bağımsızlığa kavuşmuş toplumsal bir düzende çözülür. Bunun ekonomik alanda birinci adım, emekten yana, emekçilerin yönetin ve denetimine doğrudan doğruya katıldığı plânlı bir devletçilik sistemidir.

Bu sistende kamu sektörü ağır basar ve itici, yönetici rol oynar.

“274 Sayılı Sendikalar Kanunu ve 275 Sayılı Toplu Sözleşme ve Lokavt Kanunu ile İlgili Hükümet Tasarıları Hakkında D SK’in Görüşü.”-3

274 SAYILI SENDİKALAR KANUNU VE 275
SAYILI TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ GREV VE
LOKAVT KANUNU İLE İLGİLİ HÜKÜMET
TASARILARI HAKKINDA DSK’İN GÖRÜŞÜ

Hükümetin, 274 sayılı Sendikalar Kanunu ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu ile ilgili olarak hazırladığı iki kanun tasarısı Türk çalışma hayatında büyük hasar-suzluk yaratacaktır.

Bu iki tasarının Meclise getirildiği bu sırada İsviçre’de, Cenevre şehrinde, İİİ ülkeyi temsilen, aralarında 70 devletin Çalışma Bakanının da bulunduğu, 1224 hükümet, işveren ve sendika temsilcisi, Uluslararası Çalışma Konferansı adı altında toplantı halindedir ve bu toplantının baş gündem maddesi SENDİKA KURMA, SEÇME VE TOPLU PAZARLIK VE GREV HAK VE HÜRRIYETLERİDİR. Türkiye’nin de temsil edildiği bu konferansla adı geçen hak ve hürriyetlerin daha da geliştirilmesi bahse konu edilirken, ülkemizde bunun aksi bir hareketin başlaması dünya kamu oyununda çok ters yankılar yapacaktır.

Gerek hükümetimizin uluslararası plânda bağlı olduğu 87 ve 98 sayılı Uluslararası Sözleşmelerle, gerekse Anayasamızın 46 ve 47 nci maddeleriyle garanti altına alınmış olan sendika seçme, toplu pazarlık ve grev hak ve hürriyetlerini adı geçen tasarılar ortadan kaldırmaktadır. (Aynı zamanda Anayasamızın 2,4,8,10,11,12, 17,20,40 ve 42 nci maddeleri de ihlâl edilmektedir.)

Konuyu açıklığa kavuşturmak için, getirilen hükümet tasarılarının Anayasaya aykırılığını kısaca belirtmek isteriz:

Anayasamız 46. maddesiyle önceden izin alınmaksızın sendikalar ve sendikalar birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkını getirmiştir. Ayrıca 47. maddesiyle de işçilerin, işverenlerle olan münasebetlerinde, iktisadî ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek amacıyla toplu sözleşme ve grev haklarını tanımıştır.

Hükümetin getirdiği tasarı sendika seçme özgürlüğünü ortadan kaldırmaktadır. Sendikaların en önemli görevleri olan toplu sözleşme yapma ve greve gitme hakları da ortadan kalkmaktadır. Böyle olunca, getirilen tasarılar bu nitelikleriyle kanunlaştığı takdirde Anayasaya aykırı bir kanunla karşılaşılacak olacaktır.

Sendika özgürlüğünü yok eden tasarılarla demokrasiye aykırı bir yönetim, bir Türk-İş diktası getirilmek istenmektedir.

Sendikaları denetleme, olağanüstü bazı şartların dışın-da, resmî makamların dahi hakkı değil iken, bu tasarılar böyle bir hakkı özel bir örgüte (Türk-İş’e) devretmektedir ve giderek İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile de çelişmektedir.

Hükümet tasarıları kişiliğe bağlı, seçme, üye olma, ayrılma, dilediği alana yatırım yapma haklarını yok edici ve sendika özgürlüğünü hiçe indirici bir anlayıştır.

Disk Ajansı-4

DİSK AJANS

(NEWS REPORT)

Number:)

Gun (Date):

Telefon (Telephone):

DİSK YÖNETİM KURULU
SON GELİŞMELER HAKKINDA
GÖRÜŞ BİRLİĞİNE VARDI

Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) Yönetim Kurulu 5 Ağustos 1971 günü Genel Başkan Kemal Türklerin başkanlığında toplanmıştır. Hükümetçe alınan kararlar ve çıkarılacağı öğrenilen tasarılar hakkında yapılan müzakereler sonunda DİSK Yönetim Kurulu görüş birliğine varmıştır.

DİSK Genel Sekreteri Kemal Sülker, Yönetim Kurulunun görüşlerini Basına ve TRT ye şöyle açıklamıştır:

"Çeşitli alanlarda yapılan zamlar, işçileri güç durumda bırakmış, Toplu sözleşmelerin işçi ücretlerini arttırmasını pahalılık nedeni görme yanlış bir teşhis olmuştur. Bu yanlış teşhis, ücretleri ve fiyatları dondurma yönünde kararlar alınması sonucunu verdiği takdirde bu durum, sendikali işçileri yeni bunalımlara itecektir. Zira, fiyatları dondurma bu mekanizma ile asla sağlanamayacak ücretleri yerinde sayan işçiler bu kez daha derin yokluk ve yoksulluklara gömülecektir. Hele karlarından ve yaşantılarından fedakârlığa yanaşmayanların çıkarlarına dönük bir sonuç verecek olan grev hakkını kullanılmaması hale getirme, işçi kesimini tedirgin edecektir.

"Son on yıl içinde Anayasanın eksiksiz uygulanması için çeşitli mücadeleler veren işçilerin hükümetten beklediği köklü dönüşümlere henüz gidilmemiş, sosyal adalete uygun bir yaşantıya henüz kavuşulmamıştır. AP iktidarının açtığı yaralar halâ tedavi edilmiş, o dönemin mirası olan sıkıntılar ve ızdıraplar geniş halk kitlelerini mutlu kılmayacak kararlarla ortadan kaldırılamamıştır. DİSK, işçilerin yaşantısını ferahlatıcı bir yolun seçildiğini görme özlemi içindedir.

"İktidar olmanın verdiği olanaklar, hayatın akışına ters düştüğü zaman alınacak sert tedbirler nasıl geçici olmuşsa, işçi kitlelerinin ihtiyaçlarına, gelir dağılımındaki uçurumları gidermeye cevap vermeyen tedbirler de umulana gerçekleştiremeyecektir. DİSK, bunu hatırlatmayı Anayasaya içtenlikle saygılı olmanın, Anayasanın eksiksiz uygulanması özlemini duymanın bir gereği sayar."

X X X

DİSK BİLDİRİSİ

Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) Yönetim Kurulu 19 Eylül 1969 günü yaptığı toplantıda önümüzdeki Milletvekili seçimlerinde Türkiye İşçi Partisi'ni desteklemeğe karar vermiştir. Çünkü DİSK'in gerçekleşmesini istediği amaçları en iyi şekilde dile getiren ve uygulayacağını söyleyen tek Parti, Türkiye İşçi Partisi olmuştur.

NIÇİN TIP'I DESTEKLİYORUZ?

Çünkü Türkiye İşçi Partisi, emekçi halkı iktidara getirecek biricik partidir. Öteki partiler ise emeğiyle geçinenlerin oylarını alacak fakat iktidara yine sömürücü sınıfları; varlıklı kişileri, bozuk düzenin yöneticilerini getirecektir. Bu temel ayırım, Türkiye İşçi Partisinin en büyük özelliğidir ve DİSK bunu değerlendirerek emekçi sınıf ve tabakaların iktidara gelmesini Türkiye'nin geri kalmışlıktan kurtulması için tek çıkar yol bildiğinden TIP'i var gücüyle destekleyecektir.

C.H.P. nin DURUMU

Türkiye İşçi Partisi dışında ne kadar parti varsa, ya tek başına ya da koalisyon yolu ile iktidara gelmiştir. Yahut emekçilerin çıkarına aykırı yasalara oy vermiştir. C.H.P. uzun yıllar işçileri, köylülere zorla jandarma dipçisiyle çalıştırmıştır. Bütün CHP iktidarı boyunca işçilere hür sendika kurma hakkı tanınmamış, grev isteyenler hapse atılmış, hakkını arayanlar, haksızlığa baş kaldıranlar inim inim inletilmiştir. Ne vakit ki işçiler bilinçlenip grev hakkına sahip çıkınca CHP o vakit istemiyerekte olsa bu hakkı vereceğini programına almak zorunda kalmıştır.

A.P. nin AMACI

Bugünkü iktidar partisi A.P. ise, işçinin, köylünün, hizmetlilerin dar gelirli olanların, yoksulların ve işsizlerin hakkını korumayı devlete görev veren Anayasamızı işlemez hale getirmeye bakmaktadır. Anayasayı değiştireceğini seçim bildirgesinde açıklamaktadır. Yani emeğiyle geçinenlerin elinde kalkan gibi kullandıkları Anayasayı rafa kaldırarak, işçilerin sosyal adalet uğruna giriştikleri haklı mücadelelere son verecektir. AP bu seçimlerde yine iktidara gelirse köylü, işçi, işsiz ve tüm emekçiler Anayasada yer alan her türlü ekonomik ve sosyal haklarına kavuşma umutlarını da yitireceklerdir. Çünkü insanlık onuruna yakışır, bir hayatı, sosyal adalete uygun bir düzeni, herkesi iş gücü, ev bark sahibi yapmayı, topraksız köylü bırakmamayı amaç bilen Anayasa değiştirecektir. O zaman direnmek hakkı bile olmayacak, sermayenin demir yumruğu emekçilerin belini bükecektir.

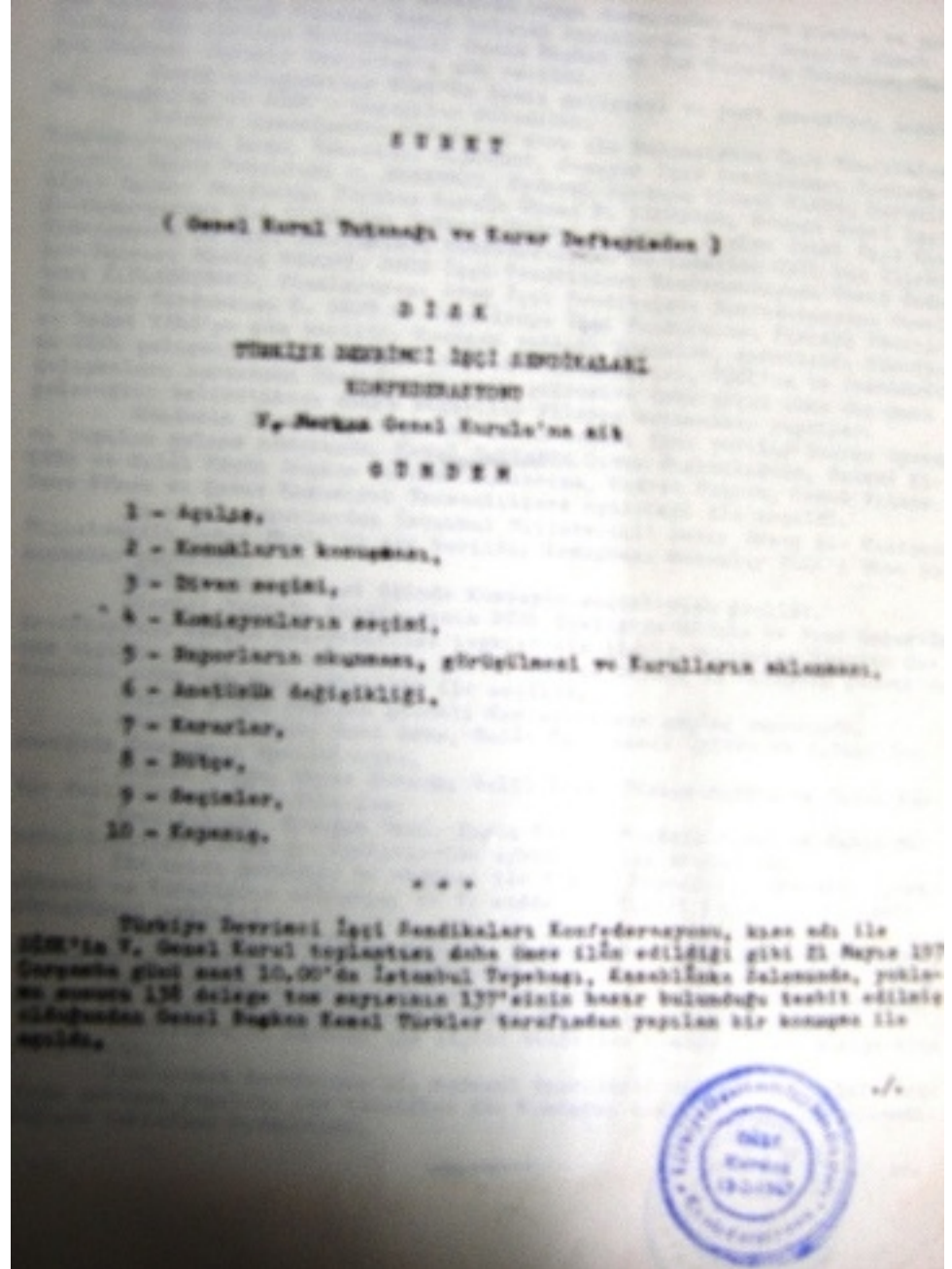
KÜÇÜK PATRON PARTİLERİ

Öteki partiler de kişisel çekişmeler ve çıkar kavgaları yüzünden doğmuş söz de muhalefet partileridir. Ya CHP nin ad değiştirmiş bir

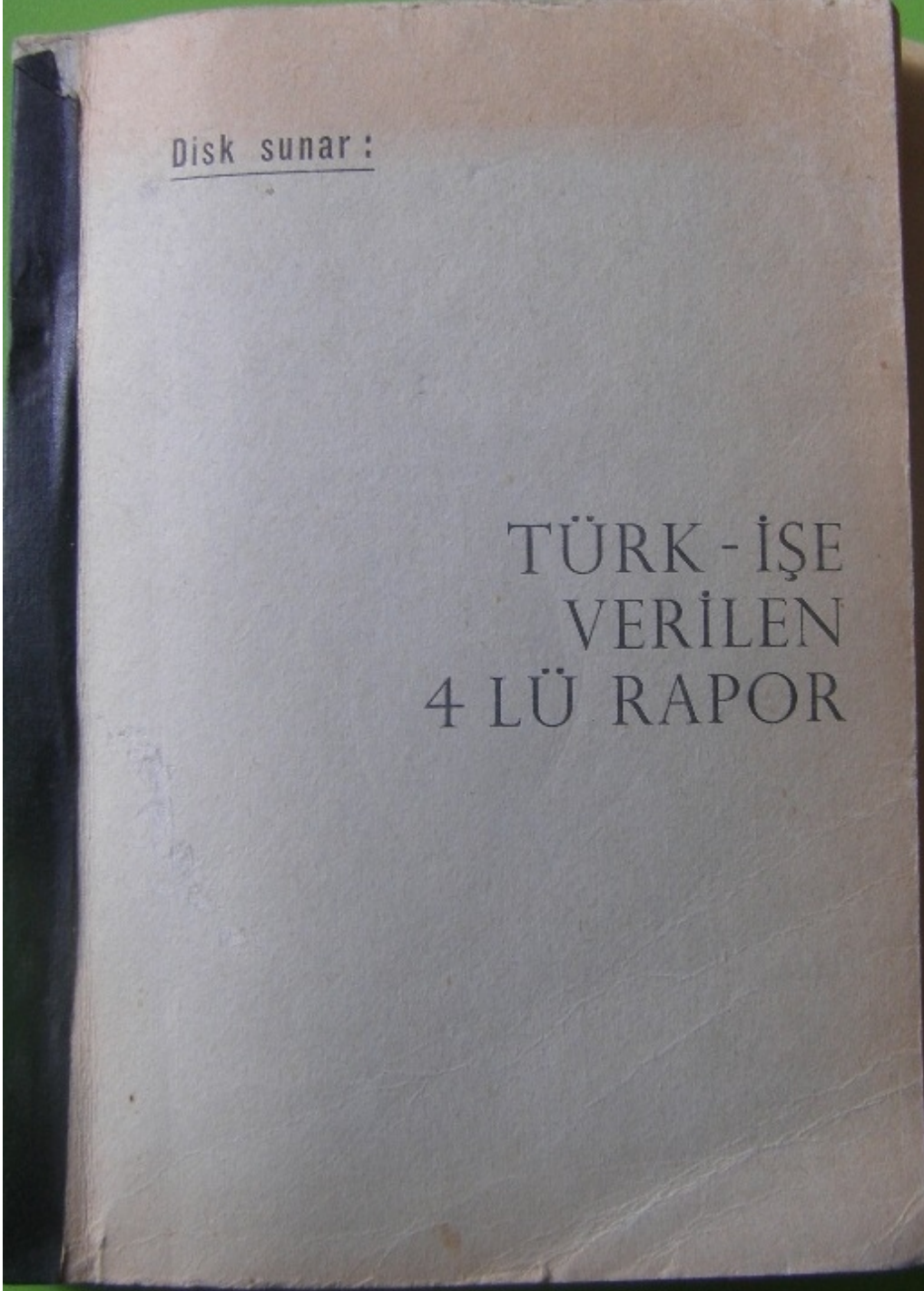
Disk 3. Genel Kurul Çalışma Raporu-6

D SK 5. Genel Kurul Tutanağı ve Karar Defteri-7

D SK Sunar: Türk- 'e Verilen 4'lü Rapor-8

“DGM’leri Engelleyen İÇİ Sınıfımız ve Emekçi Halkımız Anti-Fa ist Mücadelenin Ba hca Umudu ve Dayana ıdır”-9

DGM’LERİ ENGELLEYEN İÇİ SINIFIMIZ VE EMEKÇİ HALKIMIZ
ANTI-FASİST MÜCADELESİNİN BAŞLICA UMUDU VE DAYANARIDIR

İçki sınıfı toplumun öncü gücüdür. Emekçilerin başından, sulduktan, ede-
rden kurtuluş mücadalesinin başını içki sınıfa çeker. Bütün değerlerin
yaratıcısı olan içki sınıfa, savagısız, sömürsüz, baskısız bir dünya
kurma mücadalesini adın adın daha ileri götürmektedir. Sosyalist toplum-
larda sınıfsız topluma gidiğin tecellerini atan içki sınıfı, kapitalist
emperyalist sistem içinde yer alan ülkelerde faşizm karşı, emperyalizm
karşı, demokratik hak ve özgürlüklerin genişletilmesi, sömürsüz sınır-
landırılması ve giderek ortadan kaldırılması savagında etkin görevler
göstermektedir. İçki sınıfı bu tarihi görevi ülkeden ülkeye, dönemden
düzene değişen koşullarda yerine getirmektedir.

1976 Eylülünde Türkiye içki sınıfının DGM’lere karşı destansı, yiğit
direniş bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm mücadalesinin en parlak deney-
lerinden biri olmuştur. İçki sınıfımız, 15-16 Haziranların geleceğini
1976’nın Eylülünde, bu kez daha ileri düzeyde sürdürmüştür. Türkiye içki
sınıfının en ileri militanlarına bünyesinde toplayan DGM, Türkiye’de
toplumsal gelişimde ne kadar etkin olduğunu bu eylemle bir kez daha kanıt-
lanmıştır. Burjuvazinin yarıdakı sarı sömürsüzlük hayat içinde bir
büyük darbeyi de DGM direnişi sırasında yenmiştir. DGM Direnişleri büyük-
lülüğüyle, etkinliğiyle, somut alıcı oluşuyla, kararlı ve akıllı yanlarıyla
la bugün varmakta olduğumuz mücadelaya yol göstermektedir.

DGM HESİL ÇENESE GELDİ

27 Mayıs 1960 Hareketinden sonra oluşturulan 1961 Anayasası, demokratik
hak ve özgürlükler açısından emkiye oranla ilerici nitelikler taşıyordu.
Anayasasının yürürlüğe girdiği dönemdeki dünya ve Türkiye’deki sınıfsal
güçler dengesi içki sınıfının bütün çıkarlarını güvenceleyen, ama içki ve
emekçilere güreceli olarak ileri haklar sağlayan bir anayasasının uygula-
maya konmasını gerektirmiştir. İçki sınıfı bu anayasasının kazanımlarının
korunması ve ileriye doğru değiştirilmesi mücadeleni verirken tekelci
sermaye ve sömür gerici egemen güçler anayasasının sağduygulu demokratik hak
ve özgürlükleri de gasp etmeğe istiyorlardı. 1971’de 12 Mart muhtırası ile
başlayan baskıcı yönetin döneminde gerici egemen güçlerin istekleri yerine
gotirildi. Bu dönemde, Anayasanın ileri yanlarının bedensizlikle yitiril-
medi. Baskıcı sömürsüz kılacak yasaların çıkarılmasını engelleyen maddeler
de anayasaya eklendi. Bunların arasında en öncüllerinden biri Devlet

“DGM Yasası ve D SK’in Direni i için Ne Dediler”-10

DGM YASASI VE DSK'İN DİRENİŞİ İÇİN
NE DEDİLER

“DGM kanununun çıkarılması hastaya ilaç vermemek demektir. Bu da hastanın ölüme terk edilmesi anlamına gelir.

Celal BAYAR

“Bu DGM Kanunu ile çöev, toplu sözleşme gibi işçi haklarında bir kısıtlama yapılıyor. Ancak çalışma barışı ile DGM arasında ilişki kurulabilir. 274 ve 275 sayılı yasalara karşı bir suç işlendiği takdirde DGM ile ilgili olabilir. Ama işçi haklarına dokunan bir yönü yok.”

Rafet İBRAHİMOĞLU

(Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
Genel Sekreteri)

“İşçi Arkadaşı:

“Seni hedef tutmayan ve hür parlamenter demokratik rejim düşmanlarının yergilanmasını öngören bir kanun tasarısına karşı ışkırtmalara kapılma.”

“İşyerindeki çalışma barışının senin, ailenin ve ülkenin huzuru olduğunu unutma...”

TÜRK-İŞ BİLDİRİSİ

“Biz sosyal demokratlar olarak ivedilikle eylem içine girilmesini istiyoruz.”

TÜRK-İŞ'e BAĞLI TEZ BÜRO İŞ BAŞKANI

“Yapılan hareket ülkenin temelinde dinamit koymak isteyenlere hizmetten başka birşey değildir. Bu sorumsuzca ve maksatlı hareketi planlayanlar kamuoyuna açıkça çıkmak cesaretini göstermemekte ve sağ duyusuna, mecliset sevgisine inandığımız işçilerimizi çirkin emellerine alet etmektedirler.”

^{ER}
Şükrü KÖY
(NEBB BAŞKANI)

"Fa izme Kar ı CHP ile birli i Yapmalıyız" -11

Sendika aıdatı + yasal arpa ücretini kaldırıldı.
şeklinde maddede getirilecek.

ber abta fıkralık standart aıdat maddesi getirilecek.

1. Üye - Sosyalist partilerle diyalog kurup seçimler
kathılmanususun temin edilmesi -

aday Millet vekillerinin ilerici olanlarının desteklenmesi

B. ahin.

Basın iş - Faizimin tırmaması, cinayetleri karşısında
kesin tavrımızı almak zorundayız -

Sosyalist olmadığımız halde CHP yi desteklememiz
yanlış yorumlara yol açmaktadır.

Neden sosyalist olduğumuzu bildiğimizi partilerden birini
desteklemediğimizi iyi açıklamak zorundayız -

Disiki C.H.P. bilastirmek eğilimi varsa yanlışı
işinde olduğumuzu söyledim.

Gerekçeli olarak ve Barış, Demokrasi, toplumun güçlen-
me ilkenini ve işçi sınıfının sosyalist örgütü
olduğumuzu bilerek desteklemeliyiz -

Disik kendi gücünü hissettirerek ve şartlarını
vererek desteklese ben canı pönülden evet
derim -

Layfikis

Konun Alınması Barış CHP. it bulamazsan, fakat şartında
yanısta köfesi yoktur. şartlı desteklemeyiz -
örütme kuruluma yetki sorulim. pönü sünlen.
şartlarımızı söyleyebilir.

Türkiye İşçi Partisi
İlçe Başkanlığına

KARTAL

Disk üst yönetimden tokat yeme başarısız gösteremediğimden, parti içerisinde yer alamayacağına inandığımdan Türkiye İşçi Partisi istifa ediyorum. 26.11.1977

1 mürşasım aldım
26.11.77

Sevgilerimle.
Mustafa Aktulgalı

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Aydıno lu, Ergun: **Türkiye Solu (1960-1980)**, stanbul, Versus Kitap, 2007.
- Aydıno lu, Ergun: **“Sol Hakkında Her şey” mi?**, stanbul, Versus Yayınları, 2008.
- Babalık, Naciye: **Türkiye Komünist Partisi’nin Sönümlenmesi**, Ankara, mge Kitabevi, 2005.
- Çelik Aziz, Zafer Aydın: **Pa abahçe 1966 Gelenek Yaratan Grev**, stanbul, TÜSTAV, 2006.
- Erginbay, Zeki: **TKP Üzerine**, Ankara, Kurtulu Sosyalist Dergi Yayınları:1/ ubat 1978.
- Eri çi, Lütfü: **Türkiye’de çİ Sınıfının Tarihi (özet olarak)**, Ankara, Kebikeç Yayınları, 1997.
- Güzel, M. ehmus: **Türkiye’de çİ Hareketi (1908-1984)**, stanbul, Kaynak Yayınları, 1996.
- Heywood, Andrew: **Politics**, 2.b.s., New York, Palgrave Foundations, 2002.
- I ıklı, Alpaslan: **Sendikacılık ve Siyaset**, 3.b.s., stanbul, Birikim Yayınları, 1979.
- Koç Canan, Yıldırım Koç: **D SK Tarihi Efsane mi Gerçek mi? 1967-1980**, Ankara, Epos Yayınları, 2008.
- Koç, Yıldırım: **Türkiye çİ Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi Tarihi**, stanbul, Kaynak Yayınları
- Kutal, Gülten: **Te kilatlanma Sorunları ve Ba lıca Faaliyetleri Açısından Türkiye’de çİ Sendikacılı ı (1960-1968)**, stanbul, stanbul Üniversitesi Yayınları, 1977.

- Lefranc George, Kemal Sülker: **Dünyada ve Bizde Sendikacılık**, Çev.: Asım Bezirci, İstanbul, Varlık Yayınları, 1966.
- Lenin, V.I.: **Ne yapmalı?**, İstanbul, İnter Yayınları, 1997.
- Losovsky, A.S.: **Sendikalar Üzerine**, İstanbul, İnter Yayınları, 1993.
- Mahiroğulları, Adnan: **Cumhuriyetten Günümüze Türkiye’de İşçi Sendikacılığı**, İstanbul, Kitabevi, 2005.
- Marks Karl, Friedrich Engels: **Komünist Manifesto ve Hakkında Yazılar**, İstanbul, Yordam Kitap, 2008.
- Özkaplan, Nurcan: **Sendikalar ve Ekonomik Etkileri Türkiye Üzerine Bir Deneme**, İstanbul, Kavram Yayınları, 1994.
- Öztürk, Sırrı: **Gelenekten Geleceğe 15-16 Haziran**, İstanbul, Sorun Yayınları, 1996.
- Sencer, Oya: **Türkiye’de İşçi Sınıfı- Doğu ve Yapısı**, İstanbul, Habora Kitabevi, 1969.
- Sülker, Kemal: **Türkiye’de İşçi Hareketleri**, İstanbul, Gerçek Yayınevi
- Sülker, Kemal: **Türkiye’de Sendikacılık**, İstanbul, 1955.
- Sülker, Kemal: **Türkiye’yi Sarsan En Uzun Gün: 15-16 Haziran**, İstanbul, İnter Yayınları, 2005.
- Ünsal, Artun: **Umuttan Yalnızlığa Türkiye İşçi Partisi (1961-1971)**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2002.
- Üstüngel, S. (Smail Bilen): **TKP Doğu, Kuruluşu, Gelişme Yolları**, İstanbul, Alev Yayınları, 2004.
- Wolfe, Bertram D.: **Devrimi Yapan Üç Adam**, İstanbul, Bilim Felsefe Sanat Yayınları, 2. c., 1989.
- Yarıcı, Volkan: **Uluslararası İşçi Hareketleri**, İstanbul, Tümzamanlar Yayıncılık, 2004.
- Yerasimos, Stefanos: **Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye-I. Dünya**

- Sava r'ndan 1971'e**, stanbul, Gözlem Yayınevi, 1977.
- Yıldız, eref: **1960'lardan 1990'a Fırtınada Yürüyü** , Sarı Defter: 9, stanbul, TÜSTAV, 2008.
- Talas Cahit, Sait Dilik, Alpaslan I ıklı: **Türkiye'de Sendikacılık Hareketi ve Toplu Sözle me (ktisadi Yönleri ile)**, Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Enstitüsü, 1963.
- Troçki, Lev: **Emperyalist Çürüme Ça nda Sendikalar**, stanbul, Yazın Yayıncılık, 2009.
- Tunçay, Mete: **Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1967.
- Turan, İter: **Siyasal Demokrasi, Siyasal Katılma, Baskı Grupları ve Sendikalar**, stanbul, Türkiye Belediye- Sendikası, E itim Dizisi-6, 1987.
- TÜSTAV Yayınları: **Zeki Ba tımar, Ya am Öyküsü, Mektuplar, Yazılar**, stanbul, Sosyal Tarih Yayınları, 2009.
- TÜSTAV Yayınları: **Nihat Akseymen (R. Yürüko lu), Irmak Gibi Mektuplar 1974-1976**, stanbul, TÜSTAV, 2003.

Makaleler

- Erdal, Hasan: "TKP'mizi Yükseltelim", **çinin Sesi Yayınları**, Yayın No: 34, 1983
- Hays, Paul: "Sendikalar ve Siyasi Faaliyet", **Sosyal Siyaset Konferansları**, Çev.: Sabahaddin Zaim, stanbul, stanbul Üniversitesi Yayınları, 13. Kitap, 1962.
- Kozak, brahim Erol: "çi Sendikalarının Tarihi Geli imi (ngiltere Örne i)", **Sosyal Siyaset Konferansları**,

istanbul, istanbul Üniversitesi Yayınları, 37.-38. Kitaplar, 1992.

Kutal, Gülten: **Türkiye’de Çi Sendikacılı ı**, istanbul, istanbul Üniversitesi Yayınları, 1977.

Kutal, Metin: “Sendika Hürriyeti”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, istanbul, istanbul Üniversitesi Yayınları, 13. Kitap, 1962.

Yayınlanmamı Tezler

Çelik, Aziz: “Vesayetten Siyasete Türkiye’de Sendikacılık: Parti-Devlet li kileri (1946-1967)”, **Yayınlanmamı Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Ötkünç, Cenk: “Türkiye’de Sendika-Siyaset li kisine Bir Örnek: 1970’li Yıllarda Türkiye Siyasetine Etkisi”, **Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi**, istanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

nternet Eri imi

Gazio lu, Gültekin: **“TÖB-DER ve Toplumsal Mücadeledeki Yeri”**, Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, 1988, Aktaran: Ahmet nce, “TÖB-DER’in Toplumsal levi Sürüyor”, 2010,

(Çevrimiçi) <http://tob-der.blogcu.com/tob-der-in-toplumsal-islevi-suruyor/7796466>

Ve Hep Birlikte Ko tuk,

(Çevrimiçi) <http://www2.bianet.org/bianet/kadin/10520-bugunun-gozuyle-ilerici-kadinlar-dernege>

Görü meler ve Yazı malar

Mehmet Karaca, istanbul: 4 Ocak 2010. Maden- Genel Ba kan Yardımcısı (1974)

ve D SK Genel Sekreteri (1976).

Gündüz Mutluay, stanbul: 24 Mart 2010, I.T P ve 12 Mart sonrası TKP üyesi.

Berdan Dere, stanbul: 12 Nisan 2010, Partizan Grubu, TKP üyesi.

Yusuf Kıtıki (GSB Grubu, TKP üyesi) , Ahmet Sipahi (TKP üyesi) ve Feridun

Gürgöz (Federal Almanya Yöre Komitesi Sekreteri, TKP üyesi), stanbul:
26 Haziran 2010.

Sevinç Özta , stanbul: 29 Haziran 2010, TKP üyesi.

Nabi Ya cı, TÜSTAV mail grubu yazı maları, “Tanıklı ım”, 24 ubat 2009.

Halit Erdem, TÜSTAV mail grubu yazı maları, “TKP Tarihine Tanıklı ım”, 9 Mayıs
2009.

Cemal Azmi Poyraz, TÜSTAV mail grubu yazı maları , “Tanıklı ım”.

TÜSTAV D SK AR V

Sürelî Yayınlar

Atılım, Sayı 1, Ocak 1974.

Atılım, Sayı: 10, Ekim 1974.

Atılım, Sayı: 8, 9, A ustos- Eylül, 1974.

Atılım, Sayı: 1, Ocak 1974.

Atılım, Sayı: 2 (26), ubat 1976.

Atılım, Say:5 (29), Mayıs 1976.

Atılım, Sayı: 8 (32), A ustos 1976.

Atılım, Sayı: 9 (33), Eylül 1976.

Atılım, Sayı: 11 (35), Kasım 1976.

Atılım, Sayı: 12 (36), Aralık 1976.

Atılım, Sayı: 11 (35), Kasım 1976.

Atılım, Sayı: 12 (36), Aralık 1976.

Atılım, Sayı: 8 (32), A ustos 1976.

Atılım, Sayı: 9 (33), Eylül 1976.

Atılım, Sayı: 10 (34), Ekim 1976.

Atılım, Sayı: 11 (35), Kasım 1976.

Atılım, Sayı: 3 (15), Mart 1975.

Atılım, Sayı: 5 (17), Mayıs 1976.

Atılım, Sayı: 6 (18), Haziran 1976.

Atılım, Sayı: 7 (19), Temmuz 1976.

Atılım, Sayı: 9 (21), Eylül 1976.

Atılım, Sayı: 1 (13), Ocak 1975.

Atılım, Sayı: 2 (38), ubat 1977.

Atılım, Sayı: 5 (17), Mayıs 1975.

Atılım, Sayı: 3, Mart 1974.

Atılım, Sayı: 10, Ekim 1974.

Atılım, Sayı: 9 (33), Eylül 1976.

Atılım, Sayı: 4 (40), Nisan 1977.

Atılım, Sayı: 5 (41), Mayıs 1977.

Atılım, Sayı: 6 (42), Haziran 1977.

Atılım, Sayı: 10 (46), Ekim 1977.

Atılım, Sayı: 11 (47), Kasım 1977.

Atılım, Sayı: 2 (50), ubat 1978.

Disk Ajansı, 29.09.1969.

D SK Ajansı, 25.08.1971.

D SK Ajansı, 23.05.1972.

D SK Ajansı, 21.07.1974.

D SK Ajansı, 21.05.1975.

D SK Ajansı, 25.05.1975.

D SK Ajansı, 03.04.1976.

D SK Ajansı, Özel Sayı, 05.07.1976.

D SK Ajansı, No: 977/27, 22.02.1977.

D SK Ajansı, 26.04.1977.

D SK Ajansı, 4.05.1977.

D SK Ajansı, 01.08.1978.

D SK Ajansı, 16.05.1980.

D SK Ajansı, 25.08.1978.

D SK Ajansı, Ören Kararları, 05.08.1978.

D SK Aylık Kültür ve Siyaset Dergisi, Sayı:4-5, Eylül-Ekim 1973.

D SK Aylık Yayın, Kasım-Aralık 11-12 (59-60) 1979.

GD Aylık Bülten, zmir ubesi, Yıl: 1, Özel Sayı, 18.7.1977.

Gazeteler

Ak am, 14.12.1971.

Ak am, 12.12.1971.

B. Sabah, 09.12.1971.

Cumhuriyet, 30.09.1976.

Cumhuriyet, 09.12.1971.

Hürriyet, 04.03.1971.
Hürriyet, 05.01.1978.
Milliyet, 04.03.1971.
Milliyet, 11.03.1971.
Milliyet, 05.01.1978.
Politika- Yeni Ortam, 09.01.1976.
Politika, 07.10.1977.
Politika, 10.10.1977.
Politika, 02.09.1977.
Politika, 21.08.1977.
Tercüman, 10.12.1971.
Yankı, 12.01.1976.
Yürüyü , 06.04.1976.
Yürüyü , 06.04.1976.
Yürüyü , Sayı: 86, 30.11.1976.
Yürüyü , Sayı:77, 28 Eylül 1976.

Belgeler

D SK ve Barı Derne i li kileri Üzerine Yazılar, Zarf No: 1688.

D SK ve Barı Derne i li kileri Üzerine Yazılar, Konferansın Ardından, Zarf No: 1688.

D SK Genelge, Gıda- Sendikası ube Ba kanlı ı'na, No: 978/1073, 29.5.1978.

1, 2, 3 A ustos Ören Toplantısı ve D SK “Görü lerimiz” Basın Bildirisi, 01.08.1978.

D SK Maden-Sen Genel Ba kanlı ı Yeni ehir-Ankara, **Genelge**, No: 977/1041, 06.06.1977.

D SK a rısı, Zarf No: 3406.

Maden-i , Bank- Sen, Baysen, Yeraltı Maden- Disk Onur Kurulu'na Sevk Dosyası, TÜSTAV D SK Ar ivi, Zarf No: 1124, 15.03.1979.

Maden-i , Bank- Sen, Baysen, Yeraltı Maden- Disk Onur Kurulu'na Sevk Dosyası, TÜSTAV D SK Ar ivi, Zarf No: 1124, 15.03.1979.